TERESIO BOSCO

Istoria zJ unui preot în memoria dragă a mamei mele, Rosa, pe care Domnul a chemat-o la Sine, în timp ce eu scriam această carte. Fie ca Mila Ta Doamne să-i deschidă împărăţia Cerurilor.

Teresio Bosco

DON BOSCO

Istoria unui preot

Traducere în limba română

V

Editura BABEL Bacău sub licenţa ELLE DI CI

10046 LEUMANN (TORINO)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale BOSCO, TERESIO

Don Bosco: istoria unui preot/ Teresio Bosco; trad: Alina Cambir – Bacău: Babei. 1999 388 p.: il; 21 cm. ISBN 973 – 98899 – 1 – 3

I. Cambir, Alina (trad.) I. Bosco Giovani, sfânt

282 (45) Bosco Giovani, sfânt 929 Bosco Giovani

PREFAŢĂ

La nouă ani după apariţia cărţii mele Biografia Nouă *a lui don Bosco, onorată de opt ediţii şi cincisprezece traduceri (în franceză, engleză, germană, arabă, chineză şi rusă), editura Elle Di Ci mi-a cerut o „Poveste despre don Bosco" accesibilă tuturor. Caracteristicile: să ţin cont de toate studiile serioase apărute în aceşti ani despre don Bosco şi personalităţile din vremea sa şi să restrâng numărul de pagini pentru ca volumul să se poată vinde la un preţ modic.*

Am citit şi am catalogat tot ceea ce am putut: din cele 37 de volume ale „Operelor Publicate" de don Bosco (apărute în timp ce prima mea biografie era sub tipar) până la Studiile despre Biserica în Piemonte în secolul al

XIX-lea, *îngrijite de Appendino*; *de la cartea lui Pietro Stella*: Don Bosco în istoria economică şi socială 1815 – 1870, *până la* Subvenţii pentru studiul vieţii lui don Bosco *într-o ediţie extra-comercială*; *de la studiile lui Francesco Motto până la cele ale lui Giuseppe Bracco*; *de la cele trei volume ale lui Rosario Romeo* despre *Cavour până la biografia lui Carlo Alberto, scrisă cu vervă de Paolo Pinto*; *de la monumentala biografie a canonicului Allamano până la cărţile lui Martin şi Zanotto despre viaţa coşarilor din Valle d'Aosta… Am avut edificatoare conversaţii cu Secondo Caselle, care continuă să cerceteze în arhivele din Chierese, adunând documente preţioase şi inedite. Am putut să citesc toate cărticelele (câteva zeci) scrise de Francesia şi colecţiile anuale ale* Buletinului Salesian *până în 1926. Câte pietre preţioase uitate.*

Rămân la părerea lui Montanelli despre cum să scrii istorie pe înţelesul tuturor: „Ambiţia mea este aceea de a le furniza cititorilor un mijloc de a se apropia de istorie fără trudă şi mai ales fără să se plictisească", „O istorie care să nu fie scrisă de profesori pentru profesori sau pentru elevi viitori profesori", chiar dacă atunci când povesteşti istoria în felul acesta „stârneşti indignarea… într-un mediu plin de bigotism ca cel academic italian" (*Introducere la volumele* Istoria Grecilor *şi* Italia Comunelor*/ în cele 16 volume ale* Istoriei Italiei *de Montanelli, vândute în sute de mii de exemplare, autorul nu a pus nici măcar o notă de subsol. L-am imitat în* Biografia Nouă. *Dar în cartea de faţă am introdus note bibliografice.*

Există patru surse principale ale acestei cărţi.

Mai întâi de toate Memoriile Biografice ale lui don Bosco. *Cele 19 volume scrise de Lemoyne, Amadei şi Ceria sunt astăzi desconsiderate de mulţi. Unul dintre cei mai mari istorici italieni, Giacomo Martina, scrie însă despre*

ele: *„Documente istorice de primă mână, bazate pe nararea directă a faptelor de către don Bosco, la puţin timp după desfăşurarea lor. Cu toate că se ocupă în primul rând de de apariţia şi dezvoltarea ordinului salesian,* Memoriile *conţin detalii importante cu privire la contextul lor istoric"* (TLICHE-MARTIN, Istoria Bisericii XXI, *sub îngrijirea lui G. Martina, SAIE-TORINO 1964, p. 17*).

Apoi Memoriile *lui don Bosco,* Istoria Oratoriului Sfântului Francisc de Sales *de Giovanni Bonetti şi* Viaţa lui don Bosco pe scurt şi pe înţelesul tuturor *de Giovanni B. Francesia*.

Memoriile *lui don Bosco reprezintă 180 de pagini mari de caiet pe care acesta le-a scris pe la vârsta de şaizeci de ani. El a pus două titluri*: Memorii ale Oratoriului din 1815 până în 1855 *şi* Memorii pentru Oratoriu şi pentru Ordinul Salesian. *Au fost publicate pentru prima oară în 1946. Le-am retipărit în 1986, după ce le-am transcris în limbajul curent de astăzi.* (*Citatele între ghilimele provin din această transcriere*).

Istoria Oratoriului Sfântului Francisc de Sales *a fost publicată de către salesianul don Bonetti în foileton în* Buletinul Salesian, *din 1879. Episoadele au fost citite şi corectate personal de don Bosco, apoi adunate în volumul* Douăzeci şi cinci de ani de istorie a Oratoriului Salesian (*1892*). *Don Bonetti se baza pe povestirile lui don Bosco şi ale celorlalţi protagonişti încă în viaţă pe atunci, mai ales ale lui Giuseppe Buzzetti* (*„Ne-am adresat vechilor elevi care au văzut născându-se şi crescând acest Oratoriu, şi mai ales unuia dintre ei... şi anume Giuseppe Buzzetti"*, Buletinul Salesian, *decembrie 1878, p. 7*) *şi ale mamei lui don Bosco, Margherita Occhiena, văduva Bosco... Ştiu de la ea multe lucruri, pe care le-am povestit aici, precum şi altele petrecute înainte de 1856, anul când a murit"* C... p. l *9*).

Giovanni B. Francesia a publicat cartea sa Viaţa lui don Bosco pe scurt şi pe înţelesul tuturor *în 1902, a refăcut-o şi mărit-o de mai multe ori de-a lungul atâtor ediţii ce au urmat.* (*Până în 1925 fu*seseră *publicate 32 de mii de exemplare*). *Francesia a intrat în Oratoriul lui don Bosco în îndepărtatul 1849, a participat de la început la toate evenimentele, şi a devenit primul şi cel mai tânăr „profesor licenţiat”. A fost profesorul lui Domenico Savio. A trăit 92 de ani. El afirmă în introducere*: *„Mă bazez pe memorie pentru toate informaţiile pe care le dau...”. Şi adaugă cu melancolie*: *„Când tânăr fiind vedeam* lucrurile *miraculoase făcute de un simplu Om al lui Dumnezeu* fdon BoscoA *îmi spuneam în sinea mea*: *„Oare o să creadă lumea toate acestea într-o zi*? *„Şi acum că le aştern pe hârtie, îmi vin aceleaşi îndoieli”*.

Aceeaşi melancolie ne cuprinde şi astăzi în faţa curentului de „demitizare „a personalităţii lui don Bosco.

Notă la a doua ediţie. Mai multe persoane m-au întrebat dacă *Don Bosco, povestea unui preot* este un remake al cărţii *Don Bosco, o biografie nouă*. Bineînţeles că nu. Cea scrisă în 1978 rămâne cartea mea cea mai bună: riguros documentată, redactată cu grijă şi entuziasm. Aceasta de faţă, scrisă în 1987, este o biografie diferită, mai modernă, mai „detaşată”, aşadar mai rece. Ţine cont de trei noi exigenţe:

(1) o documentaţie detaliată, continuă, cu o avalanşă de ghilimele (câteodată plictisitoare), impuse de o oarecare suspiciune a chiorilor faţă de biografiile sfinţilor;

(2) o atenţie permanentă îndreptată către sectorul economic. Astăzi se doreşte mai mult analiza contextului economic al vieţii sfântului, decât scrutarea idealurilor sale, i se cercetează „portmoneul” uneori chiar cu riscul unei lecturi materialiste, aşa cum s-a întâmplat şi cu ultimele interpretări ale Evangheliei;

(3) introducerea evenimentelor ce ţin de „marea politică” care l-au avut ca protagonist pe don Bosco. Acestea au fost clasificate şi de erudiţii salesieni drept „legende pioase”, şi le-am neglijat în 1978. Arhivele în schimb ni le-au restituit recent ca adevăruri limpezi.

Giulio Andreotti a scris patru biografii profund diferite ale lui Alcide de Gasperi: *De Gasperi minore* (1954), *De Gasperi şi timpul său* (1956), *Interview despre* de *Gasperi* (1977), *De Gasperi văzut de aproape* (1986). Eu am scris două biografii profund diferite ale lui don Bosco: *Don Bosco, o biografie nouă* (1978) şi *Don Bosco, povestea unui preot* (1987). Şi am dorinţa doresc să continui. T.B.

Abrevieri

MB: G.B. LEMOYNE, A. AMADEI, E. CERIA, *Memorii Biografice ale lui Don Giovanni Bosco*, S. Benigno şi Torino 1898 – 1948, 19 volume.

Memorii: S.G. Bosco, *Memorii*, Elle Di Ci, Leumann. Transcrierea în limbaj curent a *Memoriilor Oratoriului S. Francesco di-Sales din 1815 în 1855*, manuscris de don Bosco.

OP ED: G. Bosco, *Opere alese*, retipărire anastatică sub îngrijirea Centrului de Studii Don Bosco, Universitatea Pontificală Salesiană, LAS, Roma 1977, 37 volume.

BS: *Buletin Salesian*, San Pier d’Arena – Torino, Colecţii anuale după 1877

CL: G. BONETTI, *Douăzeci şi cinci de ani de istorie a*

Oratoriului Salesian fondat de preotul don Giovanni Bosco, Torino 1892.

VBP: G.B. FRANCESIA, *Viaţa venerabilului don Bosco, povestită pe scurt şi pe înţelesul tuturor*, SEI, Torino, ed. 1925.

ST 1: PIETRO STELLA, *Don Bosco în istoria religiei catolice*, Vol. 1, *Viaţa şi operele*, Pas-Verlag, Zürich 1968.

ST 2: P. STELLA, *Don Bosco în istoria economică şi*

socială (*1815 – 1870*), LAS, Roma 1980.

CAS: SECONDO CASELLE, *Ferme şi ţărani din Monferrato – Istoria familiei Bosco din Chieri în secolul al XVIII-lea*, LAS, Roma 1975.

DESR: F. DESRAMAUT, *Memorii I de G.B. Lemoyne*.

Facultatea de Teologie din Lyon, 1961 – 62.

CLOUGH: SHEPARD B. CLOUGH, *Istoria economiei italiene din 1861 până în zilele noastre*, Cappelli, Bologna 1965.

PINTO: P. PINTO, *Carlo Alberto, principele hamletian al casei deSavoia*, Camunia, Milano 1986.

AL GR: UGOBERTO ALFASSIO GRIMALDI, *„Bunul" rege – Viaţa lui Umberto I, Feltrinelli, Milano 1970*.

COGN: F. COGNASSO, *Istoria oraşului Torino*, Martello Giunti, Milano 1974.

Bibliografia esenţială este conţinută în această pagină şi în notele de subsol de pe parcursul cărţii. Mi-au fost de mare ajutor *repertoriul alfabetic al Memoriilor Biografice ale lui S.G. Bosco* de P. Ciccarelli, Torino, SEI 1983, şi *Cronologia Completă a Memoriilor Biografice ale lui D.J. Bosco* de Joan Santaeularia I Guitart, Barcelona 1979.

1. Dacă nu vine tătuca

Tânărul vătaf din Biglione

Prima amintire a lui Giovanni Bosco e o zi sumbră, petrecută pe neaşteptate în viaţa lui, când avea doar doi ani. O zi de doliu şi de lacrimi. El scrie în *Memoriile* sale:

«Toţi ieşeau din camera unde zăcea mort tatăl meu. Dar eu nu voiam să plec. Mama trăgea de mine.

— Vino, Giovanni, hai să mergem.

— Nu, dacă nu vine tătuca, eu nu merg – am spus hotărât.

— Sărmanul meu băiat, nu mai ai tată – mi-a răspuns mama printre lacrimi şi, luându-mă de mână, m-a scos din

odaie» (*Memorii*, 12).

Tatăl său, Francesco Bosco, fusese doisprezece ani vătaful boierilor Biglione, pe moşia lor din Becchi. Intrase în această slujbă la 21 ani, în locul fratelui mai mare, Paolo, plecat să muncească prin părţile Castelnuovo. Francesco cultiva via şi câmpurile, şi le dădea anual moşierilor două treimi din recoltă. Un înscris din 1817 consemnează că în afară de produsele viticole, în anul acela el le-a mai dat stăpânilor, ce locuiau la Chieri şi Torino, opt baloturi de fân, de aproape doi metri lungime fiecare, opt saci cu grâu, şi alţi patru de grâu amestecat cu secară. Un sac avea înjur de 100 de kilograme.

Ajuns vătaf, tânărul Francesco a luat-o de soţie pe Margherita Cagliero, de aceeaşi vârstă cu el. împreună au avut doi copii, pe Antonio şi pe Teresa, dar n-a trecut anul după ultima naştere, că Margherita, tot mai slăbită, a murit împreună cu fetiţa ei. După o vreme, Francesco s-a recăsătorit cu Margherita Occhiena, cea mai vrednică fată din ţinutul Serra di Capriglio, mai tânără cu patru ani decât el. Ea i-a născut doi băieţi, Giovanni şi Giuseppe.

«O bojdeucă şi un staul»

Francesco muncea cu şi mai mult sârg, pentru a nu fi nevoit să trudească toată viaţa doar pe moşia altora. A reuşit din economii să cumpere vreo 1900 de metri pătraţi de pământ şi de vie, şi a făcut un staul dintr-o casă veche luată cu bani împrumutaţi (CAS 97), unde şi-a adăpostit cele câteva vite cumpărate pe datorie, de care era sigur că se va achita în scurtă vreme, prin munca lui. Era un ţăran vesel şi viguros. Venea seara de la câmp, ducea boii în grajd, îşi ştergea fruntea de sudoare, apoi îi lua pe copii pe genunchi şi se juca cu ei.

Erau vremuri grele. Bolile secerau oamenii la oraşe şi sate. Pelagra îi omora pe cei ce se hrăneau doar cu porumb. Tifosul făcea ravagii prin târgurile de lângă

Torino. Dar Francesco Bosco a murit în floarea vârstei, de pneumonie. S-a întâmplat în 1817, în luna mai.

Într-o seară, a coborât în pivniţă transpirat după o zi de muncă şi când s-a întors, cămaşa i se lipise de trup ca un scut îngheţat. A fost cuprins de febră.

În zadar au chemat medicul şi au adus medicamente de la Castelnuovo. La scurtă vreme Francesco a murit, după ce plin de credinţă şi-a luat rămas bun de la ai săi şi a primit Sfânta împărtăşanie: «E voia Domnului, Margherita. Trebuie să ne plecăm în faţa Lui, cu încredere. Ai grijă de copii, mai ales de Giovanni. E atât de mic» (MB 1, 34 s).

În testamentul pe care îl dictase notarului şi-l semnase cu o cruce ca toţi cei neştiutori de carte, Francesco îi numea tutori ai fiilor săi pe Margherita şi pe vărul său, Giovanni Zucca. Mai cerea rostirea a patruzeci de slujbe pentru pacea sufletului.

Înainte ca mama să-l scoată din odaia unde se afla defunctul, Giovanni îi privi faţa palidă. I se părea ciudat că stă împietrit în loc să se mişte, să-l ia în braţe, să râdă cum îi era felul... «Mama mi-a spus: „Nu mai ai tată, micuţul meu”, şi cuvintele acelea mi s-au întipărit în minte pe vecie».

2. O vară fără soare

«Te-ai născut de ziua Fecioarei»

Aşa-i spunea mama şi don Bosco a crezut toată viaţa că s-a născut pe 15 august 1815, în ziua Adormirii Maicii Domnului. Nu a verificat în registrele parohiei unde stă scris că a văzut lumina zilei pe 16 august. Să fie o greşeală a mamei? Neatenţia preotului? Probabil niciuna nici alta. Pe atunci, preoţii le cereau enoriaşilor să aducă noii născuţi la biserică pentru a fi botezaţi în primele 24 de ore. Mulţi însă, temându-se să nu li se îmbolnăvească pruncul, îl aduceau după câteva zile, şi, pentru a nu trezi mânia parohului, mărturiseau o dată a naşterii mai recentă. Aşa

s-a întâmplat cu Giuseppe Verdi, contemporan cu don Bosco şi cu atâţia alţii. Copii le credeau pe mame şi nu însemnările parohiale. De altfel data naşterii nu conta prea mult pentru ţărani. Importantă era supravieţuirea copilului, căci mulţi mureau în primul an de viaţă şi aproape tot atâţia erau seceraţi de boli până la împlinirea vârstei de patru ani.

Mama Margherita avea douăzeci şi nouă ani la moartea soţului ei. O femeie tânără, căreia îi revenise sarcina grea de aşi creşte singură băieţii, pe Giovanni de doi ani, Giuseppe, de patru şi Antonio de nouă. Acesta îşi văzuse mama murind când avea trei ani şi asistase împietrit la moartea tatălui. Două evenimente ce-l marcaseră profund, transformându-l într-un băiat iritabil şi arţăgos, care începuse să facă imposibilă viaţa celor din jurul său. Din familie mai făcea parte bunica din partea tatălui, Margherita Zucca, în vârstă de şaizeci şi cinci de ani. O femeie cu sănătatea şubredă. După moartea soţului, Margherita a reuşit împreună cu doi lucrători să salveze recolta, săracă de altfel, iar pe 11 noiembrie 1817, familia Bosco pleacă de pe moşia Biglione şi se instalează în bojdeuca cumpărată de Francesco şi folosită până atunci ca staul. Multă vreme, casa lor a fost cea mai săracă din întreaga localitate Becchi.

Un vulcan îndepărtat

Anul 1817 a fost cumplit: moartea tatălui, ploi nesfârşite, cerul veşnic întunecat, recolte sărace. S-a dezlănţuit foametea. În anii mănoşi, dintr-un bob de grâu semănat, încolţeau şase, în vara aceea însă dintr-un bob de-abia ieşeau două, cum arată statisticile agrare. La Torino, se adunau în faţa bisericilor şi a palatelor senioriale toţi cei alungaţi de sărăcie de pe pământul lor nerodnic. Doar după multă vreme, oamenii de ştiinţă au descoperit cauza acelei penurii îngrozitoare. Se pare că un

vulcan situat în îndepărtata Indonezie, Tambora, erupsese cu o forţă neobişnuită în ultimii două mii de ani, aruncând în aer 80 km cubi de funingine. Vântul a purtat încet imenşii nori negri deasupra lumii întregi. Au fost aşa numiţii «ani fără vară» 1 în Lombardia, a fost compromisă cultura viermilor de mătase, mijlocul de subzistenţă al multor familii de ţărani. Guvernatorul Genovei îi scria regelui: «Foametea duce treptat la ruină familii întregi» (PINTO, 243).

Şi în căsuţa din Becchi a fost foamete şi frică. «Într-o zi nu am mâncat aproape nimic», povesteşte don Bosco. «Mama a căutat în vecini ceva merinde cu împrumut, dar nimeni n-a putut să ne ajute. Atunci, cu un vecin, ea a sacrificat viţelul îndrăgit de copii, a fript puţină carne şi ne-a dat să mâncăm. Eram leşinaţi de foame. În zilele următoare, mama a reuşit să facă rost de grâu dintr-un sat îndepărtat» (*Memorii*, 13) Asta le-a spus Margherita copiilor, căci în realitate grâul a fost cumpărat de la un preot vecin, don Vittorio Amadei, care i-l vânduse văduvei la suprapreţ: patru baniţe cu 9, 17 lire una, în vreme ce preţul oficial pe piaţa torineză era de 7, 43 lire (CAS, 103).

«În anul acela cumplit – mai spune don Bosco – mama a suferit şi a muncit enorm. Numai aşa, cu străduanie şi economii la sânge, am reuşit să depăşim criza» (*Memorii*, 13). După un an, Margherita a putut să achite ce-i datora farmacistului Gianella din Castelnuovo «pentru medicamentele pe care i le trimisese soţului ei», aflat pe patul de moarte. îi plăti 6, 15 lire, când zece cămăşi bărbăteşti costau 6 lire. Doar în rate, în anii următori, îşi plăti datoria de 32 lire notarului Montalenti pentru

1 National Geographic, ianuarie 1981, p.545.

că venise la Becchi să scrie testamentul şi să facă inventarul bunurilor lui Francesco (CAS,104).

13

3. Mama

«Cânta cu duioşie»

«Aveam doar patru ani. Într-o zi ne-am întors eu şi Giuseppe de la câmp arşi de sete, căci era o vară caniculară. Mama merse să scoată apă din fântână şi-i dădu să bea fratelui meu. Eu crezând că-l părtineşte, mă îndâijii şi când mama îmi turnă apă, făcui semn că nu mi-e sete. Mama, fără să spună un cuvânt, puse ulciorul de-o parte. Atunci eu, cu un firicel de glas, am întrebat-o:

— Mamă, îmi dai şi mie puţină apă?

— Credeam că nu ţi-e sete.

— Mămico, iartă-mă.

— Aşa-i mai bine.

Se duse după apă şi îmi turnă zâmbind». Această întâmplare nu se află în *Memoriile* lui Don Bosco. O povesteşte Giovanni B. Francesia, care afirmă: «Aşa am

auzit-o deseori de la însuşi don Bosco» (VBP, 19). Margherita era o femeie copleşită de treabă: trebuia să conducă gospodăria, să cultive pământul, să cureţe via, dar niciodată n-a uitat să fie o mamă bună pentru copii ei. Acest lucru se vede şi din cuvântul ce încheie povestirea de mai sus: *zâmbind*. O mamă posomorâtă, veşnic obosită, trudită, plină de griji, ar fi făcut din Giovanni un neliniştit. Din fericire pentru el, dragostea maternă nu a constat doar din fapte ci şi din gesturi semnificative, din legături de suflet, a fost senină, plină de voie bună. Asta reiese şi din amintirea duioasă a «mamei ce cânta cu duioşie în glas» (MB 5, 568).

Un lux ce-i făcea pe bătrâni să saliveze

Din puţinele registre contabile ale acelor ani, ştim că Margherita a cumpărat o vacă bătrână şi bolnăvicioasă, pentru care a plătit 24, 10 lire, şi a închiriat o bucată de păşune (CAS, 103 – 5). Giovanni ducea vaca la păscut, căci şubredă cum era, putea fi încredinţată fără teamă unui băieţel de opt ani. Aşa a devenit mezinul păstor, ca mulţi alţi copii de vârsta lui. În fiecare după-amiază, el lua vaca de zălog şi cobora în vale. O pâine din făină de grâu trebuia să-i ţină de foame. îl aştepta un alt copil-păstor, Secondo Matta. Acesta primea de acasă o bucată de pâine neagră. «Două primăveri la rând, ei făcură schimb de merinde, căci Bosco afirma că pâinea neagră îi plăcea mai mult», spune o mărturie despre copilăria lui Giovanni Bosco, consemnată la Chieri în 1888 (DESR 421).

Morala acestei întâmplări poate părea greu de înţeles, dacă nu se ţine seama de faptul că pentru noi pâinea e un fel de mâncare, în timp ce pe atunci era singura hrană. Bineînţeles că se putea mânca şi pâinea neagră de secară, pâinea săracilor. Pâinea bogaţilor, din făină de grâu, se pregătea mai ales vara, pentru că cea neagră se usca şi se strica prea repede (ST 3, 19). În unele

familii, însă, pentru copii şi bătrâni se cocea mereu pâine albă, mai nutritivă şi mai uşor de digerat. Un lux ce-i făcea să saliveze pe bătrâni.

Când a povestit întâmplarea de mai sus nepoţilor săi, Secondo Matta era deja bătrân. De-abia târziu a înţeles că Giovanni îl ajutase timp de două primăveri cu atâta delicateţe încât el nici măcar nu-şi dăduse seama.

Târgul de Joi în fiecare joi, Margherita mergea la târg. Cobora dealul Becchi (mică localitate din zona Morialdo) şi străbătea cinci kilometri până la piaţa mare din Castelnuovo d'Asti, capitala comunei. Într-un coş sau în desagă ducea la vânzare brânză, ouă sau o găină. Cumpăra ulei şi sare. Să târguieşti şi să te descurci cu plata taxei de intrare în târg, nu era treabă uşoară: Margherita trebuia să facă repede calculul cu monede şi bancnote de tot felul. După victoria asupra francezilor şi întoarcerea regelui, dispăruseră de pe piaţa monetară francii şi centimele şi reveniseră vechile monezi lombarde, iar socotelile erau greoaie. Mintea şi degetele trebuiau puse la treabă, dacă nu voiai să rămâi păgubaş. În afară de ulei şi sare, Margherita cumpăra ca şi celelalte gospodine peşte în saramură. Hrana zilnică a ţăranilor era foarte săracă. Masa se compunea din pâine, salată şi usturoi, cultivate în grădina de zarzavat, şi roadele pomilor fructiferi. Pe timp de iarnă, se mâncau şi castane. Peştele conservat şi brânza foloseau să dea gust pâinii. Deseori însă, erau de ajuns câteva fire de usturoi pisat, pus pe coaja de pâine şi presărat cu sare, iar pentru copii cu câte un strop de ulei. Carne se mânca numai în zilele de sărbătoare, iar atunci doar cea de cocoş sau a vreunei păsări prinse în laţul anume pregătit.

Într-o joi, pe când mama era la târg, Giovanni a vrut să caute ceva în dulap. Era mic şi trebuia să se ridice în vârful picioarelor. Pe raft, printre alte lucruri, se afla vasul

de teracotă plin cu ulei şi ţinut acolo tocmai pentru a nu fi la îndemâna copiilor. Giovanni îl atinse din greşeală şi vasul a căzut, s-a spart şi tot uleiul s-a împrăştiat pe jos. Băiatul n-a mai putut salva nimic, oricât se strădui. Atunci, negru de supărare, îl căută pe Giuseppe şi-i spuse:

— Am spart vasul cu ulei, dar n-am făcut-o dinadins, împrumută-mi cuţitul tău.

Îşi alese o creangă din gard şi o curăţă bine. Apoi se duse să-şi aştepte mama pe drum. De cum o zări, alergă spre ea şi-i spuse:

— Mamă, merit o bătaie azi, am spart fără voie vasul cu ulei –, şi-i dădu vergeaua.

— Sunt bucuroasă că nu ai venit să-mi spui minciuni. Dar fii mai cu băgare de seamă pe viitor, căci uleiul costă scump –, răspunse mama, privindu-şi cu drag fiul cu suflet atât de curat (MB 1, 73).

4. Giovanni creşte şi istoria îşi urmează cursul

Sport şi accidente

În căsuţa din Becchi, Giovanni creşte. E un băiat scund, dar bine legat, cu păr negru creţ şi un râs strident. Ca orice copil de ţăran, aleargă prin iarbă, fugăreşte găinile, se opreşte vrăjit să le privească puişorii de culoarea mierii, se caţără în copaci, şi nu plânge când se juleşte la genunchi. Îşi iubeşte la nebunie mama şi face tot ce-i cere ea, chiar atunci când nu are chef: curăţă copacii de crengile uscate, folosite apoi la aprins focul, merge să ia apă de la izvor, supraveghează cuptorul când se coace pâinea. Atunci când termină cu aceste mici treburi, se întoarce la joacă. Pe câmpia întinsă cât vezi cu ochii, îl aşteaptă prietenii: băieţi voinici, veseli, deseori neciopliţi şi obraznici. Sportul preferat e joaca cu vergeaua. Pentru asta au nevoie de două lucruri pe care şi le taie singuri cu cuţitul: o vergea de 10 cm, ascuţită la amândouă capetele numită *lippa* şi un toiag lung şi puternic. Se aşază

vergeaua orizontal pe pământul bine bătătorit după care se loveşte cu bastonul pe unul dintre capete, făcând-o să salte în aer, şi cu o lovitură mai puternică se trimite cât mai departe cu putinţă. Se trage la sorţi cine loveşte primul, cine al doilea, al treilea şi tot aşa. Câştigă cel ce a reuşit din zece lovituri de baston să arunce vergeaua la distanţa cea mai mare.

Se mai întâmplau şi accidente: când vergeaua în loc să o apuce spre câmp, se îndrepta spre jucători şi lovea pe careva. Giovanni nu o dată s-a întors acasă cu faţa sângerândă şi a fost oblojit de mama Margherita:

— Într-o bună zi o să-mi vii acasă cu vreun ochi scos. De ce te ţii de bârneţ cu flăcăii aceia. Ştii doar că nu-s de nimica.

— Dacă vrei matale, nu mă mai duc. Dar ştii… când le sunt alături, nu mai înjură. Sunt băieţi de treabă.

Mama îl lăsă să se joace în continuare cu ei. Ştia că Giovanni nu vorbeşte degeaba (MB 1, 48).

Surpriza din tufiş

Când vremea se încălzea primăvara, unii ţărani găseau tot felul de surprize. Nu în ouăle de Paşti, ci în copaci şi boschete: cuiburi de păsărele. Odată, în timp ce se juca cu prietenii, Giovanni descoperi un cuib de sticleţi, bine ascuns printre ramuri şi frunze. Pe tăcute, le făcu semn celorlalţi băieţi să se apropie. Se strânseră cu toţii în jurul cuibului, zâmbeau fericiţi de parcă văzuseră o minune. Puii ţineau ochii închişi şi se ghemuiau unii într-alţii să se încălzească piuind încetişor şi ridicându-şi pliscurile cafenii.

Băieţii se aşezară pe pământ în jurul boschetului, în cea mai mare linişte. Nu peste multă vreme apăru pasărea mamă, zburătăcind bănuitoare în toate părţile, ca să nu divulge poziţia cuibului. Apoi, se lăsă fără zgomot pe marginea acestuia. Forfota şi piuitul micilor sticleţi se

înteţi, în vreme ce mama le punea cu grijă în ciocurile larg deschise larvele de insecte şi omizile pe care le culesese din crâng (MB 1, 113).

Penele însângerate ale mierlei

Pe meleagurile acelea nu se vindeau canari în colivie. Cine voia să ţină o pasăre în casă trebuia să meargă să o prindă sau să o ia din cuib. Aşa făcu Giovanni. Găsi o mierlă mititică, o crescu, îi făcu un culcuş din crenguţe de salcie şi o învăţă să zboare. Ori de câte ori îl vedea pe Giovanni, păsărică îl saluta în felul ei, cu un tril modulat, ţopăind veselă în colivie şi privindu-l cu ochişorii ei negri şi strălucitori. Băiatul şi mierla deveniră prieteni. (Lui don Bosco îi plăcea să povestească această întâmplare. Domenico Ruffino a auzit-o chiar de la el şi a notat-o).

Dar, într-o dimineaţă, mierla nu se mai auzi. O pisică rupsese colivia rudimentară şi mâncase pasărea. Mai rămăseseră câteva pene însângerate. Giovanni izbucni în lacrimi. Un plâns disperat, urmat de o tristeţe profundă. Mama sa îl dojeni chiar, spunând că sunt pline cuiburile de mierle, era de-ajuns să meargă să-şi aleagă alta. Dar pentru prima oară, băiatul nu putu să-şi înţeleagă mama. Desigur, era plină lumea de păsări, dar mierla sa, prietena sa fusese omorâtă şi niciodată n-o să mai ţopăie voioasă că-l revede. Tot păsăretul de pe pământ n-ar fi putut să-l facă să uite această crudă realitate: mierla sa nu mai trăia, nu o va revedea niciodată (MB 1, 118).

Aceasta este prima manifestare a *iubirii individualizate* a lui Giovanni. E pentru o pasăre, dar asta n-o ştirbeşte, n-o banalizează. Don Bosco se va lega întotdeauna sufleteşte de cineva ca persoană. El nutrea sentimente profunde pentru toţi cei aflaţi alături de el şi suferinţa fiecăruia devenea propria sa suferinţă. Dumnezeu îi dăruise o inimă deschisă tuturor.

Câte ceva despre istoria acelor timpuri

Pe când Giovanni creştea în cuibul său din Becchi, istoria mergea înainte cu paşi de uriaş.

Revoluţia franceză, începută în 1789, îi aruncase Europei provocarea unui trio de cuvinte fascinante: libertate, egalitate, fraternitate. Tot ea însă ridicase în pieţe temuta instalaţie a morţii, ghilotina, cu care fuseseră exterminaţi zeci de mii de oameni în acele vremuri de restrişte, şi groază.

Armatele franceze conduse de tânărul general Bonaparte invadaseră Europa şi purtaseră peste mări şi ţări cuvintele Revoluţiei. Tinerii erau vrăjiţi. Înălţau la tot pasul stindarde ale libertăţii şi dansau în jurul lor ţinându-se de mâini. În fiecare oraş se promulgau legi noi, mai umane şi mai drepte. Vechile inegalităţi sociale, privilegiile supărătoare ale nobilimii erau desfiinţate.

Dar Napoleon dusese la pieire mii de tineri în războaiele sale megalomane. Continentul era acoperit de cadavre. Cea mai numeroasă armată din istoria umanităţii (500 de mii de europeni) suferise pierderi însemnate pe meleagurile îngheţate ale stepei ruse.

Sfârşită şi secătuită de resurse materiale şi umane, Europa anului 1814 nu mai repeta cuvintele libertate, egalitate, fraternitate, ci un altul: pace. Se resemna să asiste la întoarcerea vechilor inegalităţi şi a privilegiilor nedrepte ale nobililor, numai să înceteze bubuitul tunurilor şi să nu mai moară atâţia tineri nevinovaţi.

Napoleon a fost exilat pe o insulă din Atlantic şi acolo gloria sa apuse precum soarele la căderea serii. În marile oraşe, reveneau regii şi nobilii, cu perucile lor pudrate. Şi la Torino, capitala Piemontelui, s-a întors regele Vittorio Emanuele I. Era 21 mai 1814. Începea perioada cunoscută în istorie sub numele de «Restauraţie».

Regele călare pe un cal şarg

«Mă găseam în piaţa Castello, printre persoanele de

la curte – scrie Massimo d'Azeglio în *Amintirile* sale – şi parcă îl văd şi acum pe Rege împreună cu statul său major. îmbrăcaţi şi pomădaţi cum erau, cu perucile lor pudrate şi pălăriile ca înainte de '89, păreau nişte personaje ale unei opere bufe». Regele stătea călare pe un cal şarg, în uniforma sa demodată, turcoaz, cu poalele lungi roşii, vestă lungă, pantaloni albi, cizme până la genunchi, pălărie după moda prusacă şi perucă cu coadă ce-i cădea pe spate. «Bunul rege, cu faţa lui de tăntălău, să o recunoaştem, dar şi de gentilom, străbătu străzile din Torino, în uralele mulţimii, până după miezul nopţii».[1]

Dar în spatele monarhului se afla silueta severă a generalului austriac Bubna. La Viena, în Congresul Naţiunilor, se hotărâse ca Austria să fie jandarmul Italiei. Armata sa urma să intervină în oricare dintre cele şapte state ce formau peninsula, dacă ceva nu era în ordine şi se simţea ameninţarea unei noi revoluţii. Cele şapte State erau «satelitele Austriei cu suveranitate limitată». Vor rămâne aşa până în 1848.

Regele a abolit legile promulgate la Neapole, a luat drepturile valdeşilor şi pe evrei i-a obligat să stea în ghetou. Populaţia s-a reîmpărţit în două clase: cei câţiva rentieri, (care îşi petreceau timpul mergând la vânătoare, jucând zaruri, ocupându-se cu amorurile şi cu politica) şi cei mulţi ce trăiau din munca proprie. A fost frânată iniţiativa privată a negustorilor, ce se îmbogăţiseră contribuind astfel şi la prosperitatea statului, datorită mai ales călătoriilor de afaceri pe drumurile comerciale construite în timpul lui Napoleon. Comerţul a fost afectat de reintrarea în vigoare a reţelei de bariere şi vămi. Au fost înlăturaţi funcţionarii statali ce serviseră lui Napoleon, le-au luat locul vechi prieteni de-ai regelui, de cele mai

1 M. D' AZEGLIO, Amintirile mele, în Amintiri-Opere Diverse, Mursia, Milano, 19692, p. 171.

multe ori incompetenţi profesional. Durando va exclama într-o zi: «Măria ta, l-ai făcut pe un imbecil economist, pe un beţivan l-ai numit războinic, pe un ignorant, magistrat, iar pe un idiot, administrator» (PINTO, 258).

Tinerii intelectuali au fost cei care au avut cel mai mult de suferit de pe urma acestei reîntoarceri la «ignoranţa fidelă». Pe 7 august 1816, Ludovico di Brume scria plin de mânie: «Un mare ghetou de evrei, toţi faliţi, iată Torino astăzi. Ignoranţa, răutatea, încăpăţânarea, lenea, îngâmfarea, toate meschinăriile şi preţiozităţile duse la apogeu îmi sar în ochi, mă sufocă. Să fii astăzi piemontez este o ruşine».[2]

5. De mână cu Dumnezeu

«E vina lui!»

«Încă de mic – povesteşte don Bosco – mama m-a învăţat să spun rugăciuni. Cum am făcut primii paşi, mama m-a pus să îngenunchez, alături de fraţii mei, dimineaţa şi seara, să ne rugăm împreună Domnului» (*Memorii*, 14). Rugăciunile de dimineaţă, în vremurile acelea evlavioase, nu constau doar dintr-un *Tatăl nostru*, sau *Bucură-te Marie* rostite în grabă, ci se recita *Te iubesc*. *Dumnezeul meu*, *Tatăl nostru*, *Bucură-te Marie*, (începând de la cuvintele: «Domnul să te aibă în pază, Maria»), *Crezul*, *Bucură-te Regină*, rugăciunea *îngerului păzitor*, *Decalogul*, *Poruncile Bisericii*, *Sfintele Taine* şi *Jurămintele de credinţă*, *speranţă*, *caritate*, *compasiune şi durere*.

«Îmi amintesc – continuă don Bosco – că ea m-a pregătit pentru Prima Confesiune. M-a însoţit la Biserică, apoi m-a ajutat să rostesc cuvintele de mulţumire. A fost lângă mine până a socotit că sunt în stare să-mi pregătesc singur o mărturisire demnă» (*ivi*).

Cuminecătura a fost prima taină pe care a primit-o Giovanni după Botez, la şase-şapte ani, cum se obişnuia pe

2 R. ROMEO, Cavour şi timpul său, Bari 1984, 1,226.

vreme aceea, o vârstă când copilului nu-i mai era frică de preot, căci îşi văzuse mai întâi mama îngenunchind cu încredere în faţa acestui slujitor al Domnului, pentru a cere iertarea păcatelor. Aşa a intrat Dumnezeu în viaţa lui Giovanni, de mână cu mama lui.

Când el şi Giuseppe mergeau să se joace împreună cu prietenii pe câmpul înverzit, mama spunea: «Ţineţi minte că Dumnezeu e pretutindeni şi vă vede». Atunci când făceau vreo boroboaţă şi se întorceau acasă ruşinaţi şi gata să se acuze unul pe altul sub privirea întrebătoare a mamei, cum fac îndeobşte copiii: «E vina lui! Ba a lui!», Margherita nu stătea să le asculte poveştile, spunea doar:

— Eu nu v-am văzut. Dumnezeu însă ştie tot. El îl cunoaşte pe cel ce minte (MB 1, 44).

Dar Dumnezeul pe care îl prezenta ea copiilor nu era un fel de jandarm cu, cuţitul la brâu. Chiar atunci când munca era plictisitoare şi obositoare (să supraveghezi coacerea pâinii în cuptor era o treabă ce adesea părea nesfârşită, căci te sufocai de căldură) şi nu se afla nimeni pe aproape să bată din palme şi să-ţi zică bravo, mama spunea: «Curaj, Cel de Sus ne priveşte. Ia seama la toate sacrificiile noastre şi o să ne dea răsplata cuvenită».

Domnul e cu noi

Vara, din zori până la apusul soarelui, orele se succed într-un peisaj încadrat de colinele verzi şi de norii albi filtraţi de transparenţa şi strălucirea cerului nesfârşit. Seara târziu, după muncile obositoare ale zilei, drumurile încoace şi încolo, cina la lumina lumânărilor, mama îşi duce copii afară pe prispă. Se aşază cu toţii să respire aer curat, să privească cerul – acel spectacol măreţ şi liniştitor pe care Creatorul l-a hărăzit de mii de ani privirilor noastre. Spune:

— Câte minunăţii a făcut Domnul pentru noi!

Giovanni priveşte aceste lucruri înălţătoare şi calme,

şi, alături de mama, de fraţii şi de vecinii săi învaţă să mai vadă pe cineva, pe Dumnezeu. Uriaş şi invizibil, o persoană în care mama sa are o încredere nemărginită. O persoană atât de apropiată încât poţi să spui: «Domnul e cu noi».

Grindină blestemată în august, pe cerul torid, uneori apăreau nori negri şi grei de ploaie, ca o platoşă de plumb. Fulgerele săgetau înaltul şi tunetul bubuia ameninţător. O privelişte înfricoşătoare. Copiii aleargă spre casă, se agaţă de fusta mamei, şi ea le spune: – Dumnezeu e puternic. El e stăpânul pământului şi al cerului. Norii aceia mici şi albi, care le dau târcoale celor mari în timpul furtunii, sunt priviţi cu obidă de ţărani, căci anunţă grindina. Aceasta cade când ţi-e lumea mai dragă şi face prăpăd prin viile oamenilor. Pietricelele de gheaţă şuieră prin aer, muşcă şi rup frunzele verzi, duc de râpă în câteva minute munca unui an întreg. Ţăranii se întunecă la faţă, uneori blestemă printre dinţi. Ferească sfântul ca vreun copil să glumească ori să se joace într-un astfel de moment: e pocnit cu o palmă să o ţină minte.

Şi Margherita are faţa tristă. După ploaia cu piatră, trece împreună cu fii săi printre araci, ia în mână cu grijă ciorchinii încă verzi striviţi de furia grindinei şi spune cu calm:

— Domnul a dat, Domnul a luat. Ştie el de ce. Cei răi şi-au primit pedeapsa. Cu Dumnezeu nu-i de glumit.

Dar în zilele bune, când recolta e mănoasă şi grânele nu mai încap în hambare, iar ţăranii nu-şi mai încap în piele de bucurie, mama îi învaţă pe copii să-i mulţumească Celui de Sus:

— Domnul a fost bun cu noi. Ne-a dat pâinea cea de toate zilele (MB 1, 45).

Ajutor pentru năpăstuiţi

Pentru Margherita, Dumnezeu nu locuieşte doar în Ceruri. El e prezent în cei sărmani, bolnavi, în oamenii

năpăstuiţi, în toţi cei ce au nevoie de ajutor. În serile de iarnă, când, câmpurile erau acoperite de zăpadă, venea să bată la uşa casei câte un cerşetor. Don Bosco, povestindule băieţilor săi despre acele timpuri îndepărtate, refăcea pe firul memoriei dialogurile pe care le auzise (în felul piemontezilor: «El mi-a spus… Eu i-am răspuns…»):

— Margherita, nu mă mai ţin picioarele să fac drumul până la Morialdo, parcă ar fi două sloiuri de gheaţă. Lasămă să stau oleacă lângă foc, Domnul să te miluiască.

Margherita îi dădea drumul în odaie, apoi îi spunea lui Giovanni:

— Încălzeşte-i o farfurie de supă. Privea apoi încălţările sărmanului:

— Sunt rupte ferfeniţă şi eu nu ştiu să le repar. Vă voi înveli picioarele în nişte cârpe de lână. Mergeţi apoi să dormiţi în şură. Mâine vă veţi simţi mai bine (MB 1, 154).

Familiile cu bătrâni bolnavi trimiteau după Margherita când aceştia erau cuprinşi de spaimele vârstei, în puterea nopţii. Nu era uşor să te scoli cu noaptea în cap la două sau trei dimineaţa, după o zi de muncă grea. Dar Margherita cunoştea cuvintele Domnului: «Binele făcut celor necăjiţi e pentru Mine». Mama se scula din pat fără să pregete şi mergea să-şi trezească unul dintre copii. Dormeau atât de dulce încât ţi-era şi milă să-i scoli din somn. Dar pentru Margherita a ajuta un bolnav ori un nevoiaş era mai presus de orice. Băieţii ei trebuiau să crească oameni dintr-o bucată, flăcăi voinici dar cu frica lui Dumnezeu. Şi, dacă nu ne sacrificăm pentru aproapele nostru, ce fel de creştini suntem?

— Scoală-te şi vino cu mine!

— Acum? Dar mor de somn, mamă!

— Şi mie mi-e somn. Dar cineva are nevoie de noi, aşa că vezi de te scoală cu grijă să nu-i trezeşti pe ceilalţi.

Intrau în casa săracă. Margherita întreba care-i

necazul. Făcea apoi masaje bătrânilor pentru durerile de spate ce le aveau din pricina umezelii şi frigului ce domnea iarna în locuinţa ţăranilor. În vremea asta fiul fierbea apă şi uneori adormea din nou, gândind că să fii un bun creştin cum voia mama lui, nu era uşor (MB 1, 157).

Domnul Dumnezeu din inima mamei

E interesant de văzut cum se construieşte în mintea lui Giovanni imaginea Domnului, în cei şapte ani de-acasă. Un contemporan de-al său, sfântul Leonardo Murialdo, locuia la Torino pe strada Dora Grossa (astăzi strada Garibaldi). Copil fiind, vede în zori razele soarelui jucându-se pe icoanele din camera lui. Îşi spune rugăciunile pe scăunelul de îngenuncheat. Dimineaţa are ora de catehim cu părintele Pullini. Din stradă se aude strigătul micilor coşari şi Leonardo îşi roagă mama să-i lase să intre în casă. îi ajută să se cureţe de funingine cu apă caldă şi săpun, le dăruieşte feliile sale de pâine cu unt şi hainele ce prisosesc în garderoba familiei. Micul Leonardo îşi face astfel o imagine «cultă şi rafinată» despre Domnul. Este Dumnezeul sfinţilor pe care îi contemplă în icoane şi în tablourile clasicilor, un Dumnezeu ce vorbeşte prin gura unor persoane culte şi cu autoritate, ca abatele Pullini, Zeul suveran care ne îndeamnă să-i ajutăm pe cei mai puţin norocoşi decât noi.[3]

Când se trezeşte, Giovanni Bosco vede razele de soare zbenguindu-se pe ştiuleţii puşi la uscat pe crengile verzi ale copacilor ce ating uşor geamurile ferestrelor, ori priveşte cerul întunecat al nopţii deasupra mantiei albe de zăpadă a câmpurilor nesfârşite. Mama îl cheamă din bucătărie şi toţi îngenunchează la îndemnul ei pentru a-şi spune rugăciunile. De afară se aud vocile celorlalţi băieţi. După masă Giovanni va coborî împreună cu ei în vale, desculţ şi cu faţa murdară ca şi ei. Nu se va gândi

3 A. CASTELLANI, S. Leonardo Muricddo, 1, Roma 1966, cap.3°.

niciodată să le dea pantofi şi haine, căci în garderoba familiei se află doar strictul necesar. Schimbă cu unul dintre ei singura sa bucată de pâine, le dăruieşte bătrânilor puţin din somnul său. Să se roage înseamnă pentru el să vorbească cu Dumnezeu pe podeaua bucătăriei, pe iarbă, privind cerul ori ducând vaca la păscut.

În sufletul micului Giovanni se formează astfel pe nesimţite imaginea unui Dumnezeu din «popor», filtrată de caracterul şi exemplul mamei. Dumnezeul lui este Zeul cerului, al stelelor, al soarelui, al zăpezii, al copacilor, al păsărilor, e Dumnezeul mamei care îngenunchează să se roage în biserică sau în propria casă după care sare la treabă îndemnându-şi copii să muncească pentru pâinea zilnică. Giovanni Bosco nu are nevoie de un scăunel de rugăciune pentru a se ruga Celui de Sus şi nici nu trebuie să se spele pe faţă pentru a deveni un bun creştin. El îşi va învăţa discipolii că îl pot întâlni pe Domnul chiar şi atunci când se joacă de-a hoţii şi vardiştii, sau chiuie pe dealuri ori duc vaca la păscut sau au faţa albă de var ori neagră de funingine. Dacă nu pot dărui aproapelui (în care se află Domnul Dumnezeu) o felie de pâine cu unt, măcar îi pot da de la ei înşişi puţin sacrificiu, puţină muncă, puţină veselie, câte puţin din somnul lor.

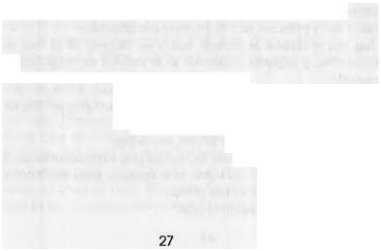

6. Marele vis

Dumnezeu îi vorbeşte

Când Giovanni a împlinit nouă ani, în viaţa lui s-a petrecut ceva minunat.

Dumnezeu i-a vorbit acestui băieţandru ce creştea înconjurat de o caldă şi autentică atmosferă creştină. Domnul a comunicat cu el printr-un limbaj misterios făcut din cuvinte şi din imagini: visul.

Acest contact direct cu Dumnezeu îl va însoţi, îl va îndruma toată viaţa. La început Giovanni este neîncrezător, uimit, neliniştit şi câteodată chiar cuprins de teamă.

«La nouă ani am avut un vis – povesteşte don Bosco – Se făcea că mă aflu pe lângă casă, într-o curte mare, unde se jucau mulţi băieţi. Unii râdeau, alţii se zbenguiau şi câţiva înjurau. Auzind cuvintele acelea urâte, m-am aruncat în mijlocul lor şi am încercat să-i fac să tacă. În clipa aceea, s-a ivit însă ca din pământ un bărbat îmbrăcat fastuos, cu o mantie albă pe umeri ce-i cădea până la pământ. Avea chipul atât de luminos, încât nu puteam să-l privesc. El ma strigat pe nume şi mi-a poruncit să mă aşez în fruntea acelor băieţi. A adăugat:

— Trebuie să ţi-i faci prieteni cu bunătate şi cu dragoste, nu sărind la bătaie. Haide, vorbeşte-le şi arată-le că păcatul e un lucru rău şi prietenia faţă de Domnul e nepreţuită.

Îngrozit şi zăpăcit de vorbele sale, i-am răspuns că eu sunt un băiat sărac şi neştiutor, incapabil să le vorbesc de religie acelor derbedei.

În clipa aceea, băieţii au încetat cu jocul, râsul, şi ocările, şi s-au adunat cu toţii în jurul celui ce-mi vorbea. Aproape fără să-mi dau seama ce fac, l-am întrebat:

— Cine sunteţi de-mi cereţi lucruri imposibile?

— Tocmai pentru că ţi se par imposibile şi te simţi neputincios în faţa lor – răspunse el – va trebui să le realizezi fiind ascultător şi deschizându-ţi mintea în faţa ştiinţei.

— Dar cum pot eu să devin învăţat?

— Am să ţi-o arăt eu pe cea care te va îndruma. Cu ajutorul ei devii înţelept, fără ea chiar un savant e un biet neştiutor.

— Dar dumneavoastră cine sunteţi?

— Întreab-o pe mama mea.

În clipa aceea am văzut apărând lângă el o femeie înveşmântată într-o mantie ce răspândea o lumină atât de puternică încât părea o stea coborâtă din cer. Văzându-mă cât sunt de uimit, ea mi-a făcut semn să mă apropii, m-a luat cu bunătate de mână şi mi-a spus:

— Priveşte.

Iată câmpul tău

«Am privit şi mi-am dat seama că băieţii aceia dispăruseră cu toţii ca prin farmec. În locul lor se afla o grămadă de ţapi, câini, motani, urşi şi alte animale. Femeia cea măreaţă îmi spuse:

— Iată câmpul tău. Aici e locul unde trebuie să munceşti. Să creşti puternic şi sănătos. Să fii smerit, iar ceea ce vei vedea că se întâmplă cu aceste animale, tu trebuie să faci pentru copiii mei.

Am privit din nou şi iată că în locul animalelor sălbatice apăreau tot atâţia miei care ţopăiau, alergau, behăiau şi se zbenguiau în jurul bărbatului şi femeii aceleia. Atunci am izbucnit în plâns. I-am spus Doamnei că nu înţelegeam. Ea mi-a pus o mână pe creştet şi mi-a spus:

— Toate la timpul lor. Vei înţelege când va veni vremea. De-abia a rostit aceste cuvinte, că un zgomot m-a trezit din somn. Şi toată realitatea visului a dispărut din jurul meu.

Am rămas uluit. Parcă mâinile mă dureau de pumnii daţi în vis şi faţa îmi ardea de palmele primite.

Cum au mijit zorile, am povestit visul mai întâi fraţilor mei, care au râs de mine, apoi mamei şi bunicii. Fiecare l-a înţeles în felul său. Giuseppe a zis: „O să devii păstor de oi”, mama: „Poate că o să te faci preot”, iar Antonio răutăcios a adăugat: „Pesemne că o să fii căpetenia unor bandiţi”. Ultimul cuvânt l-a avut bunica, care nu ştia nici să scrie nici să citească: „Nu trebuie să crezi în vise”. Eu eram de părerea bunicii, dar n-am putut să uit niciodată visul acela» (*Memorii*, 14 – 16).

De sărbătoarea Sfântului Petru

Istoricul Pietro Stella a încercat să vadă «circumstanţele care au influenţat visul». Pentru a ne vorbi, Dumnezeu foloseşte imagini şi cuvinte pe care fiecare dintre noi le poartă în minte. Astfel, Stella avansează ipoteza potrivit căreia visul a avut loc de ziua Sfântului Petru, când în biserică se auzeau în timpul predicilor cuvintele lui Cristos: «Aveţi grijă de mieii şi mioarele mele». Oricum ar fi – conchide el – «visul avut la nouă ani a condiţionat întreaga existenţă şi gândire a lui Don Bosco, precum şi comportamentul mamei sale în lunile şi anii ce au urmat» (ST 1, 29 – 31).

Au început amândoi să creadă că Dumnezeu îl hărăzise pe Giovanni preoţiei.

Şi pentru Giovanni, din aceea clipă, «câmpul pe care trebuia să-l lucreze» au fost băieţii fără căpătâi, lipsiţi de mângâierea părintească, rătăciţi pe un drum greşit.

Dar la nouă ani era încă atât de mic şi ţelul său părea atât de îndepărtat. Şi totuşi…

7. La şcoală e primit pentru că e nepotul slujnicei
Mărturia lui Vanin

Pentru a deveni preot, pentru a-i ajuta pe băieţii din vis, trebuia să înveţe. Era drumul obligatoriu pentru toţi cei ce voiau să iasă din orizontul limitat al vieţii de la ţară şi să meargă la oraş, care pe atunci însemna «bogăţie», «viitor», «o altă viaţă».

Giovanni dorea să studieze şi legea îi dădea acest drept. Şcolile primare gratuite (dar neobligatorii) fuseseră introduse în toate comunele din 23 iulie 1822. Dar pentru Giovanni nu era suficient. Se născuse într-un ţinut izolat, pierdut printre dealuri. Comuna de care aparţinea satul său, Castelnuovo d'Asti, se afla la o depărtare de cinci kilometri. La Capriglio, o localitate situată mai aproape, era tot atât de greu de ajuns pe jos pentru un băiat de vârsta lui. În plus, învăţătorul nu era obligat să accepte copii din alte comune.

Ca atâţia alţi băieţi inteligenţi şi curioşi, Giovanni a învăţat primele buchii de la un ţăran ştiutor de carte. «Tânărul Bosco – povesteşte Michele Rua – a desprins alfabetul de la un sătean care mai târziu se va lăuda că avusese norocul să-i fie dascăl».1 Lucrurile au luat însă o întorsătură favorabilă. «La Capriglio era capelan un anume don Bevilacqua, care făcea şi pe învăţătorul – povesteşte bătrânul ţăran Giovanni Becchis, zis *Vanin* – Bosco avea şapte ani şi mama sa, nevoind să-l trimită la Castelnuovo, pentru că era prea mic, îl rugă pe don Bevilacqua să-l primească la şcoala sa. (*La Capriglio se aflau părinţii Margheritei*). Dar acesta nu avea nicio obligaţie faţă de ea şi nu-i prea venea să accepte. Atunci îi muri slujnica, şi vru Dumnezeu ca în locul ei să vină o mătuşă a lui Giovanni, Marianna, sora mamei sale. Aceasta îl rugă de îndată pe capelan să-i fie dascăl nepotului ei, iar don Bevilacqua acceptă de dragul noii slujitoare, şi Bosco Giovanni deveni

elevul său» (DESR, 421).

Vanin confundă numele preotului care de fapt se numeşte Lacqua. Dar însuşi don Bosco va greşi numindu-l Dallacqua. Pe vremea aceea numele de familie nu erau fixe. Străbunicul familiei Agnelli semna Agnel, iar capelanul marchizei di Barolo, don Borel, era numit fie Borrelli, fie Borello. În loc de «don Cafasso», don Bosco va scrie mereu «don Cafasso».

— Preoţi, negustori faliţi, studenţi fără o lescaie

Giovanni merse astfel să locuiască la bunici, şi trei ore dimineaţa (trei ore şi jumătate împreună cu Liturghia) şi alte trei ore după-amiaza studia «citirea, religia, aritmetica». Cursurile se ţineau atât cât dura sezonul mort al muncilor agricole: din 3 noiembrie (după sărbătoarea Sfinţilor şi ziua Morţilor) şi până pe 20 martie (în ajunul Bunei Vestiri).

De abia a fost impusă şcolarizarea prin lege, că inspectorii şcolari din regatul Sardiniei şi-au dat seama că lipseau manualele, banii şi cadrele didactice. La început au fost învăţători preoţii, care multă vreme au constituit grosul dăscălimii. Mai predau negustorii faliţi şi studenţii lefteri. Şcoala primară dura doi ani. Antonio, fratele mai mare al lui Giovanni o frecventase câteva luni, căci ştia să se semneze. Şi totuşi s-a opus cu tărie ca mezinul să meargă la şcoală. «Dorinţa lui Giovanni de a studia pentru a deveni preot era arzătoare. Dar în faţa ei se ridicau obstacole legate de starea materială a familiei şi de împotrivirea fratelui vitreg, Antonio, care ţinea morţiş ca Giovanni să ajute la muncile câmpului» (RUA, *ib.*, p. 4037).

Giuseppe, poate că din aceleaşi motive, nu a mers niciodată la şcoală, şi toată viaţa s-a semnat cu crucea umilitoare a neştiutorilor de carte.

În şcoala de la Capriglio, Giovanni avu primele motive de amărăciune. Venea dintr-un alt sat şi asta le era

de ajuns colegilor săi, ţărani din topor, ca să-l ia peste picior şi să-l chinuiască în tot felul. «Îşi băteau joc de el, fără ca Giovanni să îndrăznească să se apere», povesteşte Antonio Occhiena, primarul localităţii Capriglio la acea vreme, mărturisind că «a fost el însuşi martorul celor relatate».[4]

Loviturile de nuia ale lui don Lacqua

Don Lacqua, chiar dacă n-a vrut la început să-l ia în clasa sa, i-a luat apărarea. I-a bătut la palme cu vergeaua (aşa cum se obişnuia pe vremea aceea) pe toţi colegii prost crescuţi şi gălăgioşi ai noului venit. În *Memoriile* sale, don Bosco scrie cu recunoştinţă: «Don Giuseppe Dallacqua, învăţătorul meu era un preot cu frica lui Dumnezeu. S-a purtat bine cu mine şi a fost foarte atent la formarea mea ca bun creştin» (p.14).

Luigi Deambrogio, răsfoind prin arhive, a găsit câteva însemnări ale lui don Lacqua. Scrie cu emoţie: «Avea caligrafia aceea frumoasă, cu forme armonioase, clare, cu caractere uşor demodate, stil secolul al XVII-lea. Era scrisul celui care i-a ţinut mâna tânărului Bosco pentru primele sale exerciţii cu condeiul pe hârtie!».[5]

Dar şcoala aceea plăcută de caligrafie nu pare să fi fost foarte eficace în ceea ce priveşte estetica literelor, căci don Bosco a avut întotdeauna un scris neciteţ, care i-a pus la grea încercare pe toţi cei ce au vrut să-i copieze sau să-i interpreteze manuscrisele. (Pot spune că am trecut şi eu prin asta, când am parcurs *Memoriile* autografe, cu caligrafia lor indescifrabilă), în ajunul Bunei Vestiri, la sfârşitul cursurilor, don Lacqua i-a împrumutat lui Giovanni, (căruia îi plăcea să citească mai mult decât tuturor celorlalţi elevi laolaltă) trei cărţi: *Regii Franţei*, *H*

4 M. MOLINERIS, Don Bosco inedit, Colle Don Bosco 1974, p. 137.

5 L. DEAMBROGIO, Plimbările de toamnă ale lui don Bosco, Castelnuovo Don Bosco 1975, p. 191.

Guerin Meschino şi *Bertoldo şi Bertoldino*. Credea că îl ajută să-şi petreacă serile într-un mod mai plăcut, în schimb îl îndruma pe o cale plină de surprize şi de succese.

8. Pe bârnă şi pe frânghie

Strigoii din pod

Giovanni Bosco era un povestitor înnăscut. Îi plăcea să istorisească (şi asta li se întâmplă multora), iar celor din jurul lui le plăcea să stea să-l asculte (ceea ce nu-i un lucru prea obişnuit).

De mic, îşi aminteşte el în *Memoriile* sale, ceea ce-i atrăgea pe tinerii săi prieteni, şi-i «înveselea nevoie mare erau povestirile mele» (p. 19).

În zilele ploioase, băieţii se plictiseau. Atunci se adunau în şură şi Giovanni depăna poveşti despre cele mai năstruşnice întâmplări prin care trecuse. O povestire de pomină, spusă cine ştie de câte ori şi cu câte variaţiuni pe aceeaşi temă, era episodul strigoilor din pod, petrecut în vremea culesului viei, la Capriglio. În jurul mesei, când de mult trecuseră primele ceasuri ale nopţii, bunicul povestea hâtru, zâmbind pe sub mustaţă, despre vrăjitoare şi strigoi care uneori se puteau auzi tânguindu-se în pod. Voia să bage groaza în femei şi copii, dar deodată «trosc!» se auzi un zgomot surd în pod, ce le făcu tuturor a inima cât un purice, inclusiv pe cea a bătrânului povestitor, prins pe picior greşit. După trosnet mai răsunară de sus tot felul de zgomote stranii. Întotdeauna în ocazii dintr-astea e câte o femeie care ţipă, şi atunci se găseşte alta ce strigă din răsputeri: «Sfântă Fecioară, sunt morţii!». Toată lumea se cutremură de frică. În schimb Giovanni nu se sperie câtuşi de puţin (şi mereu când povestea această întâmplare făcea pe modestul). Se ridică, luă o bâtă şi-i spuse bunicului: «Ce se aude nu-i un mort, ci vreo nevăstuică, la pândă după găinile matale. Mă duc s-o gonesc». Femeilor nu le venea să creadă. Vorbesc între ele. Margherita e şi ea speriată,

dar îi dă dreptate lui Giovanni. Urcă cu toţii scara de lemn cu opaiţe în mâini. În pod, văd un coş de nuiele răsturnat, care înaintează spre ei. O nouă sperietură, până ce Giovanni înşfacă coşul şi eliberează… o găină înspăimântată. Biata pasăre îşi trăsese coşul peste cap ciugulind boabele de grâu din împletitură şi îl mişca de colo colo, mânioasă şi speriată, încercând să se elibereze. Totul se sfârşi cu hohote de râs şi cu găina în oală (MB 1, 85).

Best-sellerul şezătorilor

Giovanni era un băieţandru ce nu trecuse prin întâmplări aşa de deosebite încât să merite să fie povestite. Aşadar, după aventura cu găina ce sfârşi în oală, şi aceea cu hoţul care voia să fure curcile, «istorisea faptele auzite la predici». Dar repede sacul cu poveşti se golea şi ploaia tot nu contenea. Aşa că într-o zi îi veni o idee strălucită. «Aşteptaţi, merg să aduc o carte împrumutată de la don Lacqua». Se întoarse cu *Regii Franţei*.

Din acea zi, nemaipomenitele aventuri ale împăratului Carol cel Mare şi ale cavalerilor săi, prăpădul făcut de spada vrăjită Durlindana, trădarea lui Gano şi altele au avut un succes răsunător. Iarna, familiile îşi petreceau serile la căldura staulului. Vestea că Giovanni Bosco citea poveşti minunate se împrăştie repede. «Mă invitau cu toţii. (…) Erau fericiţi să petreacă timpul ascultând nemişcaţi pagini din cartea aceea. Micul cititor sta drept pe o bancă, astfel încât să-l poată vedea toată lumea» (*Memorii*, 20).

«La unsprezece ani eram prestidigitator»

În visul avut la nouă ani, văzuse o mulţime de băieţi şi i se poruncise să facă bine. Aproape fără să-şi dea seama a început aşa, povestind la şezători, unde se adunau tinerii, în tânărie, ori în staul. «E ciudat că se dusese vorba: „Haideţi să mergem să ascultăm predica!” pentru

că înainte şi după depănarea poveştilor ne făceam cu toţii semnul crucii şi recitam câte un *Bucură-te Marie* (*Memorii*, 20).

De ce să nu bucure în continuare inima flăcăilor şi când primăvara începea să înflorească în livezi petalele albe ale migdalelor şi cele roz ale piersicilor?

Iată ce a făcut:

«În zilele de târg mergeam la bâlci să văd scamatorii şi saltimbancii. Observam atent jocurile de îndemânare şi iluzionism. Întors acasă, încercam să fac la fel până reuşeam tot atât de bine ca ei. Nu vă puteţi imagina toate căzăturile, alunecările, rostogolirile la care mă expuneam în timpul exerciţiilor acrobatice. Şi totuşi, chiar dacă e greu de crezut, la unsprezece ani eram în stare să execut tot felul de acrobaţii: salturi mortale, mers pe mâini, dans pe sfoară ori felurite figuri de iluzionism, ca un adevărat profesionist al circului.

În zilele de sărbătoare, copiii de prin vecini şi chiar din satele mai îndepărtate veneau să mă caute. Dădeam un spectacol arătându-le o seamă de figuri pe care le învăţasem. În Becchi exista o pajişte pe care creşteau felurite plante. Printre ele un păr tomnatec foarte viguros. De copacul acela legam o funie pe care o întindeam strună, prinzând-o de altul. Alături puneam o măsuţă cu tolba de iluzionist. Pe pământ aşterneam un covor pentru exerciţiile la sol.

Când totul era gata şi spectatorii se buluceau aşteptând să înceapă spectacolul, îi invitam pe toţi să se închine Domnului şi să intoneze un cântec sacru. Apoi mă urcam pe un scaun şi ţineam o predică. Mai bine zis, o repetam pe cea auzită dimineaţa la liturghie sau povesteam vreo întâmplare mai interesantă pe care o auzisem sau o citisem într-o carte. Când terminam, ne mai închinam o dată şi începea spectacolul. Predicatorul se

transforma în saltimbanc profesionist».

Antonio, în vârstă de 18 ani, privea de departe

«Executam salturi mortale, mergeam pe mâini şi făceam tot felul de alte acrobaţii care mai de care mai îndrăzneţe. Apoi câteva prestidigitaţii. Mă făceam că înghit monede şi merg apoi să le iau de pe nasul unui spectator. Înmulţeam bilele colorate, ouăle, transformam apa în vin, sfârtecam un cocoşel pe care-l înviam imediat după aceea şi-l făceam să cânte vesel.

În sfârşit săream pe o frânghie şi mergeam pe ea cu siguranţa celui ce umblă pe o cărare: dansam, mă sprijineam în mâini, ridicam picioarele în aer sau mă răsturnam cu capul în jos.

După câteva ore, eram mort de oboseală. Dădeam semnalul că spectacolul a luat sfârşit şi spuneam o rugăciunea scurtă, după care toţi ne duceam acasă. La spectacolele mele nu-i primeam pe cei ce înjuraseră ori nu voiau să se roage cu noi.

(…) Mama mă iubea mult. Eu îi povesteam totul: planurile mele de viitor, micile mele activităţi. Nu făceam nimic fără încuviinţarea ei. Ştia totul, observa totul, şi mă lăsa să fac tot ce voiam» (*Memorii*, 20).

Dar mai era cineva care le vedea pe toate, fratele Antonio, care împlinise vârsta de 18 ani şi era puternic şi susceptibil ca un tăuraş. îl privea de la distanţă şi murea de ciudă. La masă, câteodată izbucnea: «Eu muncesc de mă spetesc la câmp şi ăsta face pe şmecherul! O să ajungi un netrebnic!» Pe Giovanni îl dureau vorbele fratelui vitreg.

9. Prima Spovadă

O carte ce-l va însoţi toată viaţa

În februarie 1826 a murit bunica. Giovanni a suferit mult, căci se ştie că prâslea e favoritul bunicilor. A fost o pierdere grea pentru întreaga familie: bătrânica era

autoritară, îi ţinea din scurt pe băieţi şi ştia să ridice glasul când trebuia.

Probabil cu ocazia înmormântării, Margherita i-a spus preotului, don Sismondo, tot ce avea pe suflet. Giovanni creştea văzând cu ochii şi spre deosebire de Giuseppe era vioi, temperamental, uneori greu de stăpânit. Ea făcea tot ce-i stătea în putinţă pentru a-l creşte cum se cuvine. Dar era frământată de întrebarea: oare cu timpul lipsa tatălui nu va fi resimţită de băiat mai acut? ceru ca fiul ei, care nu împlinise încă unsprezece ani (pe vremea aceea trebuia să aibă cel puţin doisprezece) să poată face Prima Spovadă. Margherita era o creştină cu frica lui Dumnezeu şi credea că împărtăşania o să-l ajute să crească om deplin, o să-l întărească pe drumul cel bun într-o viaţă ce stătea încă sub semnul incertitudinii. «Poate că tocmai starea sufletească a mamei şi a lui Giovanni l-au determinat pe preot să-i acorde acestuia Prima împărtăşanie la unsprezece ani», scrie Pietro Stella (ST 1, 31).

Pentru asta copilul trebuia să înveţe *Micul Catehism pentru tineri* şi să dea un examen. Giovanni citea cu uşurinţă şi Margherita ştia pe de rost fragmente întregi din acea carte.

I se spunea *Micul Catehism*, dar pentru cineva de vârsta lui era destul de lung: 14 lecţii, fiecare formată dintr-o serie de 20 de întrebări şi răspunsuri, deseori amănunţite şi abstracte. Evident că un copil de 10 ani şi jumătate nu putea să înveţe totul pe dinafară. Cu ajutorul mamei ei îşi însuşi ideile principale, lăsându-le de o parte pe cele dificile şi plicticoase.

«Rezumatul» lui don Bosco

Ce a reţinut şi ce-a dat la o parte Giovanni din textul Catehismului? Greu de spus. Dar când va deveni preot şi va trebui să-i pregătească pe băieţi pentru Prima Spovadă,

don Bosco va face un compendiu al *Micul Catehism*. îl va reduce de la 14 lecţii la nouă şi le va simplifica, va repeta într-un fel peste ani ceea ce făcuse pe colinele din Becchi, cu ajutorul mamei sale.

E impresionant să te gândeşti că acele întrebări şi răspunsuri au fost primele pe care Margherita le-a întipărit în mintea fiului ei, îndrumându-l astfel în abordarea marilor probleme ale vieţii şi ale morţii. «Cine vrea să cunoască izvoarele gândirii şi pedagogiei lui don Bosco, nu va exagera arătând influenţa hotărâtoare a *Micului Catehism* explicat de mama sa» (P. Braido).

Din «rezumatul» ăcestuia făcut de don Bosco, voi prezenta doar prima şi cea de-a cincea lecţie (spaţiul nu ne permite mai mult). Don Bosco a purtat toată viaţa în suflet cuvintele acelea extrem de simple pe care le-a explicat unui şir nesfârşit de băieţi şi le-a folosit mult în cărţile şi în dialogurile sale. Ele ne arată mentalitatea lui.

Prima lecţie *întrebare*: Cine te-a creat? *Răspuns*: M-a creat Dumnezeu, î. În ce scop te-a creat Dumnezeu?

R. Dumnezeu m-a creat pentru a-L cunoaşte, a-L iubi, a-L sluji în această viaţă şi pentru a mă bucura alături de Dânsul în cer. î. Cine este Dumnezeu?

R. Dumnezeu este un spirit desăvârşit, Creator şi Stăpân al cerului şi al pământului.

Î. Cine l-a făcut pe Dumnezeu?

R. Nimeni nu L-a făcut.

Î. Unde se află Dumnezeu?

R. în cer, pe pământ, pretutindeni.

Î. Dumnezeu vede totul?

R. Da, El ne vede chiar şi gândurile cele mai ascunse.

Î. De cât timp există Dumnezeu?

R. Dintotdeauna şi pentru totdeauna.

I. Care sunt principalele taine ale sfintei noastre credinţe?

R. Principalele taine creştine sunt unitatea şi trinitatea lui

Dumnezeu, şi mântuirea oamenilor.

Î. Ce înseamnă unitatea?

R. Unitatea arată că există un singur Dumnezeu.

Lecţia a cincea

I. Iisus Cristos se va mai întoarce pe pământ şi se va mai arăta privirilor oamenilor?

R. Da, El se va reîntoarce la sfârşitul lumii, î. Ce va face atunci?

R. îi va judeca pe vii şi pe morţi, pe cei buni şi pe cei răi.

Î. Pentru ce îi va judeca?

R. Pentru tot binele şi tot răul pe care l-au făcut.

Î. Când omul moare, unde i se duce corpul?

R. După moarte, trupul omului e înmormântat.

Î. Dar sufletul unde se duce?

R. Sufletul e nemuritor şi se va prezenta înaintea Domnului la

Judecată de Apoi.

Î. Câte judecăţi există?

R. Două: una individuală şi alta universală.

Î. În ce constă judecata individuală?

R. Este acea judecată la care supune Iisus Cristos sufletul omului, imediat după moarte, î. Ce înseamnă judecata universală?

R. Judecata universală este cea pe care o face Dumnezeu tuturor oamenilor la sfârşitul lumii.

Î. Unde ajung cei ce mor în graţia divină?

R Ei ajung în Rai.

Î. Ce fac preafericiţii în Rai?

R. Ei au parte de bucuria de a se afla în apropierea Domnului, î. Câtă vreme stau în Rai? R. O eternitate.

Î. Unde ajung cei ce au păcătuit pe pământ? R.

Păcătoşii ajung în Iad.

Î. Care sunt suferinţele celor condamnaţi la chinurile Iadului. R. Ei nu-L văd pe Dumnezeu şi sunt osândiţi să se pârjolească în focul etern, au parte doar de rău fără o fărâmă de bine. î. Pentru câte păcate ajungi în Iad? R. Este de ajuns un păcat capital.1

Măcar puţin mai bun

Între o întrebare şi alta, Margherita îi povestea lui Giovanni cele mai frumoase fapte din viaţa lui Iisus: învierea lui Lazăr, vindecarea leproşilor şi a orbului din naştere, înmulţirea pâinilor, furtuna calmă a cuvintelor sale, cina cea de taină, chinurile, moartea şi învierea. Ca atâtea mame ce au transmis copiilor gustul povestirii şi plăcerea fabulaţiei, Margherita că era o mare povestitoare. Giovanni, fermecat, învăţa de la ea să-L cunoască şi să-L iubească pe Iisus. În Postul Mare a căutat să meargă cât mai des la Catehism. Dacă ploua, deschidea umbrela şi îşi punea saboţii de lemn. Peste ani, Secondo Matta, băiatul cu care păstorea, îşi va aminti că-l vedea ducându-se oricât era vremea de rea. În 1826, Paştele cădea pe 26 martie. Biserica din Castelnuovo era plină de băieţi, de părinţii şi de prietenii lor, de flori. Don Sismondo abia putea să menţină ordinea. În mijlocul acelei adunări gălăgioase şi puţin confuze, era greu să ai reculegerea necesară marelui eveniment: întâlnirea cu Iisus. Margherita se afla însă lângă fiul ei.

«Nu m-a lăsat să vorbesc cu nimeni. M-a însoţit pe tot parcursul pregătirilor, m-a ajutat să rostesc cuvintele de mulţumire. În ziua aceea, mi-a repetat de mai multe ori: – Fiul meu, sunt sigură că Dumnezeu a devenit stăpânul sufletului tău, că te vei strădui să fii bun toată viaţa. Mereu mi-am amintit cuvintele mamei. La început nu aveam niciun chef să o ascult. Ripostam întotdeauna când cineva îmi dădea un sfat sau un ordin. Din ziua aceea însă cred că

am devenit măcar puţin mai bun» (*Memorii*, 23).

P. BRAIDO.

10. În căutare de lucru la 12 ani

Cartea lângă sapă

Vreme de două ierni, Giovanni învăţase la şcoala lui don Lacqua. Antonio nu acceptase asta de bunăvoie şi ţinea morţiş că Giovanni trebuie să ia sapa şi să muncească cot la cot cu ceilalţi pe câmp şi în vie. Giovanni nutrea însă speranţa să-şi continue studiile fie la Chieri, fie la Castelnuovo, unde primăria inaugurase un curs de latină, cu o durată de cinci ani, ce se ţinea în paralel cu clasele primare.

Între timp se ducea des la Capriglio să împrumute cărţi de la învăţătorul său şi folosea orice clipă de răgaz pentru a învăţa ceva în plus. «Cu o mână luam sapa şi cu cealaltă gramatica».

Trudea alături de ceilalţi, săpa, plivea, aduna iarba. Dar când venea ora prânzului, se trăgea de-o parte şi citea în timp ce mânca. Chiar la cină, seara târziu, avea întotdeauna o carte deschisă lângă farfuria cu mâncare.

«Deşi munceam mult şi cu sârguinţă – scrie don Bosco – Antonio nu era mulţumit. Într-o zi, le-a spus hotărât mamei şi fratelui meu Giuseppe:

— E timpul s-o sfârşească cu atâta gramatică. Eu am crescut mare şi tare fără să am vreodată nevoie de cărţi.

Într-o izbucnire de durere şi de furie am răspuns:

— Nici măgarul nostru n-a mers la şcoală şi-i mai mare ca tine. La vorbele mele, Antonio s-a făcut negru de mânie, şi doar rupând-o la fugă am evitat să fiu bătut măr. Mama rămăsese împietrită şi eu plângeam» (*Memorii*, 27).

Cu sufletul plin de tristeţe

Această încăierare (ultima dintr-o lungă serie) s-a petrecut în ianuarie 1827. În fiecare an, de ziua Bunei Vestiri (25 martie) din familiile sărace plecau la târg taţii

cu fii mai mari. Acolo se întâlneau cu fermieri, veniţi să «împrumute» băieţi pentru un an de muncă. Vreme de opt luni (din aprilie până în noiembrie), muncind ca rândaş sau plugar flăcăul primea adăpost şi mâncare. Tatălui său i se plăteau 5 – 20 de lire, după cât era de vrednic şi de voinic băiatul. Însuşi Giovanni, dacă nu reuşea să devină student, peste un an şi câteva luni urma să meargă la târg să caute de lucru.

Margherita însă, după cele petrecute cu Antonio, cu sufletul plin de amărăciune a luat poate cea mai grea hotărâre din viaţa ei. Dimineaţa îl chemă la sine pe Giovanni. îi spuse că Antonio puternic cum era la cei 19 ani ai săi ar fi putut să-i facă odată rău cu adevărat.

Ea nu mai reuşea să-l stăpânească. Era mai bine ca Giovanni să plece din casă cât mai repede, să caute un loc de argat la vreo fermă, cum ar fi cele din Morialdo sau Moncucco. îi vorbi mai ales de o familie de fermieri pe care o cunoştea, Moglia. Gospodăria lor se afla la câţiva kilometri de Moncucco. Stăpâna casei, Dorotea Filippello era din Castelnuovo.

Giovanni îşi ascultă mama. Plecă singur, purtând sub braţ o bocceluţă: două cămăşi, o batistă, două cărţi împrumutate de la don Lacqua (singura sa legătură cu un altfel de viitor). Mama îi pusese în desagă şi o bucată de pâine să-i ţină de foame. Giovanni rupea din ea şi fiecare îmbucătură era umezită de lacrimi, în singurătatea drumului ce-l ducea departe de ai săi, şerpuind înzăpezit şi îngheţat peste văi şi dealuri.

Coborî până la Castelnuovo, apoi o luă la stânga spre Moriondo, după care coti la dreapta pentru a ajunge la Moncucco. Opt kilometri. Încercă să găsească de lucru la fermele de care îi vorbise mama sa. Dar nimeni nu avea nevoie de el. Seara, înfrigurat din cap până în picioare, cu sufletul greu de tristeţe, ajunse la gospodăria familiei

Moglia. Era ultima sa speranţă.

Familia din bătătură în 1888, la câteva luni după moartea lui don Bosco, Salesienii l-au trimis pe don Secondo Marchisio la Becchi, Castelnuovo şi acasă la familia Moglia, pentru a aduna mărturii privitoare la copilăria sfântului.

Aşa o cunoscu don Marchisio pe Dorotea Moglia, ajunsă la venerabila vârstă de optzeci şi şase de ani cu mintea încă ageră şi lucidă. Alături se aflau copii ei: Anna, născută în 1822 şi Giorgio mai mic cu trei ani. În legătură cu Giovanni, ei îşi aminteau mai ales ce le povestise tatăl lor, Luigi Moglia, mort în urmă cu şase ani. Acesta obişnuia să evoce acele timpuri îndepărtate, ori de câte ori don Bosco îi vizita, de-a lungul anilor cât a durat prietenia lor statornică. (În 1840, don Bosco a fost naş la botezul mezinului familiei Moglia: Luigi Giovanni Battista). Dorotea îşi amintea însă bine ziua când Giovanni a bătut la poarta lor în căutare de lucru. Ea avea pe atunci 25 de ani. Traducând din dialectul piemontez cuvintele bătrânei, don Secondo Marchisio a reprodus dialogul care a avut loc în bătătură între Giovanni şi familia Moglia. Iată ce scria el în 1888:

«Informaţii obţinute în casa Moglia unde Giovanni a fost văcar de la mijlocul lui ianuarie 1827 până de Crăciun, în iarna lui 1829.

Era aşadar pe la mijlocul lui ianuarie 1827; familia Moglia se afla în bătătură unde lega aracii pentru vie, când iată că intră pe poartă un băieţandru cu o bocceluţă sub braţ:

Moglia. Pe cine cauţi?

Bosco. îl caut pe Luigi Moglia.

M. Eu sunt, ce doreşti?

B. Mama mi-a spus să fiu văcar la voi.

M. Cine e mama ta şi de ce te trimite pe drumuri, aşa

mic cum eşti?

B. Mama se numeşte Margherita Bosco: văzând ea că fratele meu Antonio mă bate şi mă chinuieşte tot timpul, mi-a zis mai deunăzi: «Ia aste două cămeşi şi două batiste şi mergi la Bausone să cauţi vreun loc de argat; dacă nu găseşti acolo du-te la ferma Moglia, între Mombello şi Moncucco: caută-l pe stăpânul casei şi spune-i că eşti fiul meu şi sper că o să te ia la ei în slujbă».

M. Săracul de tine. Eu nu pot să te iau, că-i vreme de iarnă şi nu-i nevoie de văcari: noi angajăm oameni la vite după Buna Vestire. Ai răbdare până atunci şi du-te acasă. B. Luaţi-mă măcar câteva zile, chiar fără nicio plată! M. Nu-mi eşti de folos. Poate nu ştii să faci nimic.

B. Plângând) Vă rog, luaţi-mă, sau eu nu mă mai mişc din locul ăsta.

Şi spunând asta, Bosco se apucă să adune împreună cu ceilalţi ţăruşii împrăştiaţi pe jos. Dorotea îşi convinse bărbatul să-l ţină pe bietul băiat măcar câteva zile. După un timp, Luigi Moglia îl trimise pe Bosco acasă să-i spună mamei sale să vină la Castelnuovo în joia următoare să hotărască împreună leafa băiatului. Au convenit să-i plătească lui Giovanni 15 lire anual (o sumă bunicică pe vremea aceea pentru un văcar de 12 ani)» (DESR, 422), echivalentul a 60.000 lire în 1986. [6]în rândurile următoare,

6 Să traduci în lirele de astăzi, lirele din timpul când a trăit don Bosco este aproape imposibil. în realitate trebuie ţinut cont de valoarea în aur a lirei, de salariul muncitorilor, de costul mărfurilor, etc. Dar chiar în felul acesta nu se obţine un rezultat satisfăcător, pentru că cele două lire plată pentru 12 ore lucrătoare şi cele două lire cu care un student putea cumpăra o carte de 300 de pagini nu sunt echivalente. Lucrurile pe care un muncitor le cumpăra cu două lire costă astăzi diferit faţă de o carte de 300 de pagini.
în orice caz, pentru a da întrucâtva o idee am raportat cotele valorice ale lirei din acea perioadă la cele de astăzi (1986) servindu- mă de publicaţii economice (ISTAT, Valoarea lirei în 1972, etc.) şi de avizul unor experţi în domeniu.

don Marchisio a notat evenimente legate de şederea lui Giovanni în casa Moglia, aşa cum i-au fost povestite de membrii familiei.

Procesul diecezan torinez pentru sanctificarea lui don Bosco a început în 1893. Doamna Dorotea murise în 1890. Fiul ei Giorgio a fost chemat să depună mărturie pentru ceea ce «auzise de la părinţi şi alte rude».

Pe firul acestei mărturii şi a faptelor narate de don Marchisio cu cinci ani înainte, s-a putut reconstitui povestea celor trei ani petrecuţi de Giovanni la familia Moglia.

11. Micul văcar

Dintr-un bob de grâu

Luigi Moglia l-a dat pe Giovanni în grija văcarului fermei, Giuseppe, pe care toţi îl strigau «moşule». Cu noaptea în cap, băiatul se ducea în grajd ca să-i dea o mână de ajutor. Mulgeau vacile şi umpleau cobiliţele cu lapte din belşug. Apoi luau bălegarul cu roaba şi-l înlocuiau cu un culcuş uscat de paie, pentru ca vacile să se poată întinde liniştite. Era pentru ele timpul mesei şi Giovanni se urca în tânărie de unde le arunca fân în iesle. Apoi moş Giuseppe ducea animalele la adăpat. Mai rămânea un ultim lucru de făcut: ţesălarea energică pentru a curăţa pielea aspră a vacilor, să nu le chinuiască muştele şi tăunii.

Doar atunci sosea timpul «mesei» şi pentru ei. Se aşezau pe o grămadă de paie şi rupeau cu dinţii din pâine, mestecând încet.

Margherita îşi învăţase feciorul să se aşeze în genunchi să spună rugăciunea Îngerul *Domnului* înaintea fiecărei mese. Giovanni rămase credincios acestui obicei, câtă vreme a stat la ferma Moglia. Moş Giuseppe îl lua deseori peste picior. O dată, pe când se întorcea asudat de la muncă, l-a văzut pe Bosco în genunchi, rugându-se.

Atunci i-a zis într-o şagă: «Uite cum e totul pe dos în lumea asta, stăpânii muncesc şi slugile se roagă!» Lui Giovanni îi era drag bătrânul acela cam din topor, dar bun la suflet şi îi răspunse: «Mama m-a învăţat că, dacă te rogi Domnului, din două boabe de grâu cresc patru spice, altfel nu rodesc nici măcar două din patru. Ar trebui să te rogi şi matale!» Bătrânul râse şi mormăi: «lo-te unde stătea dascălul!».

Sâmbătă seara, Giovanni se ducea la doamna Dorotea şi o ruga să-l lase să meargă a doua zi dimineaţa la Moncucco să asculte prima Liturghie. Dorotea nu înţelegea de ce voia băiatul să o pornească de cu zori la biserică, uneori pe ploaie sau ninsoare, când toată familia în frunţe cu domnul Luigi se ducea la Slujba de la unsprezece, în fiecare duminică, şi-ntotdeauna mergea cu ei şi Giovanni. A vrut să afle adevărul şi într-o bună dimineaţă l-a urmărit fără ca el să-şi dea seama. A văzut astfel că băiatul se spovedea cu parohul, don Cottino, asculta slujba şi se împărtăşea. Abia atunci a înţeles: Giovanni făcea drumul acela în fiecare duminică dimineaţa pentru a putea primi Sfânta Euharistie, care nu se dădea credincioşilor în timpul liturghiei de la prânz.

Noi povestiri în tânărie

Duminică dimineaţa, când vremea era urâtă, băieţii se cam plictiseau. Nu ştiau cum să omoare timpul. Atunci, Giovanni le-a spus să se urce cu el în tânărie. Acolo le-a stârnit entuziasmul şi ropote de aplauze cu câteva figuri de iluzionism. După care începu să le povestească. Nu avea la el cartea *Regii Franţei*, dar pentru că o citise de atâtea ori, o ştia pe de rost. Le istorisea faptele cele mai frumoase din viaţa lui Iisus, aşa cum i le spusese mama sa. Cu toţii, băieţi şi fete îl ascultau ca vrăjiţi.

Zvonul se împrăştie: argatul familiei Moglia spunea poveşti minunate. Tânăria ajunsese neîncăpătoară pentru câţi se adunau să-l asculte pe Giovanni. «În fiecare

duminică după-amiaza se îngrămădeau acolo tineri din vecini veniţi să-l asculte» (*Mărturia Doroteei*).

Când sosi vremea bună, munca lui Giovanni se schimbă. Moş Giuseppe îl trimitea dimineaţa să ţină de hăţ boii ce trăgeau plugul condus de mâinile puternice ale stăpânului, iar după-amiaza îi spunea: «Vezi de ia vacile şi du-le la păscut!»

Iată acum încă două din amintirile Doroteei, aşa cum au fost ele transcrise de don Secondo Marchisio: «Când mergea alături de boii înjugaţi la plug, Giovanni avea mereu o carte la el, pe care o ţinea în mâna stângă, în vreme ce cu dreapta trăgea de hăţuri. Niciodată n-a fost văzut mergând la păşune fără vreo carte, ci mereu îl zăreai aşezat la umbra unui copac, adâncit în studiu sau citind».

Luigi Moglia n-avea de ce să se plângă: băiatul muncea bine, dar stăpânul clătina din cap a mirare. Într-o bună zi, îl întrebă pe Giovanni de ce citea cu atâta sârguinţă şi acela îi răspunse: «Pentru că vreau să mă fac preot». Luigi chibzui puţin şi ridică din umeri; ca să-ţi plăteşti studiile, pentru a ajunge preot, medic sau avocat, pe vremea aceea era nevoie de 6 – 10 milioane de lire (vreo 30 de milioane în 1986). De unde putea Giovanni să facă rost de atâţia bani?

În aşteptarea Domnului şi a oamenilor

Don Marchisio mai povesteşte o întâmplare ciudată: «într-o zi, Bosco păştea vacile pe o pajişte din apropierea fermei. Dorotea şi cumnatul ei Giovanni Moglia îl văzură îngenuncheat lângă o vacă. Crezând că doarme la soare, l-au strigat, dar cum nu se mişca, Moglia s-a apropiat de el ţipând cât îl ţinea gura. Atunci îşi dădură seama că Bosco stătea în genunchi, cu ochii larg deschişi şi capul întors spre cer, iar în mâinile lăsate pe lângă corp ţinea o carte. Bărbatul îl scuturâ, întrebându-l: „De ce dormi aşa la soare?”. „Nu dormeam”, răspunse Bosco şi spunând asta

se ridică fâstâcit că fusese surprins în meditaţie» (DESR, 421 – 22).

Dorotea şi Giovanni Moglia nu se apropiaseră de băiat, speriaţi doar că a adormit la soare. Pe vremea aceea, argaţii subnutriţi aveau obiceiul să mulgă pe ascuns vacile şi să bea laptele cât erau la păşunat. Fermierii bănuitori îi supravegheau. Văzându-l pe Giovanni îngenuncheat lângă vacă, stăpânii au început să-l suspecteze. Dar l-au găsit adâncit în rugăciune. Pietro Stella, în unul din rarele momente în care se lasă cuprins de emoţie, comentează: «Aceia n-au fost ani pierduţi, o paranteză a vieţii, ci un timp în care cuvântul Domnului i s-a înrădăcinat adânc în suflet, Bosco folosind singurătatea muncii sale pe păşune ca mediu propice contemplaţiei, dialogului cu Dumnezeu. Au fost ani de aşteptare pioasă a lui Dumnezeu şi a oamenilor» (1, 36).

Fetiţa necăjită

Uneori Anna, fata Doroteei, mergea să se joace pe pajişte. Se plictisea să stea singură în casă. Dar Giovanni de cele mai multe ori nici n-o observa şi continua să citească. Anna se supăra nevoie mare: «De ce nu te joci cu mine?» Giovanni zâmbea: «Vreau să mă fac preot. Trebuie să învăţ», la care Anna mânioasă răspundea: «Nu-i adevărat. Tu o să fii toată viaţa văcar ca moş Giuseppe». «Ascultă-mă bine – îi spuse într-o bună zi Giovanni – Eu voi ajunge preot cu adevărat şi tu vei veni la mine să te spovedeşti».

Chiar aşa s-a întâmplat. Anna s-a măritat cu Giuseppe Zucca la Moriondo, a avut copii, şi îi aducea deseori la Oratoriul din Valdocco. În mica biserică a Sfântului Francisc de Sales ea era primită întotdeauna cu bucurie. Se spovedea la don Bosco şi apoi asculta Liturghia.

Într-o zi a anului 1828, stăpânul îl puse pe Giovanni

să planteze un nou rând de viţă de vie. Munca aceea l-a obosit mult pe băiat. Când a terminat treaba a spus: «M-a costat multă sudoare, dar va ţine mai mult ca celelalte». Şaizeci de ani după aceea, Dorotea povestea: «Viţa plantată de alţii a fost deja schimbată de două ori, căci nu dădea rod, dar cea răsădită de Giovanni e încă viguroasă şi îndoit de rodnică. De ea îşi amintea cu drag don Bosco, întrebând adesea cum îi mai merge viei şi dorind să guste strugurii» (DESR, 422; MB 1, cap. 22).

12. Un preot bătrân şi câţiva bănuţi

Rămas bun în bătătură

Un unchi al lui Giovanni, Michele Occhiena, a vizitat familia Moglia la începutul lui noiembrie 1829. Giovanni tocmai scotea vitele din staul. Au avut o discuţie serioasă şi deschisă, ca «de la bărbat la bărbat». De ziua Sfântului Martin (11 noiembrie) luau sfârşit contractele agricole. Mulţi argaţi se întorceau la casele lor. Giovanni îi mărturisi unchiului său că nu mai voia să rămână încă un an la ferma Moglia. Stăpânii se purtau frumos, dar el voia să studieze. Peste câteva luni urma să împlinească 15 ani. Să mai stea un an ar fi însemnat să-şi ia adio pentru totdeauna de la orice şansă de viitor.

Michele Occhiena avea relaţii de afaceri cu Seminarul din Chieri (era furnizorul lor de vinuri). Putea să ia legătura cu preoţii din zonă şi să găsească unul dispus să-i dea lecţii nepotului său. Chiar dacă nu reuşea nici într-un fel, tot mai rămânea şcoala din Castelnuovo.

Concluzia a fost ca Giovanni să-şi încheie socotelile la ferma Moglia şi să se întoarcă la Becchi.

Luigi, Dorotea, moş Giuseppe, Anna, cu toţii i-au strâns mâna tânărului Bosco la despărţire. Cu drag l-ar mai fi ţinut la ei, dar au înţeles că drumul lui era altul, că-l aştepta un destin diferit. Chiar Anna se încredinţase că băiatul acela serios şi inteligent va ajunge mai mult decât

un simplu «văcar».

Acasă au avut încă o discuţie deschisă, de astă dată cu Antonio. Acesta împlinise 21 de ani şi se pregătea să se însoare. Primind toate asigurările că întreţinerea şi studiile lui Giovanni nu urmau să cadă pe spinarea lui, nu se mai opuse ca mezinul să facă ce vrea.

Unchiul Michele se dădu peste cap să-i găsească un dascăl. Luă legătura cu câţiva preoţi, dar soluţia veni din altă parte.

Don Calosso

Cam în aceeaşi perioadă de timp, la Buttigliera, se dusese vestea despre o predică extraordinară. Multă lume a mers să o asculte. A fost şi Giovanni. Pe când se întorcea seara acasă împreună cu mulţimea venită de prin comunele din apropiere, a întâlnit un preot bătrân, capelan de câteva luni la Morialdo, care de-abia mergea de gârbov dar nu vrusese să-şi lase singuri enoriaşii.

Se numea Giovanni Melchiorre Calosso (primele două nume erau aidoma celor purtate de Bosco). Îşi luase diploma în teologie la Universitatea din Torino în 1782, şi după doi ani devenise paroh la Bruino, unde rămăsese alţi douăzeci şi doi, când se retrăsese să-şi îngrijească sănătatea şubredă. Fusese găzduit de fratele său, paroh la Berzano, şi în vara acelui an 1829 acceptase să fie capelan la Morialdo. Avea 70 de ani.

Pe drum, don Calosso a zărit un băiat firav cu părul ondulat, pe care nu-l mai văzuse niciodată printre enoriaşii săi (Giovanni de-abia se întorsese de la ferma Moglia). S-a apropiat de el cu blândeţe ca să-i câştige încrederea şi prietenia. Iată cum îşi aminteşte această întâlnire don Bosco în *Memoriile* sale, unde reconstituie dialogul dintre el şi bătrânul preot.[7]

---

7 Veţi fi uimiţi de frecvenţa dialogurilor prezente în biografiile lui don Bosco. Ele nu sunt însă o transpunere arbitrară ci însăşi modul de

«— De unde eşti de loc, copilul meu? Ai venit şi tu să asculţi predica?

— Da, am fost şi eu la predica misionarilor.

— Cine ştie ce-ai înţeles din ea! Poate mămica ta îţi putea ţine o predică mai potrivită, aşa-i?

— E adevărat, mama spune adesea predici frumoase. Dar mie mi se pare că i-am înţeles şi pe misionari.

— Uite ce-i, dacă îmi spui câte ceva din predica de astăzi, eu îţi dau câţiva bănuţi. (…)

Fără greutate, i-am expus introducerea, apoi cele trei puncte ale dezvoltării (…). Don Calosso m-a lăsat să vorbesc mai mult de jumătate de oră, în timp ce mergeam alături de ceilalţi. Apoi m-a întrebat:

— Cum te cheamă? Cine sunt părinţii tăi? Ai mers la mai multe şcoli?

— Mă numesc Giovanni Bosco. Tata a murit când eu eram mic. Mama a rămas văduvă cu trei copii de crescut. Am învăţat doar să scriu şi să citesc.

— N-ai studiat gramatica latină?

— Nici nu ştiu ce înseamnă.

— Ţi-ar plăcea să înveţi?

— Mult de tot!

— Ce te împiedică?

— Se opune fratele meu Antonio. Spune că a merge la şcoală e o pierdere de vreme. Dar dacă eu aş putea să mă duc, sigur n-aş pierde timpul. Aş învăţa pe brânci.

— Şi de ce vrei tu să înveţi?

— Ca să mă fac preot. (…)

Cuvintele mele sincere şi lipsite de ascunzişuri l-au impresionat profund pe don Calosso, care nu-şi mai lua ochii de la mine. Aşa am ajuns la o răspântie unde

---

exprimare a Sfântului şi a martorilor ce vorbesc despre el. E de ajuns să ne gândim la faptul că din cele 180 de pagini manuscris ce constituie Memoriile autografe ale lui don Bosco, jumătate conţin dialoguri.

drumurile noastre se despărţeau. Plecând mi-a spus:

— Nu deznădăjdui. Mă voi gândi la tine şi la studiile tale. Vino duminică la mine împreună cu mama ta şi vei vedea că le rezolvăm pe toate.

Duminica următoare am mers cu mama la el acasă» (*Memorii*, 24).

Au căzut la înţelegere ca Giovanni să ia lecţii cu bătrânul preot, ziua să o petreacă la locuinţa acestuia şi noaptea să se întoarcă să doarmă acasă. Pentru Giovanni au început zile fericite. «Am încercat pentru prima oară sentimentul de siguranţă pe care ţi-l dă un îndrumător spiritual, un prieten al sufletului. De la bun început mi-a interzis să fac o penitenţă nepotrivită pentru vârsta mea. M-a încurajat în schimb să merg des la biserică, să mă spovedesc şi să mă împărtăşesc. M-a învăţat cum să fac zilnic o lectură spirituală însoţită de o scurtă meditaţie. (…) Am studiat toată gramatica şi am făcut exerciţii de compunere. De Crăciun ne-am apucat de gramatica latină. (…) Eram fericit» (*Memorii*, 22).

Când a murit speranţa

Dar fericirea lui Giovanni a fost de scurtă durată. Se întorsese la Becchi ca să facă un comision când cineva a venit să-l anunţe că don Calosso fusese lovit de apoplexie şi cerea să-l vadă. Era în noiembrie 1830 şi se împlinea exact un an de la prima întâlnire cu bătrânul preot.

«Nu am alergat, am zburat. Minunatul meu don Calosso era în pat, nu mai putea vorbi. Dar m-a recunoscut şi mi-a dat cheia cufărului unde se aflau banii, făcându-mi semn să n-o dau nimănui. După două ore de agonie, s-a stins cu Dumnezeu. Cu el mureau pentru mine toate speranţele» (*Memorii*, 29). O speranţă mai exista încă: în cufăr se aflau 6.000 de lire, economiile de o viaţă ale bătrânului. Încredinţându-i cheia, don Calosso îi arătase clar lui Giovanni că banii aceia puteau să-l ajute să-şi

continue studiile, să intre la seminar, să devină preot. Dar gesturile unui muribund nu au valoare în faţa legii. Fie există un testament, fie bunurile intră în posesia moştenitorilor legitimi. Nepoţii preotului au fost amabili cu Giovanni. I-au spus: «Se pare că unchiul voia să-ţi lase ţie banii aceştia. Ia din ei cât vrei».

Băiatul se gândi puţin, apoi răspunse: «Nu vreau nimic» (MB 1, 217). Le dădu cheia. Soarta lui se afla din nou doar în mâinile Domnului.

13. Saboţi cu miros de capră

Familia Bosco se desparte

Moartea lui don Calosso l-a tulburat profund pe Giovanni. Cuprins de tristeţe nu se mai putea opri din plâns. Îngrijorată, mama sa l-a trimis la bunici, la Capriglio, ca să-i mai abată gândurile negre.

Dar, chiar Dumnezeu dă semne de îngrijorare şi-şi manifestă voinţa într-un fel ce va deveni obişnuit de-a lungul vieţii lui Giovanni. «Am avut un nou vis. Parcă cineva mă certa cu severitate pentru că îmi pusesem speranţa în oameni mai mult decât în Dumnezeu» (*Memorii*, p. 31).

Don Calosso murise pe 21 noiembrie 1830. Cu câteva zile înainte familia Bosco se despărţise. Antonio rămăsese singur la Becchi, pregătindu-se să devină capul propriei sale familii: pe 21 martie 1831 o va conduce la altar pe Anna Rosso din Castelnuovo. Giuseppe, viguros la cei 18 ani ai săi, arendă în dijmă împreună cu Giuseppe Febbraro marea fermă «Sussambrino» şi se mută acolo cu mama Margherita.

Giovanni, când ajunse şi el la Sussambrino, văzu că şcolile din Castelnuovo erau îndeajuns de aproape: doar la vreo doi kilometri distanţă de casa lor. La ferma Moglia străbătuse pe jos păşuni şi vii, acum drumurile sale vor avea un nou ţel, şcoala.

Lungul drum pe jos al ţăranilor-studenţi în anii în care Giovanni Bosco merge pe jos peste dealuri şi văi ca să ajungă la şcoala din Castelnuovo, mulţi alţi băieţi inteligenţi şi ambiţioşi străbat drumurile Italiei în sus şi în jos. Populaţia rurală trăieşte în grupuri de case împrăştiate la distanţe mari unele de altele în zonele de câmpie, iar şcoli există doar în comune, singurele mijloace de transport între localităţi fiind carele folosite la munci agricole şi rarele diligenţe ale poştei. Giuseppe Verdi a străbătut pe jos drumul între Roncole şi Busseto în anii ’20 ai secolului trecut. În anii ’40 merge de la Riese la Castelfranco, Giuseppe Sarto, cel ce va deveni Papa Pius al X-lea. Chiar la începutul secolului al XX-lea în unele regiuni băieţii străbat lungi distanţe pe jos pentru a ajunge la şcoală. Angelino Roncalli, viitorul Papă Giovanni al XXIII-lea, merge de la Sotto îl Monte la Căderizzi şi Cesana şi îşi ritmează paşii cu fraze latineşti şi formule matematice, ca să nu piardă timpul. Puterea voinţei acestor tineri talentaţi, drumul lor pe jos kilometri întregi pentru a învăţa, a făcut ca ei să nu rămână uitaţi printre brazdele câmpurilor ci să devină noua generaţie care a contribuit la progresul Italiei.

Îşi astupau nasul

La Castelnuovo, în aceeaşi sală de curs învăţau împreună latină cinci clase de elevi. Pentru Giovanni Bosco a fost un an tranziţie.

La început s-a repetat situaţia de la Capriglio. Băieţii de unsprezece ani îl priveau râzând pe adolescentul de cincisprezece, venit de la ţară, cu ditamai saboţii în picioare. «Pute a capră!», şuşoteau, ţinându-se de nas. Dar profesorul, don Emanuele Virano, era un om cumsecade şi cu un caracter puternic. Le tăie aspru vorba ştrengarilor prost-crescuţi, îl luă pe Giovanni în grija sa şi îl aduse la nivelul de cunoştinţe al celorlalţi în scurtă vreme. Când el

dezvoltă foarte bine o temă dată în clasă, profesorul îl puse să-şi citească lucrarea celorlalţi elevi şi când termină de vorbit, le spuse: «Cine gândeşte şi scrie aşa, poate să poarte saboţi de cioban. Pentru că în viaţă contează ce ai în cap, nu ce porţi în picioare».

Suplinitorul de 75 de ani în aprilie Giovanni se număra printre elevii cei mai buni din clasă, dar se petrecu ceva neaşteptat. Don Virano a fost numit preot la Mondonio şi a trebuit să părăsească şcoala. Mai rămăseseră patru luni până la sfârşitul anului şcolar, ce se încheia pe 14 august. Ca suplinitor fu numit un preot foarte bătrân, don Nicola Moglia, de 75 de ani. Era un om cam slab de înger şi nu reuşea să ţină clasa în frâu. Zilnic elevii se zbenguiau printre bănci în timpul orelor, făcând o harababură de nedescris. Don Nicola îi lăsa să-şi facă mendrele, apoi dintr-odată îşi pierdea răbdarea şi-i lovea cu bastonul pe toţi cei ce i se nimereau în preajmă. Don Bosco îşi amintea: «în vacarmul acela, am uitat cam tot ce învăţasem în lunile precedente» CMemorii, 33).

Giovanni însă nu s-a descurajat. Căută să-şi ocupe timpul muncind pentru a-şi putea plăti taxa şcolară şi pensiunea. În lunile friguroase nu se mai întorsese acasă să doarmă la Sussambrino, ci intrase în gazdă la croitorul Giovanni Roberto. După ce privise cu atenţie felul în care acela îşi făcea meseria, încercă şi el să coase nasturi. Roberto îşi dădu seama că băiatul are mâna uşoară şi îl învăţă să facă butoniere şi să tivească hainele. Ajunse astfel ucenicul croitorului, care îi reducea din preţul pensiunii echivalentul orelor lucrate. Ulterior intră ucenic în atelierul lui Evasio Savio, un fierar prieten cu el. Învăţă să mânuiască ciocanul greu şi să lucreze la forjă. Şi Savio era un om cinstit care-i plătea pentru munca lui. Giovanni nu ştia atunci că muncind pentru a se întreţine lucra de fapt pentru viitorul său. Când va fonda cele dintâi ateliere

pentru băieţi săraci la Valdocco, el îi va îndruma primul în mânuirea acului şi a ciocanului.

14. Noul rege se numeşte Carlo Alberto

Se schimbă iniţialele: din CF în CA

În luna aprilie a anului 1831, în timp ce la Castelnuovo Giovanni Bosco îşi trăia primele dezamăgiri legate de viaţa de şcolar, în Palatul Regal din Torino aveau loc schimbări dramatice.

Regele Carlo Felice se stingea din viaţă după zece ani de domnie. Cum nu avea moştenitori, trimisese în noaptea dinspre 20 martie după principele de Carignano, Carlo Alberto. După multe ezitări l-a desemnat pe acesta succesorul său. Dar vremurile erau tulburi. Cât timp regele se afla pe patul de moarte, s-a împrăştiat zvonul despre o lovitură de stat. Însuşi Carlo Albero va scrie: «Consulul Franţei la Genova se lăuda că primise ordin de la guvernul său să declanşeze o răzmeriţă în acel oraş (...); secretarul ambasadei franceze de la Torino, domnul Seigmaison, făcea la fel. Zilnic soseau ştiri dintre cele mai alarmante. Ducele de Mantova... era susţinut de o facţiune pentru a ocupa tronul la moartea regelui; se vorbea de o insurecţie liberală menită a răsturna guvernul. Alţii intenţionau ca la moartea regelui să mă ia ostatic, imediat ce puneam piciorul la Palat, în scopul obţinerii unei Constituţii; în sfârşit se trăia în nelinişte şi confuzie» (PINTO, 159).

Carlo Alberto n-a pierdut timpul. În vreme ce regele trăgea să moară, prinţul împrăştie zvonul că suveranul şi-a revenit şi e în afară de orice pericol. îi pune pe toţi demnitarii armatei şi statului să-i jure credinţă. Iar pe însemnele militare înlocuieşte repede iniţialele C.F. (Carlo Felice) cu C.A. (Carlo Alberto). Când regele moare pe 27 aprilie, Carlo Alberto este deja înscăunat şi nimeni nu-l mai poate da jos de pe tron.

Un principe de reeducat

Acest prinţ, cu o influenţă atât de mare asupra operei lui don Bosco, are o poveste controversată, plină de neclarităţi şi uneori chiar greu de înţeles pentru noi, aflaţi departe de romantism. Cum nici Vittorio Emanuele I, nici fratele său Carlo Felice nu au fii, încă de mic, Carlo Alberto (mezinul ramurii Savoia-Carignano) e privit ca moştenitorul coroanei.

De copil a trebuit să meargă cu familia sa în exil în Franţa, unde a respirat aerul revoluţiei. De aceea, când revine la curte, rudele sale din partea ramurii Savoia vor să-l «reeduce». Are 16 ani dar e tratat ca un copil de şapte. Este dat în grija unui preot retrograd ce-l constrânge la practici religioase lungi şi plictisitoare. Preceptorul său, cavalerul Silvano Costa, scrie dezolat despre el: «Are pe birou multe cărţi bune, din păcate deschise mereu la aceeaşi pagină» (PINTO, 26). Eticheta de la curte, rigidă şi obositoare ca într-o cazarmă, îl plictiseşte şi-l exasperează.

În 1817 (are doar 19 ani) i se aranjează căsătoria cu Maria Teresa, fiica Marelui Duce de Toscana" şi nepoata împăratului Austriei. Această principesă de 17 ani va fi într-o zi regină la Torino, preţuită pentru bunătatea ei (don Bosco va avea de la ea înţelegere şi ajutor în permanenţă).

Când s-a măritat era însă o fetiţă speriată de trista singurătate a Palatului Regal.

Cum găsea prilejul mergea să se joace pe ascuns cu fiicele mai mici ale lui Vittorio Emanuele I. Nu va fi niciodată o femeie fericită. Va suferi mult din pricina scrisorilor de dragoste primite de Carlo Alberto al său de la amante, pe care acesta le ascundea cu nonşalanţă în buzunarele hainei sau în cartea de rugăciuni.

În 1820 se sărbătoresc la curte două evenimente: naşterea primului copil al lui Carlo Alberto, botezat cu numele regelui Vittorio Emanuele, şi căsătoria surorii lui Carlo Alberto, Elisabeta, cerută de soţie de arhiducele

austriac Ranieri, guvernatorul regiunii Lombardo-Veneţiene. Vittorio Emanuele I, care «atunci când nu e pe cal adoarme» acceptă această nouă legătură cu Austria.

Tot în acel an, pe 1 ianuarie, izbucneşte revoluţia la Cadiz, în Spania. Ofiţeri «democraţi» îl obligă pe regele absolut Ferdinand al VII-lea să semneze *Constituţia*: o lege fundamentală care limitează puterile regelui şi acordă cetăţenilor drepturi civile şi politice, inclusiv pe cel de a vota pentru alegerea principalilor demnitari ai naţiunii.

Tragicul an 1821

Piemonte este cuprins la rându-i de nelinişte şi nemulţumire: rezultatul unei Restauraţii obtuze. Oamenii care au promovat-o, retrograzi şi lipsiţi de idei, nu au reuşit să ia act de schimbările ireversibile aduse de Revoluţia franceză. Ierarhiile seculare, privilegiile nedrepte ale nobililor deveniseră insuportabile. Era absurd să fie numit Ministrul Finanţelor un incapabil doar pentru că aparţinea unei familii nobile, foarte credincioasă regelui. Un lucru tot atât de stupid era demolarea unor străzi utile comerţului doar pentru că fuseseră construite de Napoleon.

3 martie 1821. La Torino se zvoneşte că au fost interceptate scrisori ale unor «cărbunari» piemontezi, ce conţineau planurile unei revoluţii. Carlo Felice, fratele regelui, nu dă importanţă zvonurilor şi pleacă la Modena în vizită la socrul său. Este o mişcare cu repercusiuni grave asupra viitorului lui Carlo Alberto.

Nimeni de la Curte nu ştie, dar numeroase persoane din anturajul lui Carlo Alberto au aderat la societăţi secrete (*Adelphia*, *Carbonería*, *Sublimii Maeştri Perfecţi*...). Au două scopuri: independenţa Italiei faţă de Austria şi promulgarea unei Constituţii. În primele luni ale anului, însuşi principele avusese relaţii puternice cu grupuri de iniţiativă piemonteze şi lombarde. O relatare a

spionului Carlo Castiglia permite reconstituirea conversaţiilor secrete ale lui Carlo Alberto cu nobilul Giuseppe Pecchio, revoluţionar lombard. Principele nu este şi nu va fi niciodată un «liberal», dar pentru a salva tronul ascultă criticile revoluţionarilor şi promite reforme treptate în politică şi administraţie. I-a dat ideea contele Maistre, fidel trecutului absolutist: «Arta unui prinţ este să domine revoluţia şi să o sufoce lent într-o dulce îmbrăţişare». Pentru asta însă e nevoie de o minte calculată şi lucidă, pe care Carlo Alberto nu o are. Atitudinea sa este ezitantă, îşi retrage vorbele şi revine asupra promisiunilor sale.

8 martie. Carlo Alberto îl întâlneşte pe Santorre di Santarosa, capul conjuraţiei. I se cere sprijinul efectiv. Principele nu se pronunţă nici pentru, nici împotrivă.

10 martie. Dimineaţa soseşte vestea că Alessandria a dat semnalul revoltei. Carlo Alberto îl sfătuieşte pe Vittorio Emanuele I s-a promulge Constituţia. Regele însă se supără pe el.

11 martie. O mare de oameni ies în stradă la Torino, strigă: «Trăiască revoluţia! Război Austriei!» Printre manifestanţi se află chiar doamne din aristocraţie. Regele reuneşte consiliul coroanei. «Unii demnitari sunt morţi de frică», scrie regina. Carlo Alberto reînnoieşte oferta de semnare a Constituţiei. Regele e gata să cedeze, dar soseşte contele di S. Marzano cu un mesaj de la suveranii Austriei, Prusiei şi Rusiei. Aceştia se opun cu desăvârşire oricărei Constituţii. O armată de 60.000 de oameni e gata să intervină în caz că regele cedează în faţa mulţimii maselor.

12 martie. Trei lovituri de tun anunţă că Citadela a căzut în mâinile insurgenţilor. Au loc ciocniri în faţa Palatului Regal. A izbucnit războiul civil? Seara, regele anunţă că abdică în favoarea fratelui său, Carlo Felice (îşi

acordă un subsidiu anual de un milion de lire, echivalentul a patru miliarde în 1986 – ca premiu de consolare în exil). În timpul absenţei noului rege, Carlo Alberto deţine regenţa. Tânărul principe nici nu vrea să audă de asta, dar regele ordonă să se dea citire actului de abdicare la miezul nopţii. În vreme ce Vittorio Emanuele I se retrage cu familia la Nisa, Carlo Alberto (23 de ani) se trezeşte în faţa unor intrigi care mai de care mai încâlcite. A doua zi, doi revoluţionari vin la el şi-i impun să aleagă din două una: Constituţia de la Cadiz sau bombardarea palatului regal. După consultări febrile, nelinişti, şovăieli, regele acordă constituţia pe 15 martie, jură să o respecte dar adaugă: «Jur credinţă regelui Carlo Felice».

Două zile după aceea se întoarce cavalerul Costa, pe care principele l-a trimis la Modena să-l informeze pe noul rege şi să ceară instrucţiuni. Costa a fost umilit de Carlo Felice care, negru de mânie, l-a dat afară din sala de audienţe cum a citit scrisoarea lui Carlo Alberto. La o oră după aceea, cavalerul a fost rechemat, dar a trebuit să aştepte în picioare ca regele, ducele şi ducesa de Modena şi cardinalul Albani să termine o partidă de cărţi. Apoi Carlo Felice i-a încredinţat o proclamaţie şi i-a strigat: «Spuneţi-i principelui de Carignano că dacă i-a mai rămas vreo picătură de sânge regal în vine trebuie să plece la Novara şi să aştepte acolo ordinele noastre». Proclamaţia anulează toate acţiunile prinţului regent (PINTO, cap. 1 1).

Eroul de la Trocadero

Carlo Alberto îşi trimite soţia la Marsilia, apoi pleacă el însuşi. Revoluţionarii încearcă să-l oprească, îl numesc trădător, dar el nu se întoarce din drum. Merge mai întâi la Novara, apoi la Florenţa, unde Carlo Felice i-a fixat locul de exil. Între timp, o armată austriacă a intrat în Italia şi pe 8 aprilie la Novara a pus pe fugă trupele neînsemnate ale revoluţionarilor. În 1821, Carlo Alberto, într-un spirit

cu adevărat romantic, crezuse că-i sosise clipa norocoasă. De fapt i se înfundase, căci Carlo Felice se hotărâse să-l excludă de la succesiunea la tron. Dar Austria, consultată în această problemă, răspunsese că dacă prinţul de Carignano era infidel tronului, era periculos să se renunţe la principiul legitimităţii.

Regele căută atunci un supterfugiu, lucru" la care era tare meşter: îl invită pe Carlo Alberto să se îmbarce pentru a merge în Spania să se lupte împotriva revoluţionarilor ce obţinuseră Constituţia de la regele lor. «Aşa, ori îşi pierde capul, şi atunci s-a sfârşit cu tot ce-l priveşte, ori reuşeşte să-şi spele în parte greşelile, pentru că nimeni pe lume nu mă enervează ca omul acesta» (PINTO, 127).

2 mai 1823. Principele de Carignano (însoţit de insultele tuturor liberalilor din Europa) se îmbarcă la Livorno pentru Spania, unde armata revoluţionarilor îi ţinea prizonieri pe rege şi pe regină la Cadiz. Pentru a elibera monarhii, armata lui Carlo Alberto trebuie să asedieze fortificaţiile de la Trocadero, ce domină oraşul. Se dă asaltul în zorii zilei de 31 august. Iată ce povesteşte Silvano Costa, un fidel al prinţului: «Trebuia să străbatem în fugă o zonă în care eram descoperiţi sub bătaia puştilor. Carlo Alberto se afla în fruntea oştirii, alături de stegar. (...) Îi masacram pe bieţii spanioli cu baionetele. (...) În scurtă vreme am cucerit reduta» (PINTO, 133).

Bătălia aceea încheiată cu o victorie a pus capăt războiului din Spania. Carlo Alberto a primit crucea Sfântului Ludovic. Grenadierii i-au dat tresele unuia dintre cei căzuţi în luptă. Acest episod l-a făcut pe Carlo Alberto să intre în legenda saloanelor madrilene şi pariziene. Presa franceză l-a rebotezat «eroul de la Trocadero». Dar ziarul *Gazzetta di Torino* a evitat să facă orice referinţă la principele de Carignano. Lui Carlo Felice nu-i trecuse

antipatia faţă de el, iar liberalii din toată Europa îl dispreţuiau numindu-l «trădătorul de la Trocadero».

Mai 1824. Carlo Alberto revine la Torino. Carlo Felice îl pune să jure solemn că nu va aduce inovaţii legii fundamentale a monarhiei. Doar după acest act îi acordă titlul de «principe ereditar».

În următorii doi ani (1825 – 26) se aprind scântei revoluţionare în Portugalia, Polonia, Rusia. Represiunea este peste tot nemiloasă. Carlo Alberto e de acord: «Justiţia trebuie să fie inflexibilă», spune el. În 1826 concediază un paj de 14 ani pentru că «face pe iacobinul». Pajul acela se numeşte Camillo Cavour.

Când în sfârşit ajunge la tron în 1831, primul lucru pe care îl face ca rege este de a respinge cererea de amnistiere a condamnaţilor din 1821: liberalii cu care complotase în întâlniri secrete. Se opune violenţei revoluţionarilor şi conspiraţiilor. Este convins că o monarhie absolută dar «iluminată şi temperată» poate să concilieze spiritele prin stabilitatea sa şi să garanteze un maximum de bunăstare şi de fericire a maselor. Cu timpul însă va ajunge la o altă concluzie.

15. Ani fericiţi la Chieri

«Am avut mereu nevoie de toată lumea»

La sfârşitul îngrozitorului an scolastic de la Castelnuovo, Giovanni Bosco se hotărî cu încuviinţarea mamei sale să se transfere la Chieri. În orăşelul acesta, situat la 12 kilometri depărtare de Castelnuovo şi la zece de Torino, şcolile publice erau foarte serioase, reprezentau un fel de «prelungire a Universităţii din Torino».

Hotărârea luată era curajoasă, mai ales pentru că la Chieri se confrunta cu probleme economice: trebuia să plătească taxa şcolară, mai mult de 12 lire pe lună, cărţile şi pensiunea ce costa în jurul a 20 de lire pe lună.

Transcriind în 1888 amintirile mai multor martori

oculari din Castelnuovo, don Marchisio scrie: «Pregătind cele necesare pentru şcoală, Bosco îşi dădu seama că mama sa era foarte strâmtorată din pricina banilor. Aşa că într-o zi îi spuse: „Dacă nu te superi, eu o să iau două traiste şi merg la toate familiile din comună să fac o colectă”. Margherita Bosco încuviinţă şi Giovanni se duse din poartă în poartă, cerând de pomană orice voiau să-i dea, ca să poată merge la Chieri să studieze. Adună pâine, fructe, brânzeturi şi 250 kilograme de grâu, de la unii primi chiar bani. Un anume Becchis Giovanni neputând să-i dea nimic, îi duse gratuit bagajele la Chieri» (DESR 424). Era prima oară în viaţa lui când Giovanni Bosco cerea de pomană. Amorul său propriu se revolta în faţa unei atari umilinţe, dar el şi-l înfrânse atunci şi cu alte ocazii. La sfârşitul vieţii, cel ce a fost numit «cel mai mare cerşetor al secolului al XIX-lea» va spune: «Am avut mereu nevoie de toţi» (MB 1, 367).

La Chieri acceptă sprijinul văduvei Lucia Matta. Ea îi oferea pensiune, în schimbul unor munci domestice şi al orelor de meditaţie la diferite materii şcolare pe care Bosco le dădea Fiului ei. Mama Margherita se revanşa pe de altă parte trimiţându-i grâu şi porumb. În primele luni, Giovanni încercă cea mai mare umilinţă pentru un băiat sănătos şi robust ca el: foameq. Giuseppe Blanchard, un tânăr de-o vârstă cu el, îşi dădu seama şi îl ajută. După cincizeci de ani, acesta va povesti despre acele timpuri cu sfială: «Blanchard îşi aminteşte că adesea, când avea pâine şi fructe, i le dădea spunând: Ia, Giovanni, că o să-ţi facă bine» (DESR 426).

Societatea Veselia

La Chieri Giovanni Bosco petrecu zece ani din viaţa sa, de la 16 la 26. Ani minunaţi, plini de bucurie, în care se manifestă deplin toată bogăţia personalităţii sale. Într-un an reuşi să treacă trei clase. În al doilea an frecventa două

cursuri de latină, obţinând note foarte mari. Deveni un student eminent, căutat de mulţi. Îşi aminteşte: «Le explicam ce nu înţeleseseră, îi aduceam la nivelul la care puteau să facă faţă unor dificultăţi sporite. Astfel mi-am atras recunoştinţa şi dragostea colegilor mei. Au început să vină să mă caute în timpul liber pentru teme, apoi ca să-mi asculte povestirile, iar uneori fără niciun motiv, ca băieţii din Morialdo şi Castelnuovo» (*Memorii*, 38).

Pentru prima oară (şi va face asta toată viaţa de aici înainte) atunci când este înconjurat de atâţia tineri, Giovanni Bosco îi alege pe cei mai buni şi fondează un grup, o societate care *să nu facă opinie separată* de ceilalţi, dar *să devină sufletul bun*, *fermentul* mediului în care trăiesc. Îşi aminteşte: «Am format un grup şi l-am botezat *Societatea Veseliei*. Numele a venit de la sine, căci fiecare dintre noi aveam îndatorirea să organizăm jocuri, să incităm la conversaţie, să citim cărţi care să contribuie la bucuria tuturor. Era interzis tot ce putea să provoace tristeţea sau să aducă melancolia în sufletele noastre, şi mai ales nesupunerea faţă de cuvântul Domnului. (…) M-am găsit astfel în fruntea unui mare număr de tineri» (*Memorii*, 38).

Un acrobat provocat de patru ori

Societatea Veselia a trăit «momentul său magic» când Giovanni era în anul patru de latină. I s-a întâmplat aproape fără să vrea să participe la o întrecere care a făcut vâlvă la

Chieri. A asistat multă lume, printre alţii clopotarul domului, Domenico Pogliano, care după multă vreme încă mai povestea despre acea întâmplare. Dar cel ce a vorbit despre întrecere mai mult decât oricine a fost însuşi protagonistul, don Bosco, care a făcut din ea unul dintre «punctele forte» ale povestirilor pe care le spunea băieţilor. Iată cum povesteşte în *Memoriile* sale: «Sosi la

Chieri un saltimbanc care îşi începu spectacolele cu un sprint redutabil: parcurse oraşul dintr-o parte în alta în doar două minute şi jumătate, adică la viteza unui tren. Unii dintre prietenii mei vorbeau despre această performanţă cu uimire, ca de un fenomen. Fără să iau seama la consecinţele cuvintelor mele, am spus că aş da oricât să-l provoc pe saltimbanc la o întrecere şi să-l înving. Un coleg mai îndrăzneţ îi spuse asta acrobatului, care acceptă imediat provocarea. În oraş se împrăştie zvonul cu viteza fulgerului: *Un student se întrece cu un acrobat profesionist*. Locul ales pentru întrecere a fost strada Porţii Torineze. Pariul era de 20 de lire. Cum eu nu dispuneam de atâţia bani, mai mulţi prieteni din *Societatea Veselia* au pus bani pentru mine. Multă lume s-a adunat să privească întrecerea. La start, acrobatul m-a întrecut cu câţiva metri, după care eu am venit puternic din urmă şi l-am depăşit cu mult. La jumătatea cursei s-a declarat învins.

— Cer satisfacţie printr-o altă întrecere: saltul în lungime. Dar vreau să pariez 40 lire, chiar mai mult dacă vrei.

Am acceptat. A ales el locul. Trebuia să sărim dincolo de un şanţ ce mărginea un parapet de care se sprijinea un podeţ de lemn. A sărit primul aducându-şi picioarele foarte aproape de parapet. Puteam să pierd, dar părea imposibil să-l înving. Atunci m-am gândit la un subterfugiu. Am făcut un salt identic cu al lui, dar sprijinindu-mă în mâini pe parapet, am sărit dincolo de zid (*un fel de salt rudimentar cu prăjina*). Am fost copleşit de aplauze.

— Vreau să ne mai întrecem odată. Alege orice joc de îndemânare.

Am acceptat. Am ales figura cu bagheta magică, iar pariul se ridica de astă dată la 80 de lire. Am luat o nuia, în vârful căreia am pus o pălărie, sprijinind capătul pe palma

unei mâini şi fără să o ating cu cealaltă am săltat-o pe buricele degetului mic, inelar şi mare, apoi pe dosul palmei, pe cot, pe bărbie, pe buze, nas şi frunte. Refăcând drumul în sens invers bagheta s-a întors în palma mea.

— De data asta n-am să mai pierd – spuse cu siguranţă în glas – Este figura mea favorită.

Luă aceeaşi baghetă şi cu multă îndemânare o deplasă până la buze. Dar cum avea un nas prea lung, bagheta s-a clătinat, şi-a pierdut echilibrul şi a trebuit să o prindă cu mâna ca să nu cadă. Bietul de el vedea cum i se duc pe apa sâmbetei toate economiile şi exclamă furios:

— Accept orice umilinţă dar să fiu învins de un student e chiar prea de tot. Mai am 100 de lire şi le pun pe toate în joc, căci nimeni nu mă poate întrece pe mine la căţărat. Învinge cel ce reuşeşte să ajungă cu picioarele mai aproape de vârful acelui copac.

Spunând asta ne-a arătat un ulm lângă strada unde ne aflam. Am acceptat şi de data asta. Într-un fel eram bucuroşi dacă pierdeam pariul pentru că ne era milă de el şi nu voiam să-l ruinăm.

A urcat primul, ajungând atât de sus încât puţin mai lipsea ca trunchiul arborelui să se încline şi el să cadă la pământ. A venit rândul meu. Am urcat până unde se putea, apoi ţinându-mă cu mâinile de copac mi-am ridicat corpul cu picioarele vertical în sus depăşind cu peste un metru înălţimea atinsă de rivalul meu. De jos mă năpădiră aplausele. Toţi ziceau că mai mult decât atât era imposibil.

Prietenii mei s-au îmbrăţişat de bucurie, saltimbancul era negru de supărare şi eu mândru că am învins un acrobat profesionist.

Atletul era gata să plângă de tristeţe. Ne-a fost milă de el şi i-am restituit banii, cu condiţia să ne plătească un prânz la hanul Muletto.

Parcă a înviat când i-am spus asta şi a acceptat

imediat. Am mers la masă toţi douăzeci şi doi: întreaga *Societate a Veseliei*. Prânzul l-a costat 25 de lire. I-au rămas însă 215. Joia aceea a fost o zi cu adevărat minunată, plină de bucurie. Eu mă acoperisem de glorie învingând de patru ori un acrobat. Am trăit clipe de triumf împreună cu colegii şi prietenii mei şi ne-am ales şi cu o masă pe cinste. Chiar şi saltimbancul era bucuros pentru că putuse să-şi recupereze banii. Despărţindu-se de noi, ne-a mulţumit spunând:

Înapoindu-mi aceşti bani, m-aţi salvat de la ruină. Vă mulţumesc din suflet. Îmi voi aminti cu plăcere de voi şi sigur nu mă voi mai lua la întrecere cu studenţii» (*Memorii*, 58 – 60).

16. Întrebarea decisivă

«În pace nu vei găsi pacea»

Giovanni Bosco avea 18 ani, era un student eminent şi foarte popular printre colegii săi, dar ajunsese la vârsta când trebuia să dea un răspuns la întrebarea decisivă: «Ce voi face cu viaţa mea?». Visul de la nouă ani îi indicase un drum de viitor: să devină preot. Dar pentru asta mai avea de făcut un an de şcoală, după care trebuia să termine cu bine cei şase ani de studii înalte la seminar. Studii pretenţioase şi costisitoare, care presupuneau noi şi sporite responsabilităţi. Îi venea greu să-i ceară mamei sale, care economisea ban cu ban ca să o scoată la capăt cu gospodăria, să-i spună: «Mai ţine-mă încă şapte ani».

După o lungă chibzuinţă, ceru să fie admis în ordinul Franciscan din Chieri. Este acceptat pe 28 aprilie 1834. Pe când i se pregătesc actele de intrare în mănăstirea Sfânta Maria a Păcii din oraş, are un vis straniu. Parcă cineva îi spune: «În pace nu vei găsi pacea» (VPB, 57). Giovanni a înţeles deja de multă vreme că e bine să dai crezare viselor şi rămâne uimit. Cu prima ocazie, merge la Torino şi-i cere sfatul lui don Cafasso. Preoţelul acesta genovez, puţin

cocoşat, de doar 23 de ani, este considerat unul dintre cei mai buni «consilieri spirituali» ai capitalei. îl ascultă pe Giovanni, care îi vorbeşte cu aprindere de problema sa, apoi îi indică cu calm calea de urmat: va frecventa ultimul an la şcoala publică, apoi va intra la seminar şi nu va mai trebui să-şi facă griji pentru bani. De acum înainte se va gândi la asta Providenţa. Nu este vorba doar de îndemnuri pioase: din cămăruţa sa unde se roagă ca un înger, din confesional unde e căutat ca un înţelept «îndrumător al sufletelor», don Cafasso şi-a format o adevărată reţea de binefăcători care fără zgomot fac bine celor recomandaţi de el.

În vara anului 1835, pe când Giovanni se pregătea să intre în seminar, a izbucnit epidemia de holeră. Sate şi oraşe sunt lovite de molimă. La Genova, Saluzzo, Cuneo aproape o şesime din populaţie e răpusă de boală. Fiul guvernatorului din Cuneo scrie cu umor tragic: «Aici nu se trăieşte altfel decât murind» (PINTO, 231).

Giovanni Bosco intră la seminarul din Chieri pe 30 octombrie. Se poate spune că prindea ultimul tren, căci doar la şase zile după aceea, la Castelnuovo, contingentul său de vârstă era recrutat prin tragere la sorţi pentru serviciul militar. Cine avea un număr mic, putea să petreacă multă vreme în armată. Lui Giovanni îi căzu numărul 41. Se duse la Asti să facă vizita medicală, dar cei intraţi deja la seminar, erau scutiţi de serviciul militar. În comuna Castelnuovo, a rămas scris în registre: «Bosco Gio. Melchior a fost scutit de recrutarea în contingent, fiind seminarist, din dispoziţia monseniorului episcop».

Cinci zile pentru a cizela o idee

Giovanni colindase în lung şi-n lat meleagurile natale, se căţărase în copaci, respirase liber aerul curat al câmpurilor vreme de 20 de ani. Simţi o strângere de inimă când se văzu închis între pereţii seminarului: o incintă

pătrată, severă ca o fortăreaţă înconjurată de ziduri copleşitoare, unde urma să trăiască şase ani.

Chiar din prima seară, înşiruiţi în băncile masive ale capelei, seminariştii au invocat Sfântul Duh: *Veni, creator Spiritus* şi au început Exerciţiile Spirituale, care, timp de cinci zile, constau din păstrarea tăcerii tot timpul, cu excepţia Liturghiei şi a celor patru predici zilnice. Acestea erau menite să le repete la nesfârşit scopul pentru care intraseră în seminar, şi modul cum putea fi atins: nu printr-o viaţă în puf puteau fi Iisus între oameni, ci prin privaţiuni. Iisus le purtase oamenilor Cuvântul Domnului, îi chemase pe toţi să se gândească mai puţin la viaţa de pe pământ şi mai mult la Viaţa de Apoi, când se vor urca la ceruri. Mersese din loc în loc pentru a-i convinge pe toţi să-şi mărturisească păcatele, să se vindece de egoism şi trufie, să nu facă abuz de putere, să nu se lase pradă desfrâului şi samavolniciei, acelor rele ce cresc în suflet şi-l duc la ruină. Iisus îşi arătase dragostea mai ales celor sărmani, bolnavi, nevolnici, umili. Îşi dăduse viaţa pe cruce pentru a deschide tuturor porţile Raiului. Să devii preot însemna să-ţi asumi acelaşi program, să fii Iisus între oameni. Cufundat în tăcere, Giovanni se ruga să poată fi Iisus printre tineri.

«Îi ordonă să se întoarcă printre derbedei»

În timpul studiilor la Chieri a fost oare întotdeauna «clar şi luminos» pentru Giovanni Bosco scopul apostolatului său printre băieţii năpăstuiţi?

Poate că nu. Poate că în mintea sa, visul pe care îl avusese de copil începuse să pălească. A fost tentat să-l considere un episod fără prea multă importanţă în faţa posibilităţilor concrete pe care viaţai le punea dinainte.

Exista însă un alt indiciu: repetiţa constantă a unui vis pe care l-a avut chiar în anii aceia, la Chieri. Iată ce mărturiseşte Giovanni Cagliero, unul dintre primii băieţi

formaţi de don Bosco, repetând cu fidelitate cuvintele mentorului său: «Văzuse în vis cum valea ce se întindea lângă ferma Suşsambrino se transforma într-un mare oraş, într-ale cărui străzi, alergau dintr-o parte în alta cete de băieţi care ţipau, se jucau, înjurau (...). Fiind iute din fire şi în egală măsură plin de viaţă, se apropie de flăcăii aceia şi-i ameninţă cu bătaia dacă nu încetează. Dar cum ei nu se sinchiseau nici cât negru sub unghie, şi proferau blestemăţii despre Sfânta Fecioară şi Domnul Iisus, Giovanni începu să dea cu pumnii în oricine îi cădea mai la îndemână dintre derbedeii, dar nici ei nu se lăsară mai prejos şi tăbărâră pe el cu bătaia. O *luă la fugă*, dar în acea clipă îi ieşi în întâmpinare un om ce-/ *ordonă să se oprească şi să se întoarcă în mijlocul derbedeilor*. (...)» (MB 1, 424 – 5). Sublinierile sunt ale mele.

Chiar şi sfinţii precum muritorii de rând au avut momentele lor de slăbiciune, de rătăcire, când au fost gata să cedeze tentaţiilor şi amăgirilor.

17. Luigi Comollo: «Sunt mântuit!»

«Va sosi un student sfânt»

În anii petrecuţi la Chieri (înăuntru şi în afara seminarului) Giovanni a fost marcat în mod deosebit de prietenia cu Luigi Comollo, care i-a lăsat o amintire de neşters. A fost prima persoană despre a cărui viaţă a vrut să scrie. Bosco se afla în ultimul an la şcoala publică şi locuia în pensiune la Giacomo Marchisio, când l-a auzit odată pe stăpânul casei zicând: «Va sosi un student sfânt». Giovanni izbucni în râs. «Chiar aşa e – replică aspru domnul Giacomo – Este nepotul parohului din Cinzano. O să vezi». De fapt, Giovanni îl vedea de câteva zile. Dar nu dăduse importanţă. Iată cum povesteşte el însuşi despre întâlnirea lor. (Să regăsesc cuvintele lui don Bosco este pentru mine la fel ca atunci când în paginile unei cărţi de demult descoperi o floare delicată).

«E un lucru obişnuit printre studenţi să petreacă timpul recreaţiilor jucându-se, făcând glume sau cine ştie ce acrobaţii periculoase. Era invitat să participe şi tânărul cel sfios, dar el se eschiva mereu cu scuza că nu se pricepe, că nu are îndemânarea necesară. Nici mai mult nici mai puţin într-o zi, un coleg al său s-a apropiat şi l-a scuturat bine încercând să-l oblige să participe la zbenguielile celorlalţi elevi. „Nu dragul meu, răspunse el cu dulceaţă, nu mă pricep, mă fac de râs”. Soi rău, colegul său, când a văzut că nu era chip să-l convingă, i-a dat insolent o palmă puternică pe obraz. Eu m-am înfuriat peste măsură la vederea acelei fapte şi cum cel ultragiat era mai în vârstă şi mai puternic decât agresorul, mă aşteptam să-i plătească cu aceea şi monedă. Dar băiatul acela avea un spirit deosebit. îl privi pe cel care îl lovise şi-i spuse: „Dacă ţie îţi place ce ai făcut, mergi în pace căci eu sunt mulţumit”. Această întâmplare m-a făcut să-mi amintesc tot ce auzisem despre venirea unui băiat sfânt la şcoala noastră şi atunci l-am întrebat de unde este şi cum se numeşte şi am aflat că tocmai el e Luigi Comollo, studentul de care se vorbea la pensiune» (OP. ED, 35, 22).

Giovanni a fost extrem de impresionat. El l-ar fi snopit în bătaie pe obraznicul ce-ar fi îndrăznit să-l pălmuiască. Orice nedreptate făcea să-i fiarbă sângele în vine. Se apropie de Luigi, îi vorbi, deveniră prieteni. „În *Memoriile* sale, don Bosco scrie: «Pot spune că de la el am învăţat să fiu un bun creştin». O afirmaţie incredibilă din gura fiului Margheritei.

«Forţa ta mă înspăimântă»

În mod instinctiv deveni apărătorul lui Luigi în faţa băieţilor grosolani şi violenţi care se luau de el la şcoală. Într-o zi, unii voiau să-l umilească şi să-l bată pe prietenul său şi pe Antonio Candelo, un alt băiat de treabă. Giovanni le strigă să-i lase în pace, dar sărise la bătaie o şleahtă

întreagă: unii s-au aşezat ca un zid de strajă de jur-împrejurul victimelor, în vreme ce alţii au început să le tragă pumni sau să-i pălmuiască. Atunci Giovanni văzu negru înaintea ochilor şi începu să lovească cu pumnii în stânga şi-n dreapta, apoi l-a prins pe unul dintre bătăuşi şi folosindu-se de trupul aceluia ca de o bâtă i-a îndepărtat pe ceilalţi. În momentul acela a intrat în clasă profesorul şi văzându-i încălecaţi unii peste alţii cum se băteau, a început să dea în ei ca să-i facă să înceteze şi «să reinstaureze ordinea». Luigi a fost profund tulburat. îi zise lui Giovanni: «Forţa ta mă înspăimântă. Dumnezeu vrea să iertăm, să răspundem cu binele celor care ne fac rău». Giovanni citise cuvintele acelea în Evanghelie, le auzise chiar şi în vis, dar i se păreau o exagerare. După cum tot exagerat i se părea modul în care Luigi îşi spunea rugăciunile. Şi el se ruga. Se ducea în fiecare dimineaţă la catedrală să asculte Liturghia, înainte de a merge la şcoală, dar cu Luigi era o cu totul altă poveste.

«Împrejurările au făcut ca vreme de câteva luni să merg la catedrală în acelaşi timp cu Luigi. El vorbea cu Dumnezeul său aşezat în genunchi, lângă altar, cu capul şi ochii plecaţi, nemişcat şi nebăgând în seamă cele de ce întâmplau în jurul său. Nu arareori, atunci când sfârşeam treaba, îl invitam să mergem împreună acasă, dar nu era lucru uşor să-l smulg din meditaţia sa, trebuia să-i ţip în ureche, să-l scutur şi doar atunci se dezmeticea ca dintr-un vis şi fără prea mult chef, răspunea invitaţiei mele» (o.c., 32).

Atitudinea prietenului său l-a uimit la început pe Giovanni, apoi l-a tulburat. A înţeles că nu era vorba de ciudăţenii ci de o mare bogăţie spirituală. Luigi îi arătase un orizont noi, până atunci nebănuit: comuniunea cu Dumnezeu; căutarea valorilor eterne făcea ca viaţa pe pământ să aibă o importanţă relativă. Giovanni se căţărase

în copaci, îi provocase la întreceri sportive pe acrobaţi, se bucurase de aplauzele prietenilor dar când îl întâlneşte pe Luigi şi-l aude spunând acele vorbe din bătrâni, i se pare cu totul noi, prin felul în care sunt rostite: «Ce contează să cucereşti întreaga lume dacă apoi îţi pierzi sufletul?».

Voia Domnului în octombrie 1836, Luigi Comollo intră la seminar, unde îl întâlneşte pe Giovanni şi devin prieteni nedespărţiţi.

Dar în vreme ce Giovanni se gândeşte la viitorul său de preot, la binele pe care-l va face oamenilor şi în special tinerilor, Luigi trăieşte într-o atmosferă diferită. În vara lui 1838, au ieşit odată la plimbare şi priveau de pe un deal câmpurile arse de secetă. Giovanni se gândea la truda ţăranilor:

«— Vezi, Luigi – apucă să-i spună – ce recoltă săracă avem anul acesta. Bieţii ţărani! Atâta muncă în zadar!

— E voia Domnului! – răspunse prietenul său» (*o*.c., 69).

În timpul meditaţiei de dimineaţă, Giovanni îl vedea citind şi recitind aceeaşi carte. îl întreabă ce carte e aceea şi Luigi îi răspunde: «Anul acesta am citit mereu cugetări despre Iad. Acum le recitesc. Deşi subiectul acesta e trist şi înspăimântător, eu nu mă dau bătut, ci vreau să înţeleg cât sunt de cumplite chinurile pe care o să fiu nevoit să le suport după moarte» (o.c., 69).

Martie 1839. Luigi cade bolnav pe neaşteptate. Febra îi creşte mult. Nu sunt speranţe de vindecare. Giovanni e lângă el la infirmerie. Luigi îi spune:

«Iată că a venit timpul, dragă prietene, să ne despărţim pentru o vreme. Noi credeam că vom putea să înfruntăm împreună vicisitudinile vieţii, să ne ajutăm şi să ne sfătuim în căutarea mântuirii sufletului nostru etern. Se vede însă că nu aşa ne era scris şi voia Domnului este alta. (…) Dar înainte de a ne despărţi, ascultă o clipă cuvintele

prietenului tău. (…) Tu nu ştii încă dacă sunt multe ori puţine zilele tale numărate pe pământ. Şi dacă nu e cunoscută dinainte clipa sfârşitului tău, în schimb prea sigur este că va veni mai devreme sau mai târziu, aşa că fă din viaţa ta pământeană o pregătire pentru moarte, pentru Judecata de Apoi. Iar de vei fi chemat de Domnul să îndrumi sufletele altora caută să le insufli mereu gândul morţii, al judecăţii ce va veni.» (o.c., 83 s).

Noaptea de neuitat

Luigi a murit în zorii zilei de 2 aprilie. Nu împlinise încă vârsta de 22 de ani. Iată ce povesteşte don Bosco că s-a întâmplat în noaptea dinspre 4 aprilie.

«Pe parcursul relaţiei noastre de prietenie vorbisem de mai multe ori ca cel ce va muri primul să-i dea de ştire supravieţuitorului despre cum e pe lumea cealaltă. Deseori ne repetam promisiunea unul altuia. Cât timp a durat boala lui Comollo, am vorbit din nou despre asta, iar când el a murit, atât eu cât şi unii colegi la curent cu înţelegerea noastră aşteptam să vedem cum se va îndeplini. În noaptea dinspre 4 aprilie, la câteva ceasuri după ce Luigi fusese înmormântat, eu mă odihneam împreună cu nişte studenţi de la cursul de teologie (…). Eram întins pe pat, dar nu dormeam, ci mă gândeam la legământul dintre mine şi ce! decedat. (…) De abia trecuse de miezul nopţii, când am auzit un zgomot lugubru la capătul coridorului (…) N-aş putea să-l definesc altfel decât spunând că semăna cu un huruit îngrozitor, ce se repeta cu o violenţă ritmică şi care ne-a băgat în sperieţi pe toţi. Seminariştii din dormitor s-au trezit dar niciunul n-a scos un sunet (…) Deodată uşa s-a dat de perete cu putere iar zgomotul acela lugubru s-a înteţit deşi nu se vedea ţipenie, iar întunericul de-abia era străpuns de o pâlpâire palidă de lumină. La un moment dat, s-a făcut linişte, a început să strălucească o lumină şi s-a auzit vocea lui Comollo, care-şi strigă prietenul pe

nume de trei ori, zicând. «Bosco! Sunt mântuit!». După care din nou se auzi zgomotul acela straniu şi dintr-odată lumina a dispărut şi am rămas cu toţii cufundaţi în întuneric. Colegii mei s-au sculat de prin paturi, au început să alerge care încotro, unii înspre coridorul cufundat în întuneric alţii strângându-se în jurul şefului de cameră, D. Giuseppe Fiorito di Rivoli; aşa am petrecut cu toţii ce mai rămăsese din noapte, aşteptând cu nerăbdare sosirea zorilor.

Eu am suferit nespus iar spaima mea a fost atât de mare încât aş fi preferat să mă înghită pământul chiar în clipa aceea» (*o.*c. 105 – 7).

Cuvintele acelea «Bosco, eu sunt mântuit!» vor răsuna toată viaţa în mintea lui Giovanni Bosco. *Teologia* pe care clericul Giovanni Bosco o studia în anii aceia «aşeza toate lucrurile în lumina ispăşirii, a socotelii pe care omul trebuie să o dea în faţa Judecăţii de Apoi, în aşteptarea vieţii sau morţii eterne» (ST 1, 61). Dar sunt convins că prietenia sa cu Luigi Comollo, familiarizarea cu modul de a gândi al aceluia, precum şi cuvintele ce-au răsunat pentru el într-o noapte de aprilie, au lăsat în sufletul său o urmă de neşters, mai mult decât orice carte de studiu. Afirmaţia sa: «De la el am învăţat să trăiesc ca un creştin», capătă un sens precis. «Am învăţat de la el să pun mântuirea sufletului etern mai presus de orice, şi o consider ca singurul lucru cu adevărat important». Don Bosco va executa din nou acrobaţii, va alerga bucuros prin crânguri cu băieţii săi, dar le va repeta la nesfârşit: «Dacă-ţi salvezi sufletul, ai salvat totul. De-l pierzi, totul e pierdut». îi va învăţa că liniştea conştiinţei gata în orice clipă să se prezinte în faţa judecătorului suprem este la baza mulţumirii şi a bucuriei profunde şi adevărate. Tinerilor care îl sărbătoriseră de ziua onomastică pe 24 iunie 1868 cântând şi recitând în onoarea sa, le ceru să-l

ajute să facă bine oamenilor şi încheie spunând: «Singurul scop al Oratoriului este mântuirea sufletelor» (MB 9, 295). Fostului rege al Neapolelui, Francesco al II-lea, care l-a invitat la Palatul Farnese şi l-a întrebat dacă putea să spere să se întoarcă pe tron, don Bosco i-a răspuns: «Majestate, să ne gândim cum să cucerim împărăţia cerurilor! (...) Lucrurile acestei lumi se pierd astăzi şi mâine se pot recupera. Dar o dată pierdut sufletul, totul e pierdut pentru totdeauna».1

B. FRANCESIA, *Două luni cu don Bosco la Roma*, Torino 1904, p.

18. Don Cocchi, preotul insultat

Un preot la 137 de locuitori

Pe 5 iunie 1841, Giovanni Bosco este uns preot de către arhiepiscopul oraşului Torino, Luigi Fransoni. Devine «don Bosco», un tânăr ce-şi caută *drumul în viaţă*. Nu este un fel de a spune. Potrivit unei statistici din 1831, la Torino la o populaţie de 117.072 de locuitori sunt 851 de preoţi, adică unul la 137 de persoane. Prea mulţi. Să ajungi preot pe vremea aceea însemna să rişti să nu găseşti de lucru. Preocuparea atâtor tineri preoţi era aceea de a căuta un loc de muncă, de a începe o carieră. Mulţi dintre ei nu cereau nici măcar licenţa pentru a putea confesa şi predica (cum se arată în predicile lui don Cafasso). Deveneau «preoţi de familie» (apanajul familiilor creştine înstărite), învăţători sau funcţionari comunali. Unii (şi de aceştia se plângea don Cafasso) se dedau politicii şi vieţii de cafenea; tăifăsuind printre pahare, ei puneau ţara la cale în anturajul bârfelor de tot felul.

Ajuns preot, ce va face oare don Bosco? El vrea să se consacre tinerilor săraci şi dezmoşteniţilor sorţii, dar aceştia nu se află la uşa lui să stea să-l aştepte. Cum era obiceiul pe vremea aceea, atunci când un preot vrednic şi sărac absolvea seminarul, prietenii făceau tot ce la stătea

în putinţă să-i găsească un post bun. O familie de nobili genovezi îl solicită astfel pe Giovanni ca preceptor, şi-i oferă un salariu de 1.000 lire anual. În acelaşi timp, i se propune să fie capelan la Morialdo. Domnul Spirito Sartoris a acordat capelei o rentă de 800 de lire pe an. (E interesant de făcut o comparaţie cu veniturile care se obţineau pe atunci. La Carmagnola, de exemplu, un sat mare de lânşă Torino, un profesor de gramatică primea 640 lire anual. În 1845, tot la Torino, un ţesător de bumbac sau un filator câştiga 188 lire pe an, un vopsitor ajungea la 322, un zidar la 500. În 1850, funcţionarii inferiori, cei mai puţin retribuiţi, aveau la Torino un salariu între 500 şi 2400 de lire).

Intervenţiile în favoarea lui don Bosco sunt caracterizate de preocuparea de a fi bine retribuit, salariul său urmând să recompenseze eforturile financiare făcute de familia sa pentru a-l da la şcoală. Dar mama Margherita, femeia care s-a făcut luntre punte pentru a-şi creşte copiii şi a asigura existenţa întregii familii, i-a vorbit cu duritate mezinului său: «Dacă din nenorocire vei ajunge bogat, eu nu voi mai pune niciodată piciorul în casa ta» (MB 1, 296). Această adevărată creştină înţelege că dacă Giovanni al ei se va folosi de slujba de preot ca să se îmbogăţască, va fi un ratat.

Ca să-şi curme ezitările, don Bosco merge la Torino să se sfătuiască cu don Cafasso şi-l întreabă: «Ce trebuie să fac?» Iar preotul acela cu doar patru ani mai mare decât el, îi răspunde: «Lăsaţi totul şi mergeţi la seminar, *învăţaţi să fiţi preot cu adevărat*». Nici acesta nu este un fel de-a spune. Cine ieşea din seminar, cu greu ştia să-şi îndeplinească cum se cuvine obligaţiile de preot, în noile vremuri.

Torino este un oraş care se dezvoltă. Cartiere noi, oameni noi, probleme noi.

Risorgimentul se apropie, cu războaiele sale de independenţă, dar mai ales vine cu paşi repezi «revoluţia industrială», dinspre Franţa şi Anglia, unde de multă vreme se făcea simţită.

Timpul capitalului şi al proletariatului

E timpul să vorbesc despre această revoluţie, «una dintre cele mai radicale din istoria umanităţii» (C.M. Cipolla). Spre sfârşitul lui 1700, apar primele fabrici, înainte oamenii lucrau pământul, se ocupau cu negoţul sau diferite meşteşuguri (făceau pantofi, ţeseau stofe...). În Anglia secolului al XVIII-lea, prelucrarea lânii era o activitate foarte răspândită printre meşteşugari; în multe case exista o vârtelniţă sau un război de ţesut şi lucra întreaga familie, în 1769, la Glasgow, James Watt brevetează «maşina cu aburi». Un eveniment care la prima vedere pare lipsit de importanţă, dar de fapt revoluţionează lumea. O singură maşină a lui Watt (cu 100 de cai putere datorită vaporilor) dezvoltă o forţă egală cu cea a 880 de oameni. O vârtelniţă pusă în mişcare de o astfel de maşină poate să folosească 50.000 de fusuri în acelaşi timp şi produce atâtea fire câte ar fi produs 200.000 de oameni. Dar pentru a supraveghea cele 50.000 de fuse sunt de ajuns 750 de muncitori.

Producţia realizată astfel scade preţul ţesăturilor şi dezvoltă piaţa. În acelaşi timp, este nevoie de o cantitate mai mare de fier, (folosit la fabricarea maşinilor şi la transportul mărfurilor pe calea ferată) şi de cărbune fosil (care permite funcţionarea maşinilor cu abur şi prelucrarea fierului). Toţi aceşti factori duc la o criză de producţie în rândul meşteşugarilor care nu mai au de lucru ca până atunci. O avalanşă de oameni veniţi de la ţară invadează oraşele. Se nasc *fabricile*, la început un fel de hangare unde sunt amplasate maşinile la care lucrează muncitorii. S-a dus vremea când oamenii îşi aveau

mijloacele de producţie în propria casă. Acum maşinile adună muncitorii în «casele» lor. Aceştia ajung să-şi aducă chiar familia în apropierea fabricii pentru a fi mai aproape de locul de muncă. Naşterea şi dezvoltarea fabricilor va fi numită «revoluţia industrială». Ea a adus oamenilor beneficii pe termen lung şi un progres material enorm: automobile, bulevarde, tot felul de comodităţi. Dar în primii 150 de ani, această bunăstare a fost plătită cu sânge de muncitori.

În oraşe începea să se formeze o clasă nouă, «proletariatul», compusă din muncitori, *proletarii*, numiţi astfel pentru că nu posedau nimic (nici pământ, nici casă, nici maşini) în afara propriilor braţe şi a propriilor fii, zişi «prole». Încă de mici aceşti copii erau duşi la fabrica unde munceau părinţii, şi trebuiau să se facă şi ei utili într-un fel, pentru ca familia să poată supravieţui. Exploataţi mai mult decât animalele (ziua de muncă ajungea la 18 ore) proletarii înţeleg că trebuie să se unească pentru a duce tratative cu patronii ca de la egal la egal. Dar aceştia (în baza unei doctrine economice numită *libervischimb*) obţin de la guverne interzicerea «uniunilor de muncitori» şi recunoaşterea grevei ca delict. Principala afirmaţie a *liber-schimbiştilor* era: «în afaceri statul nu trebuie să se bage!». E o ipocizie enormă, legea junglei. Patronul foarte bogat îşi poate permite să închidă fabrica şi să-i condamne astfel pe muncitori la sărăcie lucie. Ca să nu moară de foame aceştia sunt constrânşi să accepte salarii de mizerie. Apoi, dacă se unesc să-şi apere drepturile, sau declară grevă, Statul (care n-ar trebui să intervină, cum spun *liber-schimbiştii*) *e nevoit* să interzică uniunile muncitorieşti şi să înăbuşe în sânge grevele. Pe 16 august 1819, 60.000 de muncitori ies în stradă la Manchester, pentru a protesta împotriva condiţiilor grele de viaţă. Poliţia îi împrăştie deschizând focul asupra manifestanţilor.

În noiembrie 1831, muncitorii fabricilor de mătase din Lyon, Franţa, se ridică împotriva celor 18 ore de muncă zilnice. Mărşăluiesc pe străzi strigând: «Să trăim muncind sau să murim luptând». Sunt împrăştiaţi cu tunurile: 800 de morţi.

Doar între 1866 şi 1906 guvernele europene vor recunoaşte dreptul muncitorilor să se unească în asociaţii (sindicate). În aceiaşi ani, în multe ţări, greva va înceta să mai fie considerată un delict. La Milano, în 1858, unei greve generale i s-a pus capăt cu tunurile: au fost 80 de morţi şi 300 de răniţi.

Fabrici de armament pe malurile Dorei

La Torino, revoluţia industrială soseşte în acelaşi timp cu don Bosco. Se ivesc primele fabrici importante, cum ar fi cele de armament şi echipament militar de pe malurile Dorei. Odată cu dezvoltarea fabricilor (şi a şantierelor de construcţii de locuinţe) se înregistrează o importantă creştere demografică.

În cartierele de la periferie, care se măresc văzând cu ochi, merg să locuiască 7.000 de noi familii. Sunt oameni foarte săraci, veniţi de la ţară şi din văile munţilor să-şi caute norocul la oraş: tineri sau bătrâni, adulţi şi copii subnutriţi, murdari, prost îmbrăcaţi, trăind în condiţii igienice mizere. În interiorul oraşului nu sunt acceptaţi decât ca zilieri. Viaţa lor este plină de privaţiuni, iar mortalitatea face ravagii. La periferia nordică (mai ales în Borgo Dora, lângă Valdocco şi Martinetto) în jurul lui 1850 populaţia se dublează dar sporeşte şi sărăcia. Zona devine «centura neagră» a oraşului unde izbucnesc cu regularitate epidemii de holeră la fiecare 2 – 3 ani. 40% din louitori sunt analfabeţi. Şi asta nu înseamnă că nu pot citi *Logodnicii* de Manzoni, ci nu sunt în stare să silabisească nici măcar un contract de muncă, sau să facă corect socotelile cu patronul ori cu brutarul, să-şi înţeleagă

propriile drepturi şi să se apere de condiţiile inumane în care sunt nevoiţi să trăiască şi să muncească.

«Fabrica de noi preoţi»

Căminul pentru preoţi a fost fondat lângă biserica Sfântul Francisc d'Assisi. Pregăteşte pentru diocezele torineze sacerdoţi demni şi potriviţi timpurilor moderne şi nu dintr-aceia ahtiaţi după politică, preoţi noi capabili să contribuie la formarea religioasă a oamenilor ce năpădesc oraşul. Don Bosco soseşte la Cămin la începutul lui noiembrie 1841. În lunile acelea tot oraşul şi mai ales tinerii preoţi vorbesc despre don Giovanni Cocchi, e un preot din popor şi pentru popor. Cum se întâmplă cu cei care trasează noi drumuri este aprobat sau contestat. Despre el părerile sunt împărţite, unii ridicându-l în slăvi, alţii criticându-l aprig.

Băiatul din Druent

Născut cu doi ani înaintea lui don Bosco, la Druent, un sătuc din mărginimea Torinoului, Giovanni Cocchi îşi însoţise de mic mama la oraş, unde aceasta muncea ca servitoare. Locuiau într-o casă foarte săracă în zona Annunziata, pe malurile Padului.

Într-o seară, când duceau lipsă de pâine, Giovanni Cocchi se duse să ceară de pomană parohului. Acesta fu atât de impresionat de inteligenţa şi bunătatea băiatului încât îl ajută să se apuce de învăţătură. Giovanni Cocchi este hirotonisit preot în 1836. Tatăl său a murit iar mama îi moare şi ea nu după multă vreme, sfârşită de prea multă muncă. Nimeni nu va reuşi vreodată să-i alunge pe săraci din mintea şi din sufletul lui don Cocchi.

El îşi începe cariera ca viceparoh la Annunziata şi de cele mai multe ori se întoarce acasă desculţ şi fără cămaşă căci şi-a dat ciorapii şi încălţările ori hainele vreunui sărman, uneori le dăruie nevoiaşilor propriul ceas. Într-o seară, superiorul său, don Fantini, îngrijorat că tânărul

viceparoh o să facă de ruşine demnitatea sacerdotală, l-a întrebat aspru cât e ceasul. La care don Cocchi n-a ştiut ce să răspundă şi a plecat capul încurcat: «Şi de data asta l-ai făcut cadou? Când o să te înveţi minte şi-o să te dezbari de mania asta?». Poate că cine trebuie să se vindece cu adevărat e tocmai parohul, dar don Cocchi nu îndrăzneşte să i-o spună în faţă. Văzând că mulţi bătrâni mor singuri prin mansarde, don Cocchi deschide în cartierul Vanghilia un mic spital care se aglomerează foarte repede. Însă preotul din Druent nu ştie să organizeze caritatea. Este un impulsiv care în faţa sărăciei dă tot ce are şi crede că toată lumea trebuie să procedeze ca el. Nu reuşeşte să înţeleagă egoismul oamenilor. De aceea va începe multe opere filantropice încredinţat că toată lumea îl va ajuta. Dar acest ajutor nu va sosi şi va trebui deseori să se dea bătut. Aşa e nevoit să închidă şi spitalul de care vorbeam. Între timp, însă, don Cocchi a descoperit o altă formă a mizeriei: fete tinere orfane şi abandonate, pe care încearcă să le adune de pe drumuri. E uşor să vorbeşti de rău un preot tânăr care strânge pe lângă el tinere părăsite, şi gurile rele încep să bârfească pe socoteala lui. Don Cocchi este atât de supărat încât se hotărăşte să plece misionar în America. Dar la Roma, unde soseşte în 1839, îşi schimbă gândul. Vede un Oratoriu pentru băieţi pe lângă celebra «Bocca della Verita» şi se întreabă de ce la Torino nu se află nimic asemănător, aşa că se întoarce în oraşul său. Există o grămadă de băieţi săraci, neinstruiţi, care nu au de lucru şi hoinăresc fără niciun căpătâi pe străzi şi prin pieţele oraşului. Mai ales în zona rău famată a cartierului Moschino. Casele de acolo sunt umede, murdare, pline de iegrasie şi lipsite de orice igienă. Bolile contagioase se împrăştie cu repeziciune. «Cu greu – scrie A. Virgilio – s-ar putea descrie toate neajunsurile acestui cartier ticsit de magherniţe ce seamănă cu adevărate vizuini locuite de

sălbăticiuni şi nu de oameni, sălaşuri pentru bandiţii de cea mai joasă speţă, Moschino este cuibul unor bande temute: să mergi prin zonă e periculos chiar ziua în amiaza mare, iar noaptea şi jandarmilor le este greu să pătrundă acolo, şi când sunt nevoiţi, merg înarmaţi până în dinţi» (cf. ST 3, 71).

În acest cartier, în 1840, don Cocchi fondează primul Oratoriu torinez lângă un han. Nu îndrăzneşte să-l numească «oratoriu» (nume prea bisericesc) ci îi spune în piemonteză «i saut» adică «salturile». Liturghia şi catehismul au loc în parohie. Apoi se organizează mici reprezentaţii teatrale lângă han, gimnastică şi mai ales întreceri de sărituri care îi bucură mult pe băieţi, în 1841, chiar anul când don Bosco este hirotonisit preot, don Cocchi mută oratoriul în cartierul Vanchiglia, într-un spaţiu care i-a fost pus la dispoziţie de un avocat, constând dintr-un acoperiş sprijinit pe nişte stâlpi. În curtea amenajată construieşte o capelă care e folosită şi ca mic teatru. îl numeşte «Oratoriul îngerului păzitor» şi va funcţiona până în 1849.

Viitorul lui don Cocchi în anii care au urmat, continuându-şi activitatea vulcanică, don Cocchi a nimerit-o de multe ori, dar câteodată a şi dat-o în bară. A greşit foarte mult când i-a îndemnat pe băieţi mai mari şi mai isteţi din oratoriul său să participe la bătălia de la Novara. Spera astfel să-şi arate afinitatea faţă de masele populare. Dar poporul adevărat (cel care striga prin pieţe injurii la adresa războiului, privit ca o adevărată pedeapsă de la Dumnezeu) a văzut cu indignare cum acel preot arunca în focul luptelor băieţi foarte tineri şi îl acoperiră de ocări atunci când el se întoarse cu trupele în dezordine, înfometate, obosite şi pline de praf (ajunseseră când bătălia se sfârşise şi nimeni nu se îndurase să le dea ceva de mâncare). În schimb a nimerit-o atunci când a lansat

ideea unui institut pentru micii meseriaşi. Subvenţii n-au fost de găsit, în schimb au venit băieţi orfani şi abandonaţi. Primii trei au dormit cu el în oratoriu, pentru că nu avea alt loc unde să-i culce. În 1852, don Cocchi este frământat de o nouă idee. Nu toţi băieţii fără căpătâi sunt potriviţi pentru viaţa în fabrici sau la oraş. Mulţi mor foarte tineri. Încredinţează Institutul Micilor Meseriaşi altor preoţi (don Tasca şi don Berizzi), apoi fondează o colonie agricolă la Moncucco, într-o zonă rurală foarte izolată. Acolo nu primeşte doar băieţii trimişi de prietenii săi, preoţi la Torino, ci şi foşti deţinuţi ai casei de corecţie «La Generală» sau tineri pe care îi aduce Poliţia. Viaţa alături de băieţii aceia este foarte grea. Ani de zile don Cocchi este rând pe rând ţăran, viticultor, îndrumător, tatăl acestor tineri care deseori fug din colonie unde văd cu ochii. Va lupta cu nerecunoştinţa, datoriile, intemperiile. Colonia va începe să decadă în 1877 (don Bosco îşi va fi trimis pe atunci deja misionarii în America).

Don Cocchi îşi va sfârşi viaţa sa lungă şi atât de creştinească în Institutul Micilor Meşteşugari condus de Leonardo Murialdo, unde toţi îi chemau «bunicul».[8]

Asemănător şi totuşi diferit de preotul din Druent

Don Bosco, abia sosit la Torino, ascultă cu interes istorisirile despre don Cocchi. Ei doi erau din aceeaşi stofă. Şi lui i se părea intolerabil ca sute de tineri să trăiască fără căpătâi, pe drumuri, prin pieţe şi mansarde umede. «Demnitatea preoţească» îl împingea să meargă să-i caute. (Evanghelia arată cum «bunul samaritean» n-a aşteptat victima bandiţilor în casa parohială). Dar don Bosco era ţăran. Viaţa la ţară îl învăţase se acţioneze cu şiretenie şi prudenţă, să-şi măsoare orice pas înainte de a-l face. Cunoştea sărăcia rurală dar nu ştia încă nimic despre mizeria periferiilor urbane. Voia să analizeze bine situaţia

8 Cf. E. REFFO, Don Cocchi şi micii meşteşugari, Torino 19572.

înainte de a se implica. Don Cafasso (şi el ţăran) i-a spus: «Duceţi-vă şi priviţi înjur».

Şi el s-a dus.

19. Agonia micilor muncitori

«Aşteptăm să ne dea cineva de lucru»

«Încă din primele duminici, don Bosco se duse în oraş să vadă condiţiile de viaţă ale tineretului», scrie Michele Rua, unul dintre primii băieţi ajutaţi de don Bosco. «Aşa a întâlnit un mare număr de tineri de toate vârstele care hoinăreau prin pieţe şi pe străzi lăturalnice, jucându-se, încăierându-se, înjurând sau dedându-se la tot felul de blestemăţii».[9]

Un adevărat «târg de braţe de muncă tinere» se găsea în piaţa mare de la Porta Palazzo. În fiecare duminică, zona se umplea de negustori, samsari, băieţi care până găseau de lucru trăiau din vânzarea de articole de mercerie, de chibrituri sau lustruiau ghete. Din statisticile întocmite de Mellan putem să ne facem o idee despre numărul lor: «tineri săraci, fără ocupaţie – 885, zilieri necalificaţi – 1222» (ST 1, 104). Un băiat trăit în acest mediu îşi descria astfel tovarăşii de suferinţă: «zdrenţăroşi, murdari, desculţi, ciufuliţi».[10]

«Ce aşteptaţi?» îi întreba don Bosco. «Să vină cineva să ne dea de lucru, pe şantier, în prăvălie sau la fabrică!» răspundeau ei. Unii sunt în căutarea primei slujbe, alţii au încercat-o deja, dar au fost concediaţinefiind îndeajuns de puternici să suporte ritmul producţiei. Sunt aidoma lui, când a bătut la uşa familiei Moglia, cu bocceluţa sub braţ. Dar ei nu vor ţesăla vacile şi nu vor străbate alături de ele păşunile verzi. Munca la oraş le va aduce un câştig de o jumătate de liră pe zi (2000 de lire în 1986) şi îi va transforma în zidari sfârşiţi de muncă pe şantierele de

9 MICHELE RUA în Summarium, p.123.

10 FRANCESIA, Don Bosco prieten al sufletelor, S. Benigno 1908, p. 45.

construcţii sau în prizonierii manufacturilor ori fabricilor.

Băieţii de pe şantiere

Vizitând casele aflate în construcţie, şi erau foarte multe pe vremea aceea, don Bosco «vede băieţi între 8 şi 12 ani, muncind ca zidari, adică petrecându-şi zilele într-un du-te-vino în sus şi în jos pe schele şubrede, în bătaia soarelui, a vântului, în ploaie, urcând scările abrupte cu găleţile pline ochi cu var, cărămizi şi alte greutăţi, „educaţi" cu bătaia şi sudălmile de ceilalţi muncitori» (MB 2, 57 – 8).

Ziua de lucru începea înainte de revărsatul zorilor şi ţinea până noaptea. Masa «de prânz» consta dintr-o mămăligă gătită de un zidar care putea să întrerupă lucru înaintea celorlalţi, datorită specificului activităţii sale, de amestecare şi stingere a varului. Mâncarea ce-nsoţea dumicatele de pâine consta îndeobşte dintr-o bucată de telemea sau urdă. Seara mâncau supă cu tăieţei, orez sau legume. Câteodată aveau puţină salată. Vinul, rezervat zilelor festive, se bea de obicei la cârciumă» (ST 3, 205). Mulţi tineri zidari nu aveau o familie sau rude care să-i aştepte la căderea serii. Erau emigranţi sezonieri. «Convieţuiau claie peste grămadă, cu zecile într-o cameră, şi plăteau în comun din salariile lor mizere chiria şi masa. Primul care se întorcea de la muncă aprindea focul şi punea la fiert ceaunul cu apă. Ceva mâncare le venea de acasă cu diligenţa, o dată la două săptămâni, un sac cu rufărie curată şi pâine neagră în schimbul sacului cu haine murdare pe care îl trimiteau la ţară tot prin intermediul vizitiului» (Buscaglia în ST 3, 163).

Micii muncitori

Pentru cei ce găseau însă de lucru în fabrici sau manufacturi începea *agonia băieţilor torturaţi* (cum se exprimă tragic Bertrand Russell).

În Piemont, «pentru a reduce salariile, patronii

angajau în locul unui muncitor adult femei şi copii. Aşa a apărut o figură nouă pe piaţa mâinii de lucru: copilul muncitor la opt ani. Metodele de recrutare erau scandaloase şi condiţiile de muncă cu totul inumane. Băieţii, tinerii muncitori erau folosiţi 13 sau 14 ore pe zi, şapte zile pe săptămână. Vârsta fragedă, casele insalubre, neigienice, munca istovitoare şi monotonă, orarul extenuant sporeau numărul tinerilor subnutriţi, anemici, năuci de somn şi de oboseală, amărâţi şi răzvrătiţi».[11]

Şi nu erau doar câteva duzini. În 1844, în Piemont «se numărau 7184 de băieţi angajaţi în fabricile de mătase, de lână şi de bumbac care aveau mai puţin de zece ani».[12]

Don Bosco va primi în Oratoriul său mici zidari, coşari, meşteşugari şi ucenici. Ei trăiau şi mureau în ateliere «îngropaţi de vii 13 sau 14 ore pe zi, toată săptămâna». Erau fraţii nefericiţi ai micilor muncitori exploataţi în vremurile acelea în regiunea lombardo-veneţiană, în Franţa, Belgia, Germania, Anglia. Marele capital ce urma să aducă bunăstarea şi dezvoltarea culturală în Europa se construia cu sângele acelor băieţi. În Anglia, care oferise restului lumii modelul fabricilor, legilor, distribuţiei muncii, organizării producţiei, ororile erau atât de mari încât multă vreme au fost ascunse sub tăcere. Şi totuşi pentru a înţelege acea perioadă, «trebuie să se vorbească despre ea» scria Russell.

Teroarea copiilor

«Mulţi băieţi (din Anglia primelor decenii ale secolului al XIX-lea) au fost constrânşi să-şi câştige existenţa de la vârsta de şase, şapte ani şi câteodată chiar înainte.

Intrau pe poarta filaturii la 5 dimineaţa şi cel mai

11 CASTELLANI, Leonardo Murialdo, II, Roma 1968, p. 529.

12 Ib., p.530.

repede ieşeau pe la 8 seara, inclusiv sâmbăta. Tot timpul acesta îl petreceau într-un spaţiu strâmt. (…) Singura pauză în această ecluziune de 14 – 15 ore se lua la ora mesei. Maximul jumătate de oră pentru micul dejun şi pentru prânz. Dar un orar fix al orelor de masă era un privilegiu doar pentru adulţi: pentru copii, trei sau patru zile pe săptămână însemna doar o schimbare a activităţii, în loc să muncească la o maşină în acţiune, curăţau o maşină oprită, înghiţind cu lăcomie dumicaţii de pâine, în mijlocul prafului şi al scamelor. Copiii pierdeau repede gustul oricărei mâncări, pe care o înghiţeau uneori aproape pe nerăsuflate la fabrică. Scamele îi sufocau, le pătrundeau în plămâni. Un băiat care asista maşina filatoare parcurgea cel puţin distanţa de 20 de mile (32 kilometri) în douăsprezece ore. Existau ce-i drept scurte pauze, dar niciun scaun pe care să se aşeze, acest lucru fiind contrar regulilor. (…) În zilele de muncă intensă, orele lucrative erau elastice şi câteodată se prelungeau foarte mult, uneori de la trei dimineaţa la zece noaptea. În filatura domnului Varley se lucra toată vara de la 3, 30 a.m. până la 9, 30 p.m. Câteodată, de două ori pe săptămână, în această „baie de iad” se muncea toată noaptea. Patronii mai umani se mulţumeau cu 16 ore zilnice.

Era efectiv imposibil să se menţină intact un astfel de sistem altfel decât prin forţă şi teroare. (…) Pedepsele pentru cei ce întârziau trebuiau să fie atât de aspre încât să învingă tentaţia băieţilor obosiţi de a zăbovi în pat dimineaţa. Un martor audiat de comisia Sadler cunoscuse un copil care ajuns acasă într-o noapte la unsprezece, se sculase a doua zi dimineaţa la două terorizat şi fugise şchiopătând la poarta filaturii. În unele fabrici, se auzeau aproape la fiecare oră bătăi şi strigăte de durere. După-amiezile, efortul era atât de mare încât bastonul de fier,

cunoscut sub numele de *billy-roller* trebuia să fie folosit în permanenţă, dar chiar aşa se întâmpla ca vreun băieţaş să aţipească şi să fie prins sub maşina la care lucra, ce-i zdrobea mâinile sau picioarele, lăsându-l infirm pe viaţă sau, dacă era norocos, redându-i pacea veşnică după scurta existenţă chinuită pe pământ. (...) Pe măsură ce se apropia noaptea, durerea, oboseala, tensiunea mentală deveneau insuportabile. Băieţii implorau pe oricine li se găsea în preajmă să le spună câte ore de muncă mai rămăseseră. Un martor a povestit Comisiei Sadler că ful său, un băiat de şase ani l-a întrebat: „Tăticule, ce oră e?" iar el a răspuns: „Aproape şapte", „Vai, încă două ore până la nouă?! Nu mai rezist!"».[13]

Fetiţa care nu cânta pe întuneric

Băieţii nu sufereau doar în filaturile de bumbac, ci erau supuşi unor condiţii tot atât de oribile în mine. Existau astfel aşa numiţii *trappers* (căţărători), în general de vârste cuprinse între cinci şi opt ani, care timp de 12 ore stăteau într-o groapă mică făcută în apropierea uşii, ţinând în mâini o sfoară, de regulă în întuneric, sau la lumina palidă a unei lumânări. O fetiţă de opt ani, potrivit relatări comisiei pentru angajarea copiilor din 1842, a mărturisit: «Eu trebuie să stau în groapă fără lumină şi mi-e foarte frică. Intru la patru sau chiar la trei jumate dimineaţa şi ies la cinci şi jumătate după-amiaza. Nu adorm niciodată. Uneori cânt, când e lumină, dar nu pe întuneric, atunci mi-e frică să cânt».

Replica savanţilor

Unii episcopi catolici (împreună cu anarhicii, socialiştii «utopici» şi în curând marxiştii) au ridicat glasul împotriva acestei situaţii tragice. Astfel Kettler (1811 – 77), episcop german de Magonza, se lupta pentru ca

13 BERTRAND RUSSEL, Istoria ideilor secolului al XIX-lea, Mondadori, Milano 1961, pp. 109-112.

asociaţiile catolice de muncitori să-şi poată apăra drepturile. Propunea legi care să limiteze «dreptul inalienabil la proprietatea privată», scoteau din fabrici femeile şi copii. Rendu, episcop de Annecy, unde se înălţa cea mai mare fabrică de bumbac din statul savoiard-piemontez, într-un memorandum adresat lui Carlo Alberto în 1845, descria condiţiile inumane ale muncitorilor şi cerea «o lege care să poată face dreptate». Doi ani după aceea, în 1847, episcopul din Pinerolo, Charvaz, (fostul preceptor al principelui ereditar Vittorio Emanuele) într-o scrisoare dată publicităţii, denunţa «noul fel de sclavie» instaurată de industrie din dorinţa unora de a se îmbogăţi în cel mai scurt timp posibil, prin orice mijloace şi cu cheltuieli reduse, cu consecinţa dramatică de a-l transforma pe om în animal».[14]

Dar industriaşii piemontezi, reuniţi în *Congresul oamenilor de ştiinţă italieni* (1844), răspunseseră deja că munca copiilor în manufacturi şi uzine era necesară: doar aşa se putea face faţă concurenţei produselor străine. Oamenii aceia culţi, care se autodefineau «umanitari, filantropi, savanţi» şi sunt consideraţi astăzi binefăcătorii Italiei, îşi susţinuseră raţionamentul cu o rafinată imagine poetică: «Nu se poate doborî copacul şi pierde fructele doar pentru că face umbră».[15]

Durata medie de viaţă a unui muncitor era de 17 – 19 ani între 1830 şi 1840.

Umbra era apăsătoare.

20. Ziduri negre şi chipuri pline de funingine

Opt ani, de profesie cerşetor în piaţa San Carlo, unde de trei ani se înălţa monumentul închinat lui Emanuele

---

14 DROULERS, «Catolicismul şi chestiunea socială contemporană» în Studiul şi predarea istoriei, AVE-UCIIM, Roma 1963, p. 311.

15 Documente ale celei de-a VI-a Reuniuni a savanţilor italieni, 1845, p.34. Cit. în Castellani, o.c., 530.

Filiberto (numit de torinezi 7 *caval d brtms*), în faţa Domului şi în Piaţa Susina (astăzi Savoia), don Bosco a întâlnit chipurile negre ale micilor coşari. Acolo îşi aveau «sediul» lor şi duminica se adunau să se încălzească la soare şi să vorbească despre locurile natale. Cei de şapte-opt ani (ce constituiau majoritatea) cunoşteau doar dialectul *patois*, dar băieţii mai mari, care petrecuseră deja ceva vreme la Torino, vorbeau piemonteza. Coşarii îi respectau mult pe preoţi şi i-au spus lui don Bosco povestea lor. «Câţi băieţi de treabă am găsit printre ei», scria acesta, «faţa lor este neagră, dar cât de frumos le este sufletul» (MB 3, 173).

Numeau Piemontul *grandzou*, *grande pane*. Când prin văile din Aosta, Savoia, în cantonul Ticino începea anotimpul rece, pâinea se găsea cu greutate. Atunci părinţii îşi duceau copii la *coueitse*, şeful coşarilor, un adult ales pentru onestitatea şi experienţa sa profesională. El urma să-i ducă în Franţa, Elveţia şi în Piemonte, în căruţe trase de măgari. În oraşe şi sate, pentru buna încălzire a locuinţelor, coşurile trebuiau curăţate de funinginea adunată în cursul anului precedent. În schimbul acestei munci, coşarii primeau un *grandzou*, o pâine mare.

După şase-şapte luni de muncă, şeful, *coueitse*, îi aducea înapoi la casele lor, dându-le părinţilor salariul de 25 – 30 de lire pe care-l câştigaseră copiii (120.000 lire în 1986).

În timpul muncii, coşarul-şef se străduia să le procure două livre (780 grame) de pâine pe zi fiecăruia dintre băieţi. Supă şi carne li se dădea în casele unde răzuiau coşurile. Mamele le dădeau copiilor la plecare trei cămăşi de pânză grosolană şi o şapcă (pe care şi-o îndesau în cap când se căţărau înăuntrul coşurilor, ca să se apere de funingine) şi îl rugau pe coşarul şef să-i pună să-şi facă rugăciunea dimineaţa şi seara, să nu-i lase să se apuce de

fumat şi să fie atent ca ei să nu sfârşească sub roţile trăsurilor (*po se fée écrasé i bou*). Coşarul-şef îşi avea «zona» sa împărţită pe cartiere. Fiecare cartier se afla în sarcina unui *cap-gaillo*, un tânăr de 15 – 18 ani, prea mare ca să mai intre în coşuri. El supraveghea o echipă de mici coşari (*gaillo*) de 7 – 10 ani. Cât timp ei erau la treabă, el curăţa căminul pe dinafară, aduna funinginea (pe care o vindeau ca îngrăşământ) şi când terminau, cerea plata convenită.

Strigătul repetat de trei ori

Coşarul mic şi sprinten supranumit *gaillo* trebuia să facă munca cea mai grea. Se căţăra în interiorul hornurilor, servinduse de mâini, coate, genunchi, picioare. În coşurile mai spaţioase se sprijinea pe pietrele ieşite în afară. În timp ce urca, răzuia cu un raspel (*râhilia*) funinginea adunată pe pereţi. Când micuţul ajungea la capătul de sus al hornului, striga de trei ori „*spaciafournel*". Era felul său de a-l anunţa pe *capgaillo* că sfârşise treaba. Atunci putea să coboare. Într-o zi de lucru, un copil-coşar curăţa până la 15 hornuri. Chemau funinginea care-i umplea din cap până în picioare cu numele zăpezii, *beuillourne*.

Şeful coşarilor (care cât munceau echipele făcea pe vânzătorul ambulant) închiria o cameră spaţioasă sau o mansardă, unde copiii dormeau în culcuşuri de paie sau îşi petreceau zilele când erau bolnavi. Şi asta se întâmpla deseori, căci munca era nocivă pentru plămânii lor fragezi şi făceau bronşită, pulmonită, tuberculoză, sau se accidentau căzând din vârful şemineului. În fiecare an trebuia să se pună la socoteală moartea vreunui băiat din echipă. (Un grup de coşari valdostani despre care există referinţe a pierdut nouă membri în câţiva ani.) Micii coşari se deplasau rareori singuri prin oraş. Fiind foarte tineri şi plăpânzi riscau să fie bătuţi şi jefuiţi de alţi muncitori. Din

prima zi când i-a întâlnit, don Bosco a avut pentru ei o grijă specială. «Coborau din munţii lor cu sufletul neîntinat de nicio răutate. De aceea nu aveau nevoie de instruire religioasă, dar trebuiau să fie apăraţi de nemernici» (MB 3, 173).

(Don Bosco va scrie chiar o comedie despre micii coşari, pe care o va pune deseori în scenă cu băieţii lui. O va publica într-un act în 1866. În ea pune accentul pe bunătatea acestor tineri şi pe ticăloşia celor ce le fură banii câştigaţi cu atâta trudă). 1

În închisori: adulţi, băieţi şi păduchi

Aşadar Don Bosco îi cunoaşte pe băieţii care luptă pentru supravieţuire la Torino: tineri zidari, muncitori, ucenici, coşari, copii în căutare de lucru. Nu-i ştie încă pe cei ce-au eşuat în lupta pentru viaţă: tinerii deţinuţi.

Pe dealurile sale natale, dacă un băiat fura dintr-o vie, era certat, i se dădeau câteva palme după ceafă. La oraş, e dus la închisoare, unde adulţi şi copii deopotrivă stau claie peste grămadă în celule sordide – un sistem de detenţie ce se menţine până în 1845, şi de neajunsurile căruia Carlo Alberto este conştient. Iată ce-i scrie el însuşi lui Cesare Balbo, însărcinat cu îmbunătăţirea condiţiilor din închisori: «Uşurinţa comunicării dintre deţinuţi, fie ei vinovaţi sau nu, accelerează procesul de corupţie. (...) o adevărată epidemie morală, în care *molipsirea* celui ce intră inocent în puşcărie de apucăturile rele ale adevăraţilor criminali pare imposibil de evitat» (PINTO, 212). Don Cafasso este unul dintre capelanii închisorii. îl invită pe don Bosco să-l însoţească, pentru a putea înţelege realitatea condiţiilor în care trăiesc tinerii în puşcării.

Intră amândoi în temniţele de lângă Senat. Don Bosco este profund tulburat de coridoarele întunecoase, umede, de zidurile lugubre şi de înfăţişarea tristă şi mizeră a deţinuţilor îngrămădiţi în celule sordide. Încearcă un

sentiment de repulsie şi de sufocare. În închisoare «se află un mare număr de tineri între 12 şi 18 ani, toţi sănătoşi, robuşti, dezgheţaţi la minte. Să-i văd acolo stând degeaba, plini de purici, ducând lipsă de pâinea

Cf G. MARTIN, *Les ramoneurs de la vallée de Rhêmes*, Musumed, Aosta, 1981.

A. ZANOTTO, *Valsavaranche*, Musumed, Aosta, 1983. NICOLIS DE ROBILANT, *S. Giuseppe Cafasso*, Torino 1960, p. 145.

G. Bosco, *Opere Alese*, 17, «Coşarul», LAS, Roma 1977.

spirituală şi materială, a fost un lucru care m-a îngrozit peste măsură» (*Memorii*, p. 102).

Revine la locul de detenţie singur sau însoţindu-l pe don Cafasso. Încearcă să stea de vorbă cu prizonierii nu numai când le predă cursurile obligatorii de catehism – supravegheaţi îndeaproape de temniceri –, ci vorbind cu ei ca de la om la om. La început reacţiile sunt aspre. Trebuie să suporte insulte grele. Dar încetul cu încetul reticenţa unora slăbeşte şi li se poate adresa ca un prieten.

Don Bosco ajunge astfel să cunoască povestea vieţii lor, felul cum au apucat-o pe un drum greşit, deprimarea, extrema umilinţă şi furia ce-i apucă uneori şi-i face periculoşi. «Delictul» pentru care sunt închişi este în general furtul: pentru a-şi astâmpăra foamea, din dorinţa de a avea mai mult decât acea simplă bucată de pâine cât să nu moară de foame, sau pentru că aparţin unor bande (*cocche*) conduse de adulţi sau chiar de tineri ce-i trimit la furat şi le iau după aceea prada.

Se informează despre condiţiile de detenţie. Ca hrană au doar pâine neagră şi apă. Tremură în faţa temnicerilor, care, speriaţi la rândul lor de puşcăriaşi, îi bat cu sălbăticie la cel mai mic pretext. Un lucru şi mai cumplit este însă acela că deţinuţii adulţi, uneori adevăraţi

criminali, ajung să le dea «lecţii de viaţă» colegilor de celulă mai tineri.

Din închisori, uneori, don Bosco nu iese «singur». Baronul Bianco di Barbania, care îl invită într-o seară la cină, observă pe spatele lui un păduchi scârbos. Se trage repede înapoi şi spune: «Cina vreau să vi-o dau dumneavoastră, don Bosco, nu altcuiva!».[16] De când a cunoscut însă tragica situaţie a temniţelor, nici păduchii nu-l mai preocupă. Se împrieteneşte pe rând cu unii din băieţii aceia, şi reuşeşte să le smulgă o promisiune: «Când veţi ieşi de aici, căutaţi-mă la biserica Sfântului Francisc. Eu am să vă ajut să găsiţi o muncă cinstită. Suntem înţeleşi?»

Îşi dădea seama că «mulţi ajunseseră în puşcărie pentru că fuseseră abandonaţi de familiile lor». Se gândea că «băieţii aceia trebuiau să găsească la ieşirea din temniţă un prieten care să aibă grijă de ei, să-i ajute, să-i instruiască, să-i însoţească la biserică în zilele de sărbătoare. Atunci poate nu şi-ar mai distruge viaţa în felul acesta»(*Memorii*, 103).

Îi împărtăşi părintelui Cafasso gândul său, şi se rugă Domnului să-l ajute să şi-l împlinească, «pentru că ştiam că fără ajutorul Lui, orice efort omenesc este zadarnic».

21. Vărul se numeşte Bartolomeo

Loviturile paracliserului

Făcând înconjurul străzilor şi pieţelor torineze, don Bosco a cunoscut mulţi tineri cu care s-a împrietenit. E un lucru obişnuit pentru el. îl urmează pretutindeni, când se duce la Fraţii Şcolilor Creştine ori când vizitează închisorile cu buzunarele pline de pâine şi nuci. Sunt fericiţi să-l întovărăşească, pentru că este atent cu toţi, le ascultă păsurile, le zâmbeşte şi îi laudă când îi povestesc micile lor reuşite. Este un adevărat prieten.

16 FRANCESIA, Don Bosco, prieten..., p. 210.

Don Bosco ar vrea să-i adune într-un loc, să refacă cu ei «Societatea Veselia», poate chiar mai mult decât asta. Dar nu a găsit încă acest «loc».

În verile trecute, don Cafasso preda catehismul tinerilor zidari într-o sală mică de lângă sacristia bisericii Sfântul Francisc de Assisi. Dar este nevoit să renunţe, din pricina prea multelor sale îndatoriri şi don Bosco se gândeşte să reia el lecţiile de catehism, pentru a-i putea strânge la un loc pe băieţi. Dar până vară mai este timp.

Tocmai atunci se întâmplă însă ceva ce-l face să se decidă fără întârziere.

Miercuri 8 decembrie este sărbătorită cu fast Zămislirea Neprihănită a Mariei Prihană. Don Bosco se pregăteşte să slujească Sfânta Liturghie când aude bufnituri şi strigăte lângă uşa sacristiei. Se uită să vadă ce-i şi-l zăreşte pe paracliserul Comotti cum dă afară în şuturi un tânăr zidar. Când un băiat e bătut lui don Bosco îi fierbe sângele în vine, aşa că, deşi este îmbrăcat de liturghie, se repede la slujitorul bisericii şi-i spune plin de mânie: «Ce ţi-a făcut băiatul, de-l loveşti aşa?». Paracliserul începe să-i înjure pe toţi băieţii şi nepricopsiţii de pe pământ care vin să-l deranjeze, poate chiar să fure, şi-şi sfârşeşte vorba zicând: «Dar dumitale ce-ţi pasă?», la care don Bosco răspunde indignat: «îmi pasă, fiindcă e un prieten de-al meu. Cheamă-l imediat. Trebuie să-i vorbesc».

Walter Nigg scrie cu un strop de poezie: «Don Bosco intonase melodia vieţii sale cu acele cuvinte, care-i veniseră spontan pe buze. Noua tonalitate pe care o dădea educaţiei se numea prietenie. Voia să recucerească tineretul cu ajutorul prieteniei».1

Între timp, Comotti făcea tot posibilul să-l determine pe băiat să se întoarcă. «Acesta însă nu se lăsa convins, temându-se de o nouă bătaie şi nu credea de fel promisiunea ţărcovnicului că n-o să i se întâmple nimic»

(VBP, 93).

Când don Bosco a ajuns lângă el, l-a văzut spăsit şi tremurând ca varga. Încercă să-l liniştească: «Vino să asculţi liturghia. Îţi voi spune apoi ceva ce-o să-ţi facă plăcere». Don Bosco recunoaşte că nu avea de gând să facă nimic special, voia doar să înlăture proasta impresie pe care trebuie că şi-o făcuse băiatul despre preoţii acelei biserici. Poate doar în timpul slujbei i-a trecut prin cap ideea unui centru pentru băieţii cu probleme, unde ar fi putut să vină să-l caute coşarii şi foştii puşcăriaşi.

Orfan şi analfabet

Don Bosco a reprodus în *Memoriile* sale dialogul pe care l-a purtat cu băiatul de care vorbeam, după slujbă, în săliţa de lângă sacristie. «Cu faţa plină de zâmbet l-am asigurat că nimeni n-o să-l mai bată şi l-am întrebat:

Dragul meu prieten, cum te numeşti? Bartolomeo Garelli. De unde eşti de loc? Din Asti.

Mai trăieşte tatăl tău?

— Nu, a murit. Dar mama ta? Şi ea e moartă.

— Câţi ani ai? Şaisprezece.

w. NIGG, *Un sfânt* e/ *timpului nostru*, Elle Di Ci, Leumann 1980, p. 97

Ştii să scrii şi să citeşti?

— Nu ştiu carte.

Dar Prima Sfântă împărtăşanie ai făcut-o?

— Nu încă.

Te-ai spovedit vreodată? Da, când eram mic.

— Mergi la Catehism? Nu îndrăznesc.

— De ce?

Pentru că băieţii mai mici decât mine ştiu să răspundă la întrebări despre care eu nu ştiu nimic.

— Ai vrea să-ţi dau lecţii de Catehism? Foarte bucuros!

Chiar aici?

Numai să nu mă mai ia nimeni la bătaie! Fii liniştit, nimeni n-o să-ţi mai facă nimic. Dimpotrivă, acum eşti prietenul meu şi toţi te vor respecta. Când vrei să începem lecţiile de Catehism?

— Când doriţi dumneavoastră, în seara asta?

Bine.

— Chiar acum? Cu plăcere.

M-am ridicat şi am făcut semnul Sfintei Cruci, să pot începe. Mi-am dat seama însă că Bartolomeo nu şi l-a făcut: nu-şi mai amintea cum se face. În prima noastră lecţie de Catehism l-am învăţat să se închine, i-am vorbit de Dumnezeu şi de rostul Creaţiei» (*Memorii*, 105).

Nucleul Oratoriului

Dialogul acesta pare banal, dar este un examen al realităţii, un *test* exact. Don Bosco se informează despre cei trei factori determinanţi în formarea unui adolescent: familie, şcoală, biserică. El află că părinţii lui Bartolomeo au murit, la şcoală nu s-a mai dus şi nu cunoaşte Catehismul – o situaţie dezastruoasă care poate duce la ratare în viaţă.

Într-un mod simplu, rudimentar, don Bosco încearcă să-i redea băiatului aceste trei lucruri fundamentale: prin *prietenia* sa îl ajută să regăsească ceva din căldura familiei; propunându-i puţină *şcoală* îi redă încrederea în inteligenţa sa, îl face să-şi redescopere demnitatea: viaţa nu se reduce doar la var şi cărămizi; prin faptul că el însuşi, *preotul*, este învăţătorul care îi predă tânărului *Catehismul* ca obiect de studiu îl determină pe acesta să se întoarcă în Biserica de unde îl alungase bătaia paracliserului. Această întâlnire este nucleul ce conţine întreaga originalitate a Oratoriului lui don Bosco: o prietenie care îi face pe băieţi să se simtă în familie, o şcoală ce le redă sensul demnităţii, o biserică care îi conduce la Dumnezeu şi le insuflă pacea şi mulţumirea

spirituală de a fi copiii Săi.

Don Bosco a povestit de zeci de ori acest dialog băieţilor şi Salesienilor săi. La întrebările de mai sus adăuga două: «Ştii să cânţi? Dar să fluieri?». Bartolomeo poate că a răspuns «Nu» la prima şi a zâmbit la a doua. Don Lemoyne le-a înregistrat în MB 2, 73. Dar ele nu există în manuscrisul lui don Bosco.

(Când s-a observat că aceste două întrebări lipsesc din transcrierea «*Memoriilor*» lui don Bosco pe care am făcut-o, am fost acuzat de «manipulare», lucru ce s-ar fi putut evita la o mai atentă documentare.)

La prima lor întâlnire, don Bosco i-a dăruit lui Bartolomeo la despărţire o efigie a Sfintei Fecioare şi i-a smuls promisiunea că va reveni la biserică duminica următoare, (adică peste patru zile), «Nu veni singur, mai adu câţiva prieteni. Am daruri pentru voi toţi» (MB 2, 75).

22. Fraţii Buzzetti

Trei zidari adormiţi

Tot în seara aceea, 8 decembrie 1844, în timpul vecerniei, don Bosco l-a cunoscut pe Carlo Buzzetti. (Aşa cel puţin îşi aminteşte Giovanni B. Francesia, cu care a fost multă vreme coleg la Oratoriu). Carlo aţipise lângă altar, împreună cu alţi doi mici zidari. Don Bosco îl trezeşte şi-l întreabă în şoaptă: Cine eşti? Cum te cheamă?

Sunt Carlo Buzzetti din Caronno-Ghiringhello (*astăzi Caronno Varesino*) din Lombardia. Ăştia de lângă mine sunt fratele şi vărul meu.

Sunteţi de multă vreme la Torino?

E primul an. Muncim ca zidari.

De ce nu asculţi predica?

Am fost atent la început, dar cum nu înţeleg nimic, am aţipit aşteptând să se termine.

Veniţi cu mine. De acum înainte vă spun eu predica (VBP, 94; MB 2, 76).

În sacristie don Bosco vru să cunoască mai multe lucruri despre aceşti tineri. Aşa află că sunt şapte copii Buzzetti. Fraţii mai mari au venit la Torino în martie pe jos împreună cu câţiva consăteni care cunoşteau drumul, purtând pe spate desaga cu haine şi dormind pe unde apucau. Au muncit nouă luni pe şantierele de construcţii. Iarna, când nu se mai găsea de lucru pentru zidari, plecau acasă, urmând a se întoarce la Torino primăvara, când îl vor aduce cu ei şi pe mezin, pe Giuseppe.

Don Bosco le vorbeşte frumos, îi invită să se întoarcă duminică dimineaţă şi le dăruieşte un medalion cu Sfânta Fecioară.

Patru zile după aceea, în sacristie se iveşte Bartolomeo însoţit de şase prieteni, apoi sosesc fraţii Buzzetti în fruntea unui grup de veri şi consăteni. «Încă de la început – mărturiseşte unul dintre primii Salesieni –, grupul tinerilor lombarzi a fost numeros şi s-a remarcat prin buna înţelegere ce domnea între membrii săi, sinceri, deschişi, puţin cam gălăgioşi dar plini de amabilitate, trăsătură specifică a oamenilor din ţinutul lor natal.»[17]

În căutarea băieţilor care muncesc începe astfel existenţa primului Oratoriu. Dacă zilele sunt însorite, ies în curte. Nu au chef de zburdat, obosiţi după lunga săptămână de muncă, ci se aşază la soare, lângă don Bosco, cu care vorbesc despre familiile lor de departe, despre muncă şi altele. Câte unul se plânge de stăpân, de orele nesfârşite de trudă zilnică. Povestesc despre accidentele ce se întâmplă când sunt prea obosiţi, despre răutatea vreunui tovarăş de muncă, om în toată firea, care-i chinuieşte. «Am să vă caut în timpul săptămânii – promite don Bosco – voi încerca să aranjez lucrurile».

Din acel moment, una dintre ocupaţiile sale zilnice este să meargă la băieţii săi. Scrie: «în timpul săptămânii îi

17 C.M.BARATTA, D. Luigi Rocca, Torino 1910, p. 7.

vizitam la locul de muncă, în ateliere sau fabrici. Aceste întâlniri îi bucurau mult pe băieţi, ce vedeau că un prieten se îngrijeşte de ei. Vizitele mele erau şi pe placul patronilor, care angajau bucuroşi tineri aflaţi în grija cuiva în zilele de sărbătoare.

În fiecare sâmbătă mă duceam să-i văd pe puşcăriaşi cu traista plină de pâine, fructe şi tutun. Scopul meu era să menţin contactul cu tinerii deţinuţi care avuseseră nenorocul să ajungă într-un asemenea loc. Doream să-i ajut, să mi-i fac prieteni, să-i invit la Oratoriu când ieşeau din temniţă» (*Memorii*, p. 109).

Oala coşarilor

În lunile următoare au venit la Oratoriu coşarii, în număr mare căci necunoscând piemonteza erau nevoiţi să meargă peste tot cu grupul. Ca să facă cu ei lecţii de Catehism, lui don Bosco i s-au alăturat peste ani preoţi tineri: don Carpano, don Ponte, don Trivero. Un om de serviciu de la Cămin îşi amintea că în 1844 «în fiecare duminică sau zi de sărbătoare, îi vedea pe coşari în curtea Instituţiei odihnindu-se sau mâncând pâine albă cu o felie de salam».[18]

În decembrie 1847, devenind directorul celui de-al doilea Oratoriu deschis de don Bosco la Porta Nuova, don Carpano îi va aduna acolo pe coşarii din zona pieţii Susina. Michele Rua, succesorul său, va fi prietenul şi confesorul multor tineri valdostani.

Don Ponte, când va deveni capelanul Marchizei di Barolo, va deschide pentru a treia oară (după don Cocchi şi don Bosco) Oratoriul San Martino lângă Morile Dora, şi îi va primi acolo pe coşarii din zona Domului. «După Liturghie şi Catehism, micii coşari valdostani se adunau în jurul unei oale enorme unde primeau o raţie de supă».[19]

18 NICOLIS DE ROBILANT, o.c., p.446.

19 Ib.. p. 447

Bătrânul coşar Evariste Pariset şi-l amintea cu veneraţie pe «abatele Pierre Ponte», care la sfârşitul sezonului de muncă îi «dăruia fiecăruia dintre ei o cămaşă nouă».[20]

În Oratoriul lui don Bosco pe lângă zidari şi coşari încep să sosească băieţi de prin mahalalele din nordul oraşului, aflate la o distanţă de vreo 600 de metri: Borgo Dora şi Vanchilia. Sunt băieţi foarte săraci. În cartierul lor mizerabil chiar şi aerul este nociv. Nu există canalizare iar deşeurile menajere şi gunoaiele se scurg prin mijlocul străzii înainte de a fi deversate în râul Dora.

Chiria caselor costă puţin şi săracii se resemnează să trăiască în locuinţe pline de iegrasie care le distruge sănătatea. Pentru băieţii care locuiesc în această zonă nu există nici şcoală nici biserică. «Aşternutul multora este un sac umplut cu frunze sau paie aşezat pe pământ în cocioabe unde-i mai murdar şi mai umed decât în coteţul găinilor sau în cocina porcilor» (ST 3, 162)

Aceşti băieţi erau mai agresivi decât zidarii sau coşarii. De aceea don Bosco, «încă din primele zile, se îngrijea de păstrarea disciplinei şi invita în acest scop tineri instruiţi şi bine educaţi, pe care îi alegea din şcolile numite pe atunci *ale Sfintei Barbara*, conduse cu dragoste şi rezultate optime în numele municipalităţii de către Fraţii Şcolilor Creştine» (VBP, 97).

Cântau pe drum cât îi ţinea gura

Când se lăsa frigul şi ningea, nu se putea ieşi în curte. Atunci don Bosco îi distra pe băieţii înghesuiţi în săliţă ca sardelele într-o cutie cu tot felul de jocuri de iluzionism sau îi învăţa să cânte. De-abia se îmbunătăţea vremea că ieşeau cu toţii din oraş şi cântau cât îi ţinea gura pe cărările dintre nămeţi, aruncându-şi bulgări de zăpadă. Dar în biserică ştiau să cânte cu delicateţe.

Pe 2 februarie 1842, de întâmpinarea Domnului, pe

20 MARTIN, o.c„ p. 30.

atunci sărbătoare obligatorie, la îndemnul lui don Bosco, băieţii cu cântat în timpul Liturghiei primul şi cel mai simplu imn de slavă închinat Fecioarei Maria pe care îl învăţaseră: *Lăudaţi-o pe Maria*, *Voi oameni credincioşi*, *Să răsune în ceruri Cuvintele voastre Intru gloria Mariei*.

La sfârşitul cântării, băieţii erau mândri ca după o reuşită extraordinară. Era uimită şi lumea adunată în biserică care până atunci îi privise cu neîncredere pe derbedeii «preotului de la ţară».

Soseşte Giuseppe, în vârstă de 10 ani

Fără planuri grandioase dar cu fapte concrete, don Bosco începe să-i ajute pe tinerii aflaţi în impas de care reuşeşte să se apropie. Unii îşi manifestă dorinţa de a învăţa să scrie şi să citească. Atunci el găseşte timpul şi oamenii potriviţi să le fie profesori.

În momentele cele mai grele, câte cineva îi mărturiseşte roşind că are nevoie de bani, şi don Bosco îşi răstoarnă portmoneul în mâinile acestuia. De cele mai multe ori are doar mărunţiş, căci şi don Bosco este sărac… Dar dragostea sa este mare. El îi spune sărmanului tânăr:

— Te iubesc atât de mult, că şi dacă aş avea doar o bucată de pâine aş împărţi-o cu tine.

Una dintre preocupările sale este să-i ajute pe tineri să se apropie de Dumnezeu pentru a găsi bucuria şi pacea sufletească. În timpul săptămânii, şi mai ales în zilele de sărbătoare, confesionalul lui este înconjurat de băieţi ce vor să se spovedească, să obţină iertarea păcatelor. La Liturghie mulţi se împărtăşesc.

Când vorbesc în curtea căminului sau când hoinăresc prin împrejurimile oraşului Torino, don Bosco trece cu uşurinţă de la glume şi povestioare cu suspans la relatări despre Dumnezeu… îşi priveşte băieţii şi spune:

Câtă frumuseţe ne aşteaptă pe toţi în Rai! Ce-o să mai petrecem!

În primăvara anului 1842 se întorc de pe meleagurile lor fraţii Buzzetti, însoţiţi de Giuseppe, fratele lor care de-abia a împlinit zece ani. Este un băieţandru palid, înspăimântat. Don Bosco îl priveşte cu tandreţe şi-i vorbeşte ca unui prieten. Giuseppe se ataşează de el ca un căţel. Nu se vor mai despărţi niciodată. Chiar atunci când fraţii au sfârşit sezonul de muncă şi se pregătesc să se întoarcă acasă, în Caronno, mezinul doreşte să rămână cu don Bosco «al său»! Şi don Bosco îl vede cu durere în suflet purtând cărămizi grele pe şantierul de construcţii. Se citeşte atâta bunătate în ochişorii lui… După câţiva ani îl va chema la sine şi îi va propune să rămână cu el.

Michele Rua, ce va deveni al doilea don Bosco în cadrul Ordinului Salesian, este un copil de numai patru ani. Dar cel care va fi braţul său drept în constituirea Oratoriului a sosit deja. Este Giuseppe Buzzetti.

23. În Palatul Regal

Căi ferate şi execuţii capitale în vreme ce Oratoriul lui don Bosco îşi trăieşte primii ani plini de incertitudini (decembrie 1841 – octombrie 1844) «evenimente noi, schimbări şi chiar suferinţe se ivesc la orizont» (*Memorii*, 110).

În primii zece ani ai domniei lui Carlo Alberto (1831 – 41) au avut loc reforme prudente. A fost abolită tortura, dările au fost repartizate mai echitabil, privilegiile vamale sfidătoare ale curtenilor şi membrilor curţii regale au fost abolite (1832). Taxa vamală pe grâu (care garanta sărăcia pentru mase) a fost redusă în 1834. Exportul mătăsii a fost declarat liber şi Biella a devenit dintr-odată centrul pieţii europene (1834).

Contele Camillo Cavour (24 ani), care niciodată nu s-a arătat partizanul lui Carlo Alberto, nota în 1834: finanţele regatului sunt «cele mai prospere din întreaga Europă» (PINTO, 216).

Păcat însă că aceste finanţe sunt în mare măsură risipite în iniţiative nebuneşti de politică externă. Carlo Alberto susţine cu sume uriaşe toate cauzele pierdute: pe Burboni în Franţa, pe Carlişti în Spania, pe Michelişti în Portugalia. Se crede investit de Providenţă şi de fapt este doar prost sfătuit de Solaro della Margarita, un ministru al afacerilor externe fanatic şi ignorant.

Din fericire, banii publici şi privaţi nu sunt folosiţi numai pentru a sprijini principi căzuţi în dizgraţie. Din 1833 până în 1843 este dublată reţeaua de canalizare (sunt investite circa 33 de milioane de lire, adică corespondentul a 140 de miliarde astăzi). Sunt construite trei importante linii feroviare şi este autorizată magistrala Genova-Novara. Proiectul cel mai ambiţios este străpungerea masivului Frejus, între Bardonecchia şi Modane, în Alpi. Aceea galerie de 13, 5 kilometri îl entuziasmează pe Cavour, care scrie: «Calea ferată de la Torino la Chambery, de-a lungul celor mai înalţi munţi din Europa va fi o capodoperă a industriei moderne… va fi una dintre minunile lumii… Această linie va face din Torino un oraş european de primă mână» (PINTO, 219).

Faţă de revoluţionarii mazzinieni, Carlo Alberto continua însă să-şi arate severitatea. Pe 20 aprilie 1833 a fost descoperită o conjuraţie la Genova cu ajutorul mărturiei unor «pocăiţi». Într-o scrisoare, regele rezumă represiunea astfel: «Cincisprezece condamnări la moarte, dintre care 12 vor fi executate, una în contumacie şi două schimbate în închisoare pe viaţă» (PINTO, 192). Nouă conspiraţii eşuează în 1834 şi au loc două execuţii capitale.

În sfârşit, în 1835, Carlo Alberto face două acte de curaj. Scapă de ministrul de interne, Lascarena, care l-a făcut să semneze condamnările la moarte ce i-au murdărit numele, şi-l alungă din regat pe Regno Tiberio Pacea, comandantul poliţiei, care «fabricase» dovezile conjuraţiei.

Se dansează pentru Radetzky

Anii 1842 şi 43 (când primii membrii ai Oratoriului lui don Bosco se joacă în curtea bisericii Sfântul Francisc d'Assisi) aduc o schimbare profundă în persoana şi politica regelui.

11 aprilie 1842. Principele ereditar Vittorio Emanuele se căsătoreşte cu Maria Adele, fiica lui Ranieri, viceregele austriac al Lombardiei. *Gazeta Piemonteză* se referă la acest eveniment în termeni pompoşi şi elogioşi: «Alteţele lor Regale şi Imperiale, Viceregele şi Viceregina Regatului Lombardo-Veneţian, Auguştii Părinţi ai Serenisimei Logodnice... au sosit ieri la Castelul Regal Stupinigi, pe la orele două după-amiaza. Regele Carlo Alberto a ieşit în întâmpinarea Excelenţelor lor Iluştrii Oaspeţi, care erau însoţiţi de Feldmareşalul Radetzky, comandantul şef al forţelor imperiale în Italia» (AL GR, 10).

Acest Radetzky (care peste şase ani va deveni omul cel mai detestat din Piemont) se află în centrul atenţiei, al plecăciunilor şi reverenţelor. De-abia sosit este primit de rege cu mare pompă şi cum trebuie să se întoarcă în grabă la Milano şi nu poate asista la turnirul organizat în cinstea auguştilor soţi la poarta oraşului, Carlo Alberto ordonă să aibă loc o avanpremieră a spectacolului, în cinstea feldmareşalului, în grădina palatului regal.

Vittorio Emanuele (22 de ani) este un tânăr necioplit, bădăran, cu temperament sangvinic. Faţa sa veselă este împodobită de mustăţi impunătoare şi o pereche de ochi plini de viaţă. A arătat deja că nu-i potrivit pentru studiu sau meditaţie, şi de-a lungul existenţei îşi va demonstra vitalitatea extraordinară mai mult pe câmpul de luptă decât guvernând, în ziua nunţii, Carlo Alberto amnistiază revoluţionarii din 1821. Puţini au supravieţuit celor 21 de ani de închisoare sau exilului. Liso, Caraglio şi căpitanul

Ferrero sunt întâmpinaţi cu bucurie de societatea torineză.

Opt nume şi o sută de lovituri de tun pentru un nou născut

După petrecerea nupţială, proaspăta soţie a lui Vittorio Emanuele «a fost cuprinsă de o mare curiozitate, de a vedea magazinele cu arcade de pe malurile Padului; i s-a adresat reginei: aceasta i-a răspuns că aşa ceva nu s-a mai văzut şi că ea nu risca să o însoţească prin acele locuri. Ducesa i-a cerut atunci permisiunea regelui, care însă a refuzat-o. (…) în ciuda tuturor piedicilor, ea s-a învăluit bine într-o mantie şi împreună cu soţul său au ieşit din palat, spun unii pe la opt dimineaţa, alţii, pe la opt seara. Bieţii de ei! Când s-au întors la palat, regele a pus să-l aresteze pe Vittorio» (Marchiza d'Azeglio, în PINTO, 236).

În anul 1843 s-au publicat două cărţi celebre: Despre *superioritatea morală şi civilă a italienilor* de Vicenzo Gioberti şi *Speranţele Italiei* de Cesare Balbo. Ele marchează începutul «neoguelfismului» – mişcare ce va milita pentru unificarea Italiei, «sub sceptrul Regelui şi sub oblăduirea Papei». Carlo Alberto pare să consimtă la asta doar în anturajul său, căci în public neagă totul şi se declară prietenul Austriei.

În martie 1844, se naşte primul fiu al lui Vittorio Emanuele. Primeşte numele de Umberto Ranieri Carlo Emanuele Giovanni Maria Ferdinando Eugenio. Artileria cetăţii salută cu 100 de lovituri de tun «mult aşteptatul eveniment». Vicarul oraşului, Michele Benso di Cavour (tatăl lui Camillo) pune să se afişeze peste tot următorul anunţ: «îi invităm pe toţi locuitorii să facă tot ce le stă în putinţă pentru iluminarea oraşului în această seară memorabilă». Printre miile de lumini aprinse la ferestre şi balcoane, Carlo Alberto mândru de-a fi «bunic regal» străbate străzile din Torino aclamat de mulţime.

Principele creşte – notează Alfassio Grimaldi – mai mult alături de bunică decât de mama sa, veşnic bolnavă.

În spatele uniformei militare se ascunde un rege bătrân

Capii mişcării liberale italiene fac eforturi în două direcţii: se străduiesc să obţină de la regii absoluţi Constituţia şi să cucerească libertatea şi unitatea Italiei într-un război împotriva Austriei. Massimo d'Azeglio, romancier şi pictor, a făcut înconjurul Italiei în 1845, a umplut caiete de desene şi schiţe, mergând să se întâlnească sub această acoperire cu *lideri* liberali. Întors la Torino, este primit de Carlo Alberto la ora 6 dimineaţa. După ce-şi expune ideile cu sinceritate, regele îi răspunde: «Daţi-le de ştire domnilor acelora să stea liniştiţi şi să nu acţioneze, căci încă nu se poate face nimic, dar să fie siguri că atunci când se va ivi ocazia, viaţa mea şi a fiilor mei, armata şi comorile mele, totul va servi cauzei italiene».[21]

Regele nu este liberal, dar crede în necesitatea de a face totul pentru a evita revoluţia şi sfârşitul dinastiei. La un an după aceea, îi va spune ambasadorului austriac Buci: «veninul revoluţionar s-a împrăştiat pretutindeni, nicio ţară nu a fost scutită, chiar la voi poporul nu mai gândeşte ca acum douăzeci de ani. Duşmanul nu poate fi combătut cu cărţile pe faţă» (PINTO, 260).

Carlo Alberto are doar 47 de ani dar e foarte îmbătrânit. Faţa sa prelungă e brăzdată de riduri adânci, corpul său înalt este adus de spate şi merge clătinându-se. E îmbrăcat mereu cu uniforma militară pentru a-şi da un aer marţial, dar nu poate să înşele pe nimeni.

«Trebuie să-mi plătesc datoriile faţă de dezmoşteniţii sorţii»

---

21 M. D'AZEGLIO, Amintirile mele, în Amintiri-Opere Diverse, Mursia, Milano 1969, p. 503.

Printre nobilii torinezi un loc de frunte este ocupat la acea vreme de marchiza Giulia Viturnia Francesca Colbert, văduva lui Falletti di Barolo. Ea îl are ca secretar pe unul dintre cei mai faimoşi scriitori italieni ai timpului, Silvio Pellico, autorul romanului *închisorile mele* (1832). Marchiza a fugit împreună cu familia sa din Franţa cuprinsă de revoluţie, pe când era copil. S-a căsătorit la Torino cu marchizul Carlo Tancredi Falletti di Barolo, care a fost primarul oraşului în 1825. Carlo Tancredi, bolnav de multă vreme, a murit în timpul unei călătorii într-o localitate foarte săracă de lângă Chieri.

Moartea soţului a tulburat-o profund pe marchiză. A doua zi după acest tragic eveniment, ea notează în jurnalul său: «Viaţa îţi dă uneori avertismente cumplite. Copil fiind, am auzit povestindu-se despre faptele îngrozitoare ale strămoşilor mei din Franţa, care şi-au lăsat capetele pe eşafod, sub ghilotină. Ieri mi-a fost răpită orice raţiune de a trăi şi într-un ceas de adâncă tăcere, în faţa misterului măreţ al morţii, în acele momente tragice ale veghii funebre, am simţit cum sufletul meu se transforma. În numele celui care şi-a sfârşit viaţa terestră ca un cerşetor, trebuie să-mi dedic întreaga existenţă celor sărmani, să mă revanşez pentru privilegiile seculare ale familiei mele şi să-mi plătesc datoriile faţă de dezmoşteniţii sorţii; trebuie să-mi liniştesc conştiinţa… Bunule Dumnezeu, în Numele Tău voi schimba lacrimile disperării pe cele ale speranţei» (din *Memorii* citat din PINTO, 223).

Nu sunt vorbe goale. Din acea clipă marchiza se dăruieşte trup şi suflet cauzei femeilor şi fetelor fără căpătâi. Pentru a vedea cu claritate care sunt condiţiile de viaţă ale deţinutelor, petrece vreme de mai multe luni trei ore pe zi închisă în celulele lor. Este umilită, insultată, lovită. La sfârşit, demersul său pe lângă autorităţi este atât de convingător încât obţine pentru puşcăriaşe condiţii de

viaţă mai umane la locul de detenţie. Din acea experienţă făcută pe pielea ei şi cu ajutorul bogăţiei sale considerabile iau fiinţă multiple activităţi filantropice. În cartierul Valdocco, pe lângă lucrările de la Cottolengo, construieşte «Refugiul» – un institut în care sunt primite prostituatele ce vor să-şi refacă viaţa. În apropiere deschide «o casă a *Tinerelor Magdalene*» pentru fetele sub 14 ani aflate în pericol. Le culege ea însăşi de pe stradă ori i le aduce poliţia. În 1844 (la vârsta de 59 de ani) începe o a treia construcţie *Micul Spital al Sfintei Filomena*, pentru fetiţe handicapate şi bolnave.

Don Bosco nu o ştie încă dar peste puţin timp va deveni capelanul acestui spital, şi va avea în persoana Marchizei o prietenă şi uneori o inamică a Oratoriului său.

24. Şapte luni în preajma marchizei

Micul preot

Trecuseră trei ani de când don Bosco «învăţase să fie preot». În toamna anului 1844, don Cafasso îl chemă la el şi-i spuse: «Faceţi-vă bagajele şi mergeţi la don Borel, la Refugiu. Veţi fi directorul Spitalului Sfânta Filomena şi veţi lucra şi la Opera Refugiului. Între timp, Dumnezeu vă va arăta ce trebuie să faceţi pentru tineri».

«La prima vedere – comentează don Bosco – hotărârea aceea era în discordanţă cu intenţiile mele. Trebuia să-mi asum sarcina de a conduce un Spital şi în plus de a predica şi spovedi într-un Institut ce adăpostea 400 de fete. Cum mai puteam găsi timpul necesar pentru Oratoriu? Şi totuşi aceasta era dorinţa Domnului. Viitorul mi-o va arăta» (*Memorii*, 112). Don Giovanni Borel, care în anul acela devenise directorul Refugiului, era un personaj proeminent al oraşului Torino. Se bucura de favorurile curţii regale de mai bine de 20 de ani. În 1824 fusese admis la palat ca «preot al încăperilor şi capelei regale». În 1831 fusese promovat la rangul de «capelan al regelui».

De 20 de ani don Borel (numit din pricina staturii sale «micul preot») cunoştea personal nobilimea şi oamenii cei mai de vază din Torino şi putea cu uşurinţă să se apropie de principi, de puternicele regine şi chiar de regele însuşi.

Don Cafasso îl trimite la el pe don Bosco mai ales pentru a-i găsi tânărului său prieten o slujbă şi un salariu, garantate de Marchiza de Barolo, ca să fie mai liber să se dedice tinerilor, şi pentru a pune Oratoriul sub protecţia lui don Borel. Atâta vreme cât «micul preot» promova acţiunea şi îl lua sub aripa sa pe tânărul din Becchi, găsindu-i sprijinul financiar de care avea nevoie, existau mulţi sorţi de succes.

Prietenia lui don Bosco cu capelanul regal, pe de altă parte, se cimentase în ultimii ani. El scrie: «în cei trei ani pe care i-am petrecut la Cămin, don Borel mă invitase în repetate rânduri să predic şi să spovedesc la Refugiu, unde îşi îndeplinea excelent misiunea de preot. (...) I-am cerut sfatul deseori pentru a-mi îmbunătăţi munca în închisoare (unde şi el făcea apostolat) şi pentru a fixa normele de bază ale unei activităţi eficace de ajutorare a tineretului. Problema băieţilor abandonaţi şi în pericol de a o apuca pe un drum greşit în viaţă necesita tot mai multă atenţie din partea noastră» (*Memorii*, 112).

În anii ce-au urmat, don Bosco va fi sufletul Oratoriului. Tinerii se vor îngrămădi în jurul său. Nu spuneau «mergem la Oratoriu» ci «la don Bosco». Dar don Borel este directorul «oficial», cel care a cerut permisul de funcţionare autorităţilor civile şi ecleziastice, cel căruia i se aduc la cunoştinţă ordinele de expulzare sau concesiile. Timp de câţiva ani după 1844, mă asigura profesorul Giuseppe Bracco, «pentru a-l găsi pe don Bosco în registrele arhivelor municipale, trebuia să-l cauţi pe don Borel»

Visul revine

12 octombrie 1844 a căzut într-o sâmbătă. A doua zi, don Bosco trebuie să le comunice băieţilor că Oratoriul se mută la periferia cartierului Valdocco. Sunt doar 600 de metri distanţă şi mulţi dintre ei vor fi aproape de casă (cei ce locuiesc în Borgo Dora). Şi totuşi don Bosco e neliniştit: nu ştie în ce loc îi va strânge laolaltă, cum vor fi primiţi şi câţi dintre ei îl vor urma.

«În acea noapte – scrie el – am avut din nou un vis care mi să părut a fi continuarea celui din Becchi». Revede turma nesfârşită, pe Doamna îmbrăcată ca o păstoriţă care îl invită să «se aşeze în fruntea turmei». Ajung în locuri felurite şi se opresc de trei ori. În timp ce poposesc pe o pajişte, Giovanni simte că l-a ajuns oboseala, dar Doamna îl roagă să meargă înainte.

«După ce am parcurs încă o porţiune scurtă de drum, iată-ne ajunşi la o curte întinsă. Era înconjurată de arcade şi la capătul ei se afla o biserică. Numărul mieilor crescuse enorm. Veniseră numeroşi păstori să-i păzească. Dar se opreau puţin şi plecau degrabă. Atunci se întâmplă o minune: mulţi miei se transformară în mici păstori, care crescând se îngrijeau ei de turmă. (…)

Doamna mă invită să privesc spre sud. Am văzut un câmp semănat cu porumb şi cartofi… «Mai uită-te o dată», îmi spuse. Am privit din nou şi am văzut o biserică impunătoare şi minunată. (…) În interiorul ei se afla o panglică albă pe care era scris cu litere enorme: «Aceasta este casa mea. De aici îmi va veni gloria». (…) Visul acela a durat aproape toată noaptea, cu atâtea amănunte că nici nu mai ştiam cum să le descriu în cuvinte. Atunci nu mă încredeam prea mult în cele văzute în vis şi cu atât mai puţin le pricepeam semnificaţia. Dar am înţeles totul încetul cu încetul pe măsură ce evenimentele au început să se producă. Mai mult chiar, visul acesta împreună cu un altul pe care l-am avut mai târziu mi-au servit ca program

în luarea deciziilor»(*Memorii*, 113).

Sfântul Francisc de Sales la uşă în primele duminici, don Bosco şi băieţii au trebuit să se descurce singuri. Refugiul nu dispunea de spaţii libere, în afara dormitoarelor lui don Bosco şi don Borel. De jur-împrejurul clădirii se întindeau pajişti şi Marchiza le promisese «două camere spaţioase în incinta edificiului» în construcţie.

8 decembrie 1844. Este sărbătoarea Preacuratei Fecioare, ca atunci când don Bosco l-a întâlnit pe Bartolomeo Garelli. Scrie: «Este foarte frig şi ninge într-un mod cu adevărat impresionant. Cu permisiunea Arhiepiscopului am binecuvântat mult dorita capelă (*în cele două camere puse la dispoziţie de marchiză*). Oficiez Sfânta Liturghie şi plâng de mulţumire pentru că Oratoriul mi se pare un lucru ca şi făcut. Voi putea în sfârşit să-i adun pe băieţii cei mai nevoiaşi şi în pericol de a-şi irosi viaţa. Le voi da posibilitatea să devină prietenii Domnului» (*Memorii*, 117).

Oratoriul care a luat fiinţă în biserica Sfântul Francisc d'Assisi se va numi din acest moment «al Sfântului Francisc de Sales». De ce? Răspunde don Bosco însuşi în *Memoriile* sale: pentru că imaginea acestui sfânt savoiard fusese pictată din ordinul marchizei la intrarea sălii unde se adunau băieţii, şi pentru că Francisc de Sales era faimos pentru bunătatea sa, şi cu tinerii trebuia să te porţi ca el.

Pe vremea aceea, Sfântul Francisc de Sales era pentru piemontezi ceea ce Sfântul Carol era pentru lombarzi: sfântul familiei. Fusese timp de 20 de ani episcop la Annecy, în regatul Savoia.

Luni de fericire şi şcoli serale

«În capela de lângă spitalul Sfânta Filomena, Oratoriul funcţiona foarte bine. În primele zile de sărbătoare băieţii soseau în număr mare să se spovedească

şi să se cumenice. După Liturghie le explicam pe scurt Evanghelia. După-amiaza era vremea Catehismului, al cântecelor sacre şi al unei scurte predici despre doctrina creştină (…)

Alternam aceste îndeletniciri cu jocuri şi întreceri sportive, distractive pentru băieţi. Se ţineau într-un spaţiu cuprins între drumul public şi mănăstirea Magdalenelor.

Aşa au trecut şapte luni. Ni se părea că suntem în Rai. Şi totuşi a trebuit să plecăm şi de acolo» (*Memorii*, 118).

Giovanni B. Francesia, care a fost prietenul multor băieţi ce veneau la Oratoriu în perioada aceea, scrie: «Bucurându-se de acel timp de linişte, don Bosco s-a gândit să le predea cursuri serale. Mulţi nu ştiau să scrie şi să citească, şi muncind ziua nu se puteau duce la şcolile publice. (…) Era frumos să-i vezi pe acei dragi băieţi cum veneau la Spital, unde locuia don Bosco, uneori direct de la muncă, murdari de funingine din cap până în picioare, ca să studieze puţin» (VBP, 105).

25. Într-un cimitir şi într-o moară

Oratoriul printre morminte

Pe măsură ce timpul trecea şi primăvara îşi intra în drepturi, numărul tinerilor creştea. Vara, spitalul urma să se termine de construit şi trebuiau să părăsească cele două «camere spaţioase» pe care le ocupaseră până atunci.

În luna mai, don Bosco şi don Borel încep să caute un alt spaţiu pentru Oratoriu. În apropiere se află cimitirul S. Pietro în Vincoli: cu o capelă de circa 100 m^2, un câmp întins unde nu mai este îngropat nimeni de cincisprezece ani şi o galerie dreptunghiulară. Să transformi un cimitir într-un loc de joacă pentru 100 de băieţi nu pare o idee strălucită, dar câteodată nevoia te împinge la soluţiile cele mai disperate.

Don Tesio, capelanul cimitirului în vârstă de 68 de

ani, îşi dă încuviinţarea.

Pe 25 mai 1845, ca în orice altă zi, băieţii se îngrămădesc să asculte Liturghia, apoi înfulecă repede o bucată de pâine şi se dezlănţuie la joacă printre arcadele porticului. Femeia de serviciu a capelanului, care are nişte coteţe de găini sub portic, îşi pierde cumpătul, şi începe să ţipe cât o ţine gura, să alerge de colo colo şi să-şi învârtă mătura ameninţătoare, lovind în care apucă, în vreme ce găinile speriate cotcodăcesc printre morminte, fugărite de băieţi. Don Bosco notează cu un zâmbet: «împreună cu ea ţipau la noi o fetiţă, un câine, o pisică şi o ceată de găini. Părea sfârşitul lumii».

Don Bosco înţelege că cel mai bun lucru este să plece. îi opreşte pe băieţi din joacă şi se îndreaptă cu toţii spre ieşire. Un incident banal. Dar în vreme ce dau să iasă, doi băieţi, Buzzetti şi Melanotte, îl aud pe don Bosco spunând liniştit că nu pleacă doar ei ci din păcate nu va trece o săptămână că «se vor duce şi slujnica şi capelanul».

Aflăm din *Memoriile* lui don Bosco că don Tesio, capelanul, chiar în seara aceea a trimis Primăriei o scrisoare formulată în termeni foarte aspri contra Oratoriului, dar atât el cât şi slujnica au murit peste câteva zile (*Memorii*, 123).

Istoricul Francesco Motto a analizat în peste 21 de pagini semnificaţia istorică a întâmplării şi a tras următoarele concluzii:

1. Don Tesio a murit cu adevărat la trei zile după aceea, cum se arată în două certificate de deces (unul aflat în arhiva parohială şi celălalt în cea comunală);

2. Slujitoarea, Margherita Sussolino, a cerut «permisiunea să mai rămână câteva zile în casa respectivă până îşi rânduieşte lucrurile». Dar peste o săptămână n-a mai fost nici urmă de ea. (Nu s-a găsit însă vreun certificat

de deces).

3. Deoarece odată cu moartea lui don Tesio postul de capelan rămăsese vacant, don Borel, don Bosco şi don Pacchiotti l-au cerut, «înştiinţând de marea lor dorinţă ca locul să fie ocupat de preotul Bosco». Dar cum opera Oratoriului, «nobilă şi sfântă» a fost considerată de municipalitate ca nepotrivită cu «pacea mormintelor», cererea le-a fost respinsă.[22]

Morile şi cea de-a treia evacuare

Situaţia Oratoriului este disperată. Pe 10 august se inaugurează Spitalul. Trebuie să elibereze de urgenţă camerele ocupate până atunci. Nu departe se află capela *Morilor Dora*, şi don Bosco împreună cu don Borel doresc să o folosească ca nou sediu al Oratoriului.

Fac din nou cerere la Administraţia municipală şi primesc de data asta un răspuns pozitiv.

«Administraţia îi acordă teologului Borel dreptul de a folosi Capela pentru catehismul băieţilor, cu interdicţia de a se intra în incinta Morilor şi de a se stânjeni în vreun fel liturghia slujită în zilele festive pentru toţi muncitorii, *orele de catehism fiind fixate între 12.00 şi 3.00 după amiaza*» (sublinierea autorului).[23] Municipalitatea considera după cum se vede Oratoriul un curs de Catehism. Deci trei ore pe zi erau în opinia lor mai mult decât suficiente. Don Bosco îl gândea însă într-un mod diferit: Catehism, Liturghie, Cuminecare şi jocuri distractive pentru băieţi. Trei ore după-amiaza nu ajungeau (din moment ce liturghia trebuia să se ţină dimineaţa). Dar oricum era mai bine decât nimic: se supravieţuia. «Şi astfel, într-o duminică a lunii iulie 1845, am mers să ne luăm în primire noul nostru cartier general.

---

22 F. MOTTO, «Oratoriul lui don Bosco la cimitirul S. Pietro în Vincoli», în Cercetări Istorice Salesiane, LAS, Roma, iulie-decembrie 1986, p. 199.

23 Ib.,p.215.

Fiecare ducea cu sine ce putea şi era o gălăgie, un râset şi o hârjoneală de nedescris. Prin cartier defilau copii şi tineri purtând bănci, scăunele de închinăciune, sfeştnice, scaune, cruci şi tablouri. O adevărată emigrare veselă, dar în adâncul sufletelor eram înlăcrimaţi» (*Memorii*, 119).

La scurt timp după aceea, don Bosco scrie: «Existau însă dificultăţi. Nu ne era permis să ţinem slujba religioasă… Astfel, băieţii nu se puteau împărtăşi, elementul esenţial al Oratoriului nostru. Chiar ceasurile de recreaţie nu erau lipsite de inconveniente… băieţii erau nevoiţi să se joace pe stradă… unde treceau cai şi căruţe» (*Memorii*, 120).

Dificultăţile nu se făceau simţite doar de don Bosco. Locuitorii caselor vecine cu Morile credeau că era vorba de un catehism liniştit în biserică, nicidecum de joaca unei cete gălăgioase de tineri, care se zbenguiau pe malul canalelor ce duceau la mori. Don Bosco scrie: «Au început să se împrăştie zvonuri neliniştitoare despre noi. S-a dus vorba că întrunirile din cadrul Oratoriului sunt periculoase» şi câteva rânduri mai încolo: «Secretarul Morilor… a ajuns chiar să afirme că Oratoriul nostru este un centru de imoralitate».

Profesorul Giuseppe Bracco transcrie într-o exegeză de-a sa decizia Administraţiei: «Domnul Director (al *Morilor*) afirmă că băieţii aflaţi sub conducerea domnului Teolog Borel abuză de permisiunea Municipalităţii de a folosi pentru catehism Capela morilor în zilele festive, intrând în incintă, deranjând munca lucrătorilor, făcând neajunsuri şi chiar *murdărie*, etc.

[Declară că] respectiva concesie care le-a fost făcută trebuie să înceteze în prima zi a lunii următoare (ianuarie)» (ACT Administraţie 1845 vol. 62 p.388). Caracterele cursive sunt sublinierea mea.

Băieţii care urinează în canalele Morilor «fac

murdărie» după cum se exprimă cei ce acuză şi sunt «imorali» în interpretarea celor acuzaţi. Chestiune de susceptibilitate sau poate doar de oboseală.

Don Bosco era într-adevăr obosit (voi vorbi despre asta în paginile următoare). Dar căutarea unui nou sediu pentru Oratoriu nu se sfârşise.

«Ia, Michelino, ia»

În acele luni de provizorat pe care Oratoriul le petrece la Mori, Sfânta Fecioară îi trimite lui don Bosco un dar preţios, în vreme ce împărţea medalioane ştrengarilor săi, el vede un băieţandru palid, cum sta deoparte şi-l privea în tăcere. Are opt ani, tatăl i-a murit de două luni, şi se numeşte Michele Rua. Ce i-a trecut prin cap lui don Bosco în acel moment? Ştim doar că după împărţirea medalioanelor, el s-a apropiat de băiat şi întinzându-i mâna stângă a făcut semn cu dreapta că o taie pe jumătate şi i-a spus zâmbind: «Ia, Michelino, ia!».

Băiatul l-a privit fără să priceapă. Ce să ia? Preotul acela nu-i dădea nimic. Atunci don Bosco i-a spus calm, apăsând cuvintele: «Noi doi o să facem totul pe din două» (MB 8, 195).

Băiatul acela, care alergă acasă să-i povestească mamei cele întâmplate, va deveni primul succesor al lui don Bosco în fruntea Salesienilor.

Michele îl va întâlni din nou pe don Bosco la Fraţii Şcolilor Catolice. După aproape 50 de ani îşi aminteşte: «Când don Bosco venea la Institutul nostru, nici nu apuca bine să intre că un freamăt trecea printre bănci. Ne ridicam cu toţii, ne părăseam locurile pentru a-l înconjura cu căldură, bucuroşi săi sărutăm mâna. Clericii încercau să oprească dezordinea: dar se istoveau degeaba».[24]

26. Un preot plin de praf şi o grămadă de băieţi

«Cu cât vom fi mai mulţi, cu atât ne vom distra mai

24 A. AUFFRAY, Preacuviosul Michele Rua, Torino 1972, p. 10. 118

bine»

Pentru a evita incidentele neplăcute cu vecinii, don Bosco îi adună pe băieţi la Mori, după care îi conduce la un alt loc de joacă, pe câmpiile necultivate din jur. Fluviul, plin de meandre se desparte acolo în trei braţe care formează două insule şi numeroase insuliţe.

Câteodată îi duce la plimbare pe coline. «Mergeam până la Sassi, la sanctuarul «Madonna del Pilone», la «Madona di Campagna», pe Muntele Capucinilor şi până la Superga. În aceste biserici, slujeam pentru ei Liturghia şi le explicam Evanghelia, după-amiaza făceam puţin catehism sau le povesteam câte ceva şi cântam unele imnuri sacre. Apoi ne plimbam până seara, când fiecare se ducea într-ale sale. Părea că dificultăţile or să ne scoată din cap ideea cu Oratoriul, şi totuşi numărul băieţilor crescu şi mai mult» (*Memorii*, 124).

Un tânăr care a luat parte la acele plimbări, îşi amintea că seara, când se desprţeau, don Bosco le anunţa locul următoarei întâlniri. «Ne explica drumul şi ne dădea ora întrunirii, după care adăuga: „Dacă aveţi prieteni chemaţi-i. Cu cât vom fi mai mulţi, cu atât ne vom distra mai bine”. În timpul săptămânii, băieţii nu-şi mai luau gândul de la asta şi Oratoriul ajunsese subiect de vorbă în multe familii». Se discuta şi după aceea. Când ajungeau la Superga, «rareori» sau la «Madonna dei Laghi di Avigliana», băieţii povesteau despre călătoria aceea ca despre un eveniment extraordinar şi aşa se ducea vorba. «Erau zile de neuitat pentru noi care ne umpleau sufletul şi memoria cu măreţie». Lumea vedea trecând cetele de băieţi, în frunte cu preotul cu sutana prăfuită. Nu era un spectacol obişnuit, în

1 FRANCESIA, *Don Bosco şi plimbările sale autumnale*, Torino 1901, p.14.

vremea aceea când preoţii ţineau mult la înfăţişarea

lor, la «demnitate». Unii clătinau din cap, alţii îl compătimeau.

Începe să se răspândească un zvon care creşte din ce în ce mai mult şi-l va afecta profund pe don Bosco: «Sărăcuţul, are idee fixă cu băieţii aceia. O să ajungă la balamuc de atâta zarvă!».

Iluzionism în casa Moretta

Când a sosit toamna, don Bosco îl convinge pe un preot, don Moretta, să-i închirieze trei camere într-o casă proprietatea sa în cartierul Valdocco.

Spaţiul este strâmt şi băieţii stau înghesuiţi ca sardelele într-o cutie, dar sunt voioşi şi plini de veselie. De-abia iese puţin soarele că au şi pornit la plimbare. Dar când e frig şi sunt nevoiţi să stea în casă cu toţii, don Bosco îi distrează cu jocuri de iluzionism. îl pune pe câte un mic spectator să deschidă gura de unde scoate zeci de biluţe colorate, ori culege de pe nasul impunător al vreunui tânăr o grămadă de monede, în vreme ce toţi râd şi aplaudă.

Din când în când don Bosco întrerupe jocul şi le vorbeşte cu afecţiune despre cele mai frumoase fapte ale lui Iisus sau din vieţile sfinţilor.

În cele trei camere, duminică după-amiază toţi se joacă, dar seara se pun pe învăţătură. Au reînceput cursurile serale, iar băieţii îşi răpesc din orele de somn ca să vină în mici grupuri la şcoală, cu un pled pe umeri, să nu le fie frig. Câte unul adoarme în timpul lecţiilor, dar l-a rugat dinainte pe don Bosco să-l trezească, căci vrea cu tot dinadinsul să înveţe să scrie şi să citească.

Sănătatea lui don Bosco este însă şubredă în iarna lui ’45. E tânăr dar munceşte prea mult. E capelanul Spitalului unde sunt adăpostite fete handicapate. Are îndatoriri la închisoarea din Cottolengo şi în institutele educative ale oraşului. Munceşte pentru Oratoriul său,

merge să-i viziteze pe băieţi la locul de muncă, le predă cursuri serale. Aceştia sunt murdari şi neglijenţi, încălţaţi cu bocanci sau saboţi plini de noroi, au hainele zdrenţuite şi urât mirositoare, unde foiesc ploşniţele şi păduchii, prilej de a se îmbolnăvi de boli de piele ori pneumonie» (ST 3, 162). Chiar plămânii lui don Bosco sunt foarte slăbiţi în lunile acelea.

Teologul Borel îi recomandă să nu mai muncească atât de mult, să-şi mai reducă din îndatoriri. Marchiza îl cheamă la ea îi dă 100 de lire pentru Oratoriu (Lit 400.000 în 1986) şi îi porunceşte să plece într-o scurtă vacanţă. Don Bosco îşi ia concediu de la Spital, renunţă la unele sarcini, dar nu-l lasă sufletul să-i părăsească pe băieţi. Avea însă nevoie de mai multă odihnă şi îşi va da în curând seama de asta.

Oratoriul sub cerul liber

Odată cu revenirea timpului frumos, în camerele din casa Moretta, băieţii fac o gălăgie de nedescris (vecinii protestează şi se plâng proprietarilor de zgomot). La 50 metri distanţă don Bosco reuşeşte să închirieze o pajişte de la doi fraţi pe nume Filippi. Amplasează în mijloc un fel de hangar pentru a păstra în el echipamentele de joacă. În jurul acestuia, în fiecare duminică, aleargă şi se distrează peste 300 de băieţi.

«Pentru spovedanie procedam astfel: dis de dimineaţă, în zilele de sărbătoare, mergeam pe câmp, unde eram deja aşteptat de o sumedenie de băieţi. Mă aşezam pe malul vreunui şanţ şi-i ascultam pe toţi cei ce voiau să se mărturisească. Restul se pregăteau pentru spovedanie sau, după săvârşirea tainei, îi mulţumeau lui Dumnezeu»(*Memorii*, 128).

Pe la zece, un băiat bate cu mândrie într-o tobă militară. Tinerii se încolonează. Apoi sună trompeta lui Brosio, un bersalier prieten cu don Bosco. Şi pornesc: spre

sanctuarul «Consolata» sau Muntele Capucinilor. Acolo don Bosco oficiază Liturghia, împarte Euharistia, după care le dă micul dejun.

Don Lemoyne, în cel de-al doilea volum al *Memoriilor Biografice*, face referinţă la lunga mărturie a lui Paolo C., care a frecventat Oratoriul «pe câmpul Filippi», şi a mers cu grupul la Muntele Capucinilor. Reproduc un fragment:

«Se slujeşte Liturghia şi numeroşi tineri se înghesuie să primească Sfânta împărtăşanie. După o scurtă predică şi câteva cuvinte de mulţumire Domnului, merg cu toţii în curtea mănăstirii să mănânce. Eu m-am retras aşteptând să mă alătur lor la plecare, când don Bosco s-a apropiat de mine şi mi-a vorbit astfel:

Pe tine cum te cheamă? Paolino. Ai mâncat? Nu, domnule.

— De ce?

Pentru că nici nu m-am spovedit nici nu m-am împărtăşit. De niciuna nu-i nevoie ca să poţi mânca. Atunci ce trebuie să fac?

— Nimic altceva decât să ai poftă de mâncare şi voinţă să vii să-ţi iei porţia.

Acestea fiind spuse mă conduse la coşu! cu merinde din care mi-a dat pâine şi fructe din belşug.

Când ne-am coborât de pe munte, am prânzit iar după-amiaza ne-am întors pe câmp unde am luat parte cu bucurie la toate jocurile până noaptea. Ani de zile după aceea, n-am mai părăsit Oratoriul şi pe minunatul don Bosco, care a făcut atâta bine sufletului meu... Câte neplăceri a înfruntat, câtă răbdare a trebuit să aibă... pentru a-i reda Domnului unele suflete... ce aveau înclinaţii rele, grosolane, poate chiar periculoase. Iar când reuşea să-i facă pe băieţi mai buni, se bucura enorm, căci nu-i păsa de nicio suferinţă în efortul lui de a face binele» (MB 2, 387).

27. Spitalul de nebuni pentru don Bosco îndoielile lui don Borel

Sănătatea şubrezită a lui don Bosco, repetatele evacuări ale Oratoriului, i-au făcut pe unii dintre prietenii săi să creadă că eforturile sale erau zadarnice şi se lupta cu morile de vânt. De ce să nu aştepte timpuri mai bune? Exista apoi un element care îi deruta pe cei ce avuseseră încredere fără margini în preotul din Becchi: acesta îşi povestea visurile ca fapte reale. îi asigura pe băieţi că în curând or să aibă un Oratoriu măreţ, biserici şi şcoli, ateliere şi locuri dejoacă… Toate acestea erau însă greu de crezut când se mutau cu tot calabalâcul dintr-un cimitir la o moară şi dintr-o căsuţă pe un câmp. Don Bosco descrie situaţia fără ocolişuri: «Se zvonea că am înnebunit».

Iată ce povesteşte: «Văzându-mă preocupat şi veşnic în mijlocul băieţilor, lumea începu să vorbească că am înnebunit.

Într-o zi, când erau prezenţi don Sebastiáno Pacchiotti şi alţi preoţi, don Borel mă luă de o parte în camera mea şi îmi spuse:

— Dacă nu ne hotărâm să alegem, riscăm să pierdem totul. Să desfiinţăm Oratoriul şi să păstrăm lângă noi doar vreo 20 de băieţi mai mici… între timp Domnul ne va arăta pe ce drum mai potrivit să mergem înainte…

— Nu renunţăm la nimic – am răspuns. Avem deja un sediu, cu o curte mare şi spaţioasă, o casă pregătită să adăpostească mulţi băieţi, o biserică şi o vastă galerie cu arcade. Există de asemenea o sumedenie de clerici şi preoţi gata să muncească pentru noi.

Dar unde se află toate lucrurile astea? – mă întrerupse don Borel.

Nu ştiu. Dar sunt sigur că există şi se află la dispoziţia noastră. Atunci don Borel a izbucnit în plâns, exclamând:

— Săracul don Bosco, e nebun de legat.

M-a luat de mână, m-a sărutat şi a plecat împreună cu don Pacchiotti şi ceilalţi preoţi. Am rămas singur în cameră» (*Memorii*, 133).

Don Pacchiotti s-a exprimat însă în termeni mai vehementi. G.B. Francesia povesteşte: «Auzindu-l pe don Bosco spunând că va face o biserică, don Pacchiotti ieşi din încăpere exclamând: „Dacă dumneata vei construi o biserică, eu voi mânca un câine”. Eu l-am văzut pe fostul incredul în ziua când s-a pus prima piatră la fundaţia bisericii S. Francesco di Sales; s-a apropiat de don Bosco şi i-a spus: „Particip din tot sufletul la sărbătoarea dumitale, dar sper că mă vei dispensa de rămăşagul ce-am făcut”.

— Ce rămăşag? – întrebă don Bosco.

— Să mănânc un câine! – replică râzând acel drag preot, şi adaugă: „Acum cred totul”» (VBP, 113).

Marchiza este impresionată

G. F. Francesia continuă: «însăşi pioasa Marchiză di Barolo, care îl ajutase pe don Bosco în atâtea feluri, văzându-l acum atât de obsedat de Oratoriu, Biserică, Clerici şi Preoţi, îşi puse oamenii să se roage pentru sănătatea lui, spunând mâhnită: „Să ne rugăm pentru sărăcuţul de don Bosco! Dragul de el care este bunătatea întruchipată, dă acum semne de nebunie!”

Această doamnă miloasă, în încercarea de a-l ajuta, se adresă unor preoţi torinezi să-l ducă cu frumosul la spital, unde ea dorea să-l vadă vindecat, oricât ar fi s-o coste» (VBP, 114).

Cei doi «venerabili preoţi» erau don Vincenzo Ponzaţi, parohul bisericii Sfântul Augustin şi don Luigi Naşi. Spitalul era de fapt o casă de nebuni. «Au sosit, m-au salutat cu politeţe – scrie don Bosco – apoi au vrut să ştie cum mă mai simt cu sănătatea, ce se mai aude cu Oratoriul, casa cea mare şi biserica pe care eu le vedeam

în vis ca fiind noul sediu al creaţiei mele. La sfârşit au suspinat adânc şi au murmurat: E chiar adevărat…

Mi-au arătat trăsura cu care veniseră şi m-au invitat la o plimbare cu dânşii. Au spus:

„Un pic de aer curat o să-ţi facă bine. Avem timp să vorbim puţin.

Mi-am dat seama imediat de „gluma" pe care mi-o pregăteau şi prefăcându-mă că nu bănuiesc nimic, i-am însoţit până la trăsură. Am insistat să intre ei primii. Când au fost înăuntru, în loc să-i urmez, am închis repede portiera şi i-am zis vizitiului: „La balamuc, repede! Aceşti doi preoţi sunt aşteptaţi"» (*Memorii*, 136).

Trăsura sosi într-adevăr la spitalul de nebuni şi cei doi preoţi care «voiau să-l vindece pe don Bosco» au fost ei înşişi internaţi. Vestea despre această glumă a trecut din gură în gură şi a fost de pomină în tot oraşul. Cu toate acestea zvonul că don Bosco ar fi nebun nu se domolea. Michelino Rua, devenit unul dintre băieţii săi cei mai apropiaţi şi plini de afecţiune, îi povestea peste ani lui G.B. Francesia, care relatează. «De abia ajutase la slujirea Liturghiei în biserică şi se pregătea să iasă grăbit că un capelan îl opri şi-l întrebă unde se duce. La don Bosco, răspunde tânărul, e duminică. Cum, nu ştii? E tare bolnav. Dar l-am văzut nu de mult…

Şi totuşi e cum îţi spun, bolnav, şi încă de-o boală fără leac…

Îmi spunea Michelino că această veste l-a cutremurat din cap până în picioare:

Dacă aş fi auzit că e bolnav tatăl meu, poate că nu aş fi suferit atât de mult.

Mare i-a fost însă uimirea când ajunse la Oratoriu şi-l găsi pe don Bosco vesel ca întotdeauna. „Îi sunt atât de dragi tinerii că s-a ţicnit" – se spunea pe atunci cu răutate

în Torino».[25]

Don Bosco concediat

Nu ştim dacă Marchiza, după ce proiectul ei eşuase atât de lamentabil, continuă să se îndoiască de integritatea mentală a lui don Bosco. În orice caz ea nu a încetat să fie îngrijorată de starea sănătăţii preotului, într-atât încât dorindu-i binele, ajunse chiar să aibă o răfuială cu el. Don Bosco ne-a păstrat în

Memoriile sale dialogul pe care l-a avut cu ea, din care transcriu aici ideile principale:

«— Sunt mulţumită de munca dumitale în slujba operelor mele caritabile... dar inima mi-e grea gândindu-mă că munceşti prea mult şi-ţi strici sănătatea. Nu se poate ca dumneata să fii în continuare directorul Aşezămintelor şi să te ocupi în acelaşi timp de băieţii abandonaţi. Numărul lor a crescut peste măsură în ultima vreme. Îţi propun să-ţi faci doar datoria: să conduci spitalul. Un timp nu te mai gândi la băieţi. Care-i răspunsul?

— Nu aveţi grijă... împreună cu don Borel şi don Pacchiotti putem să ne ocupăm de toate.

— Dar eu nu pot permite ca dumneata să te omori. Trebuie să alegi, ori Oratoriul ori Refugiul. Gândeşte-te bine, apoi dă-mi un răspuns.

— Răspunsul meu e gata de multă vreme. Dumneavoastră aveţi bani şi puteţi găsi mulţi preoţi pe care să-i numiţi în locul meu. Băieţii nu au însă pe nimeni... Am să mă dedic lor cu toate forţele de care dispun.

— Cum vă veţi descurca fără salariu?

— Dumnezeu m-a ajutat întotdeauna şi mă va ajuta.

— Acceptă un sfat pe care ţi-l dau ca şi cum aş fi mama dumitale. Eu voi continua să te plătesc chiar mai

25 FRANCESIA, D. Michele Rua, Torino 1911, p. 14.

mult decât până acum dacă vrei. Ia banii şi mergi să te odihneşti. Dacă refuzi sfatul meu care-i spre binele dumitale, voi fi nevoită să te concediez. Gândeşte-te bine.

Vă repet că m-am gândit deja foarte bine, doamnă Marchiză… Nu pot să părăsesc drumul pe care mi l-a ales Divina Providenţă. (…)

— Foarte bine atunci – conchise Marchiza – Peste trei luni, dacă nu vă veţi schimba poziţia, vă voi găsi un înlocuitor ca director al Spitalului» (*Memorii*, 134).

28. Ultima evacuare

«Eram singur, sfârşit de muncă»

La începutul lunii martie, don Bosco a primit de la fraţii Filippi o scrisoare ce-l umplu de îngrijorare. «Tinerii dumneavoastră – scriau ei –, ne transformă câmpul într-un deşert. Până şi rădăcina ierbii este distrusă de atâta du-te-vino. Vă scutim bucuroşi de plata chiriei restante, însă trebuie să părăsiţi locul în cel mult 15 zile. Nu putem face niciun fel de prelungire a termenului» (*Memorii*, 133). Don Bosco încercă să-i convingă pe fraţi, se duse să vorbească cu mama lor. Nu fu însă nimic de făcut. Se zbătu să închirieze un alt câmp, dar cine îşi dă proprietatea pe mâna unui nebun? «Sosi ultima duminică în care mai puteam reuni Oratoriul pe pajiştea fraţilor Filippi. În seara dinainte, am privit îndelung mulţimea băieţilor ce se jucau. Erau „recolta bogată” a Domnului. Dar nu se găsea cine să o culeagă, eram doar eu, plugar sleit de puteri, cu sănătatea dusă de râpă. Voi mai putea oare să-mi adun băieţii într-un alt loc? Dar unde?

M-am retras şi am început să mă plimb, în vreme ce lacrimi îmi curgeau pe obraji.

— Dumnezeul meu – am exclamat –, de ce nu-mi arăţi încotro să o apuc? Fă-mă să înţeleg unde este locul menit pentru Oratoriul meu sau măcar spune-mi ce să fac. De-abia spusesem aceste cuvinte, când sosi un anume

Pancrazio Soave, care bâlbâindu-se îmi spuse:

— Este adevărat că sunteţi în căutarea unui loc pentru a face un laboratoriu?

— Nu laborator ci oratoriu.

— Nu ştiu care-i diferenţa. Însă locul există. Veniţi să-l vedeţi, îi aparţine domnului Francesco Pinardi, un om de treabă. Veniţi şi o să vă facă un contract bun" (*Memorii*, 137).

(în *Memoriile* sale, scrise în mare parte între 1873 şi 1875, don Bosco încurcă puţin datele. Ultima zi pe pajiştea fraţilor Filippi nu a fost 15 martie, cum scrie el, nici 15 aprilie, cum a corectat don Bonetti, ci 8 martie, prima duminică a lăsatei Secului.

Aflăm acest lucru dintr-o scrisoare adresată Primăriei de don Bosco, care a fost regăsită de puţină vreme).

Însoţit de Pancrazio Soave, am ajuns în faţa unei magazii cu un singur etaj, cu scări şi balcoane de lemn ros de carii. În jur se aflau grădini de zarzavat, livezi şi câmpuri. Mă pregăteam să urc pe scară când domnul Pinardi mă opri şi-mi spuse: Nu, locul pentru dumneavoastră e în spatele casei.

Era un fel de acoperiş (75 *metri pe 6*) ce se sprijinea într-o parte de casă şi în cealaltă cobora până la un metru aproape de pământ. Putea sluji ca depozit de lemne dar nicidecum pentru altceva. Am intrat plecându-mi capul, să nu mă lovesc de acoperiş.

Francesco Pinardi, proprietarul casei, era un emigrant venit din Arcisate (provincia Varese). Cumpărase casa cu mai puţin de un an înainte, pe 14 iulie 1845. Pe 10 noiembrie o închiriase (cu excepţia adăpostului de care vorbeam) lui Pancarzio Soave, emigrat şi el din Verolengo (Torino), ce încercase să amplaseze acolo o fabrică de amidon.

Ultima rugăciune pe iarbă

«— E mult prea joasă, nu-mi foloseşte – am spus.

— Am să-i aduc orice îmbunătăţire vreţi – a răspuns Pinardi politicos – Voi coborî podeaua, voi face scări, voi schimba duşumeaua. Dar ţin neapărat să faceţi aici laboratoriul.

— Nu este un laborator, ci un oratoriu, o mică biserică unde să-mi adun băieţii.

— Cu atât mai bine. (…)

Omul acela cumsecade era cu adevărat fericit să aibă o biserică în propria casă.

Dragă prietene – i-am spus – vă mulţumesc pentru bunăvoinţă. Dacă îmi promiteţi că veţi coborî terenul cu 50 de centimetri, pot să accept. Dar cât costă chiria?

— Trei sute de lire. (…)

Vă voi da trei sute douăzeci cu condiţia să-mi închiriaţi şi bucata de teren – din jur, ca să aibă băieţii unde se juca. (…)

— De acord. Batem palma. (…)

M-am întors în goană la băieţi, I-am strâns în jurul meu şi am început să strig:

— Fiţi fericiţi, copiii mei! Avem un loc pentru Oratoriu de unde n-o să ne mai alunge nimeni. Vom avea biserica, şcoala, curtea pentru jocuri şi întreceri sportive. (…) Este acolo. E casa lui Francesco Pinardi! – şi cu o mână le-am arătat locul.

Cuvintele mele au fost primite cu o bucurie de nedescris. (…) Am îngenuncheat pe iarbă pentru ultima oară şi am făcut mătănii (*Memorii*, 140).

Giovanni B. Francesia, tovarăşul băieţilor care au mers de pe câmpul Filippi la casa lui Pinardi, scrie că «toţi până la unul, *băieţii*, *don Bosco şi vechiul proprietar*, au pus mâna la treabă să transforme adăpostul acela într-o capelă» (VBP, 118). După ce-şi sfârşeau ziua de muncă, micii zidari şi meseriaşi se duceau să-l ajute pe don Bosco.

Aduceau roabe, cazmale, lopeţi, găleţi cu var. Feţele le erau obosite dar radiau de fericire, că puteau să-şi construiască propria biserică, Oratoriul *lor*. Munca băieţilor era ca o muzică măreaţă».

29. «Moare don Bosco!»

Câmpuri verzi printre fabrici

«Când au fost terminate lucrările de adaptare a construcţiei iniţiale scopurilor noastre – scrie don Bosco – Arhiepiscopul ne-a îngăduit să o binecuvântăm şi să folosim ca biserică acel sărman edificiu. Aceasta s-a întâmplat în duminica Paştelui, pe 12 aprilie 1846. Noua biserică era o construcţie rudimentară, dar reprezenta pentru noi cu ajutorul lui Dumnezeu sfârşitul peregrinărilor. Această mică biserică era pentru mine locul unde văzusem scris în vis: „Aceasta este casa mea. De aici mi se va înălţa gloria". Voia Domnului era însă alta.

Noul sediu al Oratoriului nostru era din păcate vecin cu o casă locuită de femei uşoare, unde se petrecea până noaptea târziu. Acolo îşi dădeau întâlnire beţivii din oraş, în zilele de sărbătoare. În ciuda acestor vecini de o moralitate îndoielnică, noi începuserăm cu regularitate să ne ţinem întrunirile» (*Memorii*, 143).

Don Bosco îi spovedea pe tineri, le predica, îi hrănea, se juca cu ei, îi învăţa, îi îndruma la Catehism pe care îl preda în cursuri serale şi vorbea cu fiecare în parte despre problemele ce-i frământau.

În noul sediu, băieţii vin în număr tot mai mare, uneori duminica ajung la câteva sute. Aceasta se datorează fascinaţiei pe care o exercită don Bosco asupra lor dar şi noului sediu al Oratoriului, pe care după atâtea evacuări au reuşit să-l găsească.

Zona Valdocco, aflată la periferia oraşului, cuprinde câmpii întinse. În Borgo Dora (numit astfel după fluviul ce curge la nord-estul regiunii) încep «să fie amplasate

fabricile de maşini unelte, atelierele meşteşugăreşti ale căldărarilor, dogarilor şi ale altor meseriaşi, pentru a elibera centrul oraşului de zgomotul lor insuportabil». În zona «Balonului» se află nouă tăbăcării, multe manufacturi de mătase, mori publice. În marea piaţă Emanuele Filiberto, care uneşte Borgo Dora cu oraşul, se ţine târgul cel mare unde atâţia băieţi stau şi aşteaptă zilnic să vină cineva să le dea de lucru (ST 3, 72).

Să iasă din acest cartier, din mijlocul fabricilor şi al străzilor pline de miasme şi să-l regăsească pe don Bosco pe pajiştile verzi din afara oraşului era pentru mulţi băieţi paranteza de lumină ce-i consola pentru restul săptămânii plin de obidă. Tot astfel simţeau atâţia alţi băieţi din zona Martinetto, aflată în vestul cartierului Valdocco, unde se aflau filaturile de mătase, o manufactură de bumbac, două tăbăcării de piei şi două fabrici de cărămizi şi de ţigle. Pentru aceşti băieţi muncitori, don Bosco făcea tot ce-i stătea în putere, dar era şi el om, şi într-o după-amiază de iulie, cum scrie «am fost cuprins de o mare pboseală. Şi au trebuit să mă poarte pe braţe până la pat».

«Voi muri vegheat de voi»

«Eram foarte bolnav: bronşită, tuse, febră foarte mare. În opt zile starea mea s-a înrăutăţit mult şi am ajuns la pragul dintre viaţă şi moarte. Mi s-a dat ultima împărtăşanie şi am fost miruit pentru ultimul drum. Eram pregătit pentru moarte. Îmi părea însă rău că-i părăsesc pe băieţii mei».

Giovanni B. Francesia îşi aminteşte că în acele zile «veni să vegheze la căpătâiul bolnavului şi mama sa» (VBP, 123).

«Când se împrăştie printre tineri zvonul că boala mea era gravă – continuă don Bosco – fură cu toţii cuprinşi de o durere profundă... În fiecare clipă, la uşa camerei unde zăceam bolnav, veneau grupuri de băieţi. Plângeau şi se

interesau de starea în care mă aflam. Nici nu mai voiau să plece» (*Memorii*, 157).

Medicii interziseseră orice vizită, nimeni nu era lăsat să intre. Dar Francesia îşi aminteşte: «El însuşi ne spunea că atunci când doctorii au dat sentinţa că nu erau speranţe de vindecare, el întrebă: „Acum putem să-i lăsăm să intre pe băieţi?" „Faceţi cum vreţi". Atunci el a cerut să se deschidă larg uşa şi să fie lăsaţi să intre toţi cei ce voiau să-l viziteze. „Măcar aşa voi muri vegheat de voi. Dar n-aveţi teamă, dacă eu mor, Domnul va trimite un altul să-mi ia locul" – le spunea don Bosco» (VBP, 124).

Afecţiunea lui don Bosco i-a făcut pe băieţi să se roage cu şi mai multă devoţiune decât până atunci, să facă tot felul de sacrificii eroice pentru a obţine îndurarea Domnului şi însănătoşirea lui don Bosco. „Mulţi i-au promis Sfintei Fecioare să facă mătănii zilnic, luni de zile, alţii timp de un an, iar câte unii toată viaţa. Sunt sigur că mulţi tineri zidari au ţinut post cu pâine şi apă săptămâni în şir, continuând însă să muncească din greu de dimineaţa până seara. Scurta pauză pe care o aveau într-o zi de lucru era dedicată rugăciunii Sfintelor Taine.

Dumnezeu i-a ascultat.

«Era sâmbătă seara, medicii m-au consultat şi au conchis că mi se apropie sfârşitul, poate chiar în noaptea aceea şi eu credeam asta, pentru că mă simţeam sleit de puteri şi scuipam sânge. Într-un târziu am simţit o nevoie cumplită de somn şi am adormit, iar când m-am trezit, eram în afara oricărui pericol. Medicii Botta şi Cafasso m-au vizitat dimineaţa şi mi-au zis să dau acatist pentru minunea de a mă fi însănătoşit» (*Memorii*, 158).

Florile de la Porta Palazzo

Vestea despre însănătoşirea lui don Bosco Le-a adus multă bucurie băieţilor. La puţine zile după aceea, el le-a promis că se va întoarce la Oratoriu cât de curând.

Francesia îşi aminteşte: «în dimineaţa aceea, am cumpărat atâtea flori că aproape nu le puteam duce şi le-am împrăştiat pe drumul de la Cămin la Oratoriu. Vânzătoarele din Porta Palazzo se minunau de atâţia tineri ce veneau să cumpere flori şi întrebau dacă-i ziua vreunui sfânt sau vreo sărbătoare anume.

— Ce sfânt! Ce sărbătoare! Sunt pentru don Bosco – spuneam – el vine astăzi la Oratoriu. A fost bolnav pe moarte şi azi se întoarce…

— Cine este don Bosco?

— Preotul acela care adună băieţi şi-i învaţă de bine.

— A fost bolnav?

— Destulă vreme, dar astăzi vine la Oratoriu şi o să organizăm o petrecere pe cinste» (VBP, 125).

«Sprijinindu-mă într-un baston, m-am dus la Oratoriu. Băieţii m-au întâmpinat cântând şi plângând de bucurie. Au cântat un imn de mulţumire lui Dumnezeu şi m-au aclamat plini de entuziasm»(*Memorii*, 158).

Cei mai mari l-au obligat să se aşeze pe un scaun şi l-au purtat pe umeri ca pe un rege în triumf, iar cei mai mici săltau şi ţipau înjurai lor, aruncând cu flori. Au intrat în capelă şi s-au închinat Domnului, mulţumindu-l că l-a salvat pe don Bosco al lor. Giovanni Bonetti a transcris cuvintele pe care don Bosco a reuşit să le rostească printre lacrimi micilor săi prieteni: – Vă mulţumesc… Sunt încredinţat că Dumnezeu mi-a redat viaţa mulţumită rugăciunilor voastre, şi îmi voi arăta recunoştinţa dedicându-mi viaţa vouă. Promit să fac asta câtă vreme voi vieţui pe acest pământ cu îngăduinţa lui Dumnezeu. Şi voi… ajutaţi-mă (CL 113). Imediat după aceea, don Bosco a făcut un gest de mare pedagog: „M-am îngrijit de un lucru important. Mulţi dintre voi, cât aţi fost bolnav, aţi făcut împinşi de dragoste şi de emoţie legăminte pe care cu greu le veţi putea respecta. Eu le-am transformat în promisiuni

mai uşor de ţinut» (*Memorii*, 159).

Medicii i-au prescris câteva luni de convalescenţă şi el s-a dus să le petreacă în familie, la Becchi. Dar a promis: «înainte să cadă primele frunze ale toamnei, mă voi întoarce printre voi».

30. O mamă şi o casă pentru cine nu are întoarcerea la Valdocco

Plimbându-se pe câmpuri şi prin vii unde strugurii se coceau în aşteptarea culesului, don Bosco şi-a făcut cu calm planurile de viitor. Se va întoarce la Torino, deşi don Cafasso şi don Borel îl sfătuiau să-şi prelungească convalescenţa în altă parte. Acolo el va merge să locuiască în Oratoriu, în cele trei camere pe care le subînchiriase de la Soave începând din 5 iunie. O să reia (cu calm pentru a nu-şi risca iarăşi sănătatea) proiectul pe care boala îl întrerupsese temporar: să acorde ospitalitate băieţilor săraci şi orfani.

Zona Valdocco, însă, era umbrită de prezenţa acelei «case unde locuiau femei uşoare». Nu era locul potrivit pentru un preot care locuia singur şi ţinea la bunul său renume. Din această cauză, într-o bună zi don Bosco îşi luă inima în dinţi şi-i spuse mamei sale:

«— Mamă, trebuie să merg să locuiesc la Valdocco. Ar fi nevoie să angajez o femeie de serviciu. Dar în casa vecină trăiesc oameni imorali în care un preot nu poate avea încredere. Matale eşti singura persoană care mă poate feri de bănuielile gurilor rele.

Mama înţelese seriozitatea cuvintelor mele şi răspunse:

Dacă crezi că asta este voinţa Domnului, sunt gata să vin. Acesta era un mare sacrificiu din partea ei. Nu era bogată dar în mijlocul familiei avea locul unei regine. Mari şi mici toţi o iubeau şi o ascultau întru totul» (*Memorii*, 160) Au plecat din Becchi dimineaţa pe 3 noiembrie.

Margherita a mângâiat la despărţire creştetele celor patru nepoţi pe care îi părăsea cu mare tristeţe, a privit casă, câmpurile sale. Văzuse cum uraganele scoteau copacii din rădăcini. Acum viaţa o dezrădăcina şi pe ea, ducând-o la 58 de ani într-un oraş pe care nu-l cunoştea.

«Am făcut popas la Chieri – scrie don Bosco şi seara am ajuns la Valdocco. Văzând camerele acelea lipsite de orice, mama zâmbi şi spuse:

— La Becchi aveam atâtea griji ca să conduc gospodăria, ca să spun fiecăruia ce are de făcut. Aici voi fi mult mai liniştită» (*Memorii*, *161*)

Opt noiembrie cădea într-o duminică şi pentru băieţii Oratoriului s-a încins o petrecere pe cinste. Don Bosco şi mama sa, aşezaţi în mijlocul câmpului, au ascultat cântecele şi urările de bine ale acelei armate de tineri care îi înconjura cu dragoste.

Prima preocupare a lui don Bosco a fost să reia cursurile serale şi să le prelungească pe cele duminicale. Pe 1 decembrie a subînchiriat de la Soave toată casa Pinardi pentru 710 lire anuale. (Actul notarial nu poartă semnătura lui don Borel, ca cele dinainte, ci a lui don Bosco). Cu ajutorul lui don Carpano, don Naşi, don Trivero, don Pacchiotti se făcea şcoală peste tot: în camere, în bucătărie, în biserică. Cu cât se măreau mai mult posibilităţile de instruire – îşi aminteşte don Bosco – cu atât creştea numărul băieţilor.

«În iarna lui 1846 şi ’47, şcolile noastre serale au dat rezultate optime. Aveam în medie 300 de elevi în fiecare seară. Materiile pe care le predam erau limba maternă şi aritmetica, cântecele dar şi muzica, care îi atrăgeau în mod deosebit pe tineri. Dar printre elevi existau şi mici derbedei care făceau mare tărăboi» (*Memorii*, 162). Era un adevărat spectacol să vezi seara camerele luminate pline cu copii şi tineri în picioare, în bănci sau aşezaţi pe

pământ, cu o carte în mână, pregătiţi să scrie ori să deseneze literele mari pe caiete.

Băiatul adus de ploaie

Chiar duminica numărul băieţilor era în continuă creştere. Ajunseseră între 400 şi 500. În biserică încăpea doar o mică parte. «Iarna – îşi aminteşte Pietro Stella – podeaua capelei Oratoriului era acoperită de noroi». Vara aceeaşi capelă se transforma «într-o seră urât mirositoare, în care stăteau înghesuiţi băieţi cu răsuflarea grea şi haine murdare, dar miresmele nu erau diferite de acelea pe care le respirau tinerii în propriile case sau pe străzile oraşului. Să spovedeşti atâta lume acolo era o adevărată penitenţă pentru un preot, oricât şi ar fi schimbat băieţii lenjeria» (ST 3, 163). Dar don Bosco nu se gândeşte doar să-i spovedească. El ştie că printre aceşti tineri se află unii care noaptea nu au nici măcar un acoperiş deasupra capului sau un culcuş oricât de sărăcăcios (un sac umplut cu frunze sau cu paie) pe care să doarmă. Proiectul său era să le dea găzduire acestor săraci între săraci în casa pe care o subînchiriase. Primul băiat soseşte în luna mai 1847, adus de Providenţă şi de o ploaie torenţială. Don Bosco povesteşte întâmplarea cu multă simplitate: «într-o seară ploioasă de mai, a bătut la uşa noastră un băiat ud leoarcă şi îngheţat de frig. Ne-a cerut pâine şi ospeţie. Mama l-a poftit în bucătărie lângă vatră. În vreme ce băiatul se usca ştergându-se cu un prosop, i-a dat pâine şi ciorbă. Eu l-am întrebat dacă merge la şcoală, cine-i sunt părinţii şi cu ce se ocupă. Mi-a răspuns:

— Sunt un biet orfan. Vin din Valsesia să caut de lucru. Aveam 3 lire, dar le-am cheltuit şi nu am găsit de lucru. Acum nu mai am nimic şi sunt singur pe lume.

— Te-ai împărtăşit?

— Nu.

— Te-ai spovedit vreodată?

— Uneori.

— Şi acum unde te duci?

— Nu ştiu. Faceţi-vă pomană, în numele Domnului, şi lăsaţi-mă să petrec noaptea într-un colţ.

În tăcere începu să plângă. Chiar şi mama plângea iar eu eram profund tulburat.

— Dacă aş şti că nu eşti un hoţ te-aş ţine la noi. Dar alţi băieţi mi-au furat păturile, şi poate că tu vei face la fel.

Nu, Domnule. Fiţi liniştit. Eu sunt sărac, dar n-am furat niciodată.

— Dacă eşti de acord – spune mama – noaptea asta îi aştern să doarmă aici. Mâine vom vedea ce facem, cu ajutorul Domnului.

— Aici unde?

— În bucătărie.

— Şi dacă fură oalele?

— O să fac în aşa fel ca asta să nu se întâmple.

— Atunci sunt de acord.

Ajutată de băiat, mama ieşi afară şi luă nişte cărămizi, le aduse înăuntru şi făcu patru suporturi pe care sprijini nişte scânduri unde puse aşternutul şi pregăti astfel primul pat al Oratoriului. Buna mea mamă îi ţinu atunci băiatului un mic discurs despre nevoia de a munci şi binefacerile muncii şi ale credinţei. Apoi îl invită să se roage.

— Nu ştiu să mă rog – spuse el.

— Atunci te vei ruga împreună cu noi.

Pentru a preîntâmpina orice pericol, bucătăria a fost închisă cu cheia până a doua zi dimineaţa. Acesta a fost primul băiat oaspete al casei noastre» (*Memorii*, 168).

31. Giuseppe, Carlino: băieţii speranţei

Promemoria variate

După băiatul de la Valsesia (care nu a furat oalele) au sosit şi alţi tineri rămaşi orfani, emigranţi în căutarea

primului lor loc de muncă. Ei au fost găzduiţi în «casa de lângă Oratoriu» (pe care o voi numi «Cămin») împreună cu câţiva preoţi şi un cleric ce locuiau la don Bosco şi contribuiau cu banii pentru chirie la supravieţuirea financiară a institutului şi la bunul mers al gospodăriei.

Nu există un registru al oaspeţilor, ne asigură Pietro Stella. Sau păstrat doar însemnările lui don Bosco, un fel de promemoria diverse. Don Bosco făcea binele cum putea şi nu lua notiţe pentru uzul istoriei. Dar potrivit mărturiei lui Bonetti şi Francesia, în primul an (1847) au fost găzduiţi şapte băieţi.

Pentru ei, don Bosco a transformat două camere vecine într-un mic dormitor unde a pus paturi şi a agăţat pe perete un mic crucifix, o icoană a Maicii Domnului şi un dicton pe care scria: «Dumnezeu te vede».

Dimineaţa devreme, don Bosco ţine pentru ei o scurtă Liturghie, după care mănâncă şi merg la lucru. Unii sunt ucenici la ateliere de tâmplărie sau de fierărie, alţii băieţi de prăvălie ori chelneri. Don Bosco merge şi el în oraş: pentru a cere de pomană oamenilor înstăriţi ca să-şi poată întreţine băieţii, să le cumpere haine şi mâncare, pentru a-şi scrie cărţile în biblioteca Căminului, pentru a preda catehismul în Şcoala Fraţilor şi în închisori, pentru a-i întâlni la locul lor de muncă pe băieţii care frecventează Oratoriul.

Când oaspeţii revin acasă la căderea nopţii, «ei găsesc masa pusă, paturile aranjate, camerele curate şi lenjeria cârpită de mama lui don Bosco» (ST 3, 177).

Pentru a pune pe picioare prima mică comunitate, don Bosco avea nevoie de un tânăr asistent în care să aibă încredere deplină, nelimitată. Dar nu numai atât: îi trebuie un băiat care să rămână cu el pentru totdeauna şi să fie primul «miel ce devine păstor», primul dintre acei clerici şi preoţi pe care Maica Domnului i-i promisese de atâtea ori

în vis.

Adolescentul luat de mână

De câţiva ani, don Bosco îl urmărea pe Giuseppe Buzzetti, băiatul ataşat de Oratoriu ca şi cum ar fi fost casa lui, cu o fire dulce, un caracter blând, care de curând împlinise 15 ani. Don Bosco îşi pusese multe speranţe în el.

Într-o seară a anului 1847, îl puse la încercare. Iată cum povesteşte însuşi Giuseppe: «Era într-o duminică seara şi eu îi priveam pe colegii mei cum se zbenguiau în recreaţie. Ziua de sărbătoare era pentru noi o adevărată zi de odihnă şi profitam de ea de dimineaţa până seara. Mă împărtăşisem împreună cu fratele meu şi eram bucuros nevoie mare. Don Bosco stătea cu noi şi ne povestea întâmplări de prin lume auzite. Se lăsase noaptea şi mă pregăteam să plec acasă. Fraţii mei se duseseră mai devreme să pregătească cina. Când m-am apropiat de don Bosco să-l salut în vreme ce vorbea cu cei ce plecau, el m-a oprit, prinzându-mă de mână... Rămas singur cu el după un timp mi-a spus:

— Sunt mulţumit că pot să vorbesc cu tine. Spune-mi, ai vrea să stai cu mine?

— Să stau cu dumneavoastră? Nu înţeleg.

— Tu eşti zidar, nu-i aşa? Ei bine eu vreau ca tu să mă ajuţi să fac atâtea alte lucruri...

— Dar tot nu înţeleg!

— Trebuie să strâng pe lângă mine tineri care vor să mă urmeze în acţiunile Oratoriului. Tu ai putea fi unul dintre ei... Aş începe prin a te învăţa unele lucruri şi cu timpul dacă Dumnezeu vrea, ai putea ajunge preot.

Priveam faţa lui don Bosco şi mi se părea că visez. Apoi el adăugă:

— Voi vorbi cu fratele tău, Carlo, şi vom face totul cu voia şi pe placul Domnului».[26]

---

26 FRANCESIA, Giuseppe Buzzetti, S. Benigno Canavese 1898, p. 7.

Carlo a fost de acord, şi Giuseppe a venit să locuiască cu don Bosco şi mama Margherita. Don Bosco i-a încredinţat banii şi i-a dat casa pe mână cu toată încrederea. După doi ani de studiu, l-a pregătit pentru a îmbrăca haina neagră a clericilor. Era numit „clericul Buzzetti” şi toată lumea îl considera adjunctul lui don Bosco. El l-a luat de-o parte pe Michele Rua (cu 5 ani mai tânăr) şi l-a muştruluit bine îndemnându-l să nu neglijeze învăţătura.

Dar după o vreme nu se mai simţi potrivit pentru destinul de preot. Profitând de nişte probleme de sănătate, lepădă hainele de cleric: cu don Bosco mereu dar preot nu. Rămase omul de încredere şi braţul forte al lui don Bosco, stâlpul casei, salesian de frunte, deşi intră în ordin doar la 45 de ani, când Michele Rua (băiatul căruia îi dăduse lecţii de comportament) era deja Prefectul General al Salesienilor.

Un bacşiş şi o casă pentru Gastini

După Buzzetti veni Carlo Gastini. Povestea sa (repetată de el de zeci de ori oricui voia să-l asculte) este descrisă cu lux de amănunte atât de Francesia cât şi de Bonetti. Într-o zi a anului 1843 (pe când se afla încă la Cămin) don Bosco a intrat într-o frizerie. S-a apropiat de un ucenic şi i-a cerut să-l bărbierească. Cum te cheamă? Carlino. Am unsprezece ani.

Bravo Carlino, săpuneşte-mă bine. Cu ce se ocupă tatăl tău?

— A murit. O am doar pe mama.

— Oh, dragul de tine, îmi pare tare rău – Băiatul îi terminase de săpunit barba.

— Acum fă bine şi mă bărbiereşte.

La aceasta interveni frizerul alarmat.

— Sfinţia ta, pentru numele lui Dumnezeu, băiatul nu se pricepe. El e doar pentru săpunit.

Mi sun don Bosc (Eu sunt don Bosco) şi el sigur că poate rade *auric a le d bosc* (pe unul care-i de lemn). Curaj, Carlino.

Carlino îi rase barba tremurând ca o frunză. Transpirase. îl tăie ici şi colo, mânuind cu energie briciul, dar reuşi să termine treaba începută.

— Bravo, Carlino! – zâmbi, don Bosco – Şi acum că ne-am împrietenit, să vii să mă cauţi când vrei.

Gastino începu să frecventeze Oratoriul şi deveni prietenul apropiat al lui don Bosco. Şi don Bosco continuă să-l viziteze sâmbăta la frizerie. Tânărul îi povestea lui Francesia că don Bosco pătimea sub briciul lui ca Bartolomeo, sfântul jupuit de viu… Dar în parte era şi vina sa, căci nu voia să stea niciodată liniştit şi-i punea întrebări cu duiumul: «De când nu te-ai mai spovedit? Vii mâine la Oratoriu? Ce mai face mama ta?» «într-un cuvânt nu mă slăbea de loc, şi cum nu eram decât un ucenic, tremuram ca varga, urmărit îndeaproape de ochiul vigilent al patronului. În schimb don Bosco era mereu calm. Plătea, îmi lăsa un mic bacşiş şi pleca după ce mă făcea să-i promit că a doua zi voi merge să-l vizitez».[27]

În vara anului 1847, don Bosco îl găsi pe Carlino plângând lângă frizerie.

— Ce ţi s-a întâmplat?

— A murit mama mea şi patronul m-a dat afară. Fratele mai mare e soldat, în – armată. Nu ştiu unde am să mă duc.

— Vino cu mine. Eu sunt un preot sărac. Dar chiar atunci când voi avea doar o bucăţică de pâine am să o împart cu tine. (Este fraza pe care atâţia băieţi au auzit-o din gura lui don Bosco şi au păstrat-o în suflet ca pe o comoară. Don Bosco va fi mereu pentru ei siguranţa zilei de mâine.)

---

27 FRANCESIA, Don Bosco prieten..., S. Benigno Canavese 1908, p. 33.

Gastini este un băiat în care don Bosco îşi pune mari speranţe. Dar Carlini la început este împrăştiat şi inconsecvent, nestatornic ca un fluturaş, nu-i prea place să înveţe. În şorţul lui a pus don Bosco acel faimos bilet: «Dacă mori la noapte, unde se duce sufletul tău?» E o atenţionare bine venită. Chiar în seara aceea, Gastini se duce la don Bosco să se spovedească.[28] Devine mai sârguincios la învăţătură. Don Bosco îl pune să studieze alături de Buzzetti, şi îl determină să îmbrace veşmântul preoţesc pe 2 februarie 1851, de întâmpinarea Domnului. Trei ani după aceea, însă, clericul Gastini simte din nou chemarea primăverii, ca un fluture atras de lumina lămpii. Cuvintele Sfântului Filippo Neri, pronunţate adesea de don Bosco, «Fiţi veseli, numai să nu păcătuiţi», implică o prezenţă drăgăstoasă dar continuă a asistenţilor printre băieţii găzduiţi de don Bosco. Dar uneori, chiar aceşti asistenţi îl dezamăgesc pe don Bosco. În primăvara anului 1854, el scrie în registrul de bună purtare: «Viale, Olivero, Luciano, Gastini, au ieşit fără voie în seara zilei de 7 mai şi s-au întors acasă târziu, când toată lumea se culcase deja, drept pentru care au trebuit să sară peste poarta deja încuiată». Carlini, pe atunci de douăzeci şi unu de ani, avusese o escapadă nocturnă împreună cu alţi trei băieţi. În vara următoare va participa curajos la ajutorarea bolnavilor de holeră dar în 1855 va lepăda veşmântul de preot şi se va retrage din Oratoriu. Don Bosco scrie doar şase cuvinte în dreptul numelui acestuia: «A mers să locuiască la sine». Carlini se va simţi mereu legat de don Bosco şi de casa din Valdocco. Fire veselă, el va fi întotdeauna prezentatorul strălucit al oricărei petreceri. Dar cele şase cuvinte ale lui don Bosco cuprind un vis spulberat.

Cele câteva bijuterii ale mamei

28 Ib., pp. 34-35.

Odată cu sosirea primilor băieţi, începură problemele economice pentru don Bosco şi mama sa. Banii cu care puteau contribui micii muncitori găzduiţi de Oratoriu erau foarte puţini. Un mic zidar câştiga 40 de centime pe zi iar pâinea costa 37 de centime kilogramul. «Cum poţi să trăieşti, să mănânci, să plăteşti chiria? – scrie don Bosco – Şi asta nu este totul. Mulţi băieţi îmi cereau tot timpul pâine, pantofi, cămăşi, haine. Aveau nevoie de toate acestea ca să plece la lucru» (*Memorii*, *161*). Don Bosco începu să meargă pe la casele nobililor şi ale celor bogaţi. Prima binefăcătoare a Oratoriului nu a fost însă o contesă ci chiar mama sa. El scrie: «Ne sosise de acasă vin, grâu, porumb, fasole. Pentru a face faţă primelor cheltuieli, vândusem o vie şi ceva pământ. Mama a trimis după zestrea sa pe care până atunci o păstrase cu grijă. Unele dintre lucrurile ei au servit la făcut patrafire, iar rufăria ca feţe de masă în altar. Mama mai avea un mic lanţ de aur şi câteva inele. Le-a vândut ca să cumpere obiecte necesare bisericii»(*Memorii*, 161).

Giovanni Bonetti îşi aminteşte: «Oricât era de dezinteresată de cele lumeşti acea bună doamnă, totuşi nu i-a fost uşor să se despartă de suvenirurile preţioase. O dată am auzit-o zicând: „Când am văzut obiectele acelea pentru ultima oară în mâna mea, m-am simţit profund tulburată şi plină de păreri de rău. Dar imediat mi-am venit în fire şi am spus: mergeţi cu Dumnezeu, căci nu puteţi avea o soartă mai bună decât să hrăniţi şi să îmbrăcaţi nişte bieţi băieţi, şi să faceţi cinste bisericii”» (CL, 125).

Don Bosco s-a întremat, a întărit opera Oratoriului, ce număra 500 de tineri în fiecare duminică şi câteva sute la cursurile serale, a găzduit în casa sa primii băieţi care-l ajutau să privească optimist şi plin de speranţă viitorul. Îşi poate trage puţin sufletul înainte de evenimentele politice ce se dezlănţuie la Torino şi cuprind întreaga Italie ca o

boală virulentă şi periculoasă.

32. Politică la tensiune înaltă

Patru ani de război urmaţi de înfrângere

În Piemont, preoţii făceau politică de când lumea. O politică ce se poate caracteriza cu două cuvinte: *fidelitate* şi *colaborare*, faţă de duce, de principe sau de guvernul la putere. Formula «tron şi altar» (adică consensul dintre Stat şi Biserică) era sinonimă cu ordine şi pace. Bună înţelegere şi supuşi fideli, iată o garanţie a păcii, în schimb, în vreme de război, se nutrea doar speranţa că pacea se va restabili curând. Şi ea era pentru ţăranii piemontezi binele suprem: în vreme de pace nimeni nu le smulgea copiii de lângă ei şi tot aşa nimeni nu le bătătorea pământul sub bocancii militari. Se putea munci pentru pâinea zilnică.

Dar la un timp ceva n-a mai mers.

În septembrie 1792 (trei ani de la începutul Revoluţiei Franceze) o armată a Franţei pune stăpânire pe Nisa şi Savoia şi dă semnalul luptei contra Piemontului. Trupe austriece vin în sprijinul acestuia. În timpul celor patru ani de război, în biserici au loc rugăciuni publice ca Dumnezeu să «apere patria de duşmanul ce calcă în picioare orice religie, ultragiază bisericile şi pe preoţi». Dar în 1796 războiul ia sfârşit cu o înfrângere. Regele pleacă. La Torino şi în zonele rurale, revoluţionarii ridică «arbori ai libertăţii». Mulţi preoţi merg să îi binecuvânteze. Chiuso, în cel de-al doilea volum al cărţii sale, *Biserica în Piemont*, din care am extras informaţiile, scrie: «O parte însemnată a preoţilor nu a stat în cumpănă şi a trecut de partea patrioţilor». Arhiepiscopul de Torino, monseniorul Buronzo, le scrie patrioţilor şi fidelilor (care până atunci fuseseră îndemnaţi să se roage împotriva revoluţionarilor): «Iată-ne declaraţi în mod solemn liberi, egali, republicani. Să fie lăudat de mii de ori numele

Domnului Preaputernic. Marea naţiune triumfătoare este recunoscătoare şi în mod prietenesc doreşte să se unifice cu Piemontul» (p. 44). În biserici, în locul *Te Deum*-ului, imnul de recunoştinţă considerat reacţionar, se cântă *Magnificat*, care cu refrenul său «i-a dat jos pe cei puternici de pe tron» este considerat mai potrivit cu tonul revoluţionar.

Trei ani după aceea, în 1799, în vreme ce Napoleon se află în Egipt, austriecii şi ruşii cotropesc din nou Italia de Nord. Torino este cucerit şi pe străzi se aud strigăte cu «Trăiască regele, moarte revoluţionarilor». În Catedrală i se aduc mulţumiri Domnului cu reacţionarul *Te Deum*. Arhiepiscopul Buronzo le scrie preoţilor şi enoriaşilor fideli: «Care dintre voi s-ar fi gândit că vom vedea cu bucurie şi uimire venind de la miazănoapte două armate puternice să ne elibereze de jugul tiraniei, să ne zdrobească lanţurile şi să revendice drepturile suveranului nostru legitim» (p. 120).

Controverse şi curente de opinie în incinta Seminarului în anul următor, 1800, Napoleon se întoarce. Torino este ocupat din nou de francezi. Monseniorul Buronzo fuge din oraş. Toată lumea e dezorientată. Preoţii de la San Giovanni şi teologii de la Corpus Domini trimit oferte administraţiei patriotice. Din nou se cântă *magnificat* în biserici. Monseniorul Buronzo se umileşte în faţa lui Napoleon în castelul Moncalieri şi se declară dispus să-i jure credinţă. Pentru biserică sunt ani de mare umilinţă. Papa Pius al VII-lea încearcă să încheie o alianţă, făcându-i împăratului concesii enorme. Napoleon nu este însă mulţumit şi adaugă noi articole de lege. Se ajunge la introducerea în cărţile de Catehism a unor întrebări şi răspunsuri referitoare la obligaţia de supunere în faţa «Marelui împărat Napoleon»!

Când în 1809, Pius al VII îl excomunică pe Napoleon,

tensiuni grave apar în dioceze şi seminarii, care se scindează în partide şi curente opuse: pe de o parte cei în favoarea Papei, pe de alta cei ce-l sprijină pe Napoleon. Creştinii sunt scandalizaţi.

1813, bătălia de la Lipsia. 1815, cea de la Waterloo. Napoleon este definitiv înfrânt. Încă o răsturnare de poziţii. În biserici se cântă din nou *Te Deum*. În scrisorile pastorale ale episcopilor piemontezi se pot citi fraze de tipul: «Gratiile au fost rupte şi noi suntem liberi!». Restauraţia monarhiei este «doar opera lui Dumnezeu».

Episcopi ca nişte giruete

Odată cu revenirea regelui la Torino, «vechiul regim» pare că s-a restabilit definitiv. Dar doar după şase ani, în martie 1821, izbucnesc revoltele în favoarea Constituţiei. Ele îl obligă pe Vittorio Emanuele I să plece în exil, îl aduc pe tron pe Carlo Felice şi îl fac pe tânărul regent Carlo Alberto să semneze Constituţia. Primul secretar de Stat, Dai Pozzo, le cere episcopilor să «le recomande enoriaşilor rugăciuni publice de mulţumire aduse lui Carlo Alberto». Dar de abia se pun aceştia pe treabă, că din Modena unde se afla, Carlo Felice îl trimite pe prinţ în exil.

Încă o dată preoţimea este pusă în încurcătură. Carlo Alberto pleacă şi în fruntea guvernului constituţional este pus un canonic, don Marentini. Dar Carlo Felice, revenit la Torino, îşi dezlănţuie ura faţă de acesta şi arhiepiscopul Chiaverotti le scrie credincioşilor că «numai Divina Providenţă are meritul dispariţiei ca praful în vânt a noului guvern ce voia să înlocuiască monarhia» (Chiuso, 3, 72).

Aceşti episcopi cu fundul în două luntrii, cum vine vorba, iau dezamăgit pe mulţi buni creştini. Păreau adevărate giruete ce se întorceau după cum bătea vântul. Dar dacă examinăm cu atenţie acţiunile lor, ne apare un alt aspect: ei fac parte din categoria celor fideli principiului care de peste o mie de ani reglementează relaţiile dintre

Biserică şi Stat: *fidelitate şi colaborare*, *alianţă între tron şi altar*.

Naşterea copiilor, educarea lor, căsătoriile, organizarea vieţii colective, totul se desfăşurase întotdeauna în armonie cu cerinţele binomului Stat-Biserică. Distrugerea legăturii dintre aceste două puteri, a relaţiei dintre ele, nu putea să ducă decât la anarhie şi dezordine.

Din această cauză şi nu din josnicie sau superficialitate, episcopii se aliniaseră de fiecare dată autorităţii constituite, trecând dintr-o extremă în alta ca nişte adevăraţi acrobaţi.

Politica lui «Tatăl Nostru»

Dar politica a luat o nouă întorsătură. Curând, cu atâtea Constituţii şi Parlamente, guvernele devin adevărate balanţe cu echilibru instabil, sfâşiate între tendinţe opuse. Dacă episcopii şi preoţii continuă să facă politică, consecinţele vor fi grave: se vor folosi de numele Domnului ca de un stindard, ceea ce nu-i va uni ci-i *va dezbina* pe creştini.

În anii aceştia plini de politică la înaltă tensiune, don Bosco înţelege că preoţii trebuie să se ţină departe de ea. Va avea mari probleme din cauza acestei atitudini, dar va repeta cu hotărâre: «preotul catolic nu are o altă politică decât pe aceea a Evangheliei» (MB 6, 679).

Preoţii, clericii şi Salesienii săi trebuie să-şi demonstreze întreaga capacitate de acţiune într-un mod mai eficient decât prin aderarea la partide şi curente politice: mântuirea sufletelor, hrănirea şi educarea tinerilor săraci, instaurarea pe pământ a împărăţiei Cerurilor. Don Bosco denumeşte toate acestea: politica lui «Tatăl nostru».

Nu a fost o atitudine exclusivă a lui don Bosco. Şi don Cafasso le spunea preoţilor, elevii săi: «Nu puneţi la inimă

lucrurile politice. Politica preotului este aceea a Evangheliei şi a caritătii» (MB 6, 222). În vreme ce răsună la orizont primele tunete ale marii furtuni ce se va dezlănţui în 1848, mai mulţi episcopi piemontezi au aceeaşi atitudine. Din păcate nu este cea predominantă, nici măcar printre elevii lui don Cafasso. În timpul revoluţiei paşoptiste, preoţii vor fi divizaţi şi seminarişii se vor îmbăta cu politica romantică. Chiar marele don Cocchi va merge să fluture steagul tricolor pe străzi şi va încerca să participe la război împreună cu băieţii săi. Dar după primul val al exaltărilor, episcopii piemontezi reuniţi la Villanovetta de Saluzzo (în iulie 1849) vor hotărî să le interzică preoţilor participarea la reuniuni cu caracter politic şi luarea oricărei atitudini pro sau contra vreunui candidat politic» (Chiuso 3, 293). Este începutul timid şi resemnat al unei separări între Stat şi Biserică, sciziune ce se va adânci în pofida unor reveniri temporare. Aşadar don Bosco nu adoptă o poziţie originală şi neobişnuită. El urmează (şi întrucâtva anticipează) poziţia epocii sale.

Dar înainte ca episcopii să se pronunţe se dezlănţuie evenimentele ce marchează anul 1848.

33.1848: cocarda tricoloră

Aplauzele lui Carlo Alberti şi Garibaldi

Anul 1848 este ca un copac cu rădăcini adânci înfipte în istorie. În iunie 1846, a fost ales Papă în mod surprinzător tânărul cardinal Mastaï-Ferretti (54 de ani), care a luat numele de Pius al IX-lea. În Italia era aşteptat un eliberator. Fusese căutat la Torino, Napoli, Modena. În schimb, el se ivi la Roma, oraşul în care nimeni nu credea să apară. «La orice mă aşteptam mai mult decât la un Papă liberal», spune dezolat puternicul cancelar austriac Metternich, de 34 de ani, care veghează cu străşnicie absolutismul monarhic.

Se înşela însă la rându-i. Papa Pius al IX-lea făcea

totul ca să-l inducă în eroare pe el şi pe atâţia alţii. Nu avea idei liberale. Dar nu-i convenea ca Austria să-şi bage nasul în treburile Italiei, şi să trimită războinici în orice colţ al peninsulei. Şi-şi susţinu convingerile din înaltul Scaunului Pontifical. Era uman şi de aceea îi eliberă pe prizonierii politici ce fuseseră închişi pentru că făcuseră ceva agitaţie prin oraşe. I se păru drept ca locuitorii comunelor să-şi aleagă singuri conducătorii (că doar nu-l alegeau pe Papă) şi ca în ziare să se scrie ce se gândeşte, în limitele bunului simţ şi al respectului faţă de autorităţi. Toate aceste lucruri, normale pentru Papa Mastaï, au dezlănţuit scandalul. Toată lumea striga sus şi tare că sosise Papa neoguelfist anunţat în profeţiile lui Gioberti, sau că Pius al IX-lea va ajunge primul preşedinte al federaţiei statelor italiene.

Papa îşi avea şi el slăbiciunile sale. îi plăceau aplauzele, de aceea le acceptă de la mulţimea ce organiza procesiuni cu torţe în cinstea lui, de la Carlo Alberti care îi oferi spada sa, de la Garibaldi ce-i puse la dispoziţie pe luptătorii săi, «cămăşile roşii», şi oarecum mai puţin de la Mazzini, care luă tonul sfătos şi protector al Sfântului Duh.

Nu-şi dădu repede seama că toate duceau în mod inevitabil la războiul cu o altă naţiune catolică, Austria, şi mai devreme sau mai târziu la dispariţia Statului Pontifical.

Pius al IX-lea era un preot foarte bun, dar un politician naiv, ceea ce nu nu se poate spune despre liberalii care hotărâseră să se folosească de el pentru a declara război Austriei iar în caz că se va dovedi greu de manipulat, să-l părăsească şi să-l expună oprobriului public. Faptul că Papa a fost primul care a acordat libertăţi îngrădite vreme de 34 de ani a avut efectul scânteii într-un depozit de praf de puşcă. Europa a explodat. Marile oraşe au văzut baricade pe străzi, au simţit ropotul împuşcăturilor şi s-au aprins de mânia sacră în faţa

sângelui primilor martiri ai libertăţii. Revoluţia a incendiat Parisul (23 – 24 februarie), Viena (13 martie), Berlin (15 martie), Budapesta (15 martie), Veneţia (17 martie), Milano (18 martie).

De ce liberalii, burghezii patrioţi şi muncitorii se luptau cot la cot pe baricade?

Voiau în primul rând ca regii absoluţi, stăpâni deplini pe viaţa şi moartea supuşilor lor, creatorii unor bariere vamale ucigătoare pentru comercianţi, apărătorii interdicţiei de a organiza greve şi sindicate (şi deci cauza vieţii inumane din fabrici) să nu mai fie atotputernici. Orice rege trebuia să fie secondat de un Parlament care să facă legile, trebuia să jure credinţă faţă de Constituţie (legea fundamentală care garantează drepurile cetăţenilor).

Apoi se luptau pentru ca Austria să nu mai fie jandarmul monarhiilor absolute, impuse prin Congresul de la Viena.

Revoluţiile au avut un succes fulgerător: regii au fost răsturnaţi de la putere, Austria zdruncinată. La un moment dat, Radetzky, generalul şi şeful preaputernic al armatei austriece în Italia, se lupta pentru un împărat ce fugise împreună cu curtea sa din capitală, pentru un cancelar ce-şi dăduse demisia şi se refugiase în Anglia, şi împotriva unei revoluţii care triumfase deja în capitala imperiului austro-ungar, Viena, unde ministrul de Război fusese spânzurat de un felinar.

Se bat pentru un 2 %

În Italia, muncitorii nu participă la revoluţie, (cu excepţia celor din Milano). Constituţiile pe care liberalii vor să le impună monarhilor absoluţi sunt scrise de burghezi şi apără drepturile burgheziei. Se cere dreptul la vot pentru un doi la sută din totalul populaţiei (respectiv pătura cea mai bogată) şi desfiinţarea barierelor vamale

care împiedică comerţul dar nu fac spune un cuvânt despre dreptul la grevă şi sindicate. Proletarii trebuie să rămână proletari.

De aceea, în Italia anul 1848 este dominat de liberali şi trece prin trei faze: Constituţiile, insurecţiile împotriva Austriei, războiul cu Austria condus de Carlo Alberto.

Don Bosco lipseşte de la petrecere împins de atitudinea Papei (şi de insurecţia de la Palermo) regele celor Două Sicilii este primul care acordă Constituţia (pe 29 ianuarie).

Cel de-al doilea este Leopoldo, marele duce al Toscanei (17 februarie).

Apoi a venit rândul lui Carlo Alberto. Nehotărât ca întotdeauna regele era neliniştit să încâlce jurământului solemn făcut lui Carlo Felice cu 24 de ani în urmă. Se pare că l-a chemat dinaintea sa pe Arhiepiscopul de Vercelli, d'Angennes, pentru a şti dacă putea acorda Constituţia cu jurământul acela pe conştiinţă sau trebuia să abdice. În mod sigur pe 2 februarie se gândea să părăsească tronul, şi cinci zile după aceea promise în mod solemn Constituţia, pe care o semnă pe 4 martie.

Între 7 februarie şi acest 4 martie, a avut loc prima confruntare dură între don Bosco şi politică.

Pe 27 februarie, liberalii pregătiseră la Torino o mare «petrecere de mulţumire» pentru faptul că regele le promise Constituţia (numită «Statut»). Marea piaţă Vittorio era arhiplină, ticsită de delegaţii sosite din toate părţile Piemontelui, Liguriei, Sardiniei şi Savoiei. Toate organizaţiile fuseseră invitate să participe. Aproape 50.000 de persoane au defilat în faţa regelui călare, în drum spre piaţa Vittorio.

Arhiepiscopul Fransoni (duşman al ideilor liberale) refuzase să slujească Liturghia şi să cânte *Te Deum* în biserica *Preacuratei* ce se înalţă în centrul oraşului. A

permis doar să fie dată binecuvântarea euharistică. Le interzisese chiar seminariştilor să participe, dar aceştia s-au opus ordinului şi au mărşăluit cu cocarda tricoloră pe piept, Au fost invitaţi şi membrii Oratoriului. Don Bosco notează în *Memoriile* sale cuvinte legate de acest eveniment, ce ne ajută să-i desluşim modul de a gândi: «Marchizul Roberto d'Azeglio, principalul promotor al acestor manifestări, ne-a făcut o invitaţie formală să participăm. (…) în piaţa Vittorio se pregătise un loc pentru noi lângă celelalte institute din Torino. Ce să fac? Să refuz era ca şi cum m-aş fi declarat duşmanul Italiei. Să particip însemna să accept nişte principii pe care eu le consideram periculoase. (…)

— D-le marchiz, între convingerile mele se află şi reţinerea de a mă amesteca în treburile politice, niciodată pro niciodată contra. Atunci ce vreţi să faceţi?

— Tot binele posibil pentru băieţii abandonaţi. Să-mi folosesc toată priceperea pentru ca ei să devină nişte buni creştini, în ceea ce priveşte religia şi nişte buni cetăţeni pentru societate. (…)

— Greşiţi, dacă veţi continua să vă ţineţi de acest principiu, veţi fi părăsit de toţi şi opera dumneavoastră nu se va putea realiza. (…)

— Vă mulţumesc pentru bunăvoinţa şi sfaturile bune pe care încercaţi să mi le daţi. Invitaţi-mă să particip la ceva unde un preot să poată să-şi arate în mod concret dragostea faţă de aproapele său şi mă veţi vedea gata să-mi sacrific chiar şi viaţa pentru acea cauză. Dar eu vreau să rămân acum şi întotdeauna departe de politică.

(…) După acea întâlnire, marchizul a rupt relaţiile cu noi. Mulţi oameni ai bisericii şi laici m-au părăsit… Am rămas practic singur»(*Memorii*, 183).

Vânătoarea de preoţi

După semnarea Constituţiei la Torino (4 martie) nu

au mai avut loc petreceri, ci s-a dezlănţuit vânătoarea de duşmani ai Constituţiei, consideraţi de liberali a fi Arhiepiscopul, Iezuiţii, Căminul lui don Guala şi don Cafasso, şi maicile învăţătoare de la Sacre Coeur.

«În acele zile, scrie don Bosco, un fel de frenezie s-a răspândit printre tineri. Se adunau în diferite locuri din oraş, în pieţe sau pe străzi, luau cu asalt biserici şi maltratau preoţi. Orice ofensă adusă religiei era considerată o ispravă pe cinste. Eu am fost atacat de mai multe ori pe stradă şi acasă. Într-o zi, în timp ce predam catehismul glonţul unei archebuze a spart fereastra, m-a atins, rupându-mi haina în mai multe locuri între braţ şi torace, şi s-a oprit în perete unde a făcut o gaură mare. Altă dată, în vreme ce mă aflam în mijlocul unui grup de băieţi, ziua în amiaza mare, o persoană, pe care de altfel o cunoşteam bine, a sărit la mine cu un cuţit. Am scăpat ca prin minune, fugind în camera mea şi închizând uşa cu zăvorul.

Don Borel a scăpat şi el de un glonte ce-i era destinat şi de un cuţit ucigaş care viza de fapt pe altcineva. Era greu să-i calmezi şi să le schimbi ideea acelor tineri dezlănţuiţi. (…) în anul 1848, atâtea idei şi acţiuni au fost pervertite, încât nu mai puteam avea prea multă încredere nici în colaboratorii cei mai apropiaţi. Orice treabă casnică trebuia făcută de mine şi de mama» (*Memorii*, 173 ss).

Sciziune şi între preoţi

Dezbinarea preoţilor «politici» în acel timp turbulent este deosebit de gravă. Chiuso povesteşte faptele mai importante în douăzeci de pagini ale celui de-al treilea volum de operele ale sale. Eu voi face referinţă la aspectele deosebite.

Fenomenul cel mai grav este revolta din Seminarul mare. Deja în timpul Sfintei Liturghii de Crăciun, slujită de arhiepiscop în Catedrală, seminariştii s-au aşezat în

prezbiteriu cu concarda tricoloră pe piept. Repetă gestul de la «sărbătoarea de mulţumire» din 7 februarie, opunându-se astfel oricărei interziceri formale. În zilele următoare organizează «o serată patriotică». Aduc în salon o statuie a libertăţii, o împodobesc cu steaguri tricolore şi declamă pe rând compoziţii romantice închinate Italiei şi lui Carlo Alberto, între torţe aprinse şi imnuri patriotice. Părintele Marcantonio Durando, auzind toată forfota aceea, deschide uşa şi-i admonestă cu un oftat: «Rugaţi-vă Celui de Sus, copii mei». Arhiepiscopul are idei reacţionare şi ca atare partea lin de vină. Nu poate însă tolera această provocare continuă. Închide Seminarul şi îi trimite pe toţi acasă.

Pentru a sărbători Statutul preoţii de la Sfântul Dominic pun în seara de 9 februarie pe uşa bisericii o pancartă cu aceste cuvinte edificatoare scrise pe ea: «Fie ca Dumnezeu Preaînaltul să te binecuvânteze, slăvite rege Carlo Alberto, cel mai mare binefăcător al neamului şi poporului tău». De la Muntele Capucinilor un călugăr exaltat trimite Camerei Deputaţilor o Invitaţie Sacră în care cere ca ordinele religioase să fie desfiinţate, neexistând alte mijloace mai bune pentru reformarea lor. Printre «Preoţii Misiunii», câteva «spirite uşoare şi imprudente, tulburate de cursul evenimentelor» vor să instaureze un regim popular, se răzvrătesc faţă de superiori, fac corespondenţă clandestină în care urzesc comploturi şi pun la cale conspiraţii.

Părintele Perini a făcut poate acţiunea cea mai josnică din acea perioadă. Atunci când pe 29 martie, monseniorul Fransoni a plecat în exil în Elveţia, Perini a acceptat sarcina propusă de Administraţia Statului de a merge în persoană să pună sechestru pe bunurile superiorului său.

În acele vremuri de proaspătă libertate, poporul era

adesea provocat în modurile cele mai diferite să-i urască pe preoţi şi pe oamenii bisericii. Domenico Bongiovanni, fratele unuia dintre primii preoţi salesieni, îşi aminteşte că în acele luni «era avid să meargă la teatrele populare din Cetăţuie». Acolo vedea «scene impresionante cu bandiţi şi poveşti înspăimântătoare despre Inchiziţie... Călugăr i şi preoţi erau înfăţişaţi cum tăiau capetele unor bieţi oameni şi se jucau după aceea mingea cu ţestele lor sângerânde». El comentează: «Era o artă perversă dar din păcate convingătoare. Fantezia mi se punea în mişcare şi simţeam că plesnesc de furie şi de ură faţă de preoţi!»[29]

Liberalismul – Notă în 1846, roadele Revoluţiei Franceze se puteau vedea în noul sistem ideologic, *liberalismul*. Ar fi o prostie să considerăm evenimentele secolului al XIX-lea ca o primă tentativă a umanităţii de a cuceri libertatea. Întreaga istorie umană – îl citez pe Pietro Scoppola – este o istorie a libertăţii, de cucerire a ei sau de luptă pentru libertate. Dar aspiraţia către aceasta, ce marchează cumpăna veacului al XIX-lea şi a fost botezată *liberalism*, are o serie de trăsături caracteristice. Este strâns legată de Constituţia franceză din 1791, care afirmă în introducere: «Oamenii se nasc liberi şi rămân liberi şi egali în drepturile lor... Aceste drepturi sunt libertatea, proprietatea, siguranţa şi rezistenţa la opresiune. Naţiunea este izvorul esenţial al oricărei suveranităţi».

Rădăcinile istorice ale acestui liberalism – afirmă Guido de Ruggero – este negarea autorităţii ecleziastice, impulsionată de opera reformei protestante care la rândul său a evoluat prin iluminismul voltairian către deplina afirmare a autonomiei absolute a omului, care nu

---

29 FRANCESIA, Amintiri biografice ale Salesienilor Defuncţi, S. Benigno Canavese 1903, p. 14.
G. BOSCO, Referinţe istorice despre Congregaţia Sfântului Francisc de Sales, Roma 1874, în OP ED 25,231.

recunoaşte altă lege decât pe aceea a propriei raţiuni. Aceste libertăţi sunt deci însoţite de o totală indiferenţă faţă de religie şi de revelaţia creştină.

Un liberalism astfel conceput nu putea să nu se declare anticlerical şi era combătut de biserică nu atât pentru concluziile sale cât pentru premisele, rădăcinile sale ideologice.

Dar alături de liberalismul anticlerical, în Italia a apărut şi un liberalism catolic, ai cărui reprezentanţi de seamă sunt Rosimini, Manzoni, Lambruschini, Capponi. Pentru aceştia libertatea proclamată de Revoluţie (ce cuprinde libertatea civilă, politică, de conştiinţă şi de presă) este o valoare creştină, oricare ar fi posibilele ei rădăcini istorice. Libertatea umană îşi are adevăratul izvor în demnitatea interioară, religioasă, spirituală a fiecărui om.

În Piemont, în 1846, existau aşadar două forme de liberalism, una anticlericală şi cealaltă catolică. Amândouă apelau la Carlo Alberto pentru a obţine două obiective: *constituţia* care garantează libertăţile civile şi politice ale cetăţenilor şi *războiul cu Austria* pentru a înfăptui mult dorita unitate a Italiei.

În acei ani, în fruntea mişcării liberale, se afla Vicenzo Gioberti, care în cartea sa *Superioritatea civilă şi morală n italienilor* a încercat să-i dea liberalismului o înfăţişare moderată şi catolică, denumită „neo-guelfism” (cf. P. SCOPPOLA, «Biserică şi Liberalism în secolul al XIX-lea» în *Studiul şi învăţămintele istoriei*, AVE-UCIIM, Roma 1963).

34. Război în Lombardia şi pe pajişti

La Torino e o linişte ce umple sufletul de spaimă

18 martie 1848. La Milano începe revolta împotriva trupelor austriece ale lui Radetzky. O zi după acea, contele Arese ajunge la Torino trimis de milanezi. Cere ca trupele

piemonteze să intervină în ajutorul lor, înainte ca feldmareşalul austriac să treacă la contraatac.

Carlo Alberti este luat pe nepregătite. O mare parte a armatei a fost trimisă în Savoia, unde se teme de un atac al Franţei din nou revoluţionare. Consiliul de miniştri tergiversează luarea unei decizii, dar în dimineaţa zilei de 21 iunie, soseşte un mesaj urgent din Milano, «în care se arată că lucrurile stau prost pentru cetăţeni» (PINTO, 287).

23 martie. Regele pune capăt şovăielilor şi declară război. O mare de oameni se adună noaptea în faţa palatului regal. Carlo Alberti se arată în balcon «în luminile torţelor purtate de valeţi». Răspunde strigătelor mulţimii fluturând tricolorul (care din acest moment va înlocui steagul albastru al casei de Savoia).

În noaptea dintre 24 şi 25 martie, regele şi principele ereditar pleacă spre graniţa de la Ticino în fruntea a 60.000 de oameni. Pe 8 şi 9 aprilie, are loc prima bătălie dintre austrieci şi avangarda piemonteză.

Regimentele, adunate în grabă din Savoia, poposesc câteva ore la Torino, după care încă obosite şi pline de praf îşi continuă drumul spre front. Sunt sechestraţi toţi caii pentru transportul artileriei. La Torino nu mai circulă nicio trăsură. Sa aşternut o tăcere înspăimântătoare.

Membri ai Oratoriului pleacă pe front

Francesia îşi aminteşte de acele zile trăite la Valdocco.

«Atunci când a izbucnit războiul din 1848 şi regele nostru Carlo Alberto a plecat în fruntea armatei, mulţi dintre tinerii care frecventaseră printre primii Oratoriul cu şase, şapte ani în urmă au trebuit să meargă pe front. Don Bosco, ca un tată plin de afecţiune, i-a strâns laolaltă şi le-a dat sfaturi bune, asigurându-i că se va ruga pentru ei. Toţi i-au scris în repetate rânduri, promiţându-i că se vor

întoarce repede la Torino şi la dragul lor Oratoriu (…).

Între timp, don Bosco încerca să le urmărească mişcările pe hartă, însemna locurile unde aveau bătălii, înfigând ace ici şi colo, apoi ne dădea veşti nouă celorlalţi despre colegii aflaţi departe (…). Tinerii mai maturi, înflăcăraţi de don Bosco, veneau aproape în fiecare duminică să se spovedească şi să se roage pentru soldaţi. Şi cu câtă dragoste aşteptam veştile! Dacă don Bosco ne anunţa că a primit scrisori, fie direct fie prin intermediul rudelor, se făcea linişte în jurul lui pentru a fi numai ochi şi urechi la ce ne spunea» (VBP, 146).

Trompeta bersalierului

Dar veştile de pe front nu-i îndemnau pe băieţi numai la rugăciuni. Pieţele din Torino, câmpiile de la periferie deveniseră adevărate câmpuri de luptă. După şcoală ori de abia ieşiţi din atelierul sau fabrica unde lucrau, se împărţeau pe cete înarmate cu bâte şi alte arme artizanale, şi se năpusteau în joacă unii asupra celorlalţi. Începeau lupte periculoase, în care unii erau chiar grav răniţi. Mai ales în zilele de sărbătoare, pieţele şi străzile de prin mahalale erau luate cu asalt de aceşti războinici improvizaţi.

În vreme ce toată lumea se plângea de această nouă năpastă, don Bosco s-a folosit de climatul de război pentru a inventa un nou joc. Prietenul său Giuseppe Brosio fusese bersalier şi se pricepea la bătălii. Don Bosco l-a invitat să vină la Oratoriu cu uniforma militară şi trompeta, să formeze un mic regiment din tinerii cei mai năbădăioşi şi mai isteţi. În acelaşi timp, a cerut de la guvern 200 de puşti vechi de antrenament, la care ţeava era înlocuită cu un băţ mai gros.

«Era o distracţie nemaipomenită – îşi aminteşte Francesia – când după masa de prânz, mergeam în camerele unde se ţinea echipamentul de joacă. Să fi văzut

furia cu care ne aruncam asupra puştilor din lemn masiv, şi cu ce aer bătăios ne luam la trântă, umflându-ne în pene ori de câte ori făceam acele exerciţii marţiale» (VBP, 141).

Lumea venea întins chemată de trompeta bersalierului şi de strigătele combatanţilor. Cele două batalioane se aşezau de o parte şi de alta a pajiştei, iar când se dădea startul, scoteau strigăte de ura şi luau poziţia de tragere. Apoi băieţii porneau la atac cu baioneta, sau se pregăteau de lupta corp la corp, atenţi să nu îşi lase flancurile descoperite. Spre sfârşit, generalul arunca în luptă ultimele rezerve. Era nevoie de toată autoritatea lui Brosio şi a lui don Bosco pentru a se declara pace în aplauzele publicului şi ale participanţilor, după care acesta trecea printre învinşi şi învingători cu un cornet plin de caramele (CL 310). Bersalierul primea felicitările spectatorilor şi, îşi aminteşte Francesia cu un zâmbet, «voia cu tot dinadinsul să ne povestească pentru a mia oară aventurile sale».

În Biserică înveţi distrându-te

Să-i aduci pe băieţi în Biserică după asemenea isprăvi nu era treabă uşoară. Şi totuşi don Borel şi don Bosco reuşeau cu ajutorul unei predici îndrăgite de tineri.

«Începură să ţină predica duminicală sub formă de dialog». Don Bosco se amesteca printre băieţi şi îi punea lui don Borel (urcat în amvon) nişte întrebări atât de hazlii, încât îi făcea pe toţi să prăpădească de râs. Don Borel răspundea cu tonul unui bătrân paroh supărat foc, care-l dojenea pe «tinerelul» ce-l descosea astfel. Apoi, încetul cu încetul, conversaţia ajungea la aspecte practice. Se vorbea de injurie şi blestem, de participarea la Sfânta Liturghie, despre bucuria sufletească a celui cu conştiinţa curată şi iubitoare de Dumnezeu. Dar întotdeauna replicile erau vesele şi ironiile înţepătoare dar pli le de vioiciune. Această metodă, adoptată în zilele de război, n-a mai fost

părăsită în cadrul Oratoriului. Tinerilor le-a plăcut întotdeauna. Era de ajuns să se spună că predica de duminică va fi sub formă de dialog, şi o grămadă de mici spectatori se înghesuia în capelă» (CL 191).

Pe 29 aprilie situaţia se schimbă

Războiul Piemontului cu Austria a devenit aproape spontan războiul *Italiei* împotriva Imperiului Austro-ungar.

Pius al IX-lea trimisese 17.000 de oameni sub comanda generalului Durando «la graniţa Statului Pontifical». Trebuiau «să apere» hotarele sau să i se alăture lui Carlo Alberto? Papa nu dăduse niciun ordin în acest sens, dar Durando trecu graniţa şi îi dispuse în linie de luptă pe soldaţii pontificali.

Zece zile mai târziu, urmând exemplul papei, Ferdinand de Napoli trimite la rându-i 16.000 de soldaţi, şi însuşi Leopold le acordă permisiunea să plece voluntarilor toscani.

La început se înregistrează victorii una după alta (Radetzky e pus în încurcătură: guvernul său este oare acela al cancelarului Metternich care a fugit în străinătate sau cel al revoluţionarilor care au ocupat Viena şi au ridicat pe clopotniţa cea mai înaltă a oraşului steagul negru, roşu şi albastru? Austriecii vor victoria lui sau pe cea a insurgenţilor?).

Soseşte ziua de 29 aprilie. Pius al IX-lea, prins la strâmtoare, trebuie să se hotărască: pace ori război. Preţul este foarte mare: o schismă între Austria catolică şi Papă. Într-un discurs public, Suveranul Pontif declară solemn că fiind părintele tuturor popoarelor el nu se poate transforma în promotorul războiului împotriva vreunuia dintre fii săi. Deziluzia este enormă în Italia. Popularitatea Papei Pius al IX-lea scade vertiginos. Presa pentru cei ce ştiu să citească şi teatrul pentru analfabeţi sunt instrumentele prin care se incită oamenii să ia atitudine

contra Papei, numit «trădător şi duşman al Italiei». În vinietele satirice ale ziarelor umoristice, preoţii sunt înfăţişaţi ca şobolani respingători care rod şi devoră Italia.

Chiar don Bosco este atacat în fel şi chip. Grupuri de tineri dansează pe pajiştea din faţa Oratoriului şi îi împroaşcă cu sudălmi pe băieţii care îl frecventează. Cânturile din mica biserică sunt acoperite de râsete. Uneori acoperişul şi ferestrele devin ţinta preferată a pietrelor aruncate cu mânie de tinerii revoluţionari.

De pe front sosesc veşti despre un şir nesfârşit de înfrângeri. Trupele Papei, ale regatului napolitan şi toscan se retrag. Rămân doar voluntarii. La Custoza, în timpul unei bătălii ce a durat trei zile, Radetzky îi înfrânge pe piemontezi. Chiar Milano este abandonat (Milano care-l consideră pe Carlo Alberto «trădător» şi ar vrea să-l ştie în bătaia puştilor). Pe 9 august se semnează armistiţiul Salasco cu austriecii aflaţi acum la hotarele Piemontului.

Marile speranţe pe care şi le făcuseră primăvara erau spulberate deja în zilele toride ale verii. Regele Neapolelui a retras Constituţia. La Milano se întorc austriecii. Parisul şi Praga văd reinstaurarea ordinii cu ajutorul tunurilor. împăratul se înapoiază la Viena adus de trupele dictatorului militar, principele Windischgrătz, care cândva ordonase spânzurarea a 13 generali trecuţi de partea revoluţionarilor. Pius al IX-lea fuge din Roma după asasinarea Primului său Ministru, Pellegrino Rossi.

Exerciţii Spirituale ca un izvor binefăcător

Don Bosco este un preot simplu, practic. Dar el meditează asupra evenimentelor. Scrie: «În anul acela, 1848, un spirit ameţitor s-a ridicat contra ordinelor religioase şi a congregaţiilor, în general împotriva clerului...». Nu îl înspăimântă faptul că există oameni care se ridică împotriva preoţimii, mereu au existat şi dintre aceştia. Caută în schimb cauza pentru a găsi un remediu. I

se pare că vina o poartă faptul că mulţi dintre preoţi nu sunt din popor. Ei provin din familii înstărite, chiar nobile. Dacă se doreşte ca oamenii de rând să-i simtă pe preoţi ca fiind «de-ai lor», trebuie ca aceştia să fie căutaţi «nu în familii de vază ci printre cei ce mânuiesc sapa şi ciocanul». Ajuns la această concluzie, don Bosco trece imediat la fapte. (Nu-şi va irosi nicio clipă din viaţă lamentându-se că timpurile sunt neprielnice). «Cu aceste gânduri am început să invit pe câte Unul (*dintre tineri*) să-mi ţină tovărăşie la prânz sau cină. Veneau să citească, să scrie, să studieze şi între timp vorbeam despre curentele de opinie înveninată care circulau în zilele acelea contra religiei... Făceam toate acestea cu gândul să observ, să cunosc, să aleg unele persoane adaptate vieţii în comun şi să le propun să rămână cu mine. Acţionând mereu în această direcţie, în 1848 am organizat un mic curs de Exerciţii Spirituale. Am adunat vreo 50 de băieţi. Luau prânzul şi cina cu mine, dar cum nu dispuneam de paturi pentru toţi, unii mergeau să doarmă la ei acasă. Aceste exerciţii au dat rezultate foarte bune. Câţiva băieţi cu care părea că până atunci am muncit degeaba, au început o viaţă creştinească plină de demnitate» (*Memorii*, 176).

Felul în care don Bosco, în mijlocul cutremurelor politice şi anticlericale din 1848, cheamă 50 de mici muncitori să facă Exerciţii Spirituale într-o casă de pe malurile Dorei este un spectacol tulburător. La fel, zece ani mai târziu, în Franţa devastată de revoluţie şi sfâşiată de legi anticlericale, o fetiţă, Bernadette, se va apuca să sape cu mâinile în colţul plin de noroi al unei grote din Pirinei.

Două gesturi aparent nesemnificative, ridicole pentru profesioniştii politicii şi programatorii ştiinţifici ai societăţii.

Şi totuşi, din acea grotă noroioasă va porni un izvor de apă miraculoasă ce va reda sănătatea şi speranţa unei

mulţimi nesfârşite de oameni.

Din acea săptămână de Exerciţii Spirituale vor izvorî mulţi tineri preoţi, cu feţele luminate de zâmbetul credinţei şi hainele pline de praf, preoţi pe care oamenii simpli îi vor simţi ca fiind «de-ai lor». În Oratoriile de la periferie îi vor vedea bucuroşi cum se joacă şi cum se roagă împreună cu fiii lor, şi vor accepta să primească de la ei cuvântul Evangheliei, spus cu simplitate şi voioşie.

35. Cu linguriţa în buzunar

Nefasta Novara

Armistiţiul cu Austria a durat şapte luni şi la Torino a fost timp suficient să fie răsturnate patru guverne. Ură, tensiune, acuzaţii pluteau în aer. Puternicul vremii era Gioberti, capul democraţilor, un om vanitos la culme. Se purta cu regele precum cu un şcolar greu de cap şi folosea toate prilejurile în Parlament ca să-şi impună cuvântul de ordine: reînceperea războiului cu Austria. Nimeni nu îndrăznea să i se opună. «Dacă vrem să salvăm monarhia, trebuie să pornim din nou la război», scria resemnat ministrul Perrone, care ca general ştia cum ar fi urmat să se sfârşească lucrurile. Erau însă cu toţii de acord să nu-l mai dorească pe Carlo Albero în fruntea armatei. Generalul La Marmora plecă la Paris să angajeze un «general adevărat». Francezii Bugeaud, Lamoriciere, Bedeau, Chagarnier au refuzat. Într-un sfârşit acceptă polonezul Chrzanowsky, contactat la Dresda. Piemontul semăna cu o echipă de fotbal în căutarea centrului înaintaş. Războiul începu din nou pe 20 martie 1849 şi austriecii trecură imediat graniţa, ameninţând Novara şi Vercelli. A doua zi, Chrzanowsky dădu semnalul luptei şi angajă trupele într-o bătălie ca la carte de puse pe fugă regimentele austriece în cantonul Vigevano.

Pe 23 martie, toate forţele piemonteze erau concentrate la Novara şi austriecii au pornit atacul. Au fost

respinşi de două ori, dar a treia oară au reuşit să spargă linia frontului. Spre seară, Carlo Alberto trimise în contraatac toate batalioanele împreună cu rezervele. Luptele s-au dat pe un front de patru kilometri şi doar concentrându-şi repede toate forţele, generalul austriac a reuşit să respingă asaltul. În trei zile, Radetzky câştigase totuşi şi bătălia şi războiul. Dar recunoscu sincer: «Dracii de piemontezi sunt greu de învins, în ciuda oboselii marşurilor îndelungate şi a numărului mic de soldaţi. Nu o dată am crezut că mă vor obliga să bat în retragere» (PINTO, 309).

La ora unu noaptea, în palatul Bellini din Novara, Carlo Alberto abdică. îi încredinţează tronul şi Statul fiului său Vittorio Emanuele. Urcat într-o trăsurică strâmtă şi incomodă, făcută pentru plimbări în grădinile regale, fostul monarh o porneşte pe un drum fără întoarcere. Nimeni nu ştie unde pleacă. Unii vorbesc de o mănăstire a trapiştilor, unde ar vrea să se călugărească. A ajuns în schimb la Oporto, după 27 de zile, sfârşit de oboseală şi cu sufletul zdrobit. A tras mai întâi la un han, după care a fost găzduit într-o casă particulară. Le-a interzis membrilor familiei sale să-l urmeze. Se pare că a murit trei luni mai târziu, asistat doar de un preot ce murmura rugăciuni la căpătâiul lui. Principele Umberto, care avea pe atunci cinci ani, va păstra mereu în amintire imaginea palidă a acelor zile: uniforme militare şi zarvă de cavaleri înarmaţi, neliniştea mamei (fiica viceregelui austriac al Lombardiei şi soţia noului rege al Piemontului) şi gustul ultimelor bomboane fondante de ciocolată pe care le primiseră de la bunic, el şi sora sa Clotilde.

Sărăcie pentru toţi

Războiul şi înfrângerea au slăbit micul regat al Piemontului. «Finanţele s-au dus de râpă, datoriile de război depăşesc şaptezeci de milioane, visteria statului

este goală şi nu se mai găsesc fondurile necesare pentru a plăti salariile la sfârşitul lunii. Poporul e stors de taxe.»[30]

Primul Război de Independenţă a costat în cifre rotunde 295 de milioane de lire, adică tot atât cât cheltuia Statul în doi ani şi jumătate de pace. Transcris în lire de astăzi înseamnă circa 1180 miliarde (Clough, p. 43).

Viaţa pentru primii băieţi găzduiţi de don Bosco era plină de sărăcie, ca pentru toţi. La ora prânzului, se înghesuiau cu un blid în mână în jurul ceaunului unde fierbea mâncarea pregătită de mama Margherita. Fiecare primea un polonic de orez şi cartofi sau mai des mămăligă, fiartă cu castane uscate («o mâncare de să te lingi pe buze» – îşi amintea Bonetti cu optimism). În zilele de sărbătoare, aveau la masă şi felul doi: o bucăţică de salam sau de peşte. După aceea, fiecare se ducea cu farfuria în mână să caute un loc unde să se aşeze, pe vreo grindă sprijinită de zid, pe câte un bolovan sau chiar pe trepte. De băut, aveau apă limpede de izvor, care ţinea loc de orice» (CL 180). La sfârşitul mesei, fiecare îşi spăla atent strachina, o punea la loc, după care îşi îndesa lingura în buzunar. Acesta a fost multă vreme un obicei sfânt printre băieţii lui don Bosco. Paolo Conţi, un tânăr care mergea la şcoală în oraş, scoţându-şi batista din buzunar a făcut să cadă lingura cu zgomot pe pardoseala clasei. Sub privirea severă a profesorului şi nicidecum tulburat de râsetele colegilor lui, Paolo a cules-o de pe jos şi-a spus: «E lingura mea, doar nu aţi vrea să vin la şcoală fără lingură» (CL 180).

Pâinea cea de toate zilele

După ce îşi puneau la loc blidul şi lingura, băieţii îşi petreceau timpul ce le mai rămăsese înainte de a se întoarce la muncă sau la şcoală adunaţi în jurul lui don Bosco (care avea mereu atâtea de povestit, de întrebat, de

30 RUGGIERO, Istoria Piemontului, Torino 1983, p. 913.

comunicat). Cei mai mulţi îl ascultau mestecând pâine, hrana de bază nu numai pentru aceşti tineri ci şi pentru toţi muncitorii din oraş. Costa O, 37 lire kilogramul (1480 de lire în 1986). Preţul a rămas mai mult sau mai puţin neschimbat vreme de douăzeci de ani. Fiecare băiat consuma în medie un kilogram pe zi. Odată cu creşterea numărului tinerilor, cumpărarea pâinii zilnice a devenit pentru don Bosco cea mai ridicată dar şi mai necesară cheltuială cotidiană. Prima scrisoare în care cere ajutor material pentru a achita nota de plată a brutarului este datată 5 ianuarie 1854 şi-i este adresată contelui Solaro della Mărgărită (fost ministru al Afacerilor Externe sub domnia lui Carlo Alberto): trebuia să achite 1600 de lire pentru ultimul trimestru al lui 1853. Un an mai târziu îi va mărturisi canonicului Gastaldi: «Nu am bani de ajuns să cumpăr pâine». În anii ce au urmat, le va adresa celor bogaţi repetate rugăminţi să fie ajutat «să plătească pentru pâinea mâncată de băieţii săi».

Băieţii care munceau în oraş câştigau însă un mic salariu, ce mergea de la O, 40 la O, 80 de lire pe zi. Cel al unui muncitor era între 2 şi 2, 50 lire. (Pentru a vedea cât înseamnă astăzi, trebuie să înmulţim cu 4.000.) Unde ajungeau banii băieţilor? Pietro Stella răspunde: «în unele vechi registre administrative ale casei, era notat că tot ceea ce băieţii câştigau peste O, 80 de lire pe zi, intra în fondul comun, ai cărui beneficiari erau toţi tinerii găzduiţi de don Bosco. Cei care nu câştigau încă atât, primeau jumătate din plata unei zile de muncă pe săptămână pentru diverse cheltuieli» (ST. 3, 375). Pensiunea zilnică era calculată deci la 80 de centime. Ceea ce depăşea i se dădea tânărului. Dacă acesta nu câştiga însă atât (şi era cazul multora) pensiunea se considera plătită şi don Bosco îi dădea o sumă modică (1/2 din salariul pe o zi) ca bacşiş săptămânal.

Cum reuşea să se descurce don Bosco în condiţiile acestea este un adevărat miracol zilnic al Oratoriului. Pe atunci, notează Stella, cei 76 de elevi ai *Colegiului Naţional* plăteau o taxă lunară de 55 de lire şi cei 60 de interni ai *Institutului patern de educaţie*, 100 de lire lunar (Institutul având un capital social de 100.000 de lire) (ST 3, 376).

«Zdreanţa aceea de cămaşă»

În afară de pâine, una dintre problemele primilor băieţi găzduiţi de don Bosco era igiena personală. Mama Margherita a adus în Oratoriu un spălător. Schimbarea lenjeriei intime avea loc probabil o dată la 15 zile (pentru cei care dispuneau de aşa ceva). Pe ceilalţi, mama Margherita şi mai târziu alte doamne cu inimă bună şi dare de mână îi ajutau cum puteau. Erau unii băieţi, îşi amintea don Bosco, ale căror izmene şi pieptare erau numai zdrenţe. Iar alţii nu aveau cu ce să-şi schimbe cămaşa peticită din spinare şi erau atât de murdari că nimeni nu voia să le dea de lucru în propriul atelier. Mama Margherita considera de datoria ei, atunci când băieţii mergeau la culcare, «să ia toate boarfele acelea ferfeniţi te şi respingătoare, să le cureţe, să le cârpească, să le aranjeze, să spele rufăria care nu văzuse apă în viaţa ei, şi doar aşa înnoite să le înapoieze hainele bieţilor băieţilor» (MB 3, 254).

Veşmintele lor erau de cele mai multe ori culcuş pentru purici, în paturi foiau ploşniţele, iar în păr li se aciuiau păduchi cu duiumul (şamponul va intra în uz doar 100 de ani mai târziu!) Mama Margherita obişnuia să le taie pletele, purtate lungi în acea vreme. Doctorul Federico Cigna îşi amintea că această tunsoare din foarfecă îi lăsase o grămadă de «scăriţe», fapt pentru care i se plânsese mamei Margherita, dar ea răspunsese: «Lasă, că scările astea te vor duce în Rai». O ajutau pe mamă la munca asta

Carlino Gastini, care fusese ucenic frizer, şi însuşi don Bosco, ce o făcuse altă dată pe coaforul seminarului. El îi sfătuia aşa pe tineri: «Pieptănaţi-vă bine că vine primăvara şi prea se înmulţesc gângăniile astea».

Mama Oratoriului

Margherita era numită «mamă» de băieţi şi era într-adevăr ca o mamă a Oratoriului şi a tuturor celor ce căutau pâine şi afecţiune.

Unui băiat ce vine să se aşeze lângă ea pe un scăunel şi i se plânge de necazurile pricinuite de tovarăşii de muncă, îi toarnă puţin vin şi-i spune: «Niciunde pe pământ nu-i aşa de rău ca pe lumea asta».

Când îl ceartă pe altul că a transformat o carte într-o minge de fotbal, văzându-l ruşinat de fapta sa, murmură: «peste rană e nevoie de ulei», şi-i dă un măr din buzunarul şorţului. Unui tânăr care nu găseşte niciun preot pe placul lui să se spovedească îi spune vechiul proverb piemontez: «femeia leneşă nu găseşte nicio piatră pe gustul ei să-şi spele rufele» («*Na câţiva lavandera trema mai na bona prea*»).

Un băiat, în bucătărie, încearcă să sustragă o bucată de brânză ca să dea gust mâncării. Mama curăţă verdeaţa pentru ciorbă dar vede totul cu coada ochiului şi-i spune severă: «Bravo ţie. La tine conştiinţa e ca gâdilatul: unii se gâdilă şi alţii nu». Alt băiat trece printr-un moment dificil. Este agresiv, obraznic, indisciplinat. Margherita îl cheamă în bucătărie, unde atunci când nu face de mâncare coase sau cârpeşte haine şi cămăşi. îl pune să se aşeze lângă ea şi fără să ridice ochii, murmură: «De ce te-ai schimbat atât de mult? Nu-ţi dai seama că devii soi rău? Nu ştiu de ce nu te mai rogi. Dacă Dumnezeu nu te ajută, ce mai poţi face bine pe lume? la mărul ăsta şi mai gândeşte-te» (MB 3, 371).

Grădina de zarzavat călcată în picioare de

combatanţi

Ziua cea mai grea pentru Margherita era duminica, când veneau membrii Oratoriului, sute de tineri plini de voie bună şi mai ales de dorinţa de joacă de-a războiul sau de-a hoţii şi vardiştii. «Margherita, ca o bună gospodină, îşi făcuse în fundul curţii o mică grădină de zarzavat pe care o cultivase cu hărnicie şi pricepere şi unde creştea salată verde, ceapă, usturoi, mazăre, fasole, morcovi, tutun... în sfârşit, într-o zi de sărbătoare, *Bersalierul*, după ce i-a împărţit pe tineri în două cete, a vrut să-şi distreze spectatorii cu o bătălie închipuită... Pentru a proteja grădina de zarzavat, le recomanda combatanţilor să se oprească de îndată ce ajungeau la gardul viu ce-o împrejmuia. A dat apoi semnalul luptei» (CL 310). În vâltoarea ei, aţâţaţi de ţiuitul trâmbiţei şi de aplauzele publicului, războinicii au uitat de toate. Bătălia s-a încheiat tocmai în grădina de zarzavat a mamei. «Gardul viu e smuls cu totul din rădăcini; unii cad, alţii se ridică; în scurtă vreme toate legumele şi plantele sunt călcate în picioare de nu mai rămâne nimic întreg. *Bersalierul* strigă, sună din trompetă, dar în zadar...» (*ib.*) Dezastrul a fost complet şi mama foarte supărată.

Poate că în acea noapte, Margherita a simţit mai mult ca oricând povara celor 61 de ani ai săi. Ca de obicei, împreună cu don Bosco, cosea pantaloni zdrenţuiţi şi cămăşi pe care băieţii le lăsaseră la marginea patului înainte de a merge la culcare pentru a le avea gata de dimineaţă (n-aveau haine de schimb). La un moment dat, lăsă acul jos lângă lampa cu ulei şi spuse: Giovanni am obosit. Lasă-mă să mă întorc la Becchi. Băieţii îmi aruncă pe jos lenjeria curată, întinsă la soare să se usuce şi îmi calcă în picioare grădina dezarzavat. Sunt o biată bătrână. Nu mai pot. Don Bosco se uită la mama sa şi simţi ca un nod în gât. Nu spuse o vorbă, doar ridică mâna, arătând

spre crucifixul agăţat pe perete, şi bătrâna sa mamă înţelese. «Orice faceţi pentru micuţii aceştia, lucraţi pentru mine», parcă le spunea Dumnezeu.

Dacă există sfinţenia extazului şi a viziunilor, există şi aceea a vaselor de spălat şi a ciorapilor de cârpit. Mama Margherita a fost o astfel de sfântă.

36. Primul salesian: Michele Rua

Cravaţa

Michelino, orfanul de opt ani ce-l întâlnise pe don Bosco la Moara Dora, va deveni succesorul său în fruntea salesienilor. Nu fusese atras de o voce misterioasă ci de o cravată.

I-a relatat el însuşi întâmplarea prietenului său Francesia, care povesteşte:

«Într-o luni dimineaţa, Michelino îl văzuse pe colegul său, mândrindu-se nevoie mare cu o cravată nouă. A exclamat:

— Cine ţi-a cumpărat-o?

— Am câştigat-o ieri la loteria organizată la Oratoriul lui don Bosco.

— Cine este don Bosco?

— Un preot de treabă, care în fiecare duminică adună la el acasă o mulţime de băieţi, îi instruieşte, îi distrează şi în plus le face câte un mic cadou. Ieri mi-a venit mie rândul şi am primit cravata asta.

— Dacă vin şi eu, aş putea să câştig lucruri dintr-astea?

— Cu siguranţă! E de ajuns să iasă numărul tău…

Cine s-ar minuna aşadar că în duminica următoare, cu îngăduinţa mamei, Michelino a luat drumul Oratoriului?

Mie îmi era gândul numai şi numai la cravată – ne mărturisea el mai târziu, zâmbind (…).

Tânărul Michele a aşteptat degeaba loteria, în

schimb l-a văzut pe don Bosco».[31]

Băieţandrul acela era născut pe 9 iunie 1837 în Borgo Dora, lângă fabrica de armament. Acolo, pe malurile Dorei, la 400 de metri de casa Pinardi, se făceau ţevi de puşcă şi de tun. Tatăl lui Michelino, Giovanni Battista, era *controlor*, postul cel mai înalt la care putea ajunge în fabrică un muncitor. îi murise prima nevastă, de la care avea trei copii, şi pentru a nu-i lăsa orfani, se căsătorise a doua oară cu Giovanna Ferrero. Şi cu această soţie avusese trei băieţi, Giovanni, Luigi şi Michelino.

«Şi acum, ce te gândeşti să faci?»

În august 1850, Michelino absolvise cursul primar la institutul Fraţilor Şcolilor Creştine. Devenise între timp prietenul lui don Bosco, pe care îl întâlnea în fiecare duminică la Oratoriu şi adesea chiar la şcoală. În luna aceea, povesteşte Francesia, «don Bosco, care în mod misterios cunoştea viitorul acestui elev iubit, îl chemă la sine şi-l întrebă:

— Michelino, ce vrei să faci acum că ai terminat clasele primare?

— Aş lua locul tatălui meu, să o ajut pe mama care se sacrifică pentru noi.

— Nu ţi-ar face plăcere să continui studiile?

— Şi încă cum! Deocamdată însă mi-ajunge.

— Dar dacă ar fi să înveţi latina şi Domnul te-ar chema să intri în rândul preoţilor săi… nu ţi-ar plăcea?

— Mult de tot! Dar cine ştie dacă mama ar fi mulţumită de asta…

Vorbeşte cu ea, apoi o să-mi spui dacă este de acord sau nu cu planul meu.

Când Michelino ajunse acasă şi-i spuse mamei, buna femeie fu mişcată până la lacrimi:

— Măcar de-ar fi aşa! Mult aş mai vrea să te văd

31 FRANCESIA, D. Michele Rua, Torino 1911, p. 12. 170

preot! Dacă Domnul mi-ar face binele ăsta, apoi n-aş avea cuvinte să-i mulţumesc îndeajuns. Spune-i lui don Bosco că bucuroasă te las să mai stai la şcoală un an, să vedem dacă reuşeşti să ajungi cineva» (ivi, 16).

Vara acea, împreună cu alţi «recruţi» pe care îi făcuse don Bosco la Şcolile Fraţilor, Michelino îşi petrecu vacanţa la Oratoriu, studiind. «Puteai să-i vezi adunându-se în fiecare dimineaţă – scrie Francesia – şi după ce-l ajutau pe don Bosco să slujească liturghia, se retrăgeau să înveţe (...). Don Bosco le spusese să încerce să termine un curs întreg în vacanţă, şi noii şcolari răspundeau grijii ce le-o purta, neacordându-şi nicio clipă de răgaz» (*ivi*, 18).

Michelino a simţit puternic în primele zile căldura lunii lui cuptor şi s-a descurajat puţin. Atunci l-a luat de-o parte «clericul» Giuseppe Buzzetti, îndrumătorul grupului şi l-a muştruluit puţin. Michele l-a ascultat cu capul plecat şi s-a apucat de învăţătură cu toată sârguinţa. (*ivi*, 18).

Curăţei şi recunoscători

Doamna Giovanna Ferrero, cu mica pensie de urmaş după moartea soţului său, reuşea să ţină casa modestă cu demnitate. Luigi şi Michele se deosebeau de ceilalţi băieţi de la Oratoriu pentru că «erau curaţi şi atât de bine îmbrăcaţi cum rareori se întâmpla chiar şi cu cei ce veneau din familii mai înstărite" (*ivi*, 11).

În februarie 1851, moartea a lovit din nou familia Rua. L-a luat cu sine pe Luigi, de 17 ani. «Nu mi-am văzut niciodată prietenul atât de trist ca atunci!... Ploua şi era o zi foarte urâtă. Făcusem ceva lecţii şi dându-mi seama cât era de trist, nu m-am putut abţine să nu-l întreb:

Ce ţi s-a întâmplat? Arăţi de parcă ţi s-au înecat toate corăbiile.

El mi-a răspuns printre lacrimi: A murit fratele meu!

Ce-aş fi putut să-i spun să-l mângâi? Ne aflam în sacristia Oratoriului. Am lăsat cărţile de-o parte şi ne-am

dus la biserică să ne rugăm. A fost o rugăciune lungă! Cât de bine îmi amintesc ziua aceea!»(*ivi*, 28).

Seara don Bosco le vorbi băieţilor cu afecţiune de Luigi. Le spuse că era un băiat model, plin de virtuţi. S-au rugat cu toţii pentru sufletul lui, plini de tristeţe, datorită dragostei ce-o purtau lui Luigi şi Michele.

Don Bosco a vrut ca Michele să stea un timp cu familia sa, să-şi ajute mama, dar la începutul anului şcolar 1851 – 52 îl trimise cu cei mai buni dintre elevi la şcoala profesorului Bonzanino, pe lângă biserica Sfântul Francisc d'Assisi. Michele pleca de acasă dimineaţa devreme, se aşeza în fruntea trupei de şcolari (câte unul încă mai ronţăia o bucată de pâine de la micul dejun, altul îşi repeta cu glas tare lecţiile) şi îi ducea la cursuri.

La sfârşitul anului, au dat examen ca elevi particulari la şcoala ce-a devenit mai târziu *Gimnaziul şi Liceul Cavour*. A fost un mic triumf – îşi aminteşte Francesia – dar şi o deziluzie pentru don Bosco, căci doar «Michele Rua a mai rămas la Oratoriu. Ceilalţi elevi l-au părăsit».

În modesta capelă şi în vie

Don Bosco, totuşi, nu s-a descurajat. «Îi spuse să îmbrace veşmântul preoţesc chiar din acel an, să vină să stea cu el la Oratoriu». Fratele lui bun, Giovanni, şi fraţii vitregi, din prima căsătorie a tatălui, n-au fost prea entuziasmaţi. O întrebau pe mamă: «Cine-i acest don Bosco? Ce garanţii poate să ne dea? Oare fratele nostru nu se lasă legat la ochi? Dacă nu reuşeşte după toate eforturile? Dacă o să-l vezi într-o bună zi venind cu coada între picioare, fără titluri şi fără slujbă?» (*ivi*, 28).

Doamna Giovanna, însă, a avut încredere în don Bosco şi în Michelino al ei. îi îngădui să meargă toamna la don Bosco, să îmbrace veşmântul preoţesc. La sfârşitul lui septembrie, don Bosco îi ducea cu sine la casa fratelui său Giovanni pe băieţii cei mai merituoşi, pentru o scurtă

vacanţă, să respire aer curat, să aibă mai mult spor la învăţătură când se vor reîntoarce în oraş. «Aşteptam cu nerăbdare asfinţitul – îşi aminteşte Francesia – pentru că atunci, după mai multe ore de studiu, ieşeam la plimbare cu don Bosco, care ne ducea la o mică vie din apropierea casei să mâncăm struguri, şi ne delectam auzindu-i vorbele, aşteptate aproape cu sfinţenie (…).

— Acolo, în micuţa capelă din Becchi, în duminica Fecioarei, 3 octombrie 1852, înaintea Liturghiei, tânărul Michele Rua a îmbrăcat… hainele de preot» (*ivi*, 31).

În aceeaşi seară s-au întors cu toţii la Torino. Părintele Rua (cum a fost numit de colegii lui de aici înainte), găsind prilejul să vorbească între patru ochi cu don Bosco, l-a întrebat: – Când m-aţi întâlnit prima oară, aţi făcut un gest ciudat: ca şi cum v-aţi fi tăiat mâna stângă şi mi-aţi fi dat o parte. Ce voia să însemne?

— N-ai înţeles încă? – zâmbi don Bosco – în viaţă noi o să facem totul pe din două: dureri, răspunderi, bucurii: o să împărţim totul.[32]

La început Michele a colaborat cu don Bosco la scrierile acestuia, în vremea aceea, *Istoria Italiei* pentru tineret. «Don Bosco nu era niciodată mulţumit de lucrul său. Începea să scrie, apoi recitea şi ştergea sau adnota pe margine, astfel încât paginile scrise de el păreau adevărate câmpuri de luptă cu condeiul. Câte ştersături! Câte trimiteri! Ce de semne diferite, împrăştiate care încotro! Nu o dată venea în mijlocul nostru cu una sau două din foile de hârtie de protocol şi ni le punea sub ochi. Era mare cel ce putea să-i descifreze scrisul! Şi dragul de don Bosco, tot numai un zâmbet, i se adresa părintelui Rua, spunând: «E mult de lucru aici!» Rua lua foile «fără să clipească», se ducea în birou şi cu răbdare descâlcea textul scris de don Bosco (FRANCESIA, 33).

32 AUFFRAY, Beato Michele Rua, SEI, Torino 1972, p. 18.

Garanţie pentru 50 de ani în luna martie 1853, moartea a bătut din nou la uşa familiei Rua. L-a luat pe fratele mai mare, Giovanni, de 23 de ani. Mare a fost deznădejdea mamei şi a mezinului. Michelino spunea: «Acum e rândul meu», dar don Bosco îi răspunse cu siguranţă: «Anul acesta sărbătorim cel de-al patrulea centenar al minunii Sfintei Taine de la Torino. Cărticica pe care am scris-o face mult bine. Peste o jumătate de secol vom comemora 450 de ani. Eu de mult nu voi mai fi pe lumea asta. Tu însă da, şi vei retipări cartea». În 1903, don Rua era într-adevăr bine sănătos şi în putere şi publică din nou cartea lui don Bosco (AUFFRAY, 15).

După moartea lui Giovanni, doamna Rua părăsi casa din apropierea fabricii de armament şi veni să locuiască lângă Oratoriu, pentru a fi mai aproape de Michele al ei. A cunoscut-o pe mama Margherita, pe care a ajutat-o deseori la treabă, şi când bătrâna mama a lui don Bosco a murit trei ani mai târziu, ea i-a luat locul, muncind de dimineaţă până seara pentru băieţii cei mai săraci. Don Bosco îl considera pe Michele «primul său cleric», piatra de căpătâi a Oratoriului pe care voia să-l fondeze pentru tinerii săraci şi orfani. Încetul cu încetul l-a îndrumat spre viaţa monacală. Francesia un spirit curios care le observa pe toate, îşi aminteşte: «Se vedea cu uimire cum preotul Rua, îşi întrerupea dintr-odată orice altă preocupare, lua o carte veche şi după ce-şi făcea pios semnul crucii se apuca să citească ceva, apoi rămânea cu ochii aţintiţi într-un punct, cufundat în meditaţie» (FRANCESIA, 36).

După consacrare, servirea mesei în refector

Camera preotului Rua era chiar sub acoperiş, îngheţată iarna şi sufocantă vara. Mama sa, mereu neliniştită pentru sănătatea fiului ei, i-a dăruit un pat de fier, ca măcar să se odihnească cum trebuie. «Într-o zi, don Bosco conduse un domn florentin, căruia îi arăta Oratoriul,

până la mansarda unde locuia Rua. În cămăruţa acestuia se putea vedea un pat, o masă cu doar o călimară pe ea, şi un vraf de cărţi şi caiete pe o scândură sprijinită de patru cărămizi aproape de podea. Ordinea ce domnea în atâta sărăcie îl impresionă mult pe domnul acela, îmi amintesc că a spus: «Ce suflet frumos are preotul acesta, care ştie să păstreze atâta curăţenie într-o sărăcie lucie» (*ivi*, 43).

Pe 25 martie 1855, Michele Rua a devenit primul salesian. «Îmi amintesc de seara aceea, care va rămâne de pomină în modesta noastră Societate», scrie Francesia. Şi Auffray: «în seara Bunei Vestiri, pe 25 martie 1855, preotul Rua, student în anul al doilea la filosofie, a rostit primele jurăminte anuale în camera lui don Bosco. O ceremonie simplă: Don Bosco asculta în picioare cuvintele de consacrare ale preotului îngenuncheat în faţa crucifixului. Niciun martor nu era prezent între acele ziduri unde se năştea unul din marile Institute religioase ale Istoriei Catolicismului din secolul al XIX-lea" (o.c., 21).

Nu a urmat nicio petrecere pentru a sărbători evenimentul, cum ne-am aştepta. În schimb Francesia îşi aminteşte cum după ceremonie, Michele se duse să servească masa în refector. Timpuri cu adevărat salesiene. Don Bosco spuse într-o zi: «Dacă Dumnezeu mi-ar fi zis: „Imaginează-ţi un tânăr înzestrat cu toate calităţile şi virtuţile pe care ţi le-ai putea dori, cere-mi-l şi ţi-l voi da", nu mi-aş fi putut închipui să găsesc pe cineva ca don Rua» (MB 4, 488). Pare o formulă de canonizare.

37. «Salut, don Bosco!»

În vreme ce încerca să fugă

Giovanni Battista Francesia nu s-a întâlnit cu don Bosco pur şi simplu, ci s-a ciocnit literalmente de el, în vreme ce încerca să fugă pentru că sosise momentul rugăciunilor zilnice (una dintre tradiţiile cele mai bine păstrate ale Oratoriului). Aşa a nimerit din fugă drept în

braţele deschise ale preotului. Acea norocoasă întâlnire a durat 38 de ani, până la moartea lui don Bosco. Băiat, tânăr cleric, profesor «licenţiat» (cum îi plăcea mult să se recomande), preot salesian, uneori chiar duhovnicul lui don Bosco, Batistin îşi întipărea în memorie tot ceea ce vedea şi auzea de la el, cu dragoste pe care o avusese în viaţă doar pentru mama sa.

A scris de zeci de ori istoria Oratoriului, a lui don Bosco, a primilor salesieni. El scria despre evenimentele istorice ca un clasic, în maniera lui Plutarh, cu dialogurile, discursurile (dacă nu existau documente el le reconstituia cu atenţie) maximele, cugetările memorabile şi loviturile de teatru. Nu mergea desigur să consulte registrele pentru a controla o dată. Dar istoria scrisă de Plutarh nu este grandioasă şi adevărată? Aşa scria şi Francesia. Cu atât mai rău pentru noi dacă nu mai ştim astăzi să o apreciem la justa valoare.

Francesia a descris faptele istorice de trei ori: într-o monumentală *Autobiografie*, încă inedită, în volumul *Don Bosco prietenul sufletelor* şi în *Viaţa lui don Bosco pe scurt şi pe înţelesul tuturor*. Sărind de la una la alta şi condensând mai multe pagini, încerc să redau cele scrise de Francesia cu cuvintele sale.

Faliment şi emigrare

«M-am născut la S. Giorgio Canavese, pe 3 octombrie 1838. Bunicul meu făcea cuie şi negoţ cu fierărie şi reuşise să strângă ceva avere. A murit însă când tatăl meu era foarte mic şi soţia sa, o femeie cam slabă de înger şi nepricepută într-ale negustoriei, a rămas să se ocupe de copil şi de afaceri. Nu-mi place să-l vorbesc de rău pe tatăl meu, dar educaţia sa prea liberă i-a fost nefastă şi ne-a adus şi pe noi la sapă de lemn. Nu era nici chivernisit, nici obişnuit cu munca. Mama alerga de la o prăvălie la alta să vândă bumbac, lână, stofa, dar tata cheltuia totul fără

măsură.

Era în 1848 şi eu aveam zece ani. Nu visam decât unificarea Italiei şi să ne facem soldaţi. Un tovarăş de joacă, care a intrat mai apoi în armată şi a devenit căpitan, era îndrumătorul nostru şi după şcoală sau în vacanţă ne adunam cu toţii şi ne jucam de-a războiul, ori ne antrenam la arte marţiale, în 1850, cum afacerile părinţilor mergeau din ce în ce mai prost, am închiriat puţinul ce ne mai rămăsese şi ne-am gândit să venim la Torino. Mai întâi au plecat părinţii. Biata mama cu greu a putut să se despartă de mine. Îmi amintesc cum mergea de colo colo şi nu se mai oprea din plâns. Pe atunci singurul mijloc de transport era diligenţa, care făcea naveta între S. Giorgio şi Torino de două ori pe săptămână. Eu am mai rămas în oraş câteva zile, dar inima mi se dusese cu ai mei la Torino. Până când într-o bună zi, dis de dimineaţă mi-am spus: «Merg la mama».

Am petrecut noaptea cocoţat pe car, alături de mătuşa mea, care se ducea la Torino să fie fată în casă. Ea a ştiut să mă îndrume spre casa unde se mutaseră părinţii mei. Pe la şapte, mă aflam în piaţa Consolata. Priveam neliniştit în dreapta şi în stânga, când iată că o văd ieşind pe mama din biserică. Oh, cine ar putea descrie dragostea cu care mi-a venit în întâmpinare şi m-a strâns la piept. Nu se mai sătura, biata mama, să mă îmbrăţişeze şi să mă sărute: «Vai, ce bine că ai venit!». Aş fi vrut să-l văd imediat pe tata, dar el plecase la muncă. Îmi amintesc că vorbele ei mi-au strâns inima, căci nu-l ştiam pe tata să fi muncit vreodată altundeva decât pe lângă casă. Spre amiază, cunoscând locul pe unde urma să sosească, l-am aşteptat, şi de cum l-am zărit, i-am alergat în întâmpinare. Mi-a strâns mâna cu putere, apoi şi-a întors faţa de la mine... plângea. Cine ştie la ce se gândea? Că purta vina acestui exil?

«Astăzi se dau castane»

«Găsisem o slujbă la unul dintre cei mai vestiţi turnători în metal din vremea aceea şi încă din prima sau din a doua lună aduceam acasă două lire pe săptămână (33 de centime pe zi, în vreme ce pâinea costa 37 de centime kilogramul). Pe atunci nu era un lucru obişnuit să primeşti atâţia bani, căci îndeobşte patronii nu plăteau ca să te înveţe meserie ci cereau bani pentru asta. Încă din primele zile, mă împrietenisem cu un vecin de casă, vărul meu de departe, tâmplar de meserie.

De ziua sfinţilor (*în 1850*) mă găseam singur acasă. Mama se dusese în sat şi tata plecase singur nu se ştie pe unde. În vreme ce ne jucam de-a învârtită lângă zidul casei de nebuni, care dă acum în strada Giulio (pe atunci *strada Gheţăriei*), verişorul meu m-a întrebat:

— Vrei să mergem la don Bosco?

— Ce să facem acolo?

— Azi se dau castane.

— Cine este don Bosco?

— Un preot bun care adună la el mulţi tineri în zilele de sărbătoare şi toţi se distrează pe cinste. Astăzi împart castane. Vino.

Şi eu m-am dus.

Toţi tinerii aceia claie peste grămadă, lipsa lor de griji, cheful lor nebun de joacă, totul era pentru mine un lucru nou la care priveam cu curiozitate, minunându-mă, că aproape mi se tăia răsuflarea, în vreme ce ei se distrau, nebăgându-mă în seamă. Cucerit de dorinţa de a mă distra la rându-mi m-am aruncat cu entuziasm în vârtej şi repede am devenit îndemânatec la joacă, uitând de ameţeala ce mă cuprinsese la început. Când îmi era însă lumea mai dragă, a sunat clopoţelul ce chema la biserică şi-am avut o altă surpriză. Ca prin farmec, s-au oprit toţi din joacă şi dintr-odată i-am văzut pe cei care săreau coarda cu mine

cum o rup la fugă de mâncau pământul. L-am căutat pe vărul meu, dar ia-l de unde nu-i. Neştiind ce să fac, am dat să fug şi eu, crezând că aşa trebuia. În vreme ce dădeam bir cu fugiţii, am nimerit în braţele unui preot tânăr, care căuta să-i oprească pe tinerii aceia. Zâmbind m-a întrebat:

— Cum te chemă?

— Batistin!

Ştii cine sunt eu?

Ca să spun drept… Cred că sunteţi don Bosco.

Chiar el. Şi vreau doar binele sufletului tău.

Clipa aceea m-a rămas pe veci întipărită în memorie.

Acum vino cu mine.

M-a luat de mână şi m-a condus în biserică unde se aflau foarte mulţi băieţi. M-am aşezat sub fereastra de lângă amvon şi am rămas nemişcat în tot timpul vecerniei, predicii şi binecuvântării, fără să mă mai gândesc nicio clipă la castane, pe care de altfel nici nu le-am văzut, căci fuseseră împărţite dimineaţa. L-am auzit pentru prima dată predicând pe teologul Borel, care m-a făcut să plâng la gândul bietelor suflete din Purgatoriu.

Salutul din piaţa Rondo

Era pentru prima oară când eu ascultam liniştit o slujbă religioasă, care a durat foarte mult. Când am ieşit din capelă, se făcuse noapte. Am văzut mai mulţi dintre adulţi, care mai târziu au devenit prietenii mei, cum stăteau în jurul lui don Bosco. M-am apropiat şi eu. O forţă misterioasă mă atrăgea spre el şi fără să-mi pot explica, chiar fără să înţeleg tot ce spunea, stăteam acolo şi-i sorbeam cuvintele. Dispăruse deja luna de pe cer şi noaptea devenise întunecoasă. Don Bosco se ridică şi mulţimea din jurul lui îl însoţi spre ieşire. Ce puteam să fac. M-am alăturat lor. Cântau cele mai frumoase coruri pe care le auzisem în satul meu, şi-mi plăceau foarte mult. Dar ochii mi se pironiseră pe don Bosco, pe acest don

Bosco care îmi vorbise cu atâta bunătate. Micul grup trecu de poartă şi merse pe strada Cigna, până la piaţa Rondo, din Corso Valdocco. Acolo se aşezară în cerc. Cântecul se terminase şi don Bosco împărţea sfaturi şi salutări... Eu mi-am luat inima în dinţi, m-am apropiat de don Bosco, stânjenit la culme, şi spre uimirea tuturor i-am spus:

La revedere, don Bosco. Toţi au zâmbit de naivitatea mea, unii chiar au râs de mine, dar don Bosco m-a salutat cu bunătate.

«La don Bosco ne jucăm de-a soldaţii»

Traversam o perioadă agitată. Muncitorii erau corupţi. Îşi manifestau cu orice prilej ura faţă de orice practică a religiei. În 1851 a fost puţin de lucru, iar eu trebuia să înlocuiesc un salahor, într-un atelier uriaş. Eram trist, şi-mi venea mereu să plâng.

Înainte să intru la lucru imediat după prânz, mergeam la Porta Palazzo unde se sfârşea oraşul şi începea o zonă de prundiş. Acolo ne distram suindu-ne pe grămezile de pietre.

Duminicile mă duceam să ascult Liturghia în biserica «del Carmine». Îmi amintesc că un preot, poate chiar vice-parohul, preda Catehismul în sunetul palmelor pe care le dădea peste ceafa elevilor în stânga şi-n dreapta. Răbdarea nu era principala sa virtute. Băieţii erau neastâmpăraţi şi gălăgioşi iar eu nu voiam să mă las mai prejos. Apoi hoinăream plictisit de colo colo. Odată, pe când ne jucam lângă statuia lui Siccardi, fiul portăresei mi-a spus:

— Hai la don Bosco să ne jucăm de-a soldaţii.

M-am dus din nou în Valdocco. Am intrat şi eu în vâltoarea jocului, m-am învârtit o mulţime cu puşca mea de lemn, am alergat atât pe câmpurile din Valdocco deschise până la fabrica de armament, că seara m-am întors acasă cu pantofii rupţi. Am ascultat Catehismul pe care-l preda preotul Gastini. Seara, de abia mă mai puteam mişca, dar

sufletul îmi era plin de o imensă satisfacţie, nerăbdător să vină cât mai repede duminica următoarea. Ne distram pe cinste la jocurile acelea soldăţeşti, îmi făcusem câţiva prieteni, printre care Michele Rua. Îmi amintesc că, întors la atelier, i-am povestit unui ucenic despre minunile de la Oratoriu şi despre afişele cu chipul Papei, atârnate pe pereţi, el însă a ripostat: «Dacă eşti în stare să le dai foc, primeşti bani frumoşi de la mine». Am rămas cu gura căscată: «Şi de ce ai vrea să fac o atare nelegiuire?», am întrebat cu uimire.

«Când vrei să vii să studiezi?»

Între mine şi don Bosco se stabilise o legătură trainică, plină de afecţiune, ce ne va uni toată viaţa. De cum a aflat că învăţasem latina vreme de doi ani, mi-a spus: – Nu ai vrea să-ţi continui studiile şi să le termini?

Şi încă cum! am răspuns eu.

De mai multe ori în 1851 m-am întâlnit cu don Bosco pe stradă. Îmi cerea să-l însoţesc până acasă, apoi mă invita să iau prânzul cu el. Mergeam în continuare la slujba pe care o aveam şi unde soarta îmi era pecetluită, dar voiam să renunţ şi să mă apuc de studiul latinei în cadrul Oratoriului, în timpul postului Crăciunului, m-am dus să mă mărturisesc cu don Bosco. După spovedanie, m-a luat deoparte.

Când vii să începi lecţiile de latină.

Chiar acum aş veni, dar avem greutăţi în familie.

Spune-i tatălui tău că vreau să-i vorbesc, l-am spus.

Ai fi făcut vreo boacănă – mă dojeni tata. În schimb totul a ieşit bine, pentru că nu peste multă vreme, don Bosco mi-a spus cu un aer şiret: „Tatăl tău e bucuros ca tu să-ţi reiei studiul. Poţi veni când vrei”. Aşa s-a întâmplat că mi-am lăsat slujba şi am intrat la Oratoriu».

Batistin se trezea dis-de-dimineaţă şi se ducea cu grupul de elevi condus de Michele Rua la şcoala

profesorului Bonzanino. Dar înainte de asta, asista zilnic la liturghia ţinută de don Bosco. «Ne spovedeam înainte de Slujbă, apoi o ascultam în linişte, după care ieşeam repede din biserică, căci de-abia aveam timp să înşfăcăm o bucată de pâine să ne ţină de foame, să ne luăm cărţile şi să mergem la şcoală. Cine ar putea şti câte sacrificii făceau bieţii copii care îşi repetau pe stradă lecţiile, îmbucând pâinea ce le servea drept mic dejun? Dar toate greutăţile păleau la gândul că ne împărtăşisem!» 1

FRANCESIA, *Don Bosco prieten…* p. 32; FRANCESIA, *D. Giovanni Bonetti*, S. Benigno Canavese 1894, p. 30.

Veşmântul preoţesc pentru micul coşar în octombrie 1853, de sărbătoarea Fecioarei, băieţii merg din nou la Becchi. Don Bosco i-a spus lui Batistin: «Anul acesta o să îmbraci şi tu hainele negre de cleric». Stabilisem ca ceremonia să aibă loc dimineaţa, dar parohul din Castelnuovo, care trebuia să-l investească, nu a putut să vină. Aşa că au lăsat-o pe după-amiază, după vecernie, dar nici atunci parohul nu se arătă. Trimise însă vorbă: «Spuneţi-i lui Francesia să vină mâine la mine în Castelnuovo». Între timp, după masă, se puse în scenă o mică piesă de teatru pentru mulţimea venită la serbare. Pe o estradă înjghebată cum se putea mai bine, s-a recitat comedia *Coşarul* scrisă de don Bosco. Batistin Francesia era protagonistul cu faţa mânjită de funingine. I-a făcut pe ceilalţi să plângă şi să râdă şi a fost răsplătit cu un ropot de aplauze.

După o cină frugală, s-au aprins focuri de artificii. Batistin nici n-a avut timp să se spele pe faţă. «Mersesem să mă bucur la vederea artificiilor, care se aprindeau pe o pajişte netedă unde altă dată don Bosco dădea spectacole pentru a distra lumea». Iată însă că soseşte parohul din Castelnuovo. Se apropie de don Bosco şi-i spune: «Deşi e

târziu, vreau să-ţi fac pe plac şi să-i înmânez veşmântul preoţesc acestui tânăr». Dar ia-l pe Batistin de unde nu-i. Între timp, în Capelă se intonează *Veni Creator*, parohul e deja la altar, şi tânărul tot nu-i de găsit. În sfârşit iată că soseşte... cu faţa lui frumoasă plină de funingine, ca un coşar. «Când l-a văzut aşa, don Bosco a zâmbit şi ceilalţi nu s-au putut abţine să nu facă la fel».

Când s-a sfârşit ceremonia, Batistin a ieşit din nou să privească focurile de artificii, de data asta îmbrăcat în hainele de preot, ceea ce i-a uimit pe mulţi dintre spectatori...

Ce s-a întâmplat? Când ai primit hainele astea? Adineauri!

— Unde? în biserică. De la cine?

De la paroh!».[33]

Multe lucruri lipseau pe vremea aceea, dar veselia şi buna dispoziţie erau mereu prezente.

38. Un băiat în coşul de grizine

Lângă amvon, în haine de cleric în 1851, intră în Oratoriu un băiat ce va deveni episcop şi cardinal, Giovanni Cagliero. Iată cum povesteşte că l-a cunoscut pe don Bosco.

«L-am văzut pentru prima oară în 1850, pe dealurile de la Morialdo, în satul meu, Castelnuovo d'Asti: aveam 12 ani. împreună cu mine era domnul paroh, domnul învăţător, alţi preoţi din împrejurimi, şi mi-am dat seama că toţi îi dădeau multă atenţie.

Simplitatea, zâmbetul deschis, amabilitatea lui m-au uimit, căci niciodată nu întâlnisem aşa ceva. Parohul, don Antonio Cinzano, care ţinea la mine, mi l-a prezentat pe don Bosco, care mi s-a adresat imediat:

Domnul paroh mi-a zis că tu vrei să înveţi cu

33 FRANCESIA, Don Bosco şi plimbările sale anuale prin Monferrato, Torino 1901, p. 32.

adevărat.

Da, domnule don Bosco.

Şi mi-a mai spus că vrei să te faci doctor.

— Nu, domnul, nu vreau să fiu doctor.

Ba da, ba da – a replicat el – doctor al sufletelor, în toamna anului următor, se întoarse la Castelnuovo, însoţit de mulţi tineri, pe care îi adusese de la Torino, de Ziua Fecioarei. M-am apropiat de el şi mi-a spus zâmbind:

— Ah, tu eşti micul Cagliero. Vrei să vii cu mine la Torino şi bine faci. Fii băiat bun în continuare şi o să ne revedem curând. Deocamdată îţi dau un sfat, pregăteşte-te şi du-te să te spovedeşte, ca sufletul tău să fie frumos şi iubit de Domnul.

De ziua tuturor sfinţilor, fusese invitat să ţină discursul despre Morţi, şi eu l-am însoţit la amvon, în haine de novice. După predică, am intrat în sacristie:

— Aşadar – îmi spuse –, chiar vrei să vii cu mine la Torino? Da, domnule.

Foarte bine, atunci spune-i mamei tale să treacă în seara asta pe la parohie să vorbim despre plecarea ta».[34]

Giovanni era orfan de tată şi pe mama sa o chema Teresa. Când femeia aceea simplă veni să-l vadă, don Bosco o întrebă în glumă:

Este adevărat, Teresa, că vrei să mi-l vinzi pe fiul tău? Ah, nu – răspunse ea –, la noi se vând viţeii. Fii se dăruiesc.

Cu atât mai bine. Pregăteşte-i puţină lenjerie, şi mâine îl iau cu mine (MB 17, 289).

Trăistuţa şi diligenţa

«A doua zi, m-am urcat în diligenţa modestă ce mergea la Torino, ducându-mi lucrurile într-o mică traistă, pe umăr, şi m-am aşezat lângă don Bosco, în spatele vizitiului.

---

34 Buletin Salesian, «Memoriile Cardinalului», 1916, p. 69.

În timpul călătoriei, priveam cu curiozitate câmpiile, dealurile, străzile, şi-mi arătam uimirea în faţa atâtor lucruri noi pentru mine; iar când, odată ajunşi pe Pino, am văzut colina Superga, maiestuoasă, pe care se aflau biserica şi palatul regal, am exclamat:

Oh, cât este de frumos! Ce de monumente! Cât sunt de mari!

Don Bosco m-a lăsat să privesc liniştit. Când ziua se apropia de sfârşit, m-a întrerupt, spunând: Până acum ai vorbit tu, acum, dacă vrei, aş vorbi eu de lucruri mai importante. Tu te-ai spovedit după ce ne-am văzut, la începutul toamnei? Nu, domnule.

Totuşi ar fi fost bine dacă de Ziua Morţilor ai fi dăruit o împărtăşanie bietelor suflete din Purgatoriu.

Vai! Dar nimeni nu mi-a spus niciodată nimic! învăţătorul nici nu mi-a vorbit despre asta. Am fost la biserică… se spovedeau mulţi oameni, dar noi, băieţii ne opream în paraclis şi nimeni nu ne-a chemat şi pe noi.

Vezi, eu gândesc altfel în privinţa voastră, bieţi tineri, şi te voi ajuta să-ţi vindeci cu adevărat sufletul. Dar, ia să vedem: te simţi în stare să-mi povesteşti faptele tale? Se înţelege, pe cele mai frumoase!

Eu îmi făcusem deja o părere despre bunătatea lui don Bosco şi simţeam o mare încredere faţă de el. I-am povestit aventurile mele de şcolar, de seminarist şi de căpetenie a ştrengarilor în jocurile noastre de copii, câteodată cântăreţ la biserică sau pedagog al celor mai mici decât mine. I-am vorbit despre plimbările noastre… Lui don Bosco i-a plăcut sinceritatea mea şi mi-a spus:

— Sunt mulţumit. Când vom fi la Torino, te voi învăţa să spui nu numai lucrurile *din afară* ci şi pe cele *dinăuntru*" (BS 1916, p. 70).

«Câtă sărăcie în căsuţa aceea»

«Era spre seară şi ne simţeam obosiţi. Don Bosco mi-

a prezentat-o pe Mama Margherita.

Mamă, ţi-am adus un băiat din Castelnuovo. Ea a răspuns:

Tu nu faci altceva decât să cauţi băieţi şi eu nu ştiu unde să-i mai pun.

Ăsta e aşa de mic – glumi don Bosco că putem să-l culcăm în coşul de grizine şi să-l agăţăm sub grindă, ca într-o colivie de canari.

Mama Margherita începu să râdă şi îmi căută un loc de dormit, într-adevăr nu era liber niciun ungher, şi în seara aceea a trebuit să mă culc la picioarele patului unuia dintre băieţi. A doua zi am văzut câtă sărăcie domnea în casa aceea. Camera lui don Bosco era joasă şi strâmtă. Dormitoarele noastre, la parter, erau înguste, cu podeaua din pietre de caldarâm. În bucătărie se aflau puţine castroane de cositor, şi tot atâtea linguri. Furculiţele, cuţitele şi şerveţelele vor apărea mult mai târziu. Sala de mese era un simplu acoperiş susţinut de câteva bârne de lemn. Don Bosco ne servea prânzul, ne ajuta să facem ordine în dormitor, ne curăţa şi peticea hainele şi făcea cele mai umile munci. Trăiam în comun. Mai mult decât la un internat ne simţeam ca într-o familie, îndrumaţi de un părinte care ne iubea din tot sufletul. Veneau diverşi domni să-l viziteze pe don Bosco şi se minunau să-l găsească aşezat pe un trepied de lemn, sau chiar pe jos, aproape ascuns privirilor de un grup numeros de băieţi, în vreme ce ne povestea ceva sau se juca cu noi» (MB 4, 291).

«Duminica, am văzut curtea plină de tineri externi, mai înalţi decât mine ce se spovedeau cu don Bosco în capelă, după care reveneau în curte şi aşteptau slujirea Liturghiei şi Sfânta Cuminecătură».

Un sărut pe obraz

«Urmând exemplul lor şi atraşi de bunătatea şi dulceaţa lui don Bosco, mergeam şi noi să ne spovedim.

După aceea ne simţeam sufletul împăcat şi plin de mulţumire.

În anii ce-au urmat, tinerii interni şi externi îşi sporiră mult numărul, şi în fiecare duminică veneau alţi preoţi să le asculte spovedaniile. Dar eu nu mi-am schimbat niciodată duhovnicul, în zilele când nu era acolo, îi simţeam puternic lipsa. Într-o astfel de zi, am mers să mă mărturisesc la biserica Consolatei. Am îngenuncheat lângă confesionalul unui preot, şi parcă vorbele mi-erau trase cu cleştele, căci nu eram obişnuit să mă spovedesc în felul acela. Am primit nişte răspunsuri la obiect, dar seci.

Altă dată era în timpul unei mari sărbători şi o mulţime de oameni veniseră să se mărturisească cu don Bosco. Eu a trebuit să mă spovedesc unui preot pe care don Bosco îl chemase din afară. Totul a mers bine, dar la sfârşit duhovnicul a crezut că face un lucru nemaipomenit strângându-mă în braţe şi udându-mi obrazul cu un sărut apăsat. N-am ripostat, dar nu mi-a plăcut gestul lui. „Don Bosco îmi vrea binele, dar niciodată nu a făcut asta!”», am zis în gândul meu (BS 1916, p. 70).

Temperamental, entuziast, Giovanni Cagliero a trăit viaţa săracă de la Oratoriu, îmbogăţind-o cu o dragoste desăvârşită faţă de don Bosco şi cu fantezia sa exuberantă. Dimineaţa, mergea împreună cu colegii săi la şcoala profesorului Bonzanino. Michele Rua era ghidul grupului de elevi, un tânăr silitor, predispus la meditaţie. Lui Giovanni în schimb nu-i plăcea să facă drumul în linişte. De abia plecau că o rupea la fugă şi ajungea într-o clipită în piaţa Castello, la trei cvartale depărtare de şcoală, unde se oprea încântat să privească. Apoi tot într-o fugă ajungea transpirat la cursuri, în acelaşi timp cu colegii săi. Michele Rua nu era de acord, dar nu putea spune nimic, căci Giovanni era punctual.

Minunile din piaţa Castello

Ce vedea Cagliero în Piaţa Castello?

În faţa Palatului Madama (unde se află acum statuia Infanteristului Piemontez) îl întâlnea pe omul cu maimuţa, ce dădea un mic spectacol, acompaniat de muzica unor clopoţei pe care îi mişca cu măiestrie, în vreme ce împărţea bilete de horoscop şi loterie. La stânga lui, un elegant iluzionist uimea spectatorii cu îndemânarea sa. Altundeva, un grup de saltimbanci şi clovnul Toni atrăgeau publicul să le privească acrobaţiile, iar de cealaltă parte a bisericii San Lorenzo o marionetă anunţa bătând din clopot că Gianduia urma să se producă într-un program de excepţie.

La alte ore ale zilei (dar cine ştie dacă Cagliero reuşea să fie prezent) piaţa Castello oferea noi spectacole. La trei după-amiaza se auzea trompeta corpului de gardă şi imediat ieşea din Palatul Regal un sol călare în uniformă roşie, după care apărea regele, rigid şi serios, însoţit de o mică escortă. Traversa piaţa, în plecăciunile şi saluturile respectuoase ale mulţimii, pe strada Navona (azi strada Roma), se îndrepta spre Porta Nuova, şi după o plimbare de un ceas încheiat, revenea la palat. Tot în piaţa Castello aveau loc demonstraţii şi parăzi militare cu ocazia plecării şi întoarcerii trupelor.

În luna iunie, în ajunul zilei de Sfântul Ion (patronul oraşului), se înălţa în faţa Palatului Madama o estradă înaltă de lemn. La căderea nopţii, toată lumea se aduna în piaţă. Soldaţii se aliniau în jurul estradei şi la un semnal dădeau foc unui rug; lemnele uscate amestecate cu paie se aprindeau repede, ridicându-şi flăcările spre înalt, în strigătele entuziaste ale mulţimii şi în salvele şi loviturile de tun ale gărzii naţionale. Odată stins focul, ştrengarii luau tăciunii aprinşi şi îi duceau acasă, făcând o gălăgie de nedescris.

39. «Minunile» lui don Bosco

«Învierealui Carlo

Unul din episoadele cele mai faimoase ale vieţii lui don Bosco este cel cunoscut în biografia sa ca «învierea lui Carlo», care a iscat multe controverse printre istorici, până ce unii l-au inclus în rândul «legendelor pioase».

Cea mai veche relatare a faptului se datorează medicului din Nisa, Charles d'Espiney, care a publicat în 1881 o cărticică «Don Bosco» ce cuprinde o serie de scurte episoade atinse de aripa miraculosului. «Învierea lui Carlo» a avut loc, potrivit lui d'Espinay, la Roma, şi don Bosco sosise în oraşul etern de la Florenţa. Don Bosco a protestat de multe ori împotriva acestei publicaţii şi i s-a plâns însuşi autorului. Cartea lui d'Espinay nu s-a bucurat de o bună primire la Valdocco.

Redactând cel de-al doilea volum al *Memoriilor Biografice* (editat în 1903), Giovanni B. Lemoyne a reluat povestirea faptului, adunând mai multe mărturii cu valoare istorică diferită şi o seamă de detalii, deseori incerte în privinţa veridicităţii.

Istoricul Pietro Stella a analizat critic această povestire în 25 de pagini ale lucrării sale *Don Bosco în istoria Religiei Catolice*, vol. I: *Viaţa şi Operele*, editat în 1968. La pagina 282 a cărţii, reluând tema, Stella conchide: «în ceea ce priveşte faptele obiective ale acestei povestiri despre don Bosco, ar fi de preferat să se adopte poziţia lui Fassati şi cea propusă de Documente III, chiar dacă nu se cunosc cu exactitate precedentele acestora din urmă».

În concluzie, Stella ne indică relatarea lui Fassati ca fiind cea mai sigură şi mai demnă de crezare. Este vorba de mărturia marchizei Maria Fassati, scrisă în franceză. Am fost ajutat de însuşi Pietro Stella să traduc în italiană textul, pe care îl prezint în continuare. Iată-l.

Povestită de don Bosco

«Am auzit această povestire chiar de la don Bosco şi am încercat să o reproduc cu maximă fidelitate, într-o zi a venit să-l caute pe don Bosco un tânăr care frecventa Oratoriul şi se pare că era foarte grav bolnav. Don Bosco lipsea din oraş şi nu s-a întors la Torino decât două zile mai târziu. A putut să ajungă la bolnav doar în după-amiaza zilei următoare, pe la patru. Sosind la locuinţa aceluia, a văzut prapurele negru la uşă, înscris cu numele tânărului la care venise. Urcă totuşi scara pentru a-i vedea părinţii şi a le aduce câteva cuvinte de mângâiere. Îi găsi scăldaţi în lacrimi. Îi povestiră că fiul lor murise în acea dimineaţă. Don Bosco întrebă cum putea ajunge în încăperea unde odihnea mortul. O rudă îl însoţi până acolo.

— Intrând în cameră – povesteşte don Bosco –, mi-a trecut prin minte că n-ar fi mort, m-am apropiat de pat şi l-am strigat pe nume: „Carlo!”. Atunci el a deschis ochii şi m-a salutat cu un zâmbet uimit. „Ah, don Bosco – spuse cu voce tare –, m-ai trezit dintr-un coşmar!” în acel moment oamenii care se mai aflau în odaie au fugit speriaţi, ţipând şi răsturnând lumânările. Don Bosco s-a grăbit să smulgă giulgiul ce învelea trupul tânărului, care spuse: „Parcă eram împins de la spate într-o peşteră întunecoasă şi fără sfârşit, dar atât de strâmtă că de-abia mai puteam să respir. La capătul ei vedeam un fel de luminiş, unde sufletele erau judecate. Neliniştea şi spaima mea creşteau întruna, căci mulţi erau cei condamnaţi. În vremea asta mi se apropia rândul la judecată şi aveam inima cât un purice că nu m-am spovedit bine ultima oară, când ai venit dumneatale şi m-ai trezit!” între timp, tatăl şi mama lui Carlo veniseră grăbiţi în odaie, aduşi de vestea că fiul lor era viu. Tânărul îi salută amabil, dar le spuse să nu spere în însănătoşirea lui. După ce i-a îmbrăţişat, a cerut să fie lăsat singur cu don Bosco. I-a povestit că avusese nenorocul să cadă într-un păcat pe care îl crezuse mortal şi

simţindu-se foarte rău trimisese după el cu intenţia fermă să se împărtăşească. Cum nu a fost găsit, au chemat un preot necunoscut căruia însă n-a avut curajul să-i spună acel păcat. Apoi Dumnezeu l-a ajutat să vadă că merita Iadul pentru spovedania sa nelegiuită.

Se mărturisi îndurerat, şi, după ce primi Sfântul Maslu, închise ochii şi îşi dădu liniştit sufletul».

Povestea unui mic zidar

Don Bosco făcea însă altfel de minuni. Iată o mărturie a lui Giovanni B. Francesia:

«Într-o zi – ne povestea un coleg ce-a ajuns profesor şi Director al Şcolilor Tehnice din Ivrea –, eu venisem la Torino să-mi câştig existenţa ca ucenic zidar. Aveam 10 ani. Îmi murise tatăl şi mama, sărăcuţa de ea, nu avea cu ce să mă crească. M-a sărutat pe frunte şi m-a încredinţat unui stăpân care trebuia să mă ducă la Torino, la muncă. Aici am avut norocul să-l găsesc pe don Bosco, care m-a invitat la Oratoriul său. În acest om minunat, generos şi bun, am regăsit-o pe mama. El ne vorbea despre Dumnezeu, despre mântuirea şi nemurirea sufletului, şi ne ajuta să ne câştigăm mai bine pâinea cea de toate zilele. Am mers la şcoala lui şi am învăţat să citesc, să scriu şi să socotesc. Într-o zi însă era să o păţesc rău de tot. Dusesem o găleată de var la etajul al doilea al casei în construcţie şi am căzut de acolo. M-au crezut mort iar când mi-am revenit mi-am dat seama că aveam braţul rupt. Să nu mai vorbesc de dureri. Am fost dus la spital şi lăsat acolo, fără ca cineva să se mai preocupe de soarta mea. Din fericire exista don Bosco. A aflat de nenorocirea mea şi spre seară m-am pomenit cu el la picioarele patului. Zâmbind, m-a încurajat, mi-a spus să nu mă tem de nimic, că el va avea grijă de tot.

Din ziua aceea, viaţa mea s-a schimbat. Am anunţat-o pe mama de ce mi se întâmplase şi ea s-a mângâiat la

gândul că don Bosco are grijă de mine: Fiul meu, mi-a spus mama, să-i mulţumeşti lui Dumnezeu că te-a ajutat să găseşti un tată! Cum nu mai aveam puterea dinainte în braţul rupt, a trebuit să mă las de meseria de zidar. Am făcut cursul primar, muncind ici şi colo câte puţin, apoi când don Bosco a considerat că a sosit timpul, m-a luat la sine, să mă îndrume spre învăţătură. Datorită lui, nu mi-am irosit viaţa. Şi acum, la şcoala asta, înconjurat de cărţi, gândindu-mă la binele ce mi s-a făcut, mulţumesc Divinei Providenţe că m-a ajutat să-l întâlnesc pe don Bosco!» (VBP 163).

Don Bosco: o enigmă?

E cazul cred să facem o precizare şi anume că d'Espiney, care relata cu dezinvoltură despre «învierea lui Carlo» este primul responsabil de-a fi transformat cuvintele pronunţate se pare de don Cafasso «*don Bosco este un mister*», în afirmaţia că «*don Bosco este o enigmă*», devenită unul din caii de bătaie ai denigratorilor moderni ai lui don Bosco.

Iată aşadar ce ar fi spus don Cafasso, potrivit acestor biografi moderni: «Dacă n-aş fi sigur că munceşte pentru gloria lui Dumnezeu, aş spune că e un om periculos, mai mult pentru ceea ce nu lasă să se întrevadă din personalitatea sa, decât pentru ceea ce afişează. Don Bosco, într-un cuvânt, este o enigmă!». Şi tot unul dintre aceşti biografi continuă: «Sunt tulburat. Mai există încă multe aspecte ale vieţii lui don Bosco care ascund abisuri greu de explorat, ce pot fi doar intuite». Rămânem uimiţi de felul în care doi «scriitori înţelepţi» au ciuntit cuvinte incerte, reproduse cu naivitate de bietul d'Espiney. Istoricul Francesco Motto scrie: «Iată textul exact şi integral al citatului din Cafasso într-o traducere din 1890: *Don Bosco* de doctorul Carlo Despiney, prima versiune italiană după cea de-a unsprezecea ediţie franceză, p. 11:

«Ştiţi voi bine cine este don Bosco? Pentru mine cu cât îl studiez mai mult, cu atât îl înţeleg mai puţin. îl văd simplu şi extraordinar, umil şi măreţ, sărac şi preocupat de proiecte uriaşe, în aparenţă greu de înfăptuit. Pentru mine don Bosco este un mister. Dacă n-aş fi sigur că munceşte spre gloria Domnului şi că doar Dumnezeu îl călăuzeşte şi este singurul ţel al tuturor eforturile sale, aş spune că este un om periculos mai degrabă prin ceea ce lasă să se întrevadă, decât prin ceea ce arată deschis. Vă repet, don Bosco este pentru mine un mister. Lăsaţi-l să lucreze în pace» (*Buletin Salesian*, 1 iulie 1987, p. 40). Aici Motto-ul expune contextul în care don Cafasso ar fi făcut această afirmaţie «unor prieteni foarte dragi», atunci când persoane influente din Torino îl criticau pe proaspătul preot don Bosco pentru zelul nemăsurat pe care îl arăta în munca sa excesivă pentru mulţimi de tineri vagabonzi, în activităţile sale diverse pentru misiunea sacerdotală. Criticile se încheiau cu o întrebare nedumerită: «dar cine e de fapt don Bosco ăsta al dumneavoastră?». Afirmaţia lui Cafasso e răspunsul la această întrebare.

Motto-ul continuă cu întrebări pe care orice biograf serios ar trebui să şi le pună: «Şi cine ne garantează că don Cafasso a spus cu adevărat aceste cuvinte? Ş chiar dacă le-a spus, când s-a întâmplat aceasta? Cu siguranţă atunci când don Bosco era un preot tânăr la începutul carierei sale şi în orice caz înainte de 1860, anul morţii lui don Cafasso. Ori, de la acea dată don Bosco a mai trăit 28 de ani şi în tot acest timp a muncit în Italia, Franţa şi Spania, a scris mii de pagini şi a ţinut zeci şi zeci de conferinţe şi de discursuri. Nu a dat oare alte ocazii care să-i permită unui cercetător atent să înţeleagă mai bine misterul vieţii sale?»

Şi eu sunt tulburat. Ignoranţa sau reaua credinţă a anumitor biografi lasă deci să se întrevadă «abisuri greu

de explorat».

40. Spovedania birjarului

20 de bani şi o grămadă de blesteme

Pentru don Bosco era un chin să meargă cu diligenţa. Legănarea ei îi provoca greaţă şi dureri de burtă. De aceea, ori de câte ori trebuia să călătorească într-un mijloc de transport public (pe vremea aceea existau puţine trenuri) îi cerea birjarului să-l lase să stea alături de el pe capră, într-o zi, se întorcea cu diligenţa de la Ivrea la Torino şi îl auzea pe vizitiu cum înjura la fiecare şfichiuire a cailor. Dacă mersul cu trăsura nu era pe gustul lui, apoi cu atât mai puţin îi plăceau lui don Bosco blestemele şi înjurăturile.

— Îmi permiteţi să stau lângă dumneavoastră? înăuntru, mi se face rău la stomac.

— Cu plăcere. Păcat însă că bate vântul tare aici sus.

— Aş mai avea o rugăminte la dumneavoastră…

— Vreţi să ajungeţi mai repede la Torino? Bine.

Şi vizitiul începu să dea bice cailor, înjurând de mama focului.

— Nu, nu e asta. Aş dori să nu mai înjuraţi.

Ah, dacă-i doar atât… Nu mai zic nimic. Sunt un om de cuvânt.

— Pentru plăcerea pe care mi-o faceţi, aş vrea să vă dau un mic bacşiş…

— În niciun caz. Că doar nu sunt obligat să înjur.

Don Bosco a insistat şi într-un sfârşit birjarul a acceptat 20 de bani (*adică o liră, respectiv 5.000 de lire în 1986*).

Dar cum a pocnit din bici, a mai slobozit o înjurătură. Bietul om îşi muşcă limba de necaz.

Chiar că sunt un netrebnic, cum se vede nu merit niciun bacşiş. Don Bosco îi răspunse:

Să facem un joc. Eu vă dau 20 de bani, dar la fiecare

înjurătură, iau înapoi patru.

S-a făcut. Fiţi fără grijă că o să câştig fiece bănuţ.

«După încă o vreme – povesteşte don Bosco –, caii încetinesc şi vizitiul îi biciuieşte şi înjură din nou: 16 bani, prietene, îi spun pe dată.»

Bietul om se ruşina, bodogănind supărat pe sine. După încă o vreme, mai dă bice cailor, şi mai înjură de două ori: au rămas opt bani prietene, îi zic.

— Blestemat obicei care m-a făcut să pierd 12 bani.

— Nu te întrista pentru atât de puţin, mai degrabă să-ţi pară rău pentru ce-i faci sufletului tău.

— E adevărat. Dar sâmbătă mă duc să mă spovedesc negreşit. Sunteţi din Torino?

— Da, de la Oratoriul Sfântului Francisc de Sales. Mă numesc don Bosco.

— Foarte bine, o să ne revedem.

Călătorind până la Torino, a mai înjurat el o dată, aşa că-i datoram doar 6 bani, dar l-am rugat să accepte 20, pentru efortul pe care îl făcuse… L-am aşteptat în fiecare sâmbătă. În cea de-a patra săptămână, l-am văzut venind şi amestecându-se printre tineri. Când i-a venit rândul, mi-a zis: mă recunoaşteţi? Sunt cutare. Ştiţi… n-am mai înjurat. Mi-am propus să ţin post cu pâine şi apă de fiecare dată când spun blestemăţii, şi mi s-a întâmplat doar o dată…».

Giovanni B. Lemoyne scrie: «Don Bosco însuşi ne povestea această întâmplare», ea se află în MB 3, 83.

Oboseala nu-l împiedică să-i ajute pe ceilalţi

Dar don Bosco nu spovedea doar vizitii. Giovanni B. Lemoyne îşi aminteşte: «Nu era niciodată obosit. Nu l-am auzit zicând nimănui: „Vino altă dată!” Chiar după zece, douăsprezece ore de spovedit, lucru obişnuit în timpul Exerciţiilor Spirituale, căci toţi voiau ca el să le asculte mărturisirea, se întâmpla ca cineva să-l roage atunci când era atât de obosit încât ar fi fost normal să spună: „vino

mâine", totuşi el îi îndemna pe toţi: „vino acum!". Îmi amintesc că într-o seară, câţiva tineri îl însoţeam în camera sa, după ce spovedise peste zece ore, când cineva veni să-l roage să-i acorde puţin târn>. Toţi ne-am privit în ochi siguri că don

Bosco o să-l amâne pe a doua zi, căci se vedea că-i frânt de oboseală. În schimb, bunul părinte a luat opaiţul din mâna celui ce-l ţinea şi a spus: „atunci vino"».[35]

«Dacă cineva se ducea la el în cameră să-i arate ce lucrează – continuă acelaşi Francesia –, sau să-şi exprime o îndoială, ori să-l întrebe dacă poate sau nu să facă ceva, don Bosco îl lăsa să vorbească, apoi întreba: Şi altfel ce mai faci? Bine, don Bosco. Dar cu sufletul?

Iar dacă interlocutorul era tulburat, el spunea imediat: „Şi cine te împiedică să găseşti pacea?". După care îi arăta un scăunel de rugăciune lângă perete, îl ruga să-şi ia un scurt răgaz de meditaţie, să-şi facă un examen de conştiinţă şi imediat se apuca să-l spovedească»(*ivi*, 51).

Niciodată nu a întrerupt această sfântă îndatorire, căreia îi dedica două, trei ore pe zi. În ocazii speciale era gata să asculte spovedania toată ziua şi toată noaptea (MB 3, 73).

Bărbaţi cu feţe întunecate, noaptea târziu

Francesco Dalmazzo povesteşte că a văzut des venind seara târziu la Valdocco bărbaţi «cu feţele întunecate». Auziseră de sfinţenia lui don Bosco şi veneau să i se mărturisească. «Puteau fi văzuţi adesea cum intrau neîncrezători şi după un timp ieşeau din încăperea unde se afla don Bosco cu chipul strălucind de bucurie» (MB 3, 73).

Pentru mulţi care îl cunoşteau, numele lui don Bosco se confunda cu acela de duhovnic al sufletelor. Când întâlnea pe cineva, era un lucru obişnuit să-l întrebe după

35 FRANCESIA, Don Bosco prieten..., S.Benigno Canavese 1908, p. 29.

salutul de rigoare: «Şi cu sufletul cum mai stai? Ai postit? De când nu te-ai spovedit?».

Un fost elev al lui don Bosco, intrat în Oratoriu deja adult, dus la ruină de propriile năravuri, când află că don Bosco a murit, scrise cu umilinţă: «Calmul şi seninătatea lui don Bosco, detaşarea cu care asculta orice, limbajul său ce comunica o dragoste sfântă şi o mare şi vie compasiune, felul cum nu-şi pierdea niciodată cumpătul şi îşi pleca urechea faţă de oricine avea să-i mărturisească vreun păcat, sau să se plângă de un necaz, toate calităţile acestea şi încă multe altele, mi-au insuflat curajul şi încrederea că pot să-mi înving slăbiciunile. Câte suflete s-ar mântui, dacă ar găsi întotdeauna la duhovnicul lor amabilitatea şi receptivitatea promptă ce-l caracteriza pe don Bosco» (MB 18, 23).

41. După pietrele vii şi pietrele moarte

Cumpărarea propriei case

În anii 1850 – 52 au sosit la Oratoriu tinerii care vor fi, împreună cu Giuseppe Buzzetti, primele pietre vii puse la temelia operei salesiene: Michele Rua, Giovanni B. Francesia, Giovanni Cagliero. În aceiaşi ani, don Bosco încearcă să consolideze din punct de vedere material sediul operei sale: să devină proprietarul casei Pinardi şi să construiască o biserică demnă de acest nume. În zona Valdocco nu se mai văd doar cele câteva case pe jumătate rustice în mijlocul câmpurilor şi al grădinilor de zarzavat. Peisajul e tot de ţară, în spatele Oratoriului curge un canal de irigaţie şi pe pajiştile dimprejur pasc cirezi de vite şi turme de oi (un păstor îi aduce lui don Bosco urdă proaspătă pentru masa băieţilor), dar au început să apară case ca la oraş şi fabrici. Trebuie să fie consolidată reşedinţa Oratoriului, să fie cumpărate pajiştile din jur pentru o extindere viitoare, altfel vor fi sugrumaţi de creşterea oraşului.

În primul rând, don Bosco se gândeşte să cumpere casa unde se află Oratoriul. Iată ce povesteşte:

«Cei ce pierduseră găzduirea (*în casa Pinardi*) nu voiau să se resemneze. Se plângeau oricui îi asculta:

Era o casă a bucuriei şi a destinderii şi acum priveşte: a sfârşit în mâinile unui preot, care e şi fanatic pe deasupra!

Lui Pinardi i se oferi o chirie de două ori mai mare decât îi dădeam eu, dar era un om de treabă şi nu voia să câştige din folosirea casei sale în scopuri necurate. De mai multe ori mi-a propus să o cumpăr în întregime, ca să se încheie odată cu toate discuţiile. Dar cerea un preţ exagerat de mare: optzeci de mii de lire pentru o clădire care nu valora nicio treime din suma aceea» (*Memorii*, 190).

Lucrurile s-au accelerat însă (şi din pricina unei «întâmplări sângeroase» despre care nu se cunosc amănunte, ce l-a convins pe Pinardi de urgenţa de a vinde casa) şi atunci don Bosco i-a făcut o ofertă: «– L-am rugat pe un prieten comun să evalueze casa... în stadiul în care se află, valoarea sa este între 26 şi 28 de mii de lire. Ca să facem târgul, eu vă dau 30 de mii de lire». Afacerea a fost pecetluită cu o viguroasă strângere de mână. «Dar de unde să găsesc 30.000 de lire în 15 zile? A avut grijă Providenţa. În aceeaşi seară, don Cafasso (lucru neobişnuit în zilele de sărbătoare) a venit în vizită şi mi-a spus că o persoană pioasă şi milostivă, contesa Casazza-Riccardi, îi dăduse 2000 de lire pentru mine să le cheltuiesc cum voi crede mai bine, în folosul Domnului. A doua zi, un cleric rosminian (*P. Carlo Girardi*) veni la Torino cu 20.000 lire. Mi-a cerut sfatul cum să le cheltuiască. I-am propus să mi le împrumute cu o dobândă de 4 la sută pentru a plăti casa Pinardi. Suma era completă. Celelalte 3.000 de lire cheltuieli suplimentare au fost donate de cavalerul Cotta,

în a cărui bancă a fost emis mult-doritul act de vânzare cumpărare» (*Memorii*, 191). Actul public a fost redactat de notarul Turvano pe 19 februarie 1851. Preţul nu s-a ridicat la 30.000 lire, ci la 28.500 lire (don Bosco e deseori neclar în privinţa cifrelor).

Băieţii leşinau

«Acum era nevoie să ne gândim la o biserică mai potrivită pentru slujbele religioase şi mai încăpătoare pentru numărul sporit de tineri.

Capela şopron fusese mărită puţin, dar tot era prea mică şi prea joasă. Cine intra trebuia să coboare două trepte şi când afară ploua, podeaua se acoperea de apă. Vara în schimb, muream de căldură şi eram sufocaţi de mirosul neplăcut de transpiraţie. Se întâmpla deseori, mai ales de sărbători, ca vreun băiat să leşine. Trebuia să-l duceam afară pe braţe» (*Memorii*, 193).

La Valdocco, spălătoresele întindeau pe câmp şiruri lungi de lenjerie spălată pentru orăşeni, dar se vede treaba că tinerii oratorieni nu prea erau obişnuiţi cu spălatul, deoarece aparţineau claselor foarte sărace, ce locuiau în cocioabe murdare, pline de iegrasie.

Discursul lui Barrera şi sceneta băieţilor

«Era aşadar necesar – continuă don Bosco – să construim o clădire spaţioasă, salubră, potrivită cu numărul mare de tineri ce frecventau Oratoriul. Planul a fost făcut de cavalerul Blachier... S-a săpat fundaţia. Prima piatră a fost binecuvântată pe 20 iulie 1851 de canonicul Moreno, economul general al diocezelor şi aşezată de cavalerul Giuseppe Cotta». A luat parte şi primarul Torinoului, avocatul Giorgio Bellono. «Faimosul părinte Barrera, emoţionat la vederea unei mulţimi atât de mari de oameni veniţi să vadă ceremonia, s-a urcat pe o ridicătură de pământ şi a improvizat un discurs minunat» (*Memorii*, 193). În afara discursului, a fost prezentată o scenetă

scrisă de don Bosco şi recitată de băieţi. Francesia şi-o aminteşte pentru că a fost actorul principal:

«Mi-aduc aminte ca şi cum s-ar fi întâmplat chiar ieri. Don Bosco ne-a adunat după Liturghie în săliţa de la parter şi ne-a spus că seara se va sfinţi piatra de temelie (*a noii biserici*), şi că însuşi primarul oraşului Torino urma să participe, împreună cu abatele Moreno. „Trebuie să ne gândim cum să-i primim mai bine pe aceşti înalţi oaspeţi. Cine crede că poate învăţa pe de rost un dialog pe care-l voi termina de scris imediat?”». Ne-am privit unii pe alţii şi eu am avut curajul să mă ofer voluntar, fără însă a şti bine ce trebuia să fac. Între timp don Bosco s-a făcut nevăzut şi noi am stat să-l aşteptăm în încăperea unde de atâtea ori venise să-l caute *Surul*, câinele lui iubit. Puţin timp după aceea, don Bosco a reapărut ţinând în mână nişte foi scrise de el şi acoperite de adnotări şi corecturi din belşug. Era prima oară când apăream în public. Ne-a instruit clericul Buzzetti, căruia însă îi era destul de greu să descifreze scrisul neciteţ al lui don Bosco. În afara miilor de corecturi, notele de pe margini, comentariile şi adnotările îl puneau la grea încercare pe omul cel mai răbdător». [36]Totul a mers însă şnur: discursul, dialogul şi serbarea.

«Petrecerea aceea veselă a atras tineri din toate părţile. Mulţi veneau de-acum la Oratoriu la orice oră din zi, alţii mă rugau să le dau ospitalitate ca interni. Numărul lor a depăşit anul acela cincizeci de mii» (*Memorii*, 194).

Printre feţe albe, una oacheşă

Mulţimea aceea de tineri, care mişunau prin curte şi pe câmpul din jur ca un furnicar plin de voie bună, era o comunitate eterogenă. Copiii unor oameni săraci stăteau alături de vreun tânăr tocmai ieşit de la casa de corecţie sau recomandat de Ministerul de Interne. Copii de meşteşugari se aflau laolaltă cu fii de ţărani. Unii tineri

36 FANCESIA, Giuseppe Buzzetti, S. Benigno 1898, p. 17.

erau îmbrăcaţi cu mantale militare incomode şi rupte, de culoare tutunului, alţii, veniţi de la ţară, purtau pantaloni şi haine rămase de la fraţii mai mari. Era o comunitate de fii din popor, ce nu dădeau nicio importanţă esteticii vestimentare.

Din când în când, printre feţe cu tenul deschis la culoare apărea câte una tuciurie. Aşa era în 1849 Alessandro Bachir, supranumit de toţi «maurul». Un an mai târziu a venit marocanul Moysa, şi la câţiva ani după aceea, algerianul Atnes. Un grup numeros de elveţieni încerca să înveţe cu rapiditate piemonteza, limba maternă a Oratoriului, alături de mulţimea de fii de emigranţi născuţi la Richmond, Baltimore, Havana sau Rosario în Argentina.

Cât despre tinerii ieşiţi din închisori sau aduşi de poliţie, don Bosco nu-i primea pe loc, nu voia ca obiceiurile lor urâte, limbajul plin de imprecaţii, să transforme Oratoriul într-o casă de corecţie. îi accepta doar dacă îi erau prezentaţi de cineva din familia lor sau garantau pentru ei persoane milostive şi cu frica lui Dumnezeu.

«Amestecul de tineri de orice vârstă şi condiţie socială – scria S. Biffi acel du-te-vino permanent de oameni ce frecventează fără oprelişti institutul este un spectacol ciudat». Acest spectacol îşi avea însă momentele culminante în timpul recreaţiilor. După 1855, când a crescut numărul preadolescenţilor găzduiţi zi şi noapte, don Bosco a căutat să intensifice asistenţa pentru ca băieţii să nu rişte pericole fizice sau morale. Uneori trimitea câte un cleric (căruia îi stătea de altfel mintea mai mult la joacă, fiind şi el copil) să-i scoată din cotloanele ascunse ale casei, sau din pivniţă, pe cei ce se îndeletniceau cu jocurile de noroc pe bani (cf. STELLA, 3, 189).

Prima loterie

Munca cu tinerii n-a reprezentat niciodată o problemă pentru don Bosco. Banii i-au dat însă multă bătaie de cap. «Construcţia bisericii era de-abia la nivelul solului, când mi-am dat seama că nu mai aveam bani. Vânzând case şi terenuri adunasem 35.000 de lire ce s-au dus ca apa la soare. Administratorul oraşului Torino ne-a acordat un ajutor de 9.000 de lire, pe care însă urma să-l primim la terminarea lucrărilor. Pentru că la Oratoriu erau găzduiţi şi ajutaţi mulţi tineri muncitori bielesi, episcopul din Biella a trimis o circulară la parohii, invitând preoţii să strângă oferte de la enoriaşi. Aşa s-au adunat o. mie de lire. Dar au fost ca picăturile de apă pe un teren uscat de secetă. Atunci mi-a trecut prin cap să organizez o loterie publică» (*Memorii*, 194).

În faţa celor 50 de pagini dedicate de Lemoyne acestei loterii (MB 4), mulţi au strâmbat din nas. Părea că se acordă o importanţă excesivă unei întâmplări banale. Şi totuşi nu este nici pe departe aşa. Loteriile aveau pe vremea aceea o rezonanţă extraordinară în oraşe. Cine reuşea să obţină toate premiile şi să aibă o listă impunătoare de obiecte de bună calitate pentru a putea organiza o loterie, îşi câştiga un bun renume în oraş. Şi subvenţionarea unei loterii publice îi aducea titularului un statut de invidiat printre ceilalţi cetăţeni. Stella notează: «Loteriile nu erau un element secundar al comportamentului colectiv torinez în perioada cuprinsă între restauraţie şi unificare... De la 1830 lai840 unele loterii mânuiseră sume considerabile: 28.000 lire în favoarea sinistraţilor dintr-un incendiu la Sallanches din Savoia de Sus, 32.500 de lire pentru Spitalul „Sfântul Ioan Botezătorul” din Torino, 41.000 lire în beneficiul unei case de nebuni» (ST 3, 86). Între 1852 şi 1858, două loterii grandioase în favoarea

Misiunilor, organizate de canonicul Ortalda, vor fi

sprijinite cu scrisori pastorale de episcopi, de comitete filantropice, de nobili, de presă şi de guvernul însuşi.

Şi don Bosco a făcut lucrurile în stil mare. A adunat 3251 de donaţii. «Papa, Regele, Regina Mamă, Regina Consoartă şi toată Curtea Regală şi-au trimis ofranda!», a scris cu bucurie. Atât curtea, cât şi primăria i-au pus la dispoziţie spaţii potrivite pentru expunerea acestor donaţii.

Decretul regal ce a autorizat deschiderea loteriei a fost semnat pe 9 decembrie 1851. Calculând valoarea obiectelor oferite au fost emise 99.999 de bilete a câte 50 de centime fiecare. Extragerea a avut loc la Palatul Municipal, între 12 şi 13 iulie. «Cheltuielile au fost enorme – scrie don Bosco – dar sumea netă obţinută a ajuns la 26 de mii de lire» (*Memorii*, 196).

Paisprezece loterii de-a lungul vieţii

Mari sau mici, don Bosco a organizat nouă loterii între 1853 şi 1870 şi cinci între 1873 şi 1887. Se poate spune că în aceşti primi ani de funcţionare ai Oratoriului său, don Bosco a descoperit două metode pe care nu le va părăsi niciodată: *Exerciţiile Spirituale* pentru membrii Oratoriului externi şi interni, bune pentru descoperirea vocaţiei religioase, şi *loteriile*, care aduc bani. Amândouă sunt greu de înfăptuit, dar don Bosco considera dificultăţile o taxă ce trebuie plătită. E poate interesant de observat faptul că după loteria din 1865, care se va tergiversa timp de trei ani, don Bosco va arăta mai puţin entuziasm în promovarea acestui mijloc de subvenţionare a operelor sale caritabile. În schimb de Exerciţiile Spirituale se va ocupa întotdeauna cu acelaşi avânt.

42. Lecturi catolice şi atentate

«Eu nu semnez asta»

În primele luni ale lui 1848, Carlo Alberto dăduse «drepturi civile egale» evreilor şi protestanţilor, care până atunci fuseseră doar «toleraţi».

«Protestanţii – scrie don Bosco – dispuneau de multe mijloace financiare şi erau pregătiţi să înceapă o campanie de propagandă a religiei lor. Catolicii în schimb erau încrezători în legile civile care până atunci îi apăraseră, aveau puţine ziare sau opere culturale. Nicio revistă, nicio carte pentru oamenii de rând…

Era nevoie să li se dea oamenilor, mai ales tinerilor, o metodă de apărare. Trebuia să se inventeze un mijloc la îndemâna tuturor, prin care să se răspândească în masele largi cunoaşterea adevărurilor fundamentale ale religiei catolice. Am tipărit deci o carte cu titlul *Avertisment pentru catolici*, cu scopul de a-i preveni pe aceştia în legătură cu uneltirile protestanţilor. Difuzarea acestei cărţulii a fost extraordinară: în doi ani s-au publicat mai mult de 200.000 de exemplare. Această reuşită le-a fost pe plac celor drepţi dar i-a supărat pe protestanţi…

Mi-am dat seama că era urgent să tipărim cărţi pentru popor: astfel am elaborat proiectul Lecturilor Catolice» (*Memorii*, 205).

Programul acestei colecţii se reducea la câteva puncte esenţiale: cărţi simple, pe înţelesul tuturor, cu apariţii lunare, în ediţii de buzunar, de cel mult 100 de pagini fiecare volum, la preţul de 15 centime (*600 de lire în 1986*).

Am vrut să public imediat primele numere redactate, dar s-a ivit o piedică pe care nu o prevăzusem. Niciun episcop nu voia (…) să-şi pună numele pe carte (…) ca revizor ecleziastic. Canonicul Giuseppe Zappata, pe atunci Vicar General (*Arhiepiscopul Fransoni se afla în exil la Lyon*), a citit şi a revăzut jumătate din primul volum. Apoi mi-a restituit manuscrisul zicând: – Refaceţi lucrarea. Eu nu pot să-mi pun semnătura pe un asemenea text. Dumneavoastră vă sfidaţi duşmanii. îi atacaţi în mod direct».

Doi ziarişti catolici fuseseră asasinaţi la Roma cu puţin timp înainte. Să girezi demersul curajos al lui don Bosco în sprijinul catolicismului însemna să-ţi rişti pielea, aşa cum i s-a întâmplat chiar lui, la puţină vreme după aceea. Într-un târziu – spune don Bosco – cărţile au fost aprobate şi revizuite de episcopul din Ivrea, monseniorul Moreno.

«*Lecturile catolice* au fost primite cu aprecieri favorabile. Numărul cititoriul a întrecut toate aşteptările. Dar toate acestea au trezit mânia protestanţilor» (*Memorii*, 208). În 1861, fiecare ediţie a ajuns la 10.000 de exemplare. Din 1870 numărul mediu de exemplare s-a ridicat la 15.000 (MB 4, 534).

«Părea că există o conspiraţie împotriva mea. Pot fi luate drept fabulaţii atentatele despre care vorbesc, dar, din păcate, nu-i decât tristul adevăr şi există numeroşi martori care să o confirme» (*Memorii*, 211).

Câinele misterios

«Pe vremea aceea, pentru a ajunge de la Torino la Oratoriu, străbăteai un drum lung de ţară, mărginit de salcâmi şi tufişuri.

Într-o seară întunecoasă, mă îndreptam spre casă singur singurel, când s-a ivit lângă mine un câine uriaş, care m-a îngrozit la prima vedere. Dar nu a lătrat la mine, dimpotrivă, să gudurat de parcă eu eram stăpânul lui. Ne-am împrietenit şi m-a însoţit până la Oratoriu. Lucrurile s-au repetat şi-n alte dăţi. Pot spune că Surul (*aşa l-a numit don Bosco pe câinele acela*) m-a ajutat de multe ori într-un mod extraordinar. Iată câteva exemple.

Pe la sfârşitul lui noiembrie 1854, într-o seară ceţoasă şi ploioasă, veneam de la oraş. La un moment dat, am observat doi oameni mergând la o mică distanţă în spatele meu. Grăbeau pasul sau încetineau în ritm cu mine… Am vrut să mă întorc din drum, dar era prea târziu:

când nu mă aşteptam mi-au aruncat o pelerină pe cap. M-am zbătut să mă eliberez, dar n-a fost chip. Unul dintre ei a încercat să-mi pună un căluş în gură. Voiam să strig, dar nu reuşeam. Atunci a apărut Surul. Urlând s-a repezit cu ghearele la unul dintre cei ce mă atacaseră, apoi sări pe celălalt. Acum le era gândul mai mult cum să se apere de câine, decât cum să mă prindă pe mine.

Cheamă-ţi odată câinele! – strigau tremurând de frică, îl chem dacă mă lăsaţi să plec în pace. Cheamă-l odată! – implorau.

Surul continua să urle ca un lup mânios. Plecară nevătămaţi şi Surul mă însoţi până acasă.

«Este câinele lui don Bosco»

«Ori de câte ori veneam singur seara acasă, vedeam la un moment dat cum apărea pe drum dintre copaci Surul. Şi tinerii din oratoriu l-au văzut adesea. Într-o bună zi a intrat în curte şi a fost eroul unei scene neobişnuite. Unii voiau să-l alunge cu parul, alţii cu pietre, atunci a intervenit Giuseppe Buzzetti:

— Nu-i faceţi rău. Este câinele lui don Bosco.

Atunci au început toţi să-l mângâie şi să se joace cu el. L-au însoţit până la mine. Mă aflam în sala de mese şi cinam împreună cu mama şi câţiva preoţi. L-au privit plini de frică şi de uimire:

— Nu vă temeţi – am spus –, este Surul, câinele meu. Lăsaţi-l să se apropie.

De fapt, dând un mare ocol mesei, a venit lângă mine, gudurându-se plin de bucurie. L-am mângâiat şi i-am dat să mănânce pâine şi supă. Dar a refuzat totul.

— Ce vrei, atunci? – am murmurat. El şi-a mişcat urechile şi a dat din coadă. Dacă nu vrei să mănânci, mergi în pace –, i-am spus.

Surul, vesel nevoie mare, şi-a sprijinit capul în poala mea, ca şi cum ar fi vrut să-mi vorbească şi să-mi ureze

noapte bună. Apoi s-a lăsat dus afară de tinerii din oratoriu ce-l priveau uimiţi, minunându-se de inteligenţa lui. Îmi amintesc că în seara aceea venisem acasă târziu, adus de un prieten cu trăsura» (*Memorii*, 216 – 218).

Batistin Francesia, care pe atunci avea 16 ani, l-a văzut de mai multe ori pe Sur. Iată ce scrie: „Ocolea masa, apoi se întindea puţin la picioarele lui don Bosco, după care pleca. Parcă-l văd şi acum, sărind cu labele pe uşă, să i se deschidă, apoi intra în micul salon, unde don Bosco prânzea cu ai lui. Odată portarul speriat a ridicat bastonul şi l-a lovit, animalul a primit lovitura, a schelălăit puţin, după care a fugit» (VBP 179).

Gândul să descopere proveniența acelui câine l-a preocupat ades pe don Bosco. Dar nu a reuşit să găsească niciun indiciu, în 1870, baroneasa Azelia Ricci des Ferres născută Fassati l-a întrebat ce crede despresur, şi don Bosco i-a răspuns zâmbind: «Să spun că-i un înger, v-aş face să râdeţi. Dar nici nu se poate spune că este un câine obişnuit» (MB. 10, 386).

Asasin cu cuţit în *Memoriile* sale don Bosco povesteşte despre multe atentate îndreptate împotriva lui în acei ani. Iată un exemplu.

Într-o seară, se afla în mijlocul curţii, înconjurat de tineri, când s-au auzit strigăte: Asasinul! Asasinul!

Un tinerel în cămaşă, pe nume Andreis, ţinând ridicat în aer un cuţit de măcelar, înainta printre băieţi, strigând ca un nebun: îl vreau pe don Bosco! îl vreau pe don Bosco!

Toţi au rupt-o la fugă, ţipând. În învălmăşală, asasinul l-a văzut pe clericul Reviglio, îmbrăcat în straie negre preoţeşti ca don Bosco, şi luându-l drept acela, a început să-l urmărească cu cuţitul. Victima fugi ţipând ca din gură de şarpe. Dându-şi seama de greşeală, delincventul se opri o clipă ca să vadă unde se află cel pe care dorea să-l ucidă. Acest moment de nehotărâre a fost salvarea lui don Bosco.

A alergat în sus pe scara casei Pinardi, a tras zăvorul porţii şi s-a pus la adăpost.

Ucigaşul ajunse la poartă şi încercă să o deschidă, bătând cu pumnii săi mari şi cu picioarele, după care căută să taie zăbrelele cu cuţitul, ţipând ca un nebun. A stat aşa mai mult de o oră, până a văzut venind doi jandarmi, ce fuseseră chemaţi de tineri.

«Pare de necrezut – scrie don Bosco – şi totuşi a doua zi, la aceeaşi oră, netrebnicul acela mă aştepta din nou, la mică distanţă de casă.

Un prieten (*comandorul Giuseppe Dupré*), văzând că autorităţile nu voiau să mă protejeze, a încercat să-i vorbească. Omul a răspuns:

— Sunt plătit să fac asta. Daţi-mi tot atât cât mă plătesc cei ce m-au trimis, şi-l voi lăsa în pace pe don Bosco.

I s-au dat 80 de lire avans şi alte 80 de lire ca să se încheie acea tristă comedie, care doar aşa a luat sfârşit» (*Memorii*, 213).

Ceea ce a primit Andreis este echivalentul al 650.000 de lire de astăzi.

43. Salvaţi micii muncitori

O enormă nedreptate

În fiecare an, bătea la poarta lui don Bosco un grup tot mai numeros de mici muncitori. De la zece în 1853, numărul lor creşte la 120 în 1866. Sunt striviţi sub povara unui munte de nedreptăţi. Până în 1844 relaţiile dintre ucenici, băieţi de prăvălie şi patroni au fost reglementate în Piemont de norme precise care apărau drepturile tinerilor şi-l obligau pe stăpân să

1 înveţe bine meserie şi să nu-i exploateze.

Un edict regal din 1844 (smuls regelui de «liberali» în numele progresului) a abolit aceste norme. Din acel moment, ucenicii şi tinerii muncitori au rămas la cheremul

patronului.[37] La optnouă ani copiii erau puşi la munci extenuante câte 12 – 15 ore pe zi în mediul dăunător din fabrici şi uzine, într-un climat de exploatare, abuzuri şi scandaluri.

Camillo Cavour, care de altfel se pronunţa pentru libertatea absolută a industriei şi comerţului, a declarat în 1850 în Parlament: «Poate că prea puţin ne interesează să aflăm că la noi, în fabrici şi uzine, femeile şi copiii muncesc aproape cu o treime mai mult, dacă nu chiar dublu, faţă de semenii lor din Anglia»[38]

Don Bosco (precum don Cocchi şi don Morialdo) apără din răsputeri drepturile copiilor muncitori. El le cere patronilor să întocmească contracte de muncă regulamentare pe formulare oficiale, în care să reia vechile norme abolite în 1844. În numele «legăturilor libere între oamenii liberi» (cum spun liberalii) el cere ca aceste contracte să fie respectate, adaptate, îmbunătăţite potrivit noilor condiţii de muncă.[39] Aceste contracte (păstrate în arhivele salesiene) stipulează că micii muncitori nu trebuie să fie folosiţi ca servitori şi rândaşi în casele patronilor, ci învăţaţi bine meserie. Este cu desăvârşire interzis să fie bătuţi, sunt cerute asigurări de sănătate, odihnă în zilele nelucrătoare şi în sărbătorile anuale, răgazul necesar pentru a învăţa să scrie şi să citească. În primii trei ani, micii muncitori nu sunt plătiţi cu scuza că «doar învaţă». Uneori se întâmplă ca părinţii să-l plătească pe stăpân, ca să le ţină copii în slujbă. Don Bosco reacţionează puternic la această formă de exploatare. În cel de-al doilea şi de-al treilea an, tinerii muncesc cu adevărat şi le aduc câştiguri considerabile stăpânilor. Pentru aceşti ani el cere un salariu progresiv. Primul contract de muncă semnat de don

37 Cf CASTELLANI, S. Leonardo Murialdo, I, Roma 1960, p. 468.

38 CAVOUR, Discursuri Parlamentare, I, Bologna 1955, p. 302.

39 CASTELLANI, o.c., p.468.

Bosco cu sticlarul Carlo Aimino, în favoarea tânărului Giuseppe Bordone, este datat noiembrie 1851.

O măsuţă de cizmărie şi patru băieţi

Dar don Bosco nu este încă mulţumit. În uzine şi în ateliere, micii muncitori lucrează cot la cot cu adulţi deseori necinstiţi, care vorbesc şi se poartă urât, şi-i cheamă la băutură «ca să uite de necazuri şi să fie veseli». Tinerii sfârşesc astfel distrugându-şi deopotrivă sufletul şi sănătatea.

Un băiat care pe atunci avea 14 ani, Pietro Enria, descrie situaţia cu candoare şi cu mici greşeli gramaticale: «Seara, don Bosco ne vorbea câte puţin întotdeauna înainte de a merge la culcare, ne atrăgea atenţia să ne ferim de oamenii cu purtări urâte sau de flecarii cu gânduri ascunse... Nouă, meşteşugarilor, în mai mare pericol se pare, ne spunea nu-i ascultaţi pe cei ce vorbesc urât: mai bine ieşiţi din încăperea unde se află... îmi amintesc cum a trebuit să fug chiar eu din atelierul unde lucram să nu mai aud vorbele murdare ale celorlalţi, căci aveam doar 14 ani şi ei erau ditamai oamenii în toată firea, fără ruşine când vorbeau de rău religia şi bunele moravuri, ca nişte animale ce erau» (ST 3, 503).

În toamna anului 1853, don Bosco (care are buzunarele goale ca de obicei) face un act de curaj: construieşte o nouă clădire alături de casa Pinardi şi deschide ateliere meşteşugăreşti pentru elevii interni. Începu cu cizmarii şi croitorii, pentru că se pricepea să dea lecţii chiar el în meseriile acelea, şi nu era nevoit să angajeze instructori externi. Dar s-a hotărât să nu se oprească aici.

Amplasează atelierul de cizmărie într-o încăpere îngustă de lângă biserica S. Francisc de Sales. Se aşază în faţa unei mese de cizmărie şi sub privirile uimite ale patru băieţi pingeleşte o gheată după toate regulile artei, aşază

căputa şi finisează. După aceea îi întreabă pe ucenici dacă au înţeles cum se face. Atunci când aceştia se arată nedumeriţi, don Bosco reia lucrul cu răbdare, căutând să-i facă să înţeleagă secretele meseriei. Croitorii au fost aşezaţi în bucătărie, iar tigăile şi cratiţele au fost duse în casa cea nouă. Don Bosco le este şi lor dascăl, căci nu degeaba îi spunea Giovanni Roberto din Castelnuovo «să o mai slăbească cu cărţile», căci era tare meşter la cusut.

De partea celor mai săraci în 1854 deschide cel de-al treilea atelier, legătoria de cărţi în 1856, al patrulea, tâmplăria.

Al cincilea atelier a fost cel mai dorit: tipografia. Pe atunci, era nevoie de kilograme de acte şi de sute de garanţii ca să obţii licenţa de tipărit, semnată pentru ei de prefectul Pasolini pe 31 decembrie 1862. Atelierul începe să funcţioneze cu două maşini cu roată şi presă acţionată manual.

Atelierul numărul şase, fierăria, se deschide în anul următor şi le precede pe cele de mecanică.

Băieţii nu mai sunt nevoiţi să meargă la muncă în oraş. Lucrează acasă, sub îndrumarea plină de dragoste a lui don Bosco şi a asistenţilor săi. La Oratoriu vin din ce în ce mai mulţi băieţi ce vor să înveţe o meserie ajutaţi de don Bosco, pentru a nu mai fi nevoiţi să meargă să se îngroape în fabricile din oraş. Numărul lor se ridică la 300. Dar don Bosco îi selectează pe băieţi: îi alege pe cei mai săraci, mai umili, pe aceia care au nevoie de o mână întinsă pentru a nu eşua în viaţă, în regulamentul de înscriere stă scris: «Este acceptat tânărul muncitor orfan de tată şi de mamă şi cu desăvârşire sărac şi abandonat. Dacă are fraţi şi unchi care pot să-şi asume educaţia lui, atunci nu corespunde scopului acestei case» (MB 4, 736).

44. Holera

Teroarea «licorii»

Vara lui 1854 a adus un flagel cumplit: holera. Epidemia, care o dată la câţiva ani pustia sate şi oraşe, a cuprins mai întâi Liguria, unde a făcut 3.000 de victime. Pe 30 – 31 iulie s-au înregistrat primele cazuri la Torino.

Bacteria responsabilă pentru această boală contagioasă, *vibrio cholera*, a fost descoperită de Robert Koch de abia în 1884. În lipsa unor date ştiinţifice, cum se întâmplă adesea, s-au răspândit în oraş obişnuitele zvonuri alarmante, alimentate de ignoranţă, necunoaştere şi frică. Iată ce scrie Bonetti, care a fost martorul acelor zile: «Oamenilor din popor le intrase în cap ideea că medicii le dădeau bolnavilor o băutură otrăvitoare, numită la Torino *licoarea*, cu scopul de a le grăbi moartea şi a înlătura astfel pericolul pentru ei înşişi şi pentru ceilalţi». Frica dusese «la închiderea magazinelor şi la un fel de exod din locurile atinse de molimă». (Un exemplu de lipsă de curaj în faţa pericolului a fost dat de însăşi familia regală, care a fugit în trăsuri închise din oraş, şi s-a adăpostit în castelul Caselette). «În unele locuri, atunci când cineva se îmbolnăvea, vecinii şi rudele erau cuprinşi de spaimă… şi îl părăseau pe bolnav… S-a întâmplat chiar ca groparii să trebuiască să forţeze uşile şi ferestrele pentru a putea intra în case şi a scoate afară cadavrele» (CL 420). Formele bolii erau binecunoscute: vomă şi diaree, deshidratare, sete intensă, crampe musculare violente. În peste 50 la sută din cazuri boala era incurabilă, sfârşindu-se prin moarte.

Zona cea mai puternic afectată din Torino a fost, după cum era uşor de prevăzut, Borgo Dora, cartierul cel mai poluat şi mai murdar, care se afla lângă Valdocco. Într-o lună s-au înregistrat 800 de bolnavi şi 500 de morţi. În casele vecine cu Oratoriul, îşi aminteşte Bonetti, «unele familii dispăreau în întregime în scurtă vreme» (CL 422).

Paisprezece tineri, apoi treizeci

Don Bosco a luat măsurile necesare într-un astfel de caz. «Sau ţinut examenele înainte de data stabilită – îşi aminteşte Francesia – şi şcolile s-au închis pe la mijlocul lui iulie (*adică cu o lună înainte de termen*)» (VBP 183). Băieţii care voiau au putut să plece pe la casele lor. Au fost curăţate camerele, sălile, paturile şi s-a îmbunătăţit hrana.

Pe lângă igiena rudimentară din timpul său, don Bosco s-a folosit de credinţă în combaterea răului: «într-o seară, auzind cum toţi vorbeau despre boala care făcea ravagii la Torino şi în jurul nostru, ne-a cerut să avem încredere în Sfânta Fecioară, spunând: „Dacă voi dragii mei îmi promiteţi să nu păcătuiţi de bunăvoie, cred că pot să vă asigur, că niciunul dintre voi nu se va îmbolnăvi de holeră”» (VBP 184).

Două spitale de carantină au fost improvizate în cartierul S. Donato, la vest de Valdocco. Dar puţini erau cei curajoşi care se ofereau să îngrijească bolnavii. Atunci don Bosco, după ce muncise acolo mai multe zile împreună cu alţi preoţi, li s-a adresat tinerilor. Le spuse că primarul făcea apel la oamenii cei mai buni din oraş să devină infirmierii bolnavilor de holeră. Dacă vreunul voia să i se alăture în acea operă milostivă, îi mulţumea în numele Domnului. «Paisprezece tineri s-au oferit voluntari, gata să-i împlinească dorinţa... după câteva zile le-au urmat exemplul alţi treizeci» (MB 5, 87).

Au fost zile toride, pline de oboseală, de pericole, în care se respira un aer încărcat de miasme.

Francesia îşi aminteşte: «De multe ori, eu însumi, tânăr preot pe atunci, trebuia să-i conving pe bătrâni să meargă la spital. Or să mă omoare! – exclamau speriaţi. Ce spuneţi? Dimpotrivă. Vă veţi simţi foarte bine. Şi apoi eu am să fiu acolo să vă ajut – Aşa spui? Atunci du-mă unde crezi că-i mai bine». Şi adaugă cu un strop de ironie amară: «Aşa zişii liberali au dat înapoi şi au rămas doar

preoţii...»[40]

O mamă şi douăzeci de orfani

Dar bietul Batistin n-a prea avut timp de ironii, în acele zile. Sa îmbolnăvit de holeră chiar mama lui. Atunci când a aflat, a lăsat totul la o parte şi a fugit acasă. A găsit-o într-o stare foarte gravă. S-a întors în grabă la Oratoriu şi l-a implorat pe don Bosco să se ducă să o împărtăşească. Locuia în faţa bisericii Consolatei. Don Bosco, trecând prin faţa statuii Preacuratei care se înălţa în mijlocul pieţei, i-o arătă lui Batistin şi îi spuse: «Ea o va vindeca fără doar şi poate pe mama ta dacă îi promiţi să-ţi consacri viaţa Ei, atunci când vei fi preot, să ajuţi lumea să o cunoască, să o cinstească şi să o iubească». Francesia a acceptat pactul. Au urcat împreună scara ce ducea spre camera bolnavei. Don Bosco a împărtăşit-o şi i-a adus alinare. Apoi veni medicul, şi ca singur tratament a scos sânge de cinci sau de şase ori din vinele acelei sărmane femei. «În ciuda acestui leac», mama lui Batistin s-a vindecat şi a mai trăit încă 21 de ani.

Când holera a luat sfârşit, odată cu ploile toamnei, au putut fi număraţi morţii: 1248 la Torino, 320.000 în Italia. În capitala Piemontului «enoriaşii de la San Vincenzo au mers prin cocioabe şi au cules din culcuşuri murdare şi de pe drumuri copiii pe care epidemia îi lăsase orfani şi fără rude apropiate» (ST 3, 163). Sfârşitul stării de necesitate a fost declarat pe 21 noiembrie.

Din cei 44 de volunari de la Oratoriu, niciunul nu s-a îmbolnăvit de holeră. Un rezultat care frizează miraculosul. Şi totuşi don Bosco nu s-a oprit să-i contemple meritele. O nouă dramă lovea oraşul: cea a copiilor orfani. Erau peste o sută, îngrămădiţi în «magazia» de la San Domenico. Într-un act de credinţă şi de dragoste

40 FRANCESIA, Memorii biografice ale salesienilor decedaţi, S. Benigno Canavese 1904, p. 103.

creştinească mai mare decât posibilităţile sale materiale, don Bosco a luat 20 de orfani pe care-a adus la Oratoriu.

45. Povestea lui Pietro Enria

Douăzeci şi patru de pagini pline de greşeli gramaticale

Din zilele holerei avem o mărturie emoţionantă. Pietro Enria este unul din băieţii orfani pe care i-a întâlnit don Bosco la «depozitul» de la San Domenico şi i-a adus la Oratoriu. Enria se afla acolo împreună cu fratele său şi a lăsat 24 de pagini scrise cu talent, candoare şi multe greşeli gramaticale. Voi reproduce aici câteva fragmente, lăsând unele greşeli dar adăugând punctuaţia, fără de care textul este aproape de neînţeles. Cred că este una din cele mai frumoase mărturii despre viaţa şi iubirea fără seamăn a preotului din Valdocco pentru copiii săraci din popor.

pagina 1

Enria Pietro Giuseppe, născut pe 20 iunie 1841 în parohia S. Benigno Canavese, fiu al lui antonio şi al pasqualinei pe numele ei de fată cappirone, amândoi născuţi în ţinutul montanaro… La vârsta de 7 ani am m-am cumenicat şi la puţină vreme după aceea murea biata mea mamă. Aşa că de adormirea maicii domnului a rămas tata văduv cu trei copii. Eu cel mai mare de abia împlinisem şapte ani. Tata s-a însurat a doua oară cu o doamnă virtuoasă, care s-a purtat cu noi ca o *mamă adevărată*.

pagina 2

În 1852 tata a vrut să se mute la Torino, unde-i erau fraţii. A luat cu chirie o casă de la fabrica de ceramică, pe malul râului, pe drumul spre mănăstire…

(…) în 1854, holera a cuprins toată Italia, dar mai cu seamă regiunea noastră, pentru că ne aflam lângă râu, unde aerul era nesănătos. De aceea, holera a făcut la noi multe victime şi familia noastră a fost cumplit lovită. A murit fratele mai mare al tatălui meu. La puţine zile după

aceea s-a îmbolnăvit mama vitregă. Eu nu aveam încă 12 ani. A trebuit să-l ajut pe tata, căci mama a murit nu după multă vreme. Nici nu pot să descriu chinurile prin care am trecut.

pagina 4

Pe atunci, tata ne avea pe noi, cinci copii. E drept că bunica venea să ne ajute cu gospodăria, dar şi ea sărmana era bătrână şi bolnavă. Ce puteam să facem? Ne-am încredinţat din suflet Domnului şi Sfintei Fecioare. Eram pe cale să cădem în cea mai neagră mizerie…

pagina 5

…Au venit doi… domni, al căror nume nu mi-l amintesc, fuseseră trimişi de un comitet de domni care deschiseseră un orfelinat provizoriu la Torino pentru a-i strânge laolaltă pe copii celor atinşi de holeră. Domnii aceia doi au vorbit cu tata, întrebându-l dacă voia să-şi lase toţi copii la orfelinat. Tata m-a chemat pe mine şi m-a întrebat dacă aş fi mulţumit. Eu am răspuns da pe loc şi i-am mulţumit Domnului şi Sfintei Fecioare. Aşa s-au înţeles să fim duşi peste câteva zile la mănăstirea dominicanilor din Torino.

pagina 6

Asta se întâmpla, dacă nu greşesc, pe la sfârşitul lunii august. Acolo lumea s-a purtat frumos cu noi, cu dragoste. Eram peste 100 de copii, băieţi şi fete, fără a-i mai număra pe sugari, cărora bieţii de ei li se dădea o îngrijire specială… Noi eram bine hrăniţi şi îngrijiţi, dar asta nu putea dura multă vreme. Băieţii veniţi mai de mult duceau vorba că o să fim trimişi fie la cottolengo, fie la d. cochis, fie la d. Bosco. Unul m-a întrebat unde îmi place mai mult. Eu nu cunoşteam nici Torino, nici pe D. Bosco, nici cottolengo, nu cunoşteam pe nimeni…

pagina 7

…D. Bosco în 1854 când molima făcea ravagii a

acceptat mai mult de 50 de tineri (*în realitate au fost 20*) în casa sa, toţi orfani de tată sau de mamă: mai mult încă, mergea chiar el să-i îngrijească pe cei bolnavi de holeră şi i-a trimis să facă asta pe unii din tinerii săi mai în etate şi nimeni din casa lui nu a păţit nimic. În primele zile ale toamnei, înainte de Sânta Maria (*8 septembrie*), don Bosco a venit în vizită la copii celor loviţi de boală, ce se aflau în orfelinatul din mănăstirea dominicanilor. Eram adunaţi acolo mai mult de 100 de copiii, băieţi şi fete. Eu Enria pietro giuseppe stau chezaş, căci am fost unul dintre acei norocoşi care au fost ajutaţi de don Bosco; mă aflam de mai multe zile, împreună cu fraţii mei în acel spital provizoriu aşteptând veşti despre sănătatea tatălui nostru, fie el viu sau mort pagina 8

când providenţa ne-a venit în ajutor. Toţi băieţii erau aşezaţi în rând de un asistent, când am văzut venind un preot însoţit de directorul orfelinatului. Preotul acela zâmbea şi avea un aer de bunătate care te făcea să-l iubeşti chiar înainte de a-l cunoaşte. Trecând pe lângă băieţi le zâmbea tuturor, apoi îi întreba cu dragoste părintească numele şi prenumele, locul naşterii, dacă cunosc rugăciuni şi catehismul, dacă s-au spovedit ori s-au împărtăşit. Toţi răspundeau cu încredere până ce într-un târziu a ajuns aproape de mine. Am simţit că-mi bate inima mai cu putere nu de frică ci din dragostea şi afecţiunea pe care o aveam deja faţă de el. Simţeam că-l voi iubi mereu pe *omul acela sfânt*

M-a întrebat cum mă cheamă şi de unde sunt de loc. l-am răspuns cu mare drag că mă numesc Enria pietro Giu. Mi-a spus vrei să vii cu mine o să fim foarte buni prieteni până vom ajunge în *Rai* eşti bucuros? Oh, da, domnule, am răspuns, sunt foarte bucuros. Şi acesta de lângă tine este fratele tău? Da domnule. Bine, o să vină şi el. I-am sărutat mâna cu încredere şi dragoste filială. Ne-a salutat cu

iubire de tată şi a trecut mai departe să vorbească cu alţii şi pentru toţi avea o vorbă bună sau o mângâiere. Eu l-am însoţit cu privirea şi simţeam în adâncul sufletului un nu ştiu ce, de-mi ziceam cât este de bun preotul ăsta, cum se poate să-l iubeşti chiar înainte de a-l cunoaşte. Nu prea înţelegeam însă cine era el cu adevărat, pentru că nimeni nu-mi spusese numele lui.

pagina 10

După câteva zile de la vizita aceasta am fost duşi la oratoriul sfântului francisc de sales, era pe 6 sau 7 septembrie 1854, o zi foarte norocoasă pentru mine. (...) Vorbind eu peste o vreme cu unii dintre colegii mei de la oratoriu, am aflat despre groaznica boală pe care a avut-o d. Bosco în 1848 (*în realitate în 1846*). S-a aflat în pericol de moarte şi a fost salvat de rugăciunile tinerilor săi care au cerut pentru el îndurare domnului ce l-a vindecat pe bunul preot pagina 11

atunci am simţit că inima mi se umplea de lacrimi. (...) Intrând în oratoriu am fost foarte bine primiţi de don Bosco şi de minunata sa mamă (...)

D. Bosco mi-a spus aminteşte-ţi Enria că vom fi de-a pururi prieteni, dar pentru asta trebuie să fii mereu bun şi virtuos. Mama lui ne iubea mult, de parcă am fi fost copii ei cu adevărat, iar pentru noi era mama noastră bună... don Bosco era pentru noi toţi un tată adevărat şi noi ne simţeam fericiţi în preajma lui... Uneori când stăteam de vorbă ne povestea despre visurile pe care le avea noaptea. Nu erau însă pagina 13

visuri obişnuite, ci adevărate viziuni, în care se vedea că Domnul răsplăteşte virtutea lui don Bosco, făcându-i să poată vedea viitorul ordinului său spre binele atâtor tineri sărmani...

pagina 14

...Îmi amintesc că însuşi don Bosco m-a angajat

ucenic la un meşter fierar la care m-am simţit foarte bine. Am rămas acolo trei ani apoi a trebuit să renunţ din motive de sănătate…

pagina 16

…Între timp, don Bosco continua să muncească pentru noi. Dimineaţa devreme era primul care se trezea şi intra în biserică, şi iarna lui 1854 a fost foarte geroasă, iar în biserică era foarte frig că uneori, când slujea liturghia… avea mâinile atât de îngheţate încât abia putea să ţină potirul în mână. Şi totuşi don Bosco nu s-a plâns niciodată, era mereu vesel şi mulţumit, se gândea mai mult la noi decât la el însuşi, şi multe mai trebuia să îndure pentru noi, câte umilinţe atunci când se ducea pe la casele bogaţilor să ceară bani pentru tinerii lui şi era respins cu cuvinte grele şi înjositoare. Dar el nu a dat înapoi în faţa acestor umilinţe… D. Bosco accepta în continuare noi tineri în oratoriul său. Îmi amintesc că uneori mama lui îl certa, spunându-i, de ce primeşti pagina 18

atâţia tineri, unde o să-i culci dacă nu mai e loc? şi nu-s paturi nici pături îndeajuns, şi cum o să reuşim să-i îmbrăcăm şi să-i hrănim dacă şi noi de-abia ne ducem zilele de azi pe mâine? (de altfel eu şi fratele meu a trebuit să dormim un timp într-o încăpere ce era depozit de hârtie, culcaţi pe baloturi, cu o singură pătură pentru amândoi şi nimic altceva. Şi totuşi eram bucuroşi ca şi cum ne-am fi odihnit pe patul cel mai moale, încetul cu încetul însă am avut paturi haine camere comode… De obicei seara, când toţi băieţii se duceau la culcare, d. Bosco şi virtuoasa sa mamă mergeau pagina 19

prin camere, luau hainele ce se rupseseră în timpul zilei, şi stăteau uneori până la ziuă să le cârpească, să le ducă înapoi de unde le luaseră. (…)» (Enria, autogr., cât. În ST 3, 494).

În paginile următoare, Pietro Enria povesteşte cum a

muncit într-un atelier şi a trebuit să fugă de mai multe ori din pricina «cuvintelor mizerabile» pe care le auzea în jurul lui (aşa cum am relatat în capitolul 43). Şi afirmă că acesta a fost motivul care l-a determinat pe don Bosco să organizeze ateliere de producţie în incinta Oratoriului.

Recunoştinţa oraşului

Cotidianul «Armonia», în numărul său din 16 septembrie 1854, scria: «Don Bosco a putut să prezinte comisiei sanitare o notă de la 14 din tinerii săi, care s-au oferit voluntari să presteze orice muncă necesară atât în spitalul celor bolnavi de holeră cât şi în case particulare (...) alţi treizeci din elevii bunului preot sunt deopotrivă instruiţi să ajute sufletul şi trupul bolnavilor, fund gata să sară în ajutorul colegilor lor» (ST 3, 263).

Scriitorul Nicolo Tommaseo, care locuia în acei ani pe strada Dora Grossa (astăzi strada Garibaldi) la numărul 22, i-a scris pe 3 octombrie: «Sunt la curent cu generosul ajutor caritabil pe care l-aţi dat împreună cu tinerii dumneavoastră celor aflaţi în nevoie, din pricina bolii ce ameninţa mai ales sărăcimea oraşului... Ca bun creştin vă datorez cele mai vii mulţumiri» (MB 5, 118).

Chiar şi primarul i-a mulţumit pe data de 7 decembrie pentru asistenţa acordată bolnavilor de holeră şi pentru ospitalitatea dată orfanilor (CL 444).

46. Băiatul şi uriaşii

«Vei ajunge departe, departe, departe...»

În timpul cumplit al holerei, don Bosco a avut una dintre acele experienţe care ne pun pe gânduri. Giovanni Cagliero, devenit cardinal, le-a vorbit despre asta sacerdoţilor de la Roma în 1916.

«Holera făcea ravagii la Torino în 1854 şi eu zăceam bolnav în infirmeria Oratoriului. Aveam pe atunci 16 ani şi medicii jurau că mă aflam la un pas de moarte. În casă se vorbea că eu ajunsesem atât de rău, pentru că făcusem

imprudenţa să-l însoţesc pe don Bosco la spitalul holericilor. Medicii i-au cerut lui don Bosco să mă viziteze şi să-mi dea ultima împărtăşanie. El s-a apropiat de patul meu şi parcă-l văd cum m-a întrebat:

— Ce preferi, să te vindeci sau să mergi în Rai?

— Mai bine merg în Rai – i-am răspuns.

— Foarte bine – adăugă el –, dar de data asta Sfânta Fecioară te vrea sănătos; te vei face bine, vei îmbrăca hainele de preot şi-ţi vei lua Breviarul, după care vei ajunge departe, departe, departe…

În faţa ochilor bunului părinte părea că se perindă o splendidă viziune. Apropiindu-se de patul meu – cum mi-a povestit treizeci şi cinci de ani mai târziu –, el l-a văzut înconjurat de sălbatici înalţi la trup şi cu înfăţişare fioroasă, cu pielea roşiatecă şi părul negru lung şi bogat, strâns cu o legătură aşezată pe frunte. Nici măcar nu ştia pe atunci cărei rase îi aparţineau acele făpturi ciudate ce i-au populat viziunea, şi abia târziu răsfoind în secret un manual de geografie a găsit că semănau cu băştinaşii din Patagonia şi Ţara de Foc. Atunci a avut Părintele extraordinara viziune a imensei regiuni pe care el a profeţit-o bogată în zăcăminte şi industrie, fabrici şi căi ferate, binecuvântată de darul credinţei creştine adus cu trudă şi sânge de familia sa spirituală.

M-am vindecat cu totul în clipa aceea; febra mi-a trecut ca prin minune şi nu m-am mai împărtăşit, pentru că simţindu-mă mai bine am dorit să o fac când voi fi din nou pe picioare.

Trebuie însă să vă spun că don Bosco mi-a vorbit despre viziunea sa de abia când eu începusem evanghelizarea Patagoniei şi devenisem deja Vicar apostolic. De frică să nu se ia după o impresie subiectivă, don Bosco n-a vrut niciodată să intervină cu iniţiative personale în viaţa şi în cariera mea, ci a lăsat totul în

seama Divinei Providenţe, care aranjă lucrurile exact aşa cum i le arătase într-o străfulgerare, în viziunea ce-o avusese despre viitor» (BS 1916, 138).

Studenţi, copii, meşteşugari

Prin sosirea la Oratoriu a celor 20 de orfani în timpul holerei, numărul băieţilor găzduiţi de institut a crescut considerabil.

Studenţii din clasele «superioare» plecau dis-de-dimineaţă la cursurile profesorilor Bonzanino şi Picco.

Elevii din cursul primare erau adunaţi în clasa învăţătorului Rossi. Cei mai mici erau încredinţaţi învăţătorului Miglietti, un om bun ca pâinea caldă. «De-a lungul zilei – scrie Lemoyne – în săliţa de lângă intrare, Miglietti îi învăţa să scrie şi să citească pe ei şi pe alţi copii pe care-i culegea de prin împrejurimi, iar seara veneau la el tineri din popor, să-i înveţe alfabetul şi aritmetica» (MB 7, 54).

Meşteşugarii, în număr de şaptezeci în 1854 – 55, erau încredinţaţi lui don Alasonatti, un preot serios şi de treabă, care abia venise din Avigliana să-i dea o mână de ajutor lui don Bosco. «Pe vremea începuturilor – scrie Francesia – mulţi tineri mergeau încă să muncească în afara Oratoriului. D. Alasonatti îi supraveghea, ca să-şi spună rugăciunile şi să asculte Liturghia, înainte să plece la fabricile unde munceau… Vara era nevoie să ne trezim la ora patru dimineaţa, deoarece la cinci mulţi trebuiau să fie în ateliere. El se ducea la ei în cameră, îi scula din somn… nu-i scăpa o clipă din ochi. Trezitul acesta foarte de dimineaţă îl obosea pentru toată ziua. Ades îl surprindeam moţăind pe scăunelul lui, cu peniţa în mână. Îl strigam şi el se trezea şi-şi continua netulburat activitatea. Patul său se afla în birou, căci pe atunci eram strâmtorări, dar niciodată nu l-am văzut dezordonat».1

«Cu totul în grija casei»

Anul 1855 a fost greu pentru Piemonte. Războiul Crimeei şi trimiterea a 15.000 de soldaţi împotriva Rusiei – îşi aminteşte Bonetti –, mana ce-a distrus cele mai bune vii din Monferrato şi Langhe, izbucnirea unei noi epidemii de holeră în Sardinia au adus sărăcia în ţară. Şi Oratoriul «s-a aflat într-o situaţie critică» (CL 471). Pentru a-i întreţine pe cei 49 de studenţi şi 70 de meşteşugari, don Bosco a fost nevoit să cerşească de la prietenii şi cunoscuţii săi, înfruntând toate umilinţele şi chiar ducând pe câte unii la exasperare, atunci când se aflau şi ei în dificultate.

Din nişte notări rapide ale lui don Bosco despre câştigurile şi cheltuielile acelui an, s-a aflat că din 70 de meşteşugari doar 8 plăteau câte ceva, între 5 şi 26 de lire pe lună. Ceilalţi erau «în grija casei». Din 49 de studenţi, doar 20 dădeau pentru pensiune între 8 şi 35 de lire pe lună. Ceilalţi se aflau «în grija Oratoriului». Este impresionant să citim lângă numele unor viitori mari salesieni cuvinte ce vorbesc despre sărăcia începuturilor:

Bongiovanni. Gratuit. Mătuşa Musso îl îmbracă.

Cagliero. Va plăti puţin. Rudele îl îmbracă.

Francesia. În grija casei. Câteva haine de la rude.

Rua. Mama lui îi dă câteva haine.

Savio Domenico. Rudele îl îmbracă.

Buzzetti. În întregime în grija casei.

Enria. În întregime în grija casei (ST 3, 586).

1 FRANCESIA, *D. Vittorio Alasonatti*, S. Benigno Caaavese 1893, p. 28.

47. Domenico Savio

«Veniţi cu mine»

Într-o zi don Bosco lucra în camera sa, când a intrat un băiat în fugă, cum povesteşte el însuşi: Repede, veniţi cu mine. Unde vrei să mă duci? Mai repede, grăbiţi-vă. Dacă ar fi fost un băiat oarecare, don Bosco ar fi crezut că-i vorba de o glumă. Dar tânărul acela de paisprezece ani

era Domenico Savio. Şi don Bosco a lăsat lucrul la o parte şi l-a urmat.

«Am ieşit din casă, am mers pe o stradă, apoi pe alta, şi tot aşa, fără să ne oprim sau să schimbăm vreo vorbă; în sfârşit am ajuns pe o uliţă unde l-am însoţit din poartă în poartă până a deschis una, a urcat pe o scară la etajul al treilea unde a sunat cu putere clopoţelul de la uşă. „Trebuie să intraţi aici”, mi-a spus, şi a plecat îngândurat» (OP ED 11, 246). Uşa se deschide. O femeie îl vede pe preot şi exclamă uşurată: «Veniţi repede. Soţul meu a avut nechibzuinţa să se facă protestant. Acum e pe moarte şi îmi cere să-i aduc un preot care să-i dea iertatea păcatelor».

Don Bosco se apropie de patul bolnavului şi îi redă pacea întru Domnul, la timp, căci moartea stătea la pândă şi-l ia imediat pe bietul om.

Don Bosco se întoarce acasă preocupat. Cum a ştiut Domenico despre muribundul acela? «într-o zi – scrie – am vrut să aflu… el m-a privit cu un aer îndurerat şi a izbucnit în lacrimi» (*ib.*, 247)…

Don Bosco nu i-a mai pus astfel de întrebări. Înţelesese că băiatul acela vorbea cu Dumnezeu.

Întâlnirea cu Minot

Domenico Savio a fost cel de-al doilea tânăr despre viaţa căruia a simţit nevoia să scrie (primul fiind Luigi Comollo). Îl întâlnise în mod aproape întâmplător. Don Giuseppe Cugliero, prietenul său, era profesor la Mondonio şi descoperise la el în clasă minunea aceea de băiat cu sănătatea cam şubredă, dar inteligent şi foarte bun la inimă. Întâlnindu-l pe don Bosco în anul holerei, i-a vorbit despre el:

— Se numeşte Domenico, dar noi îi spunem toţi *Minőt*. Familia lui este foarte săracă, tatăl face o mie de munci ca să o scoată la capăt. Dar *Minőt* este un adevărat

San Luigi. Aici la Oratoriu e posibil să ai băieţi din aceeaşi stofă, dat cu greu ai putea găsi pe cineva care să-l depăşească.

Au rămas înţeleşi ca don Bosco să-i întâlnească pe *Minőt* şi pe tatăl lui la Becchi, când se va duce acolo de sărbătoarea Sfintei Fecioare. (În timpul holerei era periculos să vii la oraş).

Iată cum descrie don Bosco prima întâlnire cu Domenico, în capitolul 7 al scurtei biografii a acestuia:

«Era în prima zi de luni a lui octombrie (*2 octombrie 1854*), dimineaţa, când am văzut că se apropie de mine un băiat însoţit de tatăl său. Aerul său surâzător dar respectuos mi-a atras privirile.

— Cine eşti – l-am întrebat – şi de unde vii?

— Mă numesc Savio Domenico, şi sunt cel de care v-a vorbit don Cugliero, învăţătorul meu. Venim de la Mondonio.

Atunci l-am chemat deoparte... Am văzut în tânărul acela de 12 ani un suflet ce aparţinea cu totul Domnului şi am rămas uimit. Înainte să vorbesc cu tatăl său, Domenico m-a întrebat:

— Mă veţi duce la Torino să studiez?

— Se pare că stofa este bună.

— Şi la ce poate să folosească stofa aceasta?

— Să facem o haină frumoasă pe care să i-o dăruim Domnului.

— Deci eu sunt stofa: iar dumneavoastră sunteţi croitorul; luaţimă deci cu dumneavoastră şi o să-i faceţi o haină frumoasă Domnului.

— Mi-e teamă că sănătatea ta firavă nu te ajută prea mult la studiu. (*Don Cugliero trebuie că-i spusese despre cei doi fraţi ai lui Domenico morţi la puţină vreme după naştere, iar cei care supravieţuiseră, Raimonda, de şapte ani, Maria, de cinci ani, şi Giovanni de doi ani nu erau nici*

ei prea sănătoşi).

— Nu vă fie teamă de asta. Domnul mă va ajuta.

— Când vei termina cu studiul latinei, ce vrei să devii?

— Dacă Domnul îmi va îngădui, doresc cu aprindere să mă fac preot.

— Bine, acum vreau să te pun la încercare, să văd dacă eşti bun pentru studiu; ia cartea, învaţă pagina asta şi mâine vino să mi-o spui pe de rost.

M-am întors să vorbesc şi cu tatăl lui. Nu trecuseră nici opt minute, când Domenico s-a apropiat de mine râzând şi mi-a spus: „Dacă vreţi, vă spun acum pagina pe dinafară”. Nu numai că studiase textul, dar înţelesese foarte bine sensul cuvintelor şi al lucrurilor la care se referea.

— Bravo – i-am spus tu ai învăţat lecţia înainte de termenul pe care ţi l-am dat, aşa că şi eu îţi voi da înainte răspunsul. Vom merge împreună la Torino. Roagă-te lui Dumnezeu să te ajute să-i îndeplineşti sfânta voie» (OP ED 11, 184).

Ce a adus Domenico la Oratoriu

Domenico a intrat în Oratoriu pe 29 octombrie 1854. Don Bosco avea 39 de ani, era în plină putere creatore şi începuse să-şi contureze proiectul fundamental al vieţii sale: Ordinul Salesian. Domenico i-a întâlnit pe Buzzetti, Rua, Cagliero, Francesia şi un an mai târziu pe Bonetti şi Cerruti: tineri pe care don Bosco îi pregătea pe nesimţite să fie pietrele de căpătâi ale viitoarei construcţii spirituale.

Băieţii interni erau mai mult de o sută. Existau trei ateliere: de încălţăminte, croitorie şi legătorie de cărţi. Duminica (şi chiar în după-amiezile zilelor festive) câmpurile din jurul Oratoriului erau pline de tineri de toate felurile: unii veneau să se joace, alţii să înveţe ceva, sau doar să stea cu don Bosco, uneori gata să o şteargă când

era timpul să intre în biserică. Pentru tinerii aceştia, de cele mai multe ori murdari şi prost-crescuţi, Domenico a fost mai mult decât un prieten: «Se oferea voluntar să-i ajute la Catehism pe băieţii mai mici în biserica Oratoriului», îşi aminteşte Bonetti subliniid că a fost «condiscipolul său» (CL 445).

Domenico a adus Oratoriului calda şi profunda sa devoţiune faţă de Sfânta Fecioară.

Chiar înainte de Prima împărtăşanie îşi definise ţelul: «Prietenii mei vor fi Iisus şi Maria».

La Valdocco, ziua Neprihănitei Fecioare a fost sărbătorită cu mult entuziasm. La Roma, Papa Pius al IX-lea, declarase adevăr al credinţei Zămislirea Neprihănită a Mariei (adică faptul că ea nu a fost fructul păcatului originar). Domenico, în după-amiaza acelei zile, a mers la altarul Fecioarei, în biserica Sfântului Francisc, şi i s-a consacrat cu aceste cuvinte simple: «Maria, vă dăruiesc inima mea să vă aparţină pe veci. Iisus şi Maria, fiţi de-a pururi prietenii mei; dar, fie-Vă milă, faceţi ca eu să mor mai bine decât să comit un singur păcat».

Compania Preacuratei în 1856, Domenico a avut ideea să fondeze *Compania Neprihănitei Fecioare*. Pot exista controverse despre cum a luat fiinţă această asociaţie de tineret, care a fost una dintre pietrele de încercare ale Ordinului Salesian, reprezentând pentru institutele salesiene un izvor nesecat de tinere vocaţii câtă vreme a funcţionat.

Fără a pretinde să ofer soluţii, reproduc pur şi simplu cuvintele lui Giovanni B. Francesia, care a făcut parte din asociaţie chiar de la început, după cum se vede din procesele verbale ale primelor întruniri. El a scris despre viaţa lui Giuseppe Bongiovanni, preot salesian, care înainte să intre în oratoriu a avut o existenţă aventuroasă. Era un om cu o imaginaţie fierbinte, cu aptitudini de actor şi de

poet amator. La Oratoriu, după greutăţile inerente oricărui început, a devenit prietenul nedespărţit al lui Domenico Savio. Cu şase ani mai mare decât acesta, el a ştiut să traducă în fapte ideile entuziaste ale lui Domenico.

«A fost un mare noroc pentru el (*Giuseppe Bongiovanni*) să fie alături de o persoană atât de plină de virtuţi ca Domenico Savio şi să se pregătească împreună cu el pentru examenele de intrare la gimnaziu – scrie Francesia – Dacă se poate spune că Savio era mintea, Bongiovanni era mâna... S-au gândit la apostolatul tinerilor din Oratoriu. Domenico a vorbit despre asta cu don Bongiovanni şi au pus pe picioare Compania

Preacuratei care a adus atâta bine salesienilor. Bongiovanni a redactat statutul (compus din 21 de articole, la care se adăugau 7 apostile scrise de don Bosco), şi a fost secretarul ei direct şi aş putea spune permanent».[41]

Una dintre activităţile principale ale Companiei a fost aceea de a «vindeca clienţii». Băieţilor indisciplinaţi, care înjurau şi pălmuiau cu uşurinţă, li se repartizau membri ai Companiei, care să aibă grijă de ei ca un fel de «îngeri păzitori». În acei ani de început, când nu prea existau îndrumători, aceşti adevăraţi «îngeri» au făcut un mare bine Oratoriului: nu au îngăduit dezordinii şi neruşinării să triumfe în Institut în defavoarea binelui şi a cuminţeniei.

Apa proaspătă a zidarilor

Dar sănătatea lui Domenico s-a zdruncinat văzând cu ochii (cum s-a temut don Bosco din prima clipă). Don Bosco l-a trimis acasă întâia oară în luna iulie 1856, permiţându-i să se întoarcă în august pentru examenele şcolare.

Domenico a reluat cursurile în octombrie 1856, dar la

41 FRANCESIA, Memorii biografice ale Salesienilor defuncţi, S. Benigno Canavese 1904, p. 24.

scurt timp a fost cuprins de o febră care nu scădea cu niciun chip, şi de o sfârşeală ce-l ţinea ţintuit de patul infirmeriei. Don Bosco mergea des să-l vadă, şi-ntr-o zi l-a întrebat: «Există ceva ce ţi-ar face plăcere acum?» Domenico îi privea pe zidarii care munceau pe acoperişul din faţa ferestrei şi ars de febră răspunse: «Mi-ar plăcea să beau apa proaspătă a zidarilor». Don Bosco nu a râs de dorinţa ciudată a băiatului, dimpotrivă, a urcat pe acoperiş să ia găleata zidarilor, s-a întors la spital şi i-a dat să bea lui Domenico.

De zece ori a ţâşnit sângele în februarie 1857, tuşea a reînceput să-l chinuie pe Domenico şi don Bosco a hotărât să-l trimită din nou acasă: «Acolo vei sta lângă sobă, alături de mama ta, şi o să-ţi treacă tuşea. Curând te va lăsa în pace şi febra asta urâtă». Domenico s-a uitat la el cu ochii mari şi a clătinat din cap: «Eu dacă plec, nu mă mai întorc. Don Bosco, este ultima oară că mai putem vorbi împreună. Spuneţi-mi: ce-aş putea face încă pentru Domnul?». «Dă-i suferinţele tale». «Şi ce altceva?». «Dăruieşte-l viaţa ta». Tonul lui don Bosco devenise grav: ştia că darul acela va fi acceptat.

La Mondonio, unde mama şi tatăl său îl înconjurară cu dragostea şi grija lor părintească, medicii i-au pus diagnosticul de «infecţie pulmonară» (pulmonită). S-a recurs la remediul considerat pe atunci panaceu universal: scoaterea sângelui din vene. De zece ori a extras chirurgul sânge cu seringa din corpul acela plăpând, până n-a mai rămas aproape nimic.

A murit aproape pe neaşteptate pe 9 martie 1857, în timp ce vorbea cu tatăl său şi încerca în van să-şi amintească ce îi spusese parohul cu câteva ore înainte.

Don Bosco a tipărit de mai multe ori viaţa lui Domenico, şi de fiecare dată când corecta ciornele nu reuşa să-şi oprească lacrimile. Papa Pius al XII-lea l-a

declarat sfânt pe 12 iunie 1954. Primul sfânt la 15 ani.

48. Amintirile unui nonagenar

Nu era cel locul cel mai potrivit pentru un preot

Giovanni Roda nu se află printre cele 4800 de persoane de care se vorbeşte în *Memoriile Biografice* în 19 volume, scrise de don Bosco. I s-a luat un interviu când împlinise nouăzeci şi unu de ani, şi era «drept ca bradul, cu pasul ager, şi mişcările dezinvolte, lucid, comunicativ, simpatic». Aceasta se întâmpla în 1933. În anul acela, Domenico Savio a fost declarat «Sfânt», iar Roda îi fusese coleg şi prieten.

Marco Bongioanni a tradus cele narate de Giovanni Roda într-o piemonteză curată, scriind trei pagini fermecătoare, pe care le-a inclus în frumoasa sa carte, *Don Bosco, istorie şi aventură* (pp.79 – 81).

Reproduc aici cele trei pagini, pe care ar fi păcat să le rezum, dat fiind frumuseţea lor.

«Mă găseam într-una dintre străduţele de lângă Porta Palazzo, în zona Molassi. Eram mai mulţi băieţi, ucenici de prăvălie, sau pe la frizerii, cojocării, la şelari, pălărieri, oameni cu vază, pe care trebuia să-i numeşti *monsu* şi *madama* (*domnule* şi *doamnă*). Mergeam acolo să căutăm de lucru pentru că la 12 – 13 ani eram *majori* şi trebuia să ne câştigăm existenţa. (…) în fine, acela nu era locul cel mai potrivit pentru un preot, cu toată gălăgia şi zarva vânzătorilor ambulanţi, a saltimbancilor, a panglicarilor şi cu atâtea marafeturi. Dar don Bosco îi cunoştea câte puţin pe toţi şi nu prea făcea caz de etichetă. Eu l-am întâlnit acolo, şi în el am găsit un adevărat *tată*. (…) Când m-a văzut mi-a venit în întâmpinare ţinând în mână o nucă şi privindu-mă fix în ochi. Avea un zâmbet şiret… şi buzunarele îi erau întotdeauna pline de arahide, castane, nuci, migdale şi alte bunătăţi. Mergea să se aprovizioneze pe la negustori şi după aceea se învârtea printre bănci şi

acrobaţi, în căutare de… tinere mierle. A venit la mine şi a spart nuca (*nosăla*), aşa, între două degete, apoi mi-a dat să mănânc miezul.

Ce faci aici?

Aştept să găsesc ceva de muncă.

Ce ştii să faci?

Câte puţin din orice. Învăţ repede.

Părinţii tăi cu ce se ocupă?

Au murit de mult.

Muriseră de holeră la puţină vreme după naşterea mea. Eu mă născusem pe 27 octombrie 1842. În anul acela holera a lovit din greu meleagurile noastre şi eu am rămas singur pe lume. Mă crescuse o familie prietenă, puţin rude de departe… Când a aflat de situaţia mea, don Bosco a rămas puţin pe gânduri, mestecând ceva, apoi m-a prins de umăr, cum am văzut că făcea şi cu alţii, şi m-a întrebat:

Nu ţi-ar plăcea să vii la mine?

— Ce să fac?

Să stai: să înveţi ceva, o meserie.

Şi încă cum, bineînţeles că aş fi bucuros.

Atunci vino, nu-i departe.

M-am luat după el ca un căţeluş. Îmi amintesc că vremea era destul de friguroasă, la mijlocul lui noiembrie 1854. Don Bosco locuia într-un fel de fermă, o casă mare cu o biserică nouă alături (biserica sfântului Francisc de Sales)».

«Apoi I-a chemat pe Domenico»

«Ajunşi la poartă, înainte de a traversa curtea, a strigat cu putere:

Mamă, vino repede. Vino să vezi cine e aici.

A chemat-o ca şi cum ar fi fost vorba de o rudă, un fiu sau un prieten drag ce le sosise în casă. Apoi I-a strigat pe Domenico. În acele momente dragi eu i-am cunoscut pe mama Margherita şi pe Domenico Savio, cu care eram de-o

vârstă şi venise cu trei sau patru săptămâni înaintea mea.

Din clipa aceea, Oratoriul a devenit casa mea, şi don Bosco *tatăl meu*.

Viaţa la Oratoriu! Câtă fericire! Ar fi imposibil să o pot uita! Mie mi-a mers foarte bine, mai bine decât multor altora şi vă voi spune imediat de ce.

Don Bosco avea obiceiul să pună câte un băiat bun să facă pe îngerul păzitor pentru alt băiat mai neascultător şi «vioi», iar eu eram unul dintre aceştia, dacă am avut norocul să aibă grijă de mine tocmai Domenico.

Ne împrietenisem atât de mult, că mergeam tot timpul să-l caut; mă ţineam după el, mă jucam şi învăţam cu el… Iar Domenico mă ajuta în toate, îmi dădea sfaturi, cu condiţia să mă comport cum se cuvine, şi să nu mai fac ştrengării ca pe vremea când dădeam târcoale pe la Porta Palazzo. Eram ca doi fraţi.

Domenico era foarte priceput la jocuri. Juca foarte bine şi ştia să iasă întotdeauna învingător. În puţinele dăţi când pierdea nu se supăra, ci făcea haz de necaz, glumea, era un băiat destul de vesel. La *ciri-mela* (jocul cu vergeaua) părea un hercule dezlănţuit. Cu bastonul acela pe care îl mânuia atât de bine, şi strângându-şi puţin limba printre dinţi, lovea vergeaua cu atâta forţă că zbura hăt departe…

Era destul de mic de înălţime. Aveam, cum am mai spus, aceeaşi vârstă, cu o diferenţă de câteva luni. Nici eu nu eram un uriaş, dar el era mai scund decât mine. Părea mai tânăr decât anii pe care-i avea, dar ne născusem amândoi în 1842.

La Oratoriu erau mulţi băieţi mai voinici şi mai puternici decât noi, numiţi *desfaca-salam*, prăjini de 18 – 20 de ani, dintre care unii plecau în armată. Înalţi şi robuşti, ei puteau să ne învingă de zeci de ori prin forţa trupului. Domenico ştia însă să le ţină piept, să-şi impună

părerea, binecrescut dar întotdeauna cu hotărâre. Nu se lăsa niciodată călcat în picioare de ceilalţi.

Câte unul era mai necioplit, păstra manierele de la Porta Palazzo, se purta într-un fel care nu-i plăcea de fel lui don Bosco. Domenico, cu gentileţe îl aducea pe respectivul băiat pe drumul cel bun, spunându-i: «Tu ai uitat de înţelegerea noastră, ai promis asta, dar te-ai luat cu altele, mai bine ne spuneai ce voiai să faci, era mai bine dacă procedai aşa...».

Nu era niciodată plictisitor, ci convingător, simpatic, avea un ascendent asupra tuturor.

Obţinea ceea ce era drept, întotdeauna fără discuţii. Toţi îi datorau câte ceva, deci nimeni n-avea nimic de comentat când Domenico stabilea condiţiile, care de altfel erau corecte, dar pentru a fi ascultate, trebuia folosită puţină şiretenie. Rareori se întâmpla ca cineva să se poarte urât cu el. Atunci Domenico privea cu tristeţe şi fără să spună nimic se retrăgea în biserică...».

Spre Becchi, avangarda trupei

«O dată don Bosco ne-a trimis împreună la Becchi, singuri, se înţelege, doar eu şi cu Domenico. Drumul acela peste văi şi dealuri a fost minunat. Făceam multe drumeţii ca asta, nu numai la Becchi, ci şi în alte părţi. Nu ne grăbeam, uneori o luam pe scurtături, ori de-a dreptul, aveam picioare bune de rupt prin coclauri.

Mama Margherita ne aştepta acolo. Plecase înaintea noastră (*Don Bosco când îi ducea la Becchi de sărbătoarea Fecioarei pe băieţii cei mai buni, îşi trimitea înainte mama să pregătească dormitoarele şi masa*).

Aşadar în ziua aceea am pornit-o la drum. Am sărit, ne-am zbenguit, am glumit, am râs ca două mierle tinere. Dar nu pentru că eram afară, doar puteam ieşi din Oratoriu după placul inimii, că nu ne ţinea nimeni prizonieri. La don Bosco se trăia ca într-o familie, uşile

erau deschise. Mergeam în oraş când voiam. Îi spuneam, se înţelege, dar când doream, plecam la fel ca băieţii externi, la şcoală, la cumpărături, făceam comisioane... Ne duceam chiar să vedem acrobaţii şi circarii de la Porta Palazzo, eram doar copii (*masnă*). În fine, ziua aceea petrecută cu Domenico a fost una de sărbătoare. Avea un fel amabil de a se comporta, de a vorbi, de a-şi face semnul crucii şi de a spune o rugăciune în orice loc s-ar fi aflat, în faţa bisericii sau doar a unor coloane. Apoi o lua repede din loc: mai prinde-mă dacă poţi... Am sosit la Becchi transpiraţi, roşii ca racul. Mama Margherita ne-a spălat pe faţă în bucătărie, apoi a mers în staul, a muls vaca şi ne-a dat să bem lapte pe săturate, atât de bun, că ne-am lins pe buze... Puţină pâine cu unt şi cu niţel zahăr, o bunătate... A fost o petrecere pe cinste, drumul acela la Becchi, cu Domenico...

A doua zi, a venit şi don Bosco cu restul trupei. Noi fusesem doar avangarda...».

49. Un caiet pentru lacrimi

La cinci după-amiaza

«Dacă ar trebui să-l numesc pe cel mai vrednic dintre Domenico Savio şi Francesco Cerruti, n-aş şti pe care să-l aleg. Sunt doi îngeri». După Giovanni Francesia, don Bosco a spus asta de multe ori, adăugând de fiecare dată: «Dacă Francesco ar muri înaintea mea şi i-aş scrie biografia cu lucrurile minunate pe care le ştiu despre el, ar fi o carte de căpătâi pentru toţi tinerii».1

Francesco a intrat în casa lui don Bosco la unsprezece ani. Iată cum îşi aminteşte acele zile: «Când am intrat în Oratoriu ca student pe 11 noiembrie 1856, mai erau 169 de băieţi interni în afară de mine. Din sătucul meu din Saluggia veneam în capitala vechiului regat al Sardiniei; din grija unei mame iubitoare, care mi-a îndrumat paşii vreme de treizeci de ani pe drumurile vieţii

şi acum mă călăuzeşte din Rai, Divina Providenţă mă conducea în braţele unui al doilea tată, don Bosco. Primul meu tată murise înainte ca eu să împlinesc trei ani.

M-am simţit puţin străin în primele zile petrecute la Oratoriu. Deşi stăteam de bunăvoie şi nesilit de nimeni, eram mereu cu gândul şi cu inima la mama, mai ales când se lăsa seara. De aceea, pe la cinci după-amiaza, când ajungeam în sala de studiu împreună cu colegii mei, la început vorbeam puţin cu mama, scriindu-i tot ce aveam pe suflet chiar pe caietul de teme. Mă adresam ei, ca şi cum ar fi fost prezentă, împărtăşindu-i toate gândurile mele. După care, îmi ştergeam lacrimile şi mă apucam de lecţii pe acelaşi caiet ce servea atât destăinuirilor inimii cât şi temelor. Şi povestea asta… a durat destul. M-a impresionat mult să-l cunosc pe don Bosco. Mi se părea că pot găsi într-însul ceva în plus faţă de ceilalţi preoţi.

1 FRANCESIA, *Comentarius de Francisco Cerruti*, Torino 1918, p.5.

Convingerea mea era împărtăşită de mulţi dintre colegii mei, anume aceea că don Bosco este un om extraordinar şi sfânt (…). îi admiram modestia fără margini şi faptul că se ocupa cu precădere în cadrul Oratoriului de băieţii cei mai săraci, mai lipsiţi de educaţie şi de maniere frumoase, adeseori murdari şi plini de purici sau de păduchi. Odată, când am mers să mă spovedesc, am fost tulburat văzându-l înconjurat de o grămadă de astfel de băieţi, unii dintre care miroseau îngrozitor. Şi lui părea să-i placă foarte mult că se află în mijlocul lor.

L-am văzut înconjurat în zilele de sărbătoare sau duminicile de sute de băieţi indisciplinaţi şi nebunatici pe care-i transforma încetul cu încetul în buni creştini. îi plăcea să fie numit căpetenia ştrengarilor din Torino. îi atrăgea la Oratoriu cu vorba bună, oriunde i-ar fi găsit. îi îndruma către Dumnezeu, Spovedanie şi Sfânta

împărtăşanie cu ajutorul şcolilor serale, al muzicii, teatrului, cu daruri, dulciuri, jocuri de iluzionism şi de îndemânare făcute el însuşi. Era întotdeauna gata să spovedească. Niciodată nu se arăta plictisit sau obosit».

«Mă numesc Savio Domenico»

«Într-o zi, în timpul recreaţiei, pe când stăteam sprijinit timid şi gânditor de una dintre coloanele porticului, s-a apropiat de mine un coleg cu o înfăţişare modestă şi cu privirea dulce, senină.

— Cine eşti? – m-a întrebat – cum te numeşti?

— Mă cheamă Cerruti Francesco.

— În ce clasă eşti?

A doua de gramatică (*corespunzătoare clasei* a doua *elementară*).

— Ah, bine – a replicat – aşadar cunoşti limba latină. Ştii din ce derivă cuvântul *Somnambuli*

— De la *somno ambulare*. Dar cine eşti tu de mă întrebi asta? – am spus – privindu-l drept în ochi.

— Mă numesc Savio Domenico.

— În ce clasă eşti?

— A patra de liceu, la uman – şi fără să mai aştepte răspuns a continuat: o să fim prieteni, nu-i aşa?

— Bucuros – am răspuns eu.

Acestea fiind zise, ne-am despărţit, dar atitudinea şi înfăţişarea lui, locul însuşi unde am avut aceea întâlnire norocoasă, totul mi-a rămas profund întipărit în minte. Mai târziu am avut ocazia să mă apropii de Domenico, să-i vorbesc, să-i fiu alături în diferite ocazii, de-a lungul celor trei luni câte s-au scurs de la întâlnirea noastră până la plecarea sa dintre cei vii pe 1 martie 1857.

Parcă-l văd într-o seară de ianuarie a acelui an cum aduna bucăţele de brânză şi de pâine aruncate pe jos de unii colegi, cum le curăţa de murdărie şi le mânca liniştit, în locul porţiei sale, la care renunţa pentru alţii.

Părerea pe care mi-am făcut-o despre el mi-a rămas de-a pururi întipărită în inimă, şi anume că Savio era un tânăr sfânt, un alt adevărat don Luigi» (BS 1917, p. 102).

Don Bosco greşeşte pilulele

Don Bosco l-a apreciat mult pe Francesco. Spunea despre el: «Din păcate există doar un singur preot Francesco Cerruti». Dar la un moment dat părea că nu mai ţine aşa mult la el, căci nouă ani după ce acesta intrase la Oratoriu, l-a trimis ca profesor de liceu în micul Seminar pe care don Bosco de-abia îl deschisese la Mirabello Monferrato. La jumătatea anului, din cauza extenuării, Francesco s-a îmbolnăvit. Directorul, don Michele Rua, l-a implorat pe don Bosco să-i mai ia din îndatoririle grele. Don Bosco însă a răspuns în mod ciudat, doar cu cinci cuvinte: «Cerruti va preda în continuare».

Francesco Cerruti a ascultat, dar în aprilie, pe lângă extrema oboseală a făcut şi o gravă boală pulmonară. Scria: «Eram lipsit de putere şi începusem să scuip sânge din ce în ce mai des. Tuşea nu-mi dădea pace, la fel şi febra care nu mă slăbea de loc, de-abia puteam să respir câteodată (...). Cam în perioada aceea, a venit la Mirabello don Bosco, care m-a întrebat cum îmi mai merge cu boala, şi mi-a sugerat nişte medicamente, ce mi-au făcut mai mult rău decât bine. Înainte de a pleca, mi-a spus:

— Nu ţi-a venit încă timpul, aşa că stai liniştit. Mai ai de muncit pe pământ înainte să cucereşti Raiul.

Dar boala a progresat atât de mult că doctorul a început să nu mai creadă într-o posibilă vindecare. Îmi amintesc cum a spus de faţă cu mine:

— Nu există niciun leac. Boala e prea gravă pentru trupul lui slăbit. De aceea are nevoie de foarte multă odihnă, de o linişte absolută, şi să lăsăm natura să-şi urmeze cursul».

Don Michele Rua, în afară de faptul că i-a pus pe

băieţi să se roage dimineaţa şi seara pentru sănătatea lui Francesco, s-a dus la Torino şi a vorbit cu don Bosco. Răspunsul acestuia a fost:

— Nu i-a sosit încă ceasul. Cerruti trebuie să se gândească la vindecare.

«În ziua când don Rua mi-a spus aceste cuvinte ale lui don Bosco – continuă Francesco – am fost cuprins de o tuse atât de puternică, încât, nemaiputând să rezist, m-am aruncat pe pat, şi credeam că o să-mi dau duhul dintr-o clipă într-alta. Cu toate acestea, a doua zi mi-am reluat activitatea de profesor la clasa a cincea de liceu, iar spre seară mă simţeam deja mai bine. Peste câteva zile eram pe deplin vindecat şi am continuat să predau până la sfârşitul anului» (BS 1917, p.104).

Au mai trecut 52 de ani înainte ca Francesco «să cucerească Raiul».

«Don Bosco nu a fost pe deplin înţeles»

Francesco Cerruti a devenit director general al şcolilor salesiene şi a fost călăuzit în activitatea sa de vorbele rostite de don Bosco în 1885, pe când avea vârsta de şaptezeci de ani. Tocmai terminaseră de cinat împreună cu confraţii şi avocatul Michel în casa salesiană din Marsilia. Conversaţia era centrată pe tema credinţelor păgâne ce începuseră să pătrundă adânc în spiritul noilor generaţii. Francesco Cerruti îl simţi deodată pe don Bosco vorbind cu aprindere, pronunţând cuvintele cu «energie şi durere»: «De fapt care este cauza principală, mai mult chiar, adevărata cauză a acestui dezastru? Ea se află în educaţia păgână ce se dă în general în şcoli. Această educaţie, bazată în întregime pe clasici păgâni, plină de maxime păgâne, predate cu metode păgâne nu va forma absolut niciodată adevăraţi creştini. Toată viaţa am combătut această educaţie deformată, perversă, care strică mintea şi inima tineretului în anii săi cei mai

frumoşi; idealul meu de o viaţă a fost educarea tinerei generaţii pe criterii profund şi sincer creştine. (…) Acesta este scopul spre care am tins dintotdeauna. Şi acum bătrân şi slăbit mor cu durere în suflet, resemnat e adevărat, dar cu inima îndurerată că nu am fost înţeles îndeajuns» (BS 1917, p. 105).

Comunicându-le salesienilor aceste cuvinte, Francesco Cerruti comenta: «Să-l iubeşti pe don Bosco înseamnă să-i înţelegi dorinţele, să-i pui în practică intenţiile, ideile» (*ivi*).

50. O zi de libertate închisorile de băieţi

Pe strada Torino-Stupinigi se afla o casă care îi umplea sufletul de tristeţe lui don Bosco. Era «închisoarea pentru băieţi» numită «Generală». Un băiat în închisoare era un nonsens pentru don Bosco. Dacă făcuse o faptă rea nu trebuia să fie izgonit din societate, ci să i se acorde o atenţie atât de mare, să fie întâmpinat cu atâta căldură încât să spună: «Chiar că am fost un tâmpit».

Don Bosco mergea des în aceea închisoare, era prietenul tuturor băieţilor-deţinuţi. Şi-ar fi dat şi viaţa să-i vadă ieşiţi de acolo.

Până în 1845, la Torino, băieţii «delincvenţi» sfârşeau în închisorile comune, alături de adulţi. Acolo îi găsise don Bosco ori de câte ori se dusese să-i vadă, pentru a le aduce mângâiere, pentru a le smulge promisiunea că odată eliberaţi îl vor căuta, ca el să-i poată ajuta să găsească o muncă cinstită, în 1845, pe strada ce ducea la Stupinigi, «o casă mare şi prost construită, bătrânească, plină de iegrasie şi incomodă» a fost transformată în închisoare de băieţi. În două aripi ale edificiului, la etajul al doilea, au fost dispuse 300 de celule pentru separarea tinerilor pe timpul nopţii. La parter şi subsol au fost amenajate ateliere unde puteau lucra câte 30 de băieţi. Acolo, ei puteau învăţa meseriile de tâmplar-ebenist, cizmar, croitor,

ţesător, sticlar.

Exista o sală de mese comună. La primul etaj se aflau 12 celule destinate izolării nocturne a noilor veniţi şi tinerilor răzvrătiţi. Clădirea avea şi un post de control, în incintă mai exista o biserică şi o şcoală elementară. Pe pământurile din jur, tinerii care alegeau agricultura, puteau să se pregătească în domeniul cultivării câmpului, livezilor şi grădinilor de zarzavat.

Din cei 135 de tineri intraţi în primul an, 55 aveau tată şi mamă, ceilalţi erau orfani sau nelegitimi. Doar 18 ştiau să scrie şi să citească. Jumătate sufereau de vreo boală.

În 1854, numărul lor era de 300, cu o vârstă cuprinsă între 8 şi 18 ani. Anul acela, ajunseseră la închisoare pentru următoarele cauze: 270 pentru lene şi vagabondaj, 133 pentru furt, 12 pentru diferite delicte şi 11 aduşi de taţii lor pentru «corecţie».

La conducerea «Generalei» fuseseră chemaţi preoţii de la *Societatea San Pietro în Vincoli*. Dar în anii dinaintea lui ’54, preoţii au fost concediaţi şi conducerea preluată de laici. Sub direcţia acestora «Generală» s-a transformat din ce în ce mai mult din «institut de reeducare» în «loc de supraveghere şi muncă silnică». Cauza este subliniată de Biffi: «La Generală există inconvenientul că deţinuţii sunt păziţi cu străşnicie de adevăraţi paznici de puşcărie». Aşadar nu educatori ci temniceri. (ST 3, 164 – 171).

«De câte gărzi aveţi nevoie?»

În Postul Paştelui din 1855, don Bosco făcuse împreună cu micii prizonieri trei zile de Exerciţii Spirituale, adică de meditaţie asupra lucrurilor serioase ale vieţii terestre şi cereşti. A fost atât de mulţumit de munca băieţilor, încât la sfârşit i-a spus directorului:

— Vă rog să-i lăsaţi pe băieţi să iasă cu mine la o plimbare până la Stupinigi.

— Vorbiţi serios, părinte? – întrebă directorul aruncându-i o privire preocupată.

— Vă daţi seama că ăştia or să fugă numai ce ies pe poartă?

— Nu va fugi nimeni.

— Uite ce-i – îi tăie celălalt scurt vorba –, cu mine vă pierdeţi timpul. Vorbiţi la Minister.

Ministrul de Interne era Urbano Rattazzi, prieten şi admirator al lui don Bosco, chiar dacă se declara un adevărat mâncător de preoţi. Don Bosco îi ceru audienţă şi fu primit.

— Prea bine – spuse Rattazzi după ce îl ascultă – O plimbare bună nu strică nimănui. De câte gărzi aveţi nevoie?

Don Bosco aproape că se enervă:

— Trebuie să-mi daţi cuvântul de onoare că nu va fi niciuna. Nu vor fugi, fiţi liniştit. Dacă însă va evada vreunul, voi intra eu în puşcărie în locul lui.

Rattazzi izbucni în râs:

— Şi bine i-ar mai sta acolo unui preot! Prea bine, accept, dar nu pentru că aş fi convins de spusele domniei voastre. Am cinci sute de gărzi. În câteva minute îi aduc înapoi pe oricare ar evada dintre derbedeii ăştia.

Don Bosco s-a întors la băieţi:

Vom ieşi de aici! Vom merge la plimbare toată ziua, să vizităm castelul Stupinigi şi să ne jucăm pe malurile Sangonului. Nu va fi niciun paznic cu noi: mi-a dat cuvântul lui însuşi Ministrul. Dar acum trebuie să-mi promiteţi voi că nu veţi încerca să fugiţi, altfel eu o să fiu dezonorat. S-au consultat, apoi unul a vorbit serios, în numele tuturor:

— Ne vom întoarce cu toţii. Vă dăm cuvântul nostru.

A fost o zi extraordinară: s-au jucat, au sărit, au alergat, s-au împroşcat cu apă, au râs, au strigat… au luat

prânzul împreună, au ascultat Sfânta Slujbă şi au primit Sfânta împărtăşanie (care nu lipsea niciodată când era vorba de don Bosco!). Întorcându-se, băieţii l-au urcat pe don Bosco pe un măgăruş ce purtase până atunci merindele.

S-au întors spre seară. Gardianul i-a numărat preocupat, aşa cum se numără vacile când se întorc de la păscut. Erau toţi.

Rattazzi, atunci când a citit raportul, a dorit să-i vorbească din nou lui don Bosco:

Cum de dumneavoastră reuşiţi să faceţi lucrurile acestea şi noi nu?

Pentru că eu le doresc binele şi voi nu. Pentru că spre deosebire de voi eu le vorbesc despre Dumnezeu şi despre Rai (afli. 489; MB 5, 217).

Sistemul lui don Bosco

De mai multe ori i s-a cerut lui don Bosco să-şi explice metoda pedagogică folosită în îndrumarea băieţilor. Don Bosco strângea din umeri şi răspundea: «Le doresc doar binele. În asta constă totul». La o întrebare directă a rectorului seminarului francez din Montpellier, don Bosco a murmurat: «Vreţi să vă expun sistemul meu? Dar nici măcar eu nu ştiu să-l explic! Am mers întotdeauna înainte fără metode specifice, călăuzit de inspiraţie de la Domnul şi de circumstanţe!» (MB 18, 127 şi 6, 381). Ar fi putut să adauge: «îi cresc aşa cum m-a crescut şi pe mine mama».

Dar cine îi stătea alături în cele mai diverse situaţii dintr-o zi, îl auzea rostind expresii simple, care reflectau metoda sa educativă:

«Dacă noi vrem să-i umilim ca să ne simţim superiori, n-am reuşi decât să fim ridicoli» (MB 16, 168). «Dulceaţă în toate şi biserica întotdeauna deschisă» (MB 16, 168).

«Tinerii nu numai că trebuie să fie iubiţi, dar trebuie să simtă că sunt iubiţi» (MB 17, 111).

«Se prind mai multe muşte cu o farfurie de miere, decât cu un butoi de oţet» (MB 14, 514).

«Casa noastră este una adevărată. Trăim ca într-o familie» (MB 16, 168).

«Sistemul meu? Caritatea şi frica de Dumnezeu» (MB 6, 381). Iar tinerilor clerici neliniştiţi că nu ştiau cum să procedeze, le spunea:

«Petreceţi cu tinerii cât mai mult timp posibil» (MB 19.1043). «Vorbiţi-le! Daţi-le învăţăminte!» (MB 4, 567). «Ţineţi-vă mereu privirea trează şi ascuţită» (MB 10, 1022). «Cu cei obraznici, fiţi şi mai îngăduitori» (MB 9, 357). «Rudele ni-i încredinţează spre a fi educaţi, dar Dumnezeu ni-i trimite să avem grijă de sufletele lor» (MB 6, 68).

Nouă pagini într-o zi însă, cedând insistenţelor, don Bosco scrise cu caligrafia sa neciteaţă nouă pagini de caiet, în care îşi numeşte metoda educativă «Sistem Preventiv». Nu este vorba de un «tratat ştiinţific», ci de o culegere de reguli de aur. Atât de simple încât oricine poate să spună: «La concluzia asta ajungeam şi eu». Diferenţa este că don Bosco a mers pe dumul acesta «toată viaţa», cu o constanţă şi cu o răbdare infinite. Atâţia alţi educatori şi părinţi procedează aşa doar câteodată, când sunt calmi şi bine odihniţi.

Iată câteva dintre cele mai frumoase rânduri ale acestor nouă pagini, pe care Salesienii le găsesc la baza Regulilor lor, pentru o confruntare cotidiană cu don Bosco:

«Acest sistem se sprijină în primul rând pe raţiune, religie şi bunătate. Exclude orice pedeapsă violentă şi încearcă să ţină departe chiar şi pedepsele uşoare…

Directorul şi asistenţii sunt aidoma părinţilor iubitori: le vorbesc tinerilor, le servesc drept îndrumători, le dau sfaturi şi îi corijează cu dragoste atunci când greşesc…

Sistemul Preventiv îl face pe elev să devină prietenul

profesorului, în care vede un binefăcător care… doreşte să-l facă mai bun, să-l elibereze de griji şi necazuri, de pedepse, de dezonoare. Educatorul, atunci când câştigă inima protejatului său… poate să-l îndrume, să-l sfătuiască…

Practica acestui sistem se sprijină în întregime pe cuvintele sfântului Pavel: «Caritatea este binefăcătoare şi răbdătoare; suportă totul şi speră totul, sprijină orice neajuns». De aceea doar creştinul poate fi cu adevărat caritabil. Raţiunea şi religia sunt instrumentele de care trebuie să se folosească educatorul în permanenţă…

Să-i dea copilului o deplină libertate de a se juca, de-a alerga şi de-a se zbengui în voie. Gimnastica, muzica, recitarea, declamaţia, teatrul, plimbările sunt metode foarte eficace pentru a obţine disciplina, pentru a păstra curăţenia morală şi sănătatea fizică…

Spovedania frecventă, Sfânta împărtăşanie, Liturghia zilnică sunt coloanele pe care se sprijină edificiul educaţiei… Niciodată tinerii nu trebuie să fie obligaţi să primească Sfintele Taine, ci numai încurajaţi, fiindu-le puse la dispoziţie toate facilităţile ce-i pot ajuta la înţelegerea acestora…

Lauda pentru lucrurile bine făcute, dezaprobarea pentru treaba de mântuială, iată din start un premiu şi o pedeapsă…

Mustrarea să fie făcută cu multă răbdare, pentru ca elevul să înţeleagă unde a greşit cu ajutorul raţiunii şi al religiei… bătaia trebuie evitată căci îi irită pe tineri şi îi înjoseşte pe educatori» (*Constituţia Societăţii S. Francisc de Sales*, Roma 1984, p. 236).

51. Valetul roşu între Stat şi Biserică

Arhiepiscopul întemniţat

24 martie 1848. Arhiepiscopul Fransoni se roagă solemn în Domul din Torino pentru regele Carol Alberto şi

pentru principele moştenitor al tronului Vittorio Emanuele, care urmează să plece pe frontul primului Război de Independenţă. Atât regele cât şi principele participă la rugăciunea colectivă, în Domul plin de lume. La ieşire, Arhiepiscopul este huiduit de mulţime. Jandarmii îşi fac loc cu forţa spre manifestanţi şi grupurile de studenţi agitatori, care însă se împrăştie aruncându-i lui Fransoni insulte grosolane, în orele următoare, sub ferestrele casei arhiepiscopului, răzvrătiţii încep să arunce din nou cu pietre şi sudălmi. Ministrul de Interne îi transmite politicos dar ferm lui Fransoni că nu-i poate asigura protecţia. Se ştie că Arhiepiscopul este împotriva războiului cu Austriei, şi reacţiile sunt imprevizibile. Este invitat să «plece într-o călătorie», în Elveţia. 29 martie. Monseniorul Fransoni pleacă la Geneva, după că-şi manifestă indignarea contra unui guvern care nu poate garanta protecţia cetăţenilor săi.

Este începutul unei dispute foarte dure ce se va adânci în următorii ani între Stat şi Biserică.

Decembrie 1849. Primul Război de Independenţă este definitiv pierdut. Noul rege este Vittorio Emanuele al II-lea. Multe lucruri s-au schimbat, dar Monseniorului Fransoni încă nu i-a fost acordat dreptul de a se reîntoarce la Torino. O mie de preoţi şi zece mii de laici îi prezintă Primului Ministru D'Azeglio o cerere privind dreptul arhiepiscopului de a reveni în oraş. Cu greu, D'Azeglio acceptă. În februarie 1850, Fransoni se întoarce la Torino, fără multă zarvă, în primăvara acelui an este discutat în Cameră proiectul de lege al ministrului Siccardi. Acesta propune să fie abolită «convenţia asupra imunităţii» stipulată în 1841 între Regatul Sardiniei şi Sfântul Scaun, ce prevede *forul ecleziastic*, prin care preoţii ce săvârşesc delicte comune sunt judecaţi de către tribunale speciale, *posibilitatea de a spori bunurile Bisericii* prin moşteniri şi

donaţii, şi *dreptul la azil*, prin care nimeni nu poate fi arestat într-o biserică ori mănăstire. 9 aprilie. Regele semnează legea aprobată de Camera Deputaţilor şi de Senat.

Papa protestează vehement. Nunţiul Apostolic pe lângă Guvernul piemontez părăseşte Torino. Arhiepiscopii de Torino (Fransoni) şi de Cagliari (Marongiu) declară legea nedreaptă şi le interzic preoţilor să o respecte. Amândoi sunt arestaţi şi trimişi în detenţie. Fransoni este condamnat la o lună de închisoare, în Fortăreaţa din Torino. Este închis pe 4 mai şi eliberat pe 2 iunie.

Doisprezece ani de exil la Lyon

August 1850. Ministrul Agriculturii Pietro Derossi di Santarosa este pe patul de moarte. Cere Sfânta împărtăşanie. Arhiepiscopul îi ordonă parohului să-i solicite retractarea publică a faptului că a aprobat legea Siccardi. Ministrul refuză şi moare neîmpărtăşit.

Bandele anticlericale se dezlănţuie împotriva Arhiepiscopului, preoţilor, credincioşilor. Tensiunea creşte şi ajunge la cote periculoase în oraş. Ministrul de Război, Alfonso La Marmora, trimite carabinierii să-l aresteze pe Fransoni.

7 august. Arhiepiscopul este dus la fortăreaţa Ferestrelle, aproape de frontiera franceză. De aici este condus la graniţă pe 29 septembrie, apoi pleacă la Lyon, unde va trăi în exil până la moartea sa, în 1862.

1852. Primul Ministru d'Azeglio prezintă în Parlament un proiect de lege privind obligativitatea căsătoriei civile. Catolicii piemontezi (care reprezintă majoritatea, deşi nu sunt reprezentaţi în Parlament pentru care votează doar 2 % din populaţie) reacţionează cu duritate. Regele declară că nu poate să semneze respectiva lege cu conştiinţa împăcată. D'Azeglio o retrage.

«Legea blestemată»

1854. Începe discutarea în Parlament a unui proiect de lege prezentat de ministrul Rattazzi. Este numită în mod peiorativ «legea călugărilor». Noul prim-ministru Camillo Cavour a declarat de mai multe ori că principiul care stă la baza politicii sale faţă de Biserică este: «O Biserică liberă într-un Stat liber». Legea pe care o prezintă Rattazzi (membru al guvernului său) este o flagrantă violare a acestui principiu. Ea propune suprimarea ordinelor religioase «ce nu se dedică instruirii maselor, predicilor şi asistenţei sanitare în spitale», adică a jumătate din mănăstirile din Piemont. Statul va confisca toate bunurile congregaţiilor desfiinţate.

«Era un amestec al Statului în treburile Bisericii – scrie Francesco Traniello grav mai ales pentru că guvernul îşi aroga dreptul de a decide care dintre ordinele religioase puteau fi considerate în continuare utile societăţii, potrivit unui criteriu de aşa-zisă productivitate a muncii. Cavour ajunsese chiar să afirme că ordinele suprimate nu îi mai erau folositoare nici măcar Bisericii».[42]

Această lege a fost numită de Cavour «*la loi maudite*», «legea blestemată», datorită protestelor violente care au însoţit-o.

Visurile despre valetul roşu

Don Bosco a fost amestecat fără voia sa în această problemă de un vis «incomod» care «i-a dat dureri de cap» şi «l-a îndurerat peste măsură».[43] De la casa regală, mai ales de la regina mamă Maria Tereza primise ajutoare importante. Ultimul îi sosise pe 14 noiembrie 1854.

Şi iată cum, pe la sfârşitul acelei luni are un vis: parcă se află «în curte lângă o cişmea zidită pe casa

42 TRANIELLO, Epoca contemporană, SEI, Torino 1974, p. 61.

43 LEMOYNE, Viaţa Sfântului Giovanni Bosco 1, SEI, Torino, retipărită în 1977, p. 498.

Pinardi, când se apropie de el «un valet regal îmbrăcat cu o uniformă roşie», care îi strigă: «Anunţ: înmormântare fastuoasă la Curte! înmormântare fastuoasă la Curte!» Don Bosco se trezeşte din somn foarte tulburat. După prânz, în vreme ce în jurul său se află Rua, Buzzetti, Francesia, Enria, Angelo Savio şi alţii, le povesteşte visul şi conchide: «M-a obosit mult şi m-a făcut să mă simt rău». Găseşte că e de datoria sa să-i povestească visul regelui, dar nu are curajul. Clericul Savio se oferă să-i vorbească acestuia în locul lui. Atunci don Bosco îi dă o foaie de hârtie pe care făcuse o ciornă, şi-i spune: «Să o copii şi să o trimiţi».

Cinci zile după aceea, visul se repetă. Dar «valetul în livrea roşie» se află chiar în camera sa şi-i strigă: «Anunţ: *nu mare înmormântare la Curte*, *ci mari funeralii la Curte*!» De data aceasta, foarte impresionat, don Bosco îi scrie în zori regelui. îi povesteşte visul «şi îl roagă să facă în aşa fel încât să evite traducerea în fapte a pedepselor cu care îi ameninţase pe preoţi, să împiedice cu orice chip promulgarea legii... Clericului Cagliero şi altora, Sfântul le spuse deschis că visul său era premoniţia «unor grave nenorociri ce se vor abate asupra casei Suveranului din pricina acestei legi», pentru că Domnul îşi arăta aşa supărarea (*ivi*, p. 499).

Mânia regelui

Chiar dacă regele n-ar fi fost atât de credincios şi superstiţios pe cât era, scrisoarea lui don Bosco tot l-ar fi impresionat foarte mult. I-a cerut marchizului Fassati să se ducă la don Bosco şi să-i comunice mânia sa. Marchizul a ajuns la Oratoriu noaptea târziu, pregătit «să-l urechească pe don Bosco»: «– Vi se pare normal modul acesta de a da Curtea peste cap? Regele a fost mai mult decât tulburat de spusele dumneavoastră şi a spumegat de mânie.

— Dar ceea ce am scris este purul adevăr! – îi răspunse don Bosco – îmi pare rău că am pricinuit o

asemenea neplăcere Suveranului; dar, în sfârşit, este spre binele lui şi spre binele Bisericii»(*ivi*, p. 500).

Moartea celor două regine în ciuda mâniei regelui şi părerii de rău a lui don Bosco, visurile se vor adeveri. Iată ce scrie Alfassio Grimaldi:

«Nefastă a fost iarna lui 1855, când tânărul prinţ Umberto, de unsprezece ani, a asistat la moartea rudelor sale. Mai întâi s-au dus dintre cei vii femeile: bunica Maria Teresa (*văduva lui Carlo Alberto*), vine de la Moncalieri la Torino să-şi asiste nora, ce stă să nască, răceşte în biserică şi moare de pneumonie, la vârsta de 53 de ani, pe 12 ianuarie, iar pe data de 16, atunci când este dusă la Superga, mai mulţi soldaţi din escortă se îmbolnăvesc… Funeraliile Mariei Tereza au loc fără pompă, fără lovituri de tun şi fără a se trage clopotele, pentru a nu o alarma pe Maria Adelaida». Dar şi soţia lui Vittorio Emanuele II se află la sfârşitul vieţii. Slăbită de prea multele naşteri, jignită de viaţa dezordonată a soţului ei, chinuită de singurătatea în care acesta o lasă săptămâni întregi, ea dă impresia că se prăbuşeşte, ori de câte ori se ridică din pat sau din fotoliu.

«În după-amiaza zilei de 18 ianuarie, regele trimite după Clotilde: „Mititico, vrei să-ţi vezi mama?” Adelaide, cu un firicel de glas o întreabă cum merge cu învăţătura şi îi face o îngheţată de caise… Pe 20 ianuarie, regina îşi încredinţează sufletul Domnului după o lungă suferinţă, când strigătele sale de durere se auzeau până în piaţa oraşului». La vârsta de 33 de ani, ea lasă în urma ei o mare de lacrimi. Pentru biata regină care a început să aibă copii la 21 de ani, doar moartea pune capăt naşterilor prea frecvente: opt copii, dintre care trei au murit înaintea ei.

«Marchiza Costanza d’Azeglio îi scrie fiului său că această fatalitate ce apasă familia regală aşterne un văl de triste. Te „aş spune chiar de groază” asupra populaţiei… Şi

aripa morţii continuă să facă ravagii în încăperile palatului. Pe 10 februarie regelui îi moare fratele, Ferdinando, duce de Genova, de 33 de ani, iar pe 16 mai se reîntoarce în ceruri ultimul său născut în vârstă de numai cinci luni: pentru a patra oară catacombele de la Superga se deschid „ca şi cum ar vrea să înghită cea mai veche stirpe din Europa”, cum scrie contesa Savio în jurnalul său… în câteva săptămâni *regele* a pierdut jumătate din greutatea corporală» (AL GR 20).

Un loc comun stupid

Unul dintre cele mai stupide locuri comune îl reprezintă pe «profetul ameninţător», în timp ce anunţă pedeapsa lui Dumnezeu, cu degetul ridicat şi ochii scânteietori, şi «mulţumit» atunci când prevestirile sale se adeveresc. Pentru don Bosco nu a fost însă aşa. Avea o mare admiraţie pentru cele două regine, ca toată lumea din Torino de altfel. Le vedea în mod regulat la Sanctuarul Consolatei, amestecându-se cu femeile din popor, şi primise de la ele întotdeauna daruri generoase. Chiar din punct de vedere strict material, moartea lor punea la grea încercare finanţarea Oratoriului, cu ajutorul operelor filantropice. Dar înainte de toate, el ştia ce înseamnă să-ţi intre Moartea în casă. Încercase pentru prima oară această suferinţă la vârsta de doi ani. Şi numai după un an şi jumătate de la moartea reginelor, pe 25 noiembrie 1957, mama Magherita se va stinge din viaţă, lăsându-l nemângâiat. Iar micii principi chiar dacă erau fii de rege, tot copii fără mamă rămâneau, şi nimic pe lume nu-l înduioşa mai mult pe don Bosco decât copiii orfani.

Daţi afară 5456 de oameni ai bisericii: preoţi, călugări şi călugăriţe

Oricare ar fi fost starea de spirit a regelui, 13 zile după moartea ultimului său născut, el semnă «legea blestemată». Au fost suprimate 35 de ordine religioase,

închise 334 de case şi daţi afară 5456 de oameni ai bisericii: preoţi, călugări şi călugăriţe. Acestora le-au fost negate drepturile civile de a se căsători, de a avea bunuri în posesie, de a moşteni şi de a face testament. Au pierdut chiar şi dreptul la vot politic şi administrativ, pentru a nu se constitui într-o «armată electorală» pentru «partidul reacţionar». A fost o flagrantă violare a dreptului comun cetăţenesc. Călugărilor şi călugăriţelor le-a fost acordată o pensie de 1, 50 de lire pe zi pentru bărbaţi şi o liră pentru femei, neimpozabile. Statul a revendicat chiar şi desemnarea episcopilor. Între Stat şi Biserică era război deschis.[44]

Să vrei să fondezi un nou Ordin religios în asemenea condiţii era echivalent cu a dori să construieşti case în timpul unui cutremur. Şi totuşi don Bosco a încercat.

52. Ordinul Salesian

«E ca atunci când alungi păsările»

Într-o zi, la Marsilia, don Bosco a spus zâmbind: «Suprimarea Ordinelor religioase este ca atunci când baţi din palme ca să alungi păsările ce vin să mănânce grăunţe... Ele îşi iau repede zborul, dar revin la fel de repede una după alta» (MB 14, 437).

Don Bosco era convins că poartă în suflet nu un simplu vis, ci chiar voinţa Cerului ca el să fondeze un Ordin religios. O voinţă căreia nu i se putea sustrage. Şi aceasta de pe când avea 32 de ani.

În 1847, de fapt, avusese un vis în care se făcea că Fecioara îi poruncise să meargă printr-o galerie boltită cu trandafiri splendizi ce ascundeau spini ascuţiţi şi cruzi. Trebuia să o asculte pentru a ajuta o mulţime de băieţi aflaţi în pericolul de a merge pe căi greşite. Dar nimeni nu voia să i se alăture. Până când tinerii ce crescuseră în

---

44 CF BONFANTI, Politica ecleziastică la formarea Statului unitar, La Scuola, Brescia, 1977, pp. 11-58.

preajma lui s-au hotărât să îl însoţească pe drumul său. Povestindu-şi visul primilor preoţi formaţi de el, don Bosco a făcut textual această afirmaţie neobişnuită: «Fiecare dintre voi să aibă certitudinea că însăşi Fecioara Maria doreşte înfiinţarea Ordinului nostru» (MB 3, 32).

În 1848, în vreme ce un «spirit distrugător» se ridică «împotriva ordinelor religioase şi a Congregaţiilor ecleziastice», el analizează pe toate părţile modalităţile de fondare a unui nou ordin. Şi scrie: «în vremea aceea, Dumnezeu ne-a arătat în modul cel mai clar ce fel de membri să alegem în ordinul nostru... nu din familiile înstărite, ci dintre cei ce mânuiesc sapa sau ciocanul, vrednici de statutul ecleziastic».[45]

A considerat aşadar că Dumnezeu însuşi îi sugera caracterul fundamental al viitoarei Congregaţii: *oameni din popor în serviciul oamenilor din popor*.

Pentru întâia oară «Salesieni»

În ciuda proiectelor sale, în 1850 don Bosco este un preot de diocezã din Torino ca atâţia alţii. Se află în fruntea a trei Oratorii: din Valdocco, de la Porta Nuova şi din Vanchiglia. Oratoriului din Valdocco i-a adăugat un internat menit să adăpostească băieţii fără casă. Dar el dirijează aceste opere sub autoritatea Arhiepiscopului, mons. Fransoni. Preoţii care îl ajută (de la don Borel la don Carpano) constituie o societate, cu legături destul de vagi dar care se poate numi «Societatea Diocesană a Oratoriilor», depinzând de Arhiepiscopie. De abia în 1852, monseniorul Fransoni, aflat în exil la Lyon, îl alege pe don Bosco «Directorul Oratoriilor».

Dar cu tenacitate, stăruinţă şi în tăcere don Bosco lucrează în continuare la proiectul „său".

26 ianuarie 1854. Don Bosco, în timp ce afară este un ger de crapă pietrele, adună în camera sa patru tineri. Doi

45 Referinţă istorică în OP ED 25,233.

au îmbrăcat deja veşmintele de preot, Rua şi Rocchietti, al treilea îl va primi la sfârşitul acelui an, Giovanni Cagliero. Le vorbeşte în felul următor: «După cum vedeţi, eu sunt singur în munca mea cu băieţii orfani şi abandonaţi, şi nu mai reuşesc să mă descurc cu toate. Trebuie strânşi de pe stradă aceşti nefericiţi, înmulţind numărul oratoriilor, deschizând şcoli, pentru a le da posibilitatea celor inteligenţi să-şi facă o cultură, e necesar să înfiinţăm noi ateliere pentru băieţii care sunt exploataţi în fabrici. Tuturor trebuie să le oferim catehismul şi prietenia cu Dumnezeu. Şi asta nu numai la Torino, ci în atâtea oraşe din Italia şi din lume. Pentru a face toate acestea eu am nevoie de ajutorul vostru, şi toţi avem nevoie de ajutorul Celui de Sus. Dacă vă simţiţi în stare, vă propun să-mi promiteţi că vă veţi dedica viaţa ca şi mine tinerilor celor mai săraci. Mâine această promisiune poate să devină un legământ. Eu văd în voi pe viitorii «don Bosco».

Michele Rua ne-a transmis o relatare destul de amănunţită şi birocratică a acestei reuniuni: «Ni s-a propus să facem cu ajutorul Domnului şi al Sântului Francisc de Sales o proba practică a caritătii faţă de aproapele nostru pentru a ajunge apoi la o promisiune, şi dacă va fi posibil şi oportun, la un legământ de credinţă în faţa lui Dumnezeu. În aceea seară s-a dat numele de Salesieni celor care vor să îndeplinească o astfel de practică» (MB 5, 9).

Toate la timpul lor

Don Cafasso însuşi, văzând cum Oratoriul creştea tot mai mult fără însă a avea preoţii necesari pentru asistenţa şi educaţia creştinească a tinerilor, îi spunea în acei ani lui don Bosco: «Pentru a împlini opera domniei voastre este nevoie de un ordin religios» (MB 5, 685). I-a sugerat-o chiar un cleric, Ascanio Savio, ce-l ajuta pe don Bosco pe vremea aceea, dar intenţiona să se transfere la seminar:

«I-am spus lui don Bosco: Fondaţi un ordin religios – Şi el mi-a răspuns: Toate la timpul lor» (*ivi*).

Toate la timpul lor. Pentru don Bosco era modul obişnuit de a acţiona. Pe vremea aceea, cuvântul «sacerdot» strepezea dinţii. Nu mai era la modă. Părea un lucru depăşit pentru totdeauna, aidoma cuvintelor «călugăr» şi «călugăriţă». Era nevoie să se acţioneze cu prudenţă şi fără grabă. Pe de altă parte, să te angajezi la «ceva pe viaţă» nu era floare la ureche. Dar don Bosco nu se grăbeşte. Crede în planurile pe termen lung. Sunt singurele care nu dau numai roade, ci copaci.

Între timp, fără zgomot, în martie 1855, Michele Rua îşi consacră viaţa Domnului, cu jurământul de sărăcie, castitate şi supunere. Este legat personal de don Bosco şi de misiunea acestuia. Câteva luni mai târziu, pronunţă acelaşi jurăminte de credinţă pentru a fi uns preot don Alasonatti. În 1856 este rândul lui Batistin Francesia. Are 17 ani, este băiatul care pe când încerca să fugă de la liturghie s-a ciocnit de don Bosco, şi mai târziu a ajuns un excelent profesor de latină. De la catedră, cu voce armonioasă şi sigură, ţine în frâu o clasă de şaptezeci de elevi. Ei sunt primii trei «salesieni», chiar dacă ordinul salesian nu a fost încă fondat.

Raza de lumină vine de la Rattazzi

1857. Don Bosco este în biroul ministrului Rattazzi, care l-a rugat să accepte în Oratoriu doi băieţi orfani. La un moment dat, acesta îi spune:

«Don Bosco, sunteţi muritor ca noi toţi ceilalţi. Dacă vă veţi stinge, ce se va alege din opera dumneavoastră? Ce măsuri intenţionaţi să luaţi pentru a asigura existenţa în continuare a Institutului pe care l-aţi creat?» (MB 5, 696). Don Bosco e surprins. Îşi reţine cu greu un zâmbet. Anticlericalul Rattazzi, cel care cu doi ani înainte a făcut să intre în vigoare «legea preoţilor» şi a desfiinţat 334 de

case religioase, îi propune să fondeze un nou Institut ecleziastic. Mai în glumă mai în serios, răspunde: «Nu am intenţia să mor atât de curând. În orice caz, pentru a continua opera Oratoriilor, ce m-aţi sfătui?» Rattazzi îi dă următorul răspuns, dacă e să ne luăm după Lemoyne:

«După părerea mea (...), trebuie să alegeţi câteva dintre persoanele laice sau ecleziastice în care aveţi deplină încredere şi să formaţi cu ajutorul lor o Societate guvernată de anumite norme, să-i educaţi în spiritul şi după criteriile sistemului dumneavoastră pentru ca ei să nu fie nişte simpli asistenţi, ci continuatori ai operei pe care o meniţi durabilă şi după ce nu veţi mai fi».

«Dar Guvernul – obiectează don Bosco – acum doi ani a desfiinţat numeroase societăţi ecleziastice; şi poate că se pregăteşte să termine şi cu cele care au mai rămas. Va îngădui oare să se fondeze o alta?».

«Cunosc legea despre care vorbiţi – a replicat Rattazzi – (...) Ea nu vă va crea niciun inconvenient cu condiţia să instituiţi o Societate... în care fiecare membru să-şi păstreze drepturile civile, să se supună legilor Statului, să plătească impozite şi aşa mai departe. Într-un cuvânt, noua Societate nu ar fi în faţa Guvernului altceva decât o Asociaţie de cetăţeni liberi, care se unesc şi trăiesc în comun în scopuri filantropice. Niciun Guvern... nu va împiedica dezvoltarea unei astfel de Societăţi, după cum nu împiedică, ci dimpotrivă promovează societăţile comerciale, industriale, de liber schimb... Orice Asociaţie de cetăţeni liberi este permisă».

«Cuvintele lui Rattazzi – conchide Lemoyne – au fost ca o rază de lumină pentru don Bosco» (MB 5, 696).

Cuvântul Papei şi antrenamentul în martie 1858, însoţit de clericul Rua, don Bosco s-a dus pentru întâia oară la Roma. A trebuit să călătorească pe mare de la Genova la Civitavecchia. (îşi va aminti: «Ce călătorie

îngrozitoare mi-a fost dat să fac! D. Rua nu a avut nimic, dar eu n-o să o pot uita niciodată». A durat trei zile, şi don Bosco a suferit cumplit de rău de mare).

Pe 9 martie este primit în audienţă de Papa Pius al IX-lea, care a auzit deja vorbindu-se mult despre el de bine şi îl tratează cu mare bunăvoinţă. Don Bosco îi vorbeşte despre înfăptuirile sale, de băieţii săi, de Congregaţia pe care vrea să o creeze. îi cere aprobarea.

Pius al IX-lea tergiversează însă răspunsul. îi spune că vrea să se mai gândească. Primindu-l din nou pe 21 martie, îi spune: «M-am gândit la proiectul domniei voastre, şi m-am convins că ar fi benefic pentru tineri. Trebuie dus la îndeplinire... Faceţi în aşa fel ca fiecare membru al viitoarei Congregaţii să fie un adevărat creştin, în ce priveşte religia, şi un adevărat cetăţean, în societatea civilă» (MB 5, 880).

Întorcându-se acasă, don Bosco lasă să mai treacă opt luni. Între timp, îi antrenează în felul său pe cei ce vor fi pietrele fundamentale ale Congregaţiei. îi pune să studieze în mod regulat şi tot aşa îi face să-şi dea examenele necesare carierei didactice. În acelaşi timp le încredinţează şcoala, asistenţa în refector şi în curte. îi doreşte activi, plini de imaginaţie, veseli, neobosiţi. Don Francesia îşi aminteşte: «Ne învăţa prin exemplul propriu să nu ne descurajăm niciodată şi să nu ne pierdem încrederea în nimeni, să nu ne aşteptăm la convertiri miraculoase, de la o clipă la alta şi să nu abordăm lucrurile frontal ci pe ocolite» (VBP, 7). îi învăţa să se joace cu băieţii vecini, dar să gândească «departe», şi la cei ce nu se află lângă ei.

Duminica, pentru a încheia săptămâna, îi trimite la Oratoriile din Torino. Sunt «don Bosco» pentru sute de mici muncitori, zidari, coşari, tineri studenţi. Se întorc seara acasă morţi de oboseală. Înfulecă pe nerăsuflate

merindele de la cină care îi aşteaptă calde încă, apoi se caţără la mansardă unde le sunt paturile. Acolo vara este o căldură sufocantă şi iarna un frig năprasnic. Dar ei nu suferă de insomnie. Michele Rua îşi amintea că adormeau cum puneau capul jos, ca trăsniţi. Puteai să tai lemne pe ei. Giovanni Cagliero s-a trezit într-o luni dimineaţa pe scaun cu un ciorap în mână. Nu mai ajunsese în pat. Adormise în timp ce se descălţa.

«Voi aţi fost aleşi de mine»

9 decembrie 1859. Lui don Bosco i se pare că «răgazul» a durat îndeajuns. Este timpul să facă o propunere clară tuturor celor mai buni. îi cheamă pe data de 19 la el în cameră şi le vorbeşte cam aşa:

«De multă vreme mă gândesc să fondez un Ordin religios. Acesta este de mai mulţi ani principalul obiectiv al eforturilor mele. Papa Pius al IX-lea mi-a lăudat proiectul. Într-adevăr acest Ordin nu se naşte acum... Putem spune că voi îi aparţineţi deja în spirit. Acum însă trebuie să-l constituim în mod formal, să îi dăm un nume şi să-i acceptăm normele. Vor fi înscrişi doar cei care, după o matură chibzuinţă, vor dori să facă legământ de sărăcie, castitate şi supunere. Voi aţi fost aleşi de mine, pentru că vă consider apţi să deveniţi într-o zi membri efectivi ai Pioasei Societăţi ce se va numi în continuare Salesiană... Vă las o săptămână timp să vă gândiţi la propunerea mea.»[46]

Primii douăzeci şi doi

14 mai 1862. Adunaţi seara în aceeaşi cămăruţă a lui don Bosco, în faţa Crucifixului, «Confraţii Societăţii Sfântului Francisc de Sales» au făcut legământ de sărăcie, castitate şi supunere pentru o perioadă de trei ani. Erau 22. Între ei, primii doi salesieni laici, Federico Oreglia di S. Stefano, cavaler, şi Giuseppe Gaja, bucătar. Michele Rua,

46 CERIA, Analele Societăţii Salesiene I, Torino 1941, p. 30.

hirotonisit preot deja de doi ani, citea cu voce tare formula consacrată, pe care toţi o repetau frază cu frază. După ce au terminat de rostit profesiunea de credinţă, don Bosco le-a adresat cuvinte de încurajare privind viitorul, pe care don Bonetti s-a străduit să le reproducă cu fidelitate:

«În vreme ce voi rosteaţi în faţa mea jurămintele voastre de credinţă, eu juram dinaintea acestei Cruci să-mi dedic întreaga viaţă Domnului, să fiu gata pentru orice sacrificiu... întru gloria sa măreaţă şi mântuirea sufletelor, şi mai cu seamă spre binele tinerelor generaţii... Dragii mei, trăim vremuri tulburi. Dar nu contează. (...) Cine ştie dacă Domnul nu vrea să se folosească de această Societate a noastră pentru a face mult bine Bisericii sale! De acum în 25 sau 30 de ani, dacă Domnul continuă să ne ajute, cum a făcut până acum, Societatea noastră se va răspândi în diferite părţi ale lumii şi va putea ajunge la o mie de membri» (MB 7, 163). Greşea, din modestie: în 1887 (după 25 de ani) salesienii au ajuns la 972 de membri, şi în 1892 (după 30 de ani) la 1636. În 1967 numărul lor era de 22.810.

Imediat după aceea, don Bosco, cu cuvinte foarte simple a trasat programul Ordinului abia înfiinţat:

să instruiască cu predici oamenii din popor, să educe tinerii abandonaţi, să facă şcoală, să scrie şi să difuzeze cărţi bune, să susţină cu toţii... demnitatea Pontificelui Roman şi a miniştrilor Bisericii (MB 7, 164).

Secretul pâinilor şi al peştilor

În cuvintele scrise de don Bosco în 1848 şi în cele pe care le-a rostit pe 14 mai 1862 se află explicaţia dezvoltării foarte rapide, neobişnuită chiar, a Ordinului Salesian, care îi amintea monseniorului Fulton Sheen de înmulţirea biblică a pâinii şi peştilor. Don Bosco fondase o Congregaţie care nu „era îndreptată" spre popor, ci „făcea parte" din popor.

Cu tinerii marginalizaţi ai primei revoluţii industriale, cu ţăranii crescuţi pe un pământ pustiit de războaie şi foamete, cu aceste mijloace umane foarte sărace a construit un ordin şi a trasat un program perfect adaptate la timpurile de criză ce stăteau să înceapă, potrivite pentru mase, pentru pătura populară ce va fi protagonista noii ere, pentru Lumea a Treia.

Plecând de la stima mare, absolută pe care o avea pentru oamenii din popor, el nu a încercat să-i transforme în nişte rafinaţi, în eruditi nobili, aristocratici, ci a valorificat elementele evanghelice ale căror purtător tradiţional este poporul: simplitatea, solidaritatea, puterea de sacrificiu, veselia chiar şi zgomotoasă, calitatea omului simplu de a-şi împărţi pâinea cu cei mai nevoiaşi decât el, putinţa de a găsi bucurie în lucrurile mici, de a asculta şi de a înţelege, de a se considera mici persoane fără importanţă, de a spera într-o lume mai dreaptă pe care să o poată traduce în fapte, cu ajutorul lui Dumnezeu, dar şi cu munca propriilor mâini şi cu sudoarea frunţii.

«Căluţii» lui don Bosco

Don Bosco a demonstrat că se poate crea o sfinţenie eroică chiar cu elemente sărace şi fără cultură; că se poate vorbi cu Dumnezeu plini de praf şi de sudoare, după alergări şi zbenguieli în curte. Cardinalul Giovanni Cagliero a spus sub jurământ: «îmi amintesc bine cum unii (*şi îl citează pe abatele Tortone, reprezentant al Sfântului Scaun la Torino, şi mai putea să-l citeze pe Arhiepiscopul Gastaldi*) vizitând Oratoriul nostru şi asistând la recreaţia băieţilor, cu jocuri, alergări şi sărituri, au zis că don Bosco îi educa pe tineri la întâmplare;

alţii i-au numit chiar «căluţii, *îi căvălaşs d dun Bosc*». Aceşti *căvălaşs* erau preoţii don Rua, don Francesia, don Cagliero, don Albera, don Lasagna, apostol al Braziliei, don Fagnano, apostol al Ţării de Foc… şi mii alţii care acum

sunt misionari zeloşi, episcopi, arhiepiscopi, parohi, preoţi».[47]

Don Bosco s-a simţit din «rasa» săracilor, şi a vrut ca Salesienii lui să aparţină tot «acestei rase». Aici stă specificul şi măreţia lor.

53. Cavour, Napoleon şi războiul

Proiectul lui Napoleon şi cel al lui Cavour

Pe 26 aprilie 1859 a început «cel de-al doilea Război de Independenţă».

Napoleon al III-lea, împăratul Franţei, i-a promis lui Cavour să aducă în peninsulă o mare armată, care să înfrângă Austria şi să-i dea Italiei un nou chip: regatul Piemonte-Lombardia-Veneto la nord, sub conducerea casei de Savoia; regatul Italiei Meridionale condus de un descendent al generalului napoleonian Murat. Statele Pontificale urmau să fie reduse la regiunea Lazio. Papa trebuia să se mulţumească cu atât, şi îl numeau «preşedintele» Confederaţiei Statelor Italiene. Franţa era recompensată cu decontarea cheltuielilor militare şi concesionarea Nişei (oraşul natal al lui Garibaldi) şi a provinciei Savoia (ţinutul natal al regelui Piemontelui)

Cavour acceptă proiectul lui Napoleon, dar are un alt plan de rezervă: în regiunile centrale şi meridionale se află trimişii săi care în acel moment creează condiţiile pentru răscoale şi revoluţii în favoarea lui Vittorio Emanuele al II-lea. Italia se va unifica nu într-o confederaţie sub conducerea Papei, ci într-un regat condus de Vittorio.

Ofensiva fulger a lui Gyulai

Războiul începe cu o ofensivă fulger a austriecilor. Generalul Gyulai, succesorul «eternului» Radetzky, care murise cu un an înainte la vârsta de 92 de ani, încearcă să cucerească Torino înainte de sosirea francezilor. Ajunge la

47 SACRA RITUUM CONGREGATIO, Positio super dubio, Romae 1921, p. 83.

25 de kilometri de capitală cu cei 160.000 de soldaţi în marş forţat. La Torino se pregătesc baricadele.

Dar Napoleon debarcă la Genova cu 150.000 de oameni, şi cu ajutorul nepreţuit al căilor ferate (pe care Cavour prevăzător pusese să fie construite) încearcă să-şi aducă oastea în spatele liniilor inamicului, constrâns să bată repede în retragere.

A avut loc practic o singură bătălie, care s-a desfăşurat pe dealurile de la Solferino şi San Martino pe 24 iunie. Au participat un rege, Vittorio Emanuele, şi doi împăraţi, Napoleon al III-lea şi Franz Josef. Victoria i-a aparţinut lui Napoleon, dar pe câmpul de luptă au rămas 30.000 de soldaţi, în vreme ce alte mii mureau de tifosul care făcea ravagii în trupele franceze.

Trimişii Guvernului piemontez au muncit cu spor lunile acelea. La Parma, Modena şi în Regiunea Pontificală cu centrul la Bologna, au avut loc insurecţii populare şi s-au constituit guverne provizorii filo-piemonteze. Se prăbuşea regatul Italiei Centrale, pe care Napoleon îl dorise pentru un principe francez.

Preocuparea cauzată de vastitatea revoltei populare (care afectând şi Statele Pontificale îşi pierduse popularitatea în Franţa), pierderile mari de vieţi omeneşti, ameninţările Prusiei de a interveni în război, în favoarea Austriei, l-au împins pe Napoleon să-i ofere un armistiţiu ţării cobeligerante. A fost semnat, fără ştiinţa lui Cavour, pe data de 8 iulie, la Villafranca.

Ameninţări pentru Oratoriu

Piemontului îi era cedată doar Lombardia, în afara Mantovei. Jocul echivocurilor între Napoleon şi Cavour a ajuns astfel la răfuială.

Cavour s-a supărat cumplit. Ar fi trebuit să-i încredinţeze lui Napoleon Savoia (asta îl afecta pe Vittorio Emanuele) şi Nisa (Garibaldi ar fi devenit cel mai

neîmpăcat şi violent duşman). Războiul costase 400 de milioane (aproximativ 1500 de miliarde în 1986); o sumă care zguduia din temelii finanţele Statului.

Dar în tumultuoasele luni ce au urmat, Toscana, Parma, Modena şi Regiunile Pontificale s-au declarat de partea Piemontului. Pe 5 mai 1860, Garibaldi (în fruntea legendarelor «Mii» care de fapt numărau 1150 de oameni) plecă din Liguria pentru a învinge Regatul celor Două Sicilii.

În acel moment, Don Bosco simţi cea mai puternică ameninţare la adresa Oratoriului său.

54. O «cârtiţă» la Vatican

18 poliţişti care să supravegheze curţile

După-amiaza zilei de 26 mai 1860.

Don Bosco se află în biroul său. E pe cale să primească în Oratoriu un băiat orfan de tată. Acesta este însoţit de mama sa, o femeie sărmană şi palidă, şi are o scrisoare de recomandare de la Ministerul de Interne. Don Bosco notează pe marginea scrisorii (aşa cum face întotdeauna) «A se ţine seama». Solicitarea aceea îi va folosi ca să ceară la rândul lui o subvenţie sau pentru a se apăra de vreun atac al guvernului anticlerical. Nici nu bănuieşte măcar că un atac extrem de dur se pregăteşte chiar atunci.

18 gărzi ale securităţii coboară din câteva trăsuri şi inspectează în linişte curţile şi scara. Trei funcţionari de la Ministerul de Interne intră în biroul lui don Bosco: «Trebuie să vorbim cu dumneavoastră despre o problemă urgentă care vă priveşte. Avem mandat de percheziţie a Oratoriului» (Mă folosesc de relatarea lui Giovanni Bonetti, martor al acelor evenimente, aşa cum apare ea în volumul *Douăzeci şi cinci de ani de istorie*... pp. 560).

Don Bosco este uşor tulburat, dar nu îşi pierde sângele rece. Ştie că în ziare au apărut ştiri colportate de

persoane apropiate ministrului: se zvoneşte că don Bosco, don Cafasso, canonicul Ortalda şi contele Cays se află în legătură secretă cu Arhiepiscopul Fransoni, aflat în exil la Lyon, şi cu cardinalul Antonelli, secretar de stat al lui Pius al IX-lea. Grosolana *Gazzetta del Popolo* «a revelat» chiar faptul că la Valdocco şi în alte institute de educaţie au fost înmagazinate arme în «subsoluri şi camere secrete»: se pregăteşte un război civil cu sume însemnate trimise de Vatican, şi tinerii sunt formaţi ca războinici de gherilă. Toate acestea ar fi menite să dea o contralovitură acţiunii guvernului piemontez în Italia Centrală unde acesta îi detronase pe marii duci şi pe principi şi părea că încearcă să lichideze Statul Pontifical. (În iunie 1859 un plebiscit a proclamat că regiunea Emilia-Romagna «este anexată regatului lui Vittorio Emanuele II». Regele a acceptat. Papa a răspuns pe 26 martie 1869 excomunicându-i pe ocupanţi. În Franţa catolicii se manifestă cu «mare violenţă» împotriva «uzurpatorilor piemontezi» şi îl incită pe Napoleon al III-lea să debarce trupe în Lazio pentru a apăra ultimele domenii ale Papei.

Don Bosco ştie că banii, armele, antrenamentele militare de care se vorbeşte se află doar în închipuirea unor ziarişti nepricepuţi; dar în acelaşi timp e conştient că există scrisori şi rapoarte compromiţătoare, deşi a fost extrem de prudent (nimeni din casă nu e la curent, doar don Alasonatti a văzut o scrisoare cu adresa Vaticanului). Don Bosco ştie că descoperirea acestor documente ar însemna sfârşitul Oratoriului său. Guvernul nu a ezitat să-l condamne la domiciliu forţat la Torino, pe cardinalul Corsi, Arhiepiscop de Pisa. Nu ar ezita să procedeze la fel şi cu el, în ciuda relaţiilor i sale la nivel înalt.

Un timbru pontifical în coşul de hârtie

Cu răceală şi abilitate, don Bosco îşi joacă toate atuurile. Ştie că are ceva de ascuns, dar e conştient că

adversarii săi au şi mai multe taine. Scena care urmează (consemnată cu fidelitate de don Bonetti, ce nu cunoaşte însă «miezul problemei») pare de pantomimă.

La început, don Bosco cere să i se prezinte un «mandat de percheziţie scris» regulamentar, şi ameninţă ca în caz contrar să «pună să se bată clopotele cu putere» împotriva celor ce-i violează domiciliu. Mandatul a fost uitat în biroul Poliţiei şi trebuie să meargă cineva să-l aducă.

Tinerii de la Oratoriu, între timp, au ieşit de la şcoală sau din ateliere. Văd gărzile în locuri strategice şi sunt cuprinşi de frică. Tot felul de zvonuri alarmante trec din gură în gură (cum se obişnuieşte în astfel de cazuri): îl arestează pe don Bosco, vor închide Oratoriul, ne vor duce la puşcărie. Don Bosco joacă tare pe starea de spirit a băieţilor profund tulburaţi: «Frumos lucru! Cu un pluton de gărzi veniţi să speriaţi sute de copii!».

Don Alasonatti, economul însărcinat cu primirea şi expedierea poştei, îi spune în taină lui don Bonetti cu o simplitate plină de candoare: «Printre scrisorile primite de don Bosco zilele acestea, e posibil să existe vreuna în care să fie vorba de politică contrară celei pe care o face Guvernul, şi dezaprobare faţă de anexarea regiunii Emilia-Romagna... Un asemenea text... ar fi un pretext îndeajuns pentru emisarii puterii să facă uz de violenţă împotriva noastră».

Percheziţia este făcută cu minuţiozitate. În coşul de hârtii al lui don Bosco se descoperă un timbru al Statului Pontifical. Tot aşa în biroul direcţiei se găseşte un «scurt» text autograf al Papei Pius al IX-lea care laudă opera salesiană. Dar nimic mai mult. Don Bosco, cu umor ironic, îi «ajută» pe inspectori să descopere facturile neplătite ale brutarului şi măcelarului. Chiar *Gazzetta del Popolo* este nevoită să recunoască eşecul inspecţiei: «Fiscul a efectuat

o percheziţie la domiciliul cunoscutului don Bosco, director al unui cuib de făţarnici în Valdocco; se spune că nu au găsit nimic compromiţător» (37 *mai 1860*).

Un butoi gol: e pentru arme?

Paisprezece zile după aceea, inspecţia este repetată pe neaşteptate. O nouă «pârâ» i-a făcut pe cei trei funcţionari de la Interne să se întoarcă la Valdocco şi mai decişi să găsească ceva. Don Bosco este plecat. Don Alasonatti leşină în timpul unui interogatoriu chinuitor. Din fericire, se dă în oraş de urma lui don Bosco, care revine şi poate să domine situaţia.

Don Bosco îşi exprimă cu cuvinte dure dezaprobarea faţă de comportamentul de până atunci al inspectorilor, care îşi prezintă formal scuzele, apoi obţine îndepărtarea gărzilor ce-i sperie pe băieţi. După care don Bosco vrea să i se înşiruie toate capetele de acuzaţie: deţinerea unei mari sume de bani trimişi de Papă şi de principii detronaţi de piemontezi, deţinerea de arme, contacte cu Papa pentru a conspira împotriva Guvernului.

Cei trei inspectori examinează în amănunt şcolile, bucătăria, dormitoarele, atelierele, pivniţa. Aici un butoi gol le atrage atenţia (ar putea să conţină arme). Ceea ce îl impresionează însă pe don Bosco este inspecţia şcolară: poliţiştii încearcă să îi sperie pe tineri şi să îi descurajeze pe profesori. Don Bosco înţelege că cine i-a trimis nu crede atât în închipuite depozite de arme sau de bani, ci vrea să bage frica în ei, vrea «să le dea o lecţie».

Inspectorii nu reuşesc să descopere nimic nici la această percheziţie. Dar don Bosco nu este liniştit.

Şapte ore de anticameră

Pe data de 12 iunie, don Bosco adresează o lungă scrisoare Ministrului de Interne, Luigi Farini. Scrie printre altele: «M-am ţinut întotdeauna cu desăvârşire departe de politică; nu m-am amestecat nici pro nici contra în

chestiunile de actualitate… Am considerat de datoria mea să procedez astfel, convins că un preot poate să-şi exercite funcţia sacerdotală a carităţii în permanenţă şi oriunde s-ar afla, indiferent de guvernul la putere».

Dar ziarele continuă să-l atace pe don Bosco. «Răuvoitorii – scrie don Bonetti – făceau totul să monteze Guvernul împotriva noastră cu calomniile lor neuşinate pe care le împrăştiau peste tot. Era de temut că acesta va ordona în curând închiderea Institutului şi împrăştierea noastră». Don Bosco este neliniştit şi încearcă cu îndârjire să obţină o audienţă între patru ochi cu Ministrul de Interne.

Îi este acordată de abia pe 14 iulie (Garibaldi şi «Mia» sa au cucerit Palermo şi sunt pe cale să ocupe întreaga Sicilie). Don Bosco merge la minister însoţit de clericul Giovanni Cagliero, căruia îi mărturiseşte: «Domnii aceia de la Minister au o mare dorinţă să distrugă Oratoriul, dar n-or să reuşească. Au de-a face cu cineva mai puternic decât ei, cu Sfânta Fecioară care o să le zădărnicească planurile».

Fac şapte ore de anticameră. Apoi li se spune că audienţa a fost amânată pe a doua zi. Don Bosco se întoarce, însoţit de astă dată de clericul Giovanni Battista Francesia. Ministrul Farini îl primeşte. îi spune fără ocolişuri: «Atâta vreme cât Sfinţia Voastră v-aţi ocupat de sărmanii băieţi, aţi fost întotdeauna idolul autorităţii guvernamentale, dar de când aţi lăsat caritatea pentru politică, noi trebuie să stăm cu ochii în patru la fiecare pas pe care-l faceţi». Şi înşiruie sec toate «faptele» atribuite lui don Bosco. Nu bani tezaurizaţi, nici puşti înmagazinate în lăzile din pivniţă, ci «coresondenţă cu duşmanii patriei… Relaţii politice cu Iezuiţii, cu Arhiepiscopul Fransoni şi cu Cardinalul Antonelli».

Don Bosco reacţionează cu calm. Nu neagă legăturile

de care este acuzat, dar le justifica drept un lucru normal pentru un preot cu Superiorii săi:

«Nu cunosc nici măcar sediul Iezuiţilor din Torino. Cu monseniorul Fransoni şi cu Sfântul Scaun nu am mai avut alte relaţii în afara celor pe care un sacerdot trebuie să le aibă cu Superiorii săi ecleziastici, în ceea ce ţine de sfânta lor menire».

Întâlnirea cu Cavou r în acel moment, scrie don Bonetti, intră în biroul lui Farini, ca «din întâmplare» Preşedintele Consiliului, Camilo Cavour Don Bosco a fost multă vreme prietenul acestuia şi s-a bucurat de protecţia sa. «Domnule Conte – îi spune – vor să distrugă institutul din Valdocco pe care l-aţi vizitat-o în atâtea rânduri, aducându-i laude şi daruri».

«Fiţi liniştit, dragă don Bosco – răspunde Cavour – Noi doi am fost întotdeauna prieteni. Aţi fost însă înşelat de unii care au abuzat de inima voastră bună şi au vrut să vă atragă într-o politică cu consecinţe dramatice». Cavour şi don Bosco înţeleg foarte bine despre ce este vorba. Fiecare «ştie că celălalt ştie», dar au interesul să nu intre prea mult în detaliu. Contele nu poate să vorbească deschis despre intrigile secrete pe care el le ţese în Italia Centrală împotriva Papei, în vreme ce Garibaldi înaintează spre sud, şi preotul nu poate să recunoască deschis că este la curent cu aceste intrigi şi că este de datoria lui să-i înştiinţeze pe cei ce pot să aibă de suferit din pricina lor.

După multe vorbe cu întorsături subtile, don Bosco îşi joacă ultima carte, ce poate însemna viaţa sau moartea pentru opera sa salesiană: «Credeţi domnule Conte că don Bosco este un conspirator, un duşman al patriei?». Cavour cedează şi îl antrenează şi pe Ministrul de Interne în atitudinea sa ce salvează Oratoriul: «Nu. Am văzut întotdeauna în dumneavoastră un gentilom. Şi înţeleg prin asta că de acum înainte nu veţi mai avea necazuri şi veţi fi

lăsat în pace» (CL, p. 625).

O foaie de hârtie şi multe implicaţii

Implicaţiile întâlnirii de mai sus au fost clarificate şi prin contribuţia decisivă a lui Francesco Motto, care căutând sistematic în fondurile Arhivei Secrete a Vaticanului a putut «recupera un text autograf inedit al lui don Bosco, pe cât de neaşteptat, pe atât de important pentru istorie... Este vorba de doar două pagini nedate» scrise în ianuarie 1859, pe o simplă foaie de hârtie. Don Bosco îi transmitea Papei: «Cavour manifestă bunăvoinţă... Dar este înconjurat de persoane nepotrivite care îl conduc cine ştie în ce direcţie... Mă folosesc de această ocazie pentru a-i spune Sanctităţii Voastre ceva ce mă preocupă. Din anumite documente pe care le-am avut în mână, am aflat în numeroase rânduri că unii răuvoitori vor să se infiltreze la Civitavecchia, Ancona şi Roma. Scopul ar fi să promoveze idei revoluţionare ce-ar urma să fie puse în practică pe la sfârşitul lunii martie" (MOTTO).

Printre politicienii care se declară fideli Papei la Torino, don Bosco are mulţi prieteni. Ei sunt la curent cu toate intrigile ce se ţes pentru a-i răpi Papei Statul Pontifical. Ca exemplu (şi acest lucru se află astăzi în cărţile de istorie) ei ştiu că Massimo d'Azeglio a mers la Roma în februarie 1859, pentru a-i duce Principelui de Galles colanul Annunziata în numele lui Vittorio Emanuele al II-lea. Sub această «acoperire» a primit de la Cavour misiunea secretă de a promova şi organiza răscularea Italiei Centrale împotriva Papei. Ei mai ştiu că La Fariña a organizat o vastă reţea de comitete gata se ridice poporul împotriva Papei la chemarea «Trăiască Italia şi Vittorio Emanuele».

Lui don Bosco i s-au făcut multe confidenţe despre această stare de lucruri, adresându-i-se rugămintea să o facă cunoscută «celor în drept». Ca preot fidel Papei, don

Bosco a considerat de datoria lui să-l informeze pe Suveranul Pontif despre toate acestea cu ajutorul unor persoane de încredere ce călătoreau la Roma (canonicul Sossi, marchizul Scarampi), sau prin «valiza diplomatică» a abatelui Tortone, însărcinatul cu afaceri al Sfântului Scaun pe lângă guvernul de la Torino.

Aşa a făcut să-i parvină Papei biletul sus-menţionat în ianuarie 1859, şi o depeşă datată 9 noiembrie 1859 în care critică comportamentul guvernului piemontez în provincia Romagna (cea de care se temea candid don Alasonatti să nu fie găsită la percheziţie?), precum şi o altă scrisoare datată 23 aprilie 1860.

Spioni la Vatican

Dacă don Bosco avea la Torino prieteni politicieni fideli Papei, guvernul piemontez avea cu siguranţă «spioni» în birourile de la Roma. De acolo a plecat fără doar şi poate informaţia că don Bosco «conspiră şi ţese intrigi politici, ducând o activitate susţinută de spionaj». Aşa s-au dezlănţuit percheziţiile.

Frecventele aluzii la «raporturile cu cardinalul Antonelli» duc la concluzia că Farini şi Cavour cunoşteau conţinutul scrisorilor trimise de don Bosco la Roma.

În mâinile unui om rigid ca Farini, ele puteau reprezenta închiderea Oratoriului (şi de asta se temea don Bosco). În mâinile lui Cavour, nu. Acestui «mare vulpoi» i se părea mai potrivit ca vălul discreţiei să acopere în mod oportun totul: mesajele lui don Bosco, cât şi propriile misiuni secrete încredinţate lui d'Azeglio şi La Fariña. Dacă era să fie acuzat cineva de conspiraţie şi spionaj, acest «cineva» nu putea fi doar don Bosco.

Contele i-a dat deci de înţeles preotului din Valdocco că ştia totul, dar i-a dovedit din nou încrederea sa. Pentru el don Bosco era în continuare un preot bun: fidel faţă de tinerii săraci şi credincios Papei. (I se putea pretinde unui

preot bun să nu fie aşa?).

Şi apoi, Contele ştia că alte evenimente de o uriaşă importanţă se întrezăreau la orizont. După cucerirea Siciliei, Garibaldi va pătrunde în Peninsulă şi va înainta repede spre Nord. Cu pretextul de a-l opri, în lunile următoare, Marcia şi Umbria (părţi importante ale Statului Pontifical) vor fi ocupate de trupele piemonteze. Şi scrisorile lui don Bosco nu erau de ajuns pentru a opri armata regelui.

55. Între politicieni şi episcopi exilaţi

Un teanc pentru fiecare parlamentar

Don Bosco îi ştia pe politicieni.

Se dusese de nenumărate ori să-i caute în birourile lor, pentru a cere o subvenţie şi pentru a oferi o rugăciune sau o binecuvântare. Între formule de politeţe sau expedieri grăbite, el avusese ocazia să-şi facă o părere despre ei ca persoane.

În 1857, cufundat în datorii de 60 de mii de lire (aproximativ 250 de milioane în 1986), don Bosco a inventat o nouă loterie şi a trimis tuturor deputaţilor şi senatorilor (proclericali, moderaţi sau antiecleziastici) câte un teanc de 20 de bilete de o jumătate de liră unul. Sunt interesante de citit însemnările lui rapide în dreptul numelui fiecăruia.

Maiorul Raffaele Cadorna (viitorul cuceritor al Romei şi tatăl lui Luigi Cadorna, mare general în Primul Război Mondial) refuză toate biletele. Lorenzo Valerio, un anticlerical convins, le acceptă şi le plăteşte. Tot aşa marchizul Beaugerard, bătrânul pedagog al lui Carlo Alberto. Avocatul Angelo Brofferio, un alt faimos mâncător de preoţi, îi trimite două lire şi îi restituie 17 bilete. Faimoşii Terenzio Mamiani şi Lorenzo Pareto le acceptă şi le plătesc. Contele Tahon di Revel (căruia don Bosco, din zel catolic i-a trimis 50 de bilete) îi trimite 10 lire şi îi

înapoiază 30 de bilete. Generalul La Marmora, ministrul de Război care l-a arestat personal pe Arhiepiscopul Fransoni, plăteşte 40 de bilete şi trimite cuvinte de laudă pentru «cel ce promovează curăţenia morală a tinerimii abandonate». Ministrul de Interne Rattazzi, ce-a sprijinit «legea călugărilor» prin care au fost suprimate 35 de Ordine Monastice în Piemont (dar în acelaşi an îi sugera lui don Bosco modul «cel mai sigur» de a fonda Congregaţia Salesiană), plăteşte 200 de lire pentru 400 de bilete pe care le înapoiază pentru ca don Bosco să poată să le mai vândă o dată. Îşi însoţeşte gestul cu câteva rânduri scrise: «Folosind această loterie pentru o nouă manifestare a carităţii filantropice ce vă caracterizează, don Bosco, vă rog să primiţi biletele şi darul pe care vi-l aduc, ca o nouă dovadă a interesului meu pentru propăşirea operelor caritabile». Dintre 124 de deputaţi şi senatori, 73 acceptă biletele şi 51 le resping. (ST 3, 99; 420).

Când miniştrii au glumit cu don Bosco

Chiar şi politicienii (cum se poate deduce din rândurile de mai sus) îl cunoşteau pe don Bosco.

Ministrul de Justiţie Paolo O. Vigliani, după cucerirea Romei (1870), în momentul poate cel mai neplăcut al opoziţiei dintre Stat şi Biserică, îi scrie: «(...) dacă tot Clerul ar fi animat de sentimentele prudente şi moderate pe care le aveţi, întru totul demne de un sacerdot virtuos şi de un bun supus, dumneavoastră şi cu mine ne-am bucura de bunele roade ale respectului reciproc şi ale adevăratei concilieri între Biserică şi Stat. Promovaţi această propagandă înţeleaptă şi faceţi miracolul unui consens pe care unii neîncrezători îl consideră imposibil. Fie ca Cerul să binecuvânteze în continuare multele dumneavoastră opere de caritate şi să le facă să prospere, ţinându-vă sănătos spre binele Bisericii şi chiar al Statului» (cât. În MOTTO, *Cercetări Istorice Salesiene*, ianuarie-iunie 1987,

p.5).

Don Bosco comentează: «Ministrul Vigliani avea mare încredere în mine... deşi ştia că eu sunt mai catolic decât Papa» (MB 12, 422).

În 1876 vine la guvernare «stângalui Depretis, Zanardelli, Crispi. În relaţiile dintre Stat şi Biserică, ea este şi mai intransigentă decât guvernele anterioare. Dar cu aceşti *lideri* de stânga, don Bosco are o ocazie unică pentru a face cunoştinţă: inaugurarea căii ferate Torino-Cirie-Lanzo.

Întâmplarea pare banală astăzi. Pare chiar greu de crezut că pentru aceea cale ferată de dimensiuni reduse s-au deplasat de la Roma Primul Ministru Depretis, ministrul de Interne Giovanni Nicotera, cel al Lucrărilor Publice Giuseppe Zanardelli, mulţi senatori, deputaţi şi notabilităţi. Dar ei mai credeau încă în marele proiect financiar englezo-francezoitalian de a face din Peninsula Italiană traseul cel mai avantajos pentru mărfurile ce călătoreau din Orient: Suez, portul Brindisi, căile ferate italiene, galeria Frejus, drumurile franceze. Torino, potrivit acelui proiect, trebuia să câştige o poziţie proeminentă, ca ultimă escală italiană înainte de Frejus şi în consecinţă nod internaţional de importanţă strategică. Văile din preajma oraşului căpătau la rându-le o importanţă strategică, ca rezervoare ce alimentau acest mare drum internaţional.

În vreme ce proiectul se afla în faza de definitivare, au fost lansate pe apă primele vapoare cu aburi, ce-au înlocuit navele cu pânze, făcând ca transportul maritim să devină mai avantajos decât cel pe calea ferată. Astfel tronsonul Torino-Cirie-Lanzo a devenit unul secundar, fără multă importanţă.

Dar pe 6 august 1876, nu se poate încă prevedea evoluţia ulterioară a lucrurilor şi la Lanzo, pentru inaugurare, vine toată crema politicienilor naţiunii. Vicarul

de Lanzo, teologul Federico Albert, stropeşte cu apă sfinţită locomotiva, şi imediat după aceea, politicienii merg la Colegiul ce este de zece ani în custodia Salesienilor lui don Bosco. La intrare sunt întâmpinaţi de liceenii şi de orchestra din Valdocco, cu un zgomotos bine aţi venit, după care urmează recepţia.

Este mai păcătos ministrul de Interne sau cel al Lucrărilor Publice

Timp de mai mult de o oră, don Bosco stă în mijlocul miniştrilor, vorbeşte şi glumeşte cu ei. Senatorul Ricotti spune sus şi tare că don Bosco este un om foarte de treabă, dar are două defecte: formează prea mulţi preoţi şi prea mulţi profesori. Apoi deputatul Ercole i-a făcut pe toţi să se simtă prost întrebându-l pe don Bosco dacă este mai păcătos Nicotera (foarte vorbăreţ în ziua aceea) sau Zanardelli (taciturn şi posomorât). În jurul acestei chestiuni stânjenitoare încep să se întreacă toţi în glume şi vorbe de duh. Don Bosco iese din încurcătură spunând că «aparenţele de multe ori înşală», şi el crede că «amândoi sunt adevăraţi gentilomi». Atunci când petrecerea ia sfârşit, don Bosco le spune salesienilor săi: «*Există o zicală*: *daţi Cezarului ce-i al Cezarului*. Chiar asta am făcut. Am adus osanale autorităţii constituite. În plus am obţinut, sper eu, alte avantaje. Cred că aceşti domni n-or să mai fie duşmani aşa de neîmpăcaţi ai preoţilor. Dându-şi seama că îmi ofer inima pe tavă, vor înţelege că mulţi alţi preoţi nu doresc altceva decât binele comunităţii. Eu cred că pe patul de moarte, cu toţii vor să aibă un preot la căpătâi» (MB 12, 423; STELLA în «Stampa Sera» 9.8.1976, p.3).

Faptul că don Bosco îi cunoaşte pe politicieni, şi aceştia pe el, precum şi stima foarte mare pe care o are Papa faţă de el chiar de la prima întâlnire, îl pune pe preotul din Valdocco în situaţia ideală de a deveni un mediator privat, de mare încredere, tăcut, în acei ani

dificili pentru raporturile dintre Stat şi Biserică.

Francesco Motto, care a studiat această perioadă cu răbdarea unui «speolog al arhivelor», scrie: «Voi lăsa altora sarcina unei lupte deschise, (...) de la apărare la ultragiu (...). El a luptat pentru a salva ceea ce se putea salva, dicolo de divergenţele de principiu». Şi mai departe: «Forţa *politicii* lui a fost aceea de a *nu face politică*», adică de a căuta să facă bine cu modestie, lealitate, fără subterfugii şi partipriuri» (MOTTO).

Închisori, deportări, exil pentru 79 de episcopi

Cucerirea Statelor Pontificale a determinat foarte mulţi episcopi şi preoţi să protesteze în scrisori sau de la amvon. Extinderea «legii Rattazzi» (prin care se suprimau ordinele religioase şi li se sechestrau bunurile) în orice regiune cucerită sau anexată la Regatul Italiei a reînnoit corul protestelor. Din amvoane şi în scrisori episcopale, Guvernul era definit ca «o bandă nelegiuită de hoţi».

Reacţia Statului nu s-a lăsat aşteptată.

În Nord a fost făcut prizonier vicarul oraşului Milano şi ultragiaţi episcopii din Bergamo şi Brescia.

În Italia Centrală au fost judecaţi şi condamnaţi la închisoare sau la pedeapsa cu deportarea cardinalul Corsi din Pisa şi episcopii de Parma, Piacenza şi Guastalla. A fost închis vicarul general al Boloniei. Cardinalul de Angelis di Fermo a fost arestat şi dus la Torino. Alţi doi cardinali, Antonucci din Ancona şi Morichini din Ieşi, au fost condamnaţi la domiciliu forţat în casele lor. Alţi opt episcopi au fost agresaţi.

În Italia meridională au fost încarceraţi sau îndepărtaţi din sediile lor mai bine de şaizeci de episcopi. (CFR. MASSE, *Cazul de conştiinţă al Risorgimentului italian*, p. 342).

Un episcop în exil la Oratoriu în mai 1866, băieţii din Valdocco l-au văzut venind la Oratoriu pe epicopul de

Guastalla, monseniorul Pietro Rota. Fusese deportat la Torino cu domiciliu forţat «pentru intrigi politice împotriva regatului Italiei». Don Bosco i-a ieşit în întâmpinare cu şapca în mâini, şi nu ştia ce să facă: cum primeşti un episcop? Dar monseniorul Rota l-a scos din impas spunându-i: «Dumneavoastră nu primiţi oameni săraci şi abandonaţi? Iată unul dintre ei. Consideraţi-mă un biet orfan şi daţi-mi puţină mângâiere, aşa cum le-aţi da lor». S-a mulţumit cu o cameră mică. «Ne minunam să-l vedem cum se spovedea cu don Bosco la fiecare opt zile – îşi amintea don Bonetti –, se aşeza în genunchi aşteptându-şi rândul la fel ca tinerii noştri. Prima oară toţi au vrut să-i cedeze locul, dar el s-a aşezat într-un colţ şi a stat nemişcat până ce toţi au terminat să se mărturisească».

A rămas până în octombrie, când s-a putut întoarce la dioceza sa. La Oratoriu nu stătea degeaba. Îşi petrecea timpul împărtăşind, făcând catehism cu tinerii, miruind. Întors la Guastalla, i-a mulţumit în mod public lui don Bosco printr-o scrisoare deschisă adresată ziarului *Unitatea Catolică* din Torino. Iat-o: «Nu pot şi nu trebuie să tac în privinţa acestui om nemaipomenit, incomparabil, ce m-a primit în casa sa, m-a tratat cu bunăvoinţă şi generozitate, m-a luminat cu zelul şi caritatea sa, care se manifestă deplin în Oratoriul său. Cele şapte, opt sute de tineri, majoritatea ridicaţi din mizerie, educaţi în spirit umanist, litere şi artă, şi mai ales în frica de Dumnezeu, acei preoţi şi clerici, dedicaţi educaţiei tinerilor, care duc o viaţă mai severă decât călugării înşişi, Casa ce primeşte la sânul ei o familie nemărginită, toate sunt minuni făcute în zilele noastre de don Giovanni Bosco» (CFR. CL 730).

În această perioadă potrivnică, invitat de Papă şi de Guvern, don Bosco şi-a început activitatea de mediator. Nu a fost nici singurul nici principalul exponent al activităţii duse pentru încheierea păcii între Stat şi Biserică… Dar a

făcut pentru acest obiectiv tot ce-i stătea în putere. Şi a muncit nu ca «un Garibaldi al Vaticanului», cum l-a denumit un ziar cu ironie anticlericală, ci ca o furnică neobosită, care face totul pentru a salva ce se poate salva într-un furnicar cuprins de vijelie.

Acestei acţiuni a lui don Bosco, necunoscută istoricilor şi în parte, până de curând, negată chiar de mediile salesiene, Francesco Motto i-a dedicat optzeci de pagini de condensată analiză istorică, după o muncă lungă şi laborioasă de cercetare în Arhiva Secretă a Vaticanului. Din minuţioase şi aride citate încrucişate se dezvăluie periplul muncii silenţioase a lui don Bosco. După lectura studiului lui Francesco Motto pot să rezum datele principale.[48]

56. Episcopi pentru Italia

Misiunea Vigezzi

Cu un titlu de efect, *Patimile lui Cristos în Biserica sa*, în 1864 ziarul *Unitatea Catolică* oferea cititorilor săi această imagine a Bisericii italiene: 13 episcopi judecaţi şi recunoscuţi inocenţi; 5 episcopi aduşi cu forţa la Torino, între care cardinalii de Pisa şi Fermo; 16 episcopi morţi de inimă rea; 43 de episcopi în exil, între care cardinalii din Neapole şi Benevento; 16 episcopi desemnaţi, care nu-şi puteau lua în primire posturile.

Un ziarist de la cotidianul *Perseverenţa* din Milano, se întreba plictisit: «La urma urmei, cui îi pasă că diocezele sunt goale de episcopi». «Don Bosco nu ar fi ezitat să răspundă: mie şi tuturor celor interesaţi de mântuirea sufletelor» – scrie Motta. Diocezele fără episcopi însemnau seminarii lăsate de izbelişte, parohii neîndrumate, tineri preoţi dezorientaţi, iniţiative catolice

48 Francesco Motto mi-a pus cu amabilitate la dispoziţie manuscrisul său cu titlul «Acţiunea mediatoare a lui don Bosco între Stat şi Biserică în timpul pontificatului lui Pius al IX-lea».

în dezintegrare progresivă.

În vara anului 1864, trecând peste orice resentiment, Papa îl invită personal pe Vittorio Emanuele al II-lea să deschidă tratativele cu privire la această problemă spinoasă dar vitală. Prima invitaţia adresată lui don Bosco de a se pune în contact cu guvernul vine din partea Papei în februarie 1865. Trebuie să vadă dacă este posibilă rezolvarea situaţiei celor nouă dioceze din Piemont şi opt din Sardinia, rămase fără episcop. Intermediarul oficial al guvernului italian este Saverio Vigezzi. Punându-se de acord cu acesta şi cu don Manacorda (un alt om de încredere al lui Pius al IX-lea), don Bosco are contacte cu Primul Ministru La Marmora şi cu Ministrul de Interne Lanza.

După cinci luni de tratative prudente «singurul rezultat obţinut – scrie Motta – a fost sentinţa favorabilă a guvernului italian în vederea reîntoarcerii la sediile lor a episcopilor absenţi», respectiv a celor care nu fuseseră condamnaţi. Nu a fost puţin.

Misiunea Tonello în 1866 a avut loc al treilea Război de Independenţă. «Costurile totale s-au apropiat de 600 de milioane de lire», scrie Clough (*o*.c. p.56). Adică aproximativ 1500 de miliarde în 1986.

Bettino Ricasoli, din nou Prim-Ministru, îi scria prietenului său Bon Compagni: «Eu fac posibilă reîntoarcerea în sânul familiei a celor ce au fost îndepărtaţi din motive politice. De ce nu aş face acelaşi lucru pentru episcopi? Cine ar putea justifica o atât de mare nedreptate, dacă doar episcopii ar fi ţinuţi în continuare departe de diocezele lor? Aşadar eu am început să îndepărtez obstacolele din calea revenirii lor».

Mai exista însă un punct sensibil şi insurmontabil: episcopii trebuiau să jure credinţă unui Stat pe care Sfântul Scaun îl considera «uzurpator».

Papa, aflând de bunele intenţii ale lui Ricasoli, l-a înştiinţat că era dispus să primească «cu braţele deschise» pe orice reprezentant trimis la tratative.

Pe 1 decembrie, guvernul italian l-a însărcinat cu această nouă misiune pe profesorul Michelangelo Tonello.

«În timp ce la Roma se puneau la cale întrunirile bilaterale – scrie Motta – don Bosco plecă la rândul său la Florenţa. (…) Bettino Ricasoli îl invită la Palatul Pitti… Suntem îndreptăţiţi să presupunem că Primul Ministru era la curent fie cu intervenţia lui don Bosco în timpul misiunii Vigezzi, fie cunoştea influenţa «educatorului» din Torino la Vatican. Astfel se poate considera că Ricasoli l-a rugat pe don Bosco să facă în aşa fel încât să reducă rigiditatea preoţilor de la Vatican. Sarcina încredinţată lui don Bosco era să «calmeze spiritele, să refacă consensul, să diminueze contrastele şi temerile»… «Nimic nu era mai pe placul lui (*don Bosco*) …*A* acceptat imediat invitaţia lui Ricasoli… privind desemnarea candidaţilor pentru posturile vacante de episcopi».

Călătoria lui don Bosco la Roma (vreme de două luni: ianuarie şi februarie 1867) este descrisă cu mult pitoresc de Francesia într-o carte. Dar Motto face rareori referinţă la ea fiind partizanul unei documentaţii mai rigurose.

«Don Bosco ajuns la Roma a fost găzduit în casa contelui Vimercati. Îl aştepta un teribil „tur de forţă” compus din vizite, predici, mărturisiri, binecuvântări ale bolnavilor, întâlniri la toate nivelurile… Adusese cu sine numeroase documente pentru a obţine mult dorita aprobare de fiinţare a Societăţii Salesiene».

Geanta sa şi cea a secretarului său, don Francesia, conţineau acele stranii paşapoarte cu care don Bosco intra preţudinteni: teancurile de bilete de loterie pentru finanţarea bisericii Mariei Ajutătoarea (de care voi vorbi în capitolul 58). În câte medii politice nu a intrat don Bosco

arătând biletele de loterie şi îndepărtând astfel privirile curioase ale ziariştilor?

«Tonello şi don Bosco au făcut totul pentru a ascunde contactele lor personale, ajungând chiar să nu se salute atunci când se întâlneau pe stradă ori chiar în incinta palatelor de la Vatican».

Voi semnala principalele evenimente.

Don Bosco soseşte la Roma pe 8 ianuarie, după o călătorie obositoare de 30 de ore cu trenul. îl întâlneşte imediat pe Tonello, prevenit de o telegramă de la Ricasoli: «Faceţi în aşa fel să vă întâlniţi cu don Bosco». «Probabil că de la prima întrevedere (*Tonello*) i-a cerut lui don Bosco părerea atât în ceea ce priveşte lista persoanelor eligibile pentru posturile vacante de episcopi, ce-i fusese trimisă de la Florenţa pe data de 2 ianuarie, cât şi nota privitoare la diocezele ce trebuiau luate imediat în consideraţie».

Pe data de 9 ianuarie, don Bosco este primit în audienţă de Cardinalul Antonelli, Secretar de Stat. În 10 ianuarie, Tonello şi Antonelli se întâlnesc. Sunt de acord în toate privinţele, exceptând recunoaşterea Guvernului italian de către Sfântul Scaun. Au loc discuţii fără sfârşit, pline de întorsături subtile şi pedante.

O zi după aceea, don Francesia aduce la Vatican o scrisoare din partea lui don Bosco. În zilele următoare don Bosco se întâlneşte cu Tonello, cu cardinalul secretar de Stat şi este primit de Papă.

Compromisul la care s-a ajuns cu greu este comunicat Guvernului de la Florenţa, ce-şi dă acordul pe 29 ianuarie.

Începe «baletul» atribuirii diocezelor. Fiecare nume de pe listă trebuie să corespundă unei dioceze şi repartiţia să fie pe placul guvernului, Sfântului Scaun şi celui interesat. Un fel de joc al cuvintelor încrucişate fără un plan prestabilit. În acest rebus «don Bosco îşi foloseşte

toate atuurile pentru a înlătura neîncrederi reciproce, a împrăştia bănuielile, a propune soluţii şi a reduce consecinţele greşelilor politice».

Dar munca lui don Bosco nu se limitează la repartiţia diocezelor. «Cu câteva zile înainte don Bosco îi încredinţase cardinalului Antonelli o listă de nume pentru sediile vacante. Şi această listă a trecut ulterior în mâinile lui Tonelli, după care a fost preluată de Ricasoli… O dovadă sigură este aceea că Tonelli scria: „Între timp (*cardinalul Antonelli*) mi-a trimis o notă pe care o anexez… cu nume de persoane cunoscute Sfântului Scaun ce pot fi propuse pentru postul de episcop… Consider că merită reţinut faptul că pentru Piemont numele i-au fost sugerate de preotul torinez don Bosco”». În nota încredinţată de cardinal lui Tonello, pe locul al doilea figurează «canonicul Gastaldi din Torino».

Pe 22 februarie, în colocviu secret, Papa anunţă 17 nume de Episcopi în Italia. Don Bosco părăseşte Roma cinci zile mai târziu. «Nu a putut decât să se bucure de acele numiri – notează Motta – Atât Sfântul Scaun cât şi Guvernul de la Florenţa au fost de acord cu propunerile lui».

Îl mângâia afecţiunea pe care i-o arăta Sfântul Părinte, cardinalul Antonelli şi alţi prelaţi romani precum şi numeroşi episcopi propuşi de el care au considerat de datoria lor, o dată numiţi în funcţie să-i mulţumească venind personal la Oratoriul din Valdocco. Din Aosta, Saluzzo, Alba, Milano mai mulţi înalţi demnitari au venit să-l întâlnească, astfel că – după cum îi scria don Angelo Savio cardinalului Oreglia pe 14 iunie al acelui an – «în câteva zile ne-au vizitat casa zece Episcopi».

«Spărtura» de lângă Poarta Pia

Ultimul contingent al garnizoanei franceze care apărase Roma de înflăcărările garibaldine şi de pretextele

guvernamentale s-a îmbarcat la Civitavecchia pe 10 august 1870. Acum oraşul etern era lipsit de apărare în faţa trupelor italiene adunate la graniţa toscano-umbrică. Ultimul apărător al Romei, Napoleon al III-lea era angajat într-un război pe viaţă şi pe moarte cu Prusia şi avea nevoie de fiecare soldat al său.

Din 30 august până pe 2 septembrie s-a dat bătălia de la Sedan. Prusacii conduşi de von Moltke au pus pe fugă armata franceză. S-a împrăştiat zvonul că însuşi Napoleon a căzut prizonier şi că în Franţa imperiul a fost înlocuit cu Republica. Guvernul italian i-a ordonat generalului Cadorna să ocupe Roma. Provincia Lazio a cedat fără luptă. Chiar în privinţa Romei, Papa Pius al IX-lea dorea evitarea cu străşnicie a oricărei vărsări de sânge. Ţinea doar ca violenţa cu care i se lua puterea asupra capitalei Statului Pontifical să fie evidentă pentru toţi catolicii lumii. De aceea el a ordonat închiderea şi zidirea tuturor porţilor de acces în cetate.

Generalul Cadorna a aşteptat câteva zile ca în interiorul Romei să se dezlănţuie acele «răzmeriţe populare» ce-ar fi putut justifica intervenţia sa «pacificatoare». Dar oamenii au stat liniştiţi. Niciunul nu s-a răzvrătit împotriva Papei, nimeni nu a manifestat cu ardoare în favoarea lui Vittorio Emanuele. Atunci Cadorna a dat poruncă să se tragă cu tunurile. Prima lovitură de tun a răsunat la orele cinci şi un sfert pe 20 septembrie. A fost dărmată o porţiune de zid lângă Porta Pia, şi prin această «spărtură» au intrat bersalierii. Pe cupola Catedralei Sfântul Petru, Pius al IX-lea a cerut înălţarea steagului alb al capitulării. După mai mult de o mie de ani Roma papală înceta să mai existe.

Pe 12 octombrie a fost organizat «plebiscitul popular», favorabil puterii (ca întotdeauna). Şapte zile mai târziu rezultatul era acceptat de Vittorio Emanuele, care

anexa Roma la regatul Italiei. Papa a declarat că «se consideră prizonier». Lumea întreagă a fost profund impresionată. Pentru numeroşi duşmani ai Bisericii şi pentru foarte mulţi preoţi, aceasta a părut să fie ultima bătălie. Dar în decursul istoriei preoţii au dat ades «ultima luptă», au pierdut-o, şi Biserica a continuat să trăiască. Aşa s-a întâmplat şi de data asta.

Problema repartiţiei scaunelor episcopale vacante era încă de actualitate. Sfântului Scaun îi displăcea profund să aleagă episcopi care trebuiau să jure credinţă unui guvern ce ocupase Roma cu forţa. Cu atât mai mult cu cât aceşti episcopi erau nevoiţi să ceară aprobarea guvernului pentru a-şi lua în primire diocezele. Dar şi să laşi parohiile fără Episcopi era o adevărată tragedie.

Ultima misiune a lui don Bosco în iunie 1871, primul ministru Lanza l-a invitat pe don Bosco la Florenţa. Acesta plecă din Torino pe data de 28. După două întrevederi, urmate amândouă de şedinţe ale Consiliului de Miniştri, don Bosco şi-a urmat drumul spre Roma unde a fost aproape imediat primit de Papă.

Pe 4 iulie don Bosco s-a întors la Torino. «Papa – scrie Motto – îi dăduse sarcina să întocmească o listă de preoţi eligibili pentru episcopat, sau, mai bine spus, să adune informaţii privitoare la eventualii candidaţi. Atunci Don Bosco a luat contact prin scrisori cu episcopii, vicarii generali şi capitulari, cu preoţii din Piemonte, Liguria şi din alte dioceze. Pe la sfârşitul lui august a reunit un număr de sacerdoţi în casa contesei Gabriella Corsi la Nisa Monferrato. Spera să verifice candidaturile pe care urma să le indice Sfântului Scaun». Pe 21 august Pius al IX-lea i-a trimis o scrisoare lui Vittorio Emanuele II, în care îl informa că urma să numească în scurtă vreme episcopi pentru diocezele vacante. Regele se afla la vânătoare în Valsavaranche, şi cardinalul Antonelli a încredinţat

scrisoarea Papei însărcinatului cu afaceri al Sfântului Scaun la Torino, abatele Tortone, cu invitaţia «de a se sfătui cu don Bosco asupra modului celui mai convenabil şi mai rapid cu putinţă pentru ca respectiva scrisoare să ajungă în siguranţă în mâinile înaltului Personaj».

Regele a primit scrisoarea Papei pe 31 august şi i-a dat-o primului său ministru Lanza. Pentru a nu se găsi în faţa unor liste «nepotrivite», Lanza i-a telegrafiat de urgenţă prefectului oraşului Torino: «Dacă preotul don Bosco se află în oraş chemaţi-l cu rugămintea să vină cât mai repede la Florenţa pentru a sta de vorbă cu mine în privinţa unei afaceri cunoscută de amândoi. Aştept răspuns – G. Lanza». Don Bosco tocmai conducea Exerciţiile Spirituale ale salesienilor din localitatea torineză Lanzo. Don Berto, secretarul său, a spus sub jurământ în timpul procesului de canonizare: «M-a invitat... să-l însoţesc la prefectul Torinoului... întors din audienţa avută cu acesta, mi-a spus: – Ştii despre ce este vorba? Primul Ministru Lanza mă cheamă la Florenţa... pentru a discuta numirea Episcopilor în diocezele vacante din Italia... Pius al IX-lea mi-a ordonat să întocmesc o listă cu candidaţi potriviţi pentru această funcţie... îmi pare totuşi rău că plec chiar în seara asta... când trebuie să începem Exerciţiile Spirituale şi Directorii diferitelor Institute au fost deja anunţaţi. Dar binele Bisericii este mai presus decât orice, chiar mai presus decât binele Congregaţiei. Voi pleca în seara aceasta cu trenul de şapte, voi călători toată noaptea, şi mâine voi fi la Florenţa la minister».

Un rând cât zece ani de amărăciune

«Din ceea ce putem bănui, preşedintele consiliului trebuie că la rugat pe don Bosco să facă presiuni asupra organelor în drept de la Vatican ca episcopii să fie aleşi cu precădere din rândul preoţilor moderaţi. (...) Don Bosco

avea cu siguranţă asupra sa lista cu numele preoţilor despre care adunase referinţe optime. (…) Având asigurări certe în privinţa disponibilităţii guvernamentale, don Bosco s-a îndreptat neîntârziat spre Roma. (…) A fost primit în audienţă de Papă şi de cardinalul Secretar de Stat. Le-a vorbit despre rezultatul întrevederii sale la Florenţa cu Primul Ministru… în *Memoriile Biografice* se arată că don Bosco a supus atenţiei Papei o listă cu nume şi au stabilit împreună sediile unde să fie trimişi cei aleşi. (…) Arhiva secretă a Vaticanului ne-a restituit intacte patru preţioase foi autografe ale lui don Bosco. Acolo putem citi: «După ce am cântărit bine lucrurile în faţa Domnului şi m-am rugat să-mi fie vederea clară, cred că pot propune ca modele de viaţă pastorală: 1. Bottino Gio. Battista Teolog canonic al Mitropoliei…2. Fissore Celestino… (urmează *alte şase nume*, *apoi*) Monsenior Gastaldi, episcopi de Saluzzo, dintre cei mai buni şi mai iubiţi la Torino pentru ştiinţa şi pietatea lor…» (Motto). (Cu acest ultim rând don Bosco nu ştia că cere pentru sine zece ani de amărăciune. Şi totuşi «se rugase Domnului în mod deosebit»…).

Pe 13 septembrie don Bosco se întoarce la Torino. Pe 27 octombrie, Papa numeşte 41 de episcopi italieni, printre care Lorenzo Gastaldi pentru Torino şi Celestino Fissore pentru Vercelli.

În *Cronica* sa, don Berto afirmă: «Din 1866 până în 1872 majoritatea episcopilor aleşi în Piemont au fost cu puţine excepţii persoanele propuse de don Bosco la Roma». Francesco Motta observă că această afirmaţie este incompletă şi inexactă. Înainte de toate don Bosco a fost convocat să întocmească liste şi pentru sedii din afara Piemontului, «chiar dincolo de Ticino, de Pad sau mai la sud de fluviul Arno». În al doilea rând, documentele descoperite demonstrează că don Bosco a influenţat numirea episcopilor pentru diocezele italiane şi sud-

americane până în 1885. Motto îşi încheie studiul cu o înţepătură polemico-umoristică. Unii studenţi salesieni la teologie în 1953 (printre care s-au distins mai târziu câţiva istorici de seamă) au contestat în faţa lui don Ceria, ultimul redactor al *Memoriilor Biografice*, adevărul istoric al intervenţiei lui don Bosco la numirea episcopilor.

«Ei bine – conchide Motto – în lumina rezultatelor cercetării noastre, această obiecţie este complet nefondată... Nu putem să nu rămânem surprinşi în mod plăcut în faţa mărturiilor istorice demne de crezare pe care redactorii (*Memoriilor Biografice*) au ştiut să le reconstituie în jurul chestiunii de faţă... Nu numai că nu au susţinut falsul... ci adevărul povestit sau presupus de ei este parte integrantă a paginii de politică ecleziastică consistentă pe care don Bosco a scris-o în atât de agitata a doua jumătate a secolului XIX».

Zece ani de amărăciune între timp la Torino, între noul Arhiepiscop şi don Bosco (până atunci prieteni buni), a izbucnit o lungă şi foarte dureroasă neînţelegere. În perioada 1871 – 1883 s-a ajuns până la suspendarea dreptului de a spovedi al lui don Bosco şi la un proces criminal intentat de Gastaldi împotriva lui pe lângă

Sfântul Scaun. Motivele acestei chestiuni delicate şi încâlcite pot fi reduse la trei.

Don Bosco a crezut că va avea în Gastaldi (pe care i-l prezentase lui Pius al IX în scrisoarea de recomandare ca pe un preot «iubit la Torino») un prieten şi un «protector» al Congregaţiei sale în curs de înfiinţare. Arhiepiscopul a văzut însă în unele sugestii şi cereri ale prietenului său un atentat la «unica şi suprema sa autoritate». «Nu vreau să fac pe vicarul lui don Bosco la Torino!» i-a spus aspru teologului Belasio în 1876. A fost un excelent organizator al diocezei sale, dar extrem de susceptibil el nu a dorit să aibă în preajma sa nici măcar umbra unei *eminenţe*

cenuşii.

Era printre altele foarte preocupat de «indisciplina» pe care o observa în incipienta Congregaţie Salesiană. Să-i vadă pe clericii în veşminte negre cum se joacă cu băieţii în curţi pline de praf ori faptul că nu exista un noviciat regulamentar sau cursuri severe şi riguroase îl umplea de nelinişte. El care îşi transformase seminarul într-un fel de mănăstire «era dezgustat de înflăcărarea vulcanică a Oratoriului şi Societăţii Salesiene, ţinute bine în frâu de don Bosco, dar care puteau să le apară străinilor ca un ansamblu zgomotoas şi haotic de forţe dezorganizate» (P. Stella).

Problema cea mai spinoasă a fost ulterior publicarea la Torino (începând din 1877) a unor cărticele anonime împotriva lui Gastaldi. Din pricina unor cuvinte imprudente ale unui fost iezuit, părintele Pellicani, don Bosco a fost considerat de Arhiepiscop ca fiind autorul pamfletelor şi citat într-un proces la Vatican. Leon al XIII-lea a intervenit personal să blocheze evoluţia procesului şi să ceară un «armistiţiu». Într-un cuvânt don Bosco trebuia să-i ceară scuze Arhiepiscopului şi acesta să-i acorde iertarea sa. Asta însemna implicit ca don Bosco să se recunoască autorul respectivelor cărţi dezonorante. Don Bosco a primit ordinul cu mare neplăcere. Doar într-o scrisoare secretă adresată Sfântului Scaun în octombrie 1895 (şapte ani după moartea lui don Bosco), preotul diocesan Giovanni Turchi a recunoscut că el şi părintele iezuit Ballerini au fost autorii cărţilor anonime (deblocând astfel canonizarea lui don Bosco care stagnase din cauza lor).

57. Don Bosco face minuni

Francesco şi cele 400 de chifle

Francesco Dalmazzo venea dintr-o familie înstărită. La 15 ani, pe vremea lui Cavour, fusese trimis la şcoală la Pinerolo. A luat note foarte bune. Acolo a citit câteva

fascicole ale *Lecturilor Catolice* scrise de don Bosco şi a întrebat fascinat cine era preotul acela. I s-a răspuns că a fondat la Torino un internat pentru tineri. Atunci s-a hotărât să meargă şi el.

«Am intrat ca elev la Oratoriu pe 22 octombrie 1860».

Auzise vorbindu-se despre don Bosco ca de un sfânt, care «făcea lucruri extraordinare şi minunate».

Dar mâncarea nu era nici pe de departe minunată la Oratoriu. «După câteva zile… deprins cum eram la mine acasă cu un trai bun, nu mă puteam obişnui cu o viaţă atât de modestă… Aşadar i-am scris mamei să vină să mă ia, pentru că eu doream cu tot dinadinsul să mă întorc acasă. În dimineaţa plecării, am dorit să mă mai mărturisesc odată cu don Bosco. Am mers în biserică unde el spovedea în mijlocul unui grup de tineri, care îl înconjurau din toate părţile… După Sfânta Liturghie fiecare băiat primea o chiflă la micul dejun».

De trei ori, în vreme ce aştepta să se spovedească sau în vremea mărturisirii, Francesco i-a văzut pe cei doi băieţi însărcinaţi cu împărţeala pâinii cum vin şi-l întrerup pe don Bosco, zicându-i că nu mai este pâine, că brutarul nu mai vrea să dea pe datorie. La sfârşit don Bosco le spune băieţilor să pună pâinile disponibile într-un coş, că o să le împartă chiar el la ieşire.

«Coşul se afla deja în faţa pragului – povesteşte Francesco – Eu atunci amintindu-mi de faptele miraculoase pe care le auzisem atribuite lui don Bosco, l-am urmat… Ieşind am găsit-o pe mama care venise să mă ia… I-am făcut semn să mă aştepte o clipă şi am adăugat:

— Mamă, mai întâi vreau să văd ceva şi vin imediat – Mama sa retras între coloanele porticului. Eu am luat o chiflă printre primii şi am văzut că în coş nu se mai aflau decât vreo cincisprezece sau cel mult douăzeci de chifle.

M-am aşezat neobservat chiar în spatele lui don Bosco… cu ochii în patru, între timp el se apucase să împartă chiflele. Tinerii se înşiruiau în faţa lui… şi pentru fiecare avea un zâmbet şi un cuvânt de prietenie.

Toţi elevii, aproximativ patru sute, şi-au primit porţia de pâine. Terminată împărţeala, eu am vrut să cercetez din nou coşul, şi nu mică mi-a fost uimirea să constat că acolo se afla aceeaşi cantitate de pâine câtă văzusem la început, fără să fi fost adusă alta sau să se fi mutat coşul din loc. Am rămas mut de mirare şi am alergat întins la mama, care mă striga: „Vino!”. Şi eu fără preget i-am spus: „Nu mai vin; nu mai vreau să plec; rămân aici…”. Apoi i-am povestit ce văzusem cu ochii mei, adăugând: „Nu se poate ca eu să părăsesc o casă atât de binecuvântată şi pe un om atât de sfânt cum este don Bosco”.

Acesta a fost singurul motiv care m-a determinat să rămân la Oratoriu şi să mă alătur fiilor săi» (MB 6, 776).

Francesco Dalmazzo a devenit salesian, preot, şi a fost timp de opt ani directorul colegiului din Valsalice, şi şapte ani, Procurorul general al Salesienilor pe lângă Sfântul Scaun din Roma.

De la primii salesieni, cărora le povestea cu uimire «înmulţirea pâinilor» la care asistase, a auzit despre alte «minuni» făcute de don Bosco.

Comuniune şi castane coapte pentru 300 de băieţi

Giuseppe Buzzetti i-a povestit că în 1848, în timpul unei serbări solemne, atunci când a trebuit să se împartă euharistia celor trei sute de băieţi prezenţi, don Bosco şi-a dat seama că în ciboriu se aflau doar opt sau nouă ostii. Giuseppe slujea Liturghia şi când don Bosco a început să dea cuminecătura a simţit că îl trec fiori văzând cum ostiile sporeau sub mâinile lui don Bosco, până au fost de ajuns pentru toţi.

Acelaşi Buzzetti i-a povestit că un an mai târziu, de

ziua morţilor, don Bosco s-a întors de la cimitir împreună cu trei sute de tineri înfometaţi cărora le promisese castane coapte. Mama Margherita pregătise doar un ceaun mititel, dar don

Bosco a început să le împartă băieţilor castanele cu polonicul. Şi de data asta pe Giuseppe care se afla lângă el l-au trecut sudori reci văzând că oala nu se mai golea. Tinerii nu mai puteau de uimire cu castanele calde în mâini privind «oala magică» în care don Bosco pescuia vesel.

Don Bosco înmulţea merindele, Dumnezeu la fel

De ce a făcut Dumnezeu din don Bosco un sfânt «care înmulţeşte»? Am să încerc să răspund.

Preotul din Valdocco, cu sufletul plin de o dragoste nemărginită pentru Dumnezeu şi băieţii săi, an după an sporea totul: munca sa, atelierele, bisericile, numărul băieţilor şi al orfanilor găzduiţi.

Pietro Stella, analizând registrul «Anagrafe» a calculat numărul băieţilor acceptaţi de don Bosco, şi între aceştia numărul orfanilor.[49] Iată datele:

1854, 39 de interni (8 orfani); 1855, 83 interni (19 orfani); 1856, 90 de interni (25 orfani); 1857, 116 interni (40 orfani); 1858, 113 interni (32 orfani); 1859, 184 interni (44 orfani); 1860, 355 interni (84 orfani); 1861, 299 interni (69 orfani); 1862, 328 interni (70 orfani); 1863, 360 interni (83 orfani); 1864, 257 interni (79 orfani); 1865, 358 interni (119 orfani); 1866, 410 interni (148 orfani); 1867, 412 interni (124 orfani); 1868, 366 interni (98 orfani); 1869,

49 La pagina 175, P. STELLA ne avertizează însă că registrul «Anagrafe» este o compilaţie tardivă, inexactă aşadar (mai ales datorită «mobilităţii» internilor, care veneau şi plecau în timpul anului). Francesco Cerruti, de exemplu, mai precis în observaţiile sale, afirmă că a intrat în Oratoriu în 1856 şi a fost coleg cu 169 de interni. Registrul «Anagrafe» înregistrează în schimb mai puţin de «90» de interni în acelaşi an.

375 interni (109 orfani) (ST 3, 441).

În ultimii ani de viaţă ai lui don Bosco, erau găzduiţi de Oratoriu mai mult de 800 de băieţi, dintre care 250 erau orfani. Cifre seci dar elocvente. Don Bosco înmulţea totul, şi Dumnezeu nu voia să fie întrecut în privinţa generozităţii. îl răsplătea pe don Bosco cu aceeaşi monedă: înmulţa la rându-i.

Rareori pâinea ori castanele, dar întotdeauna banii (pentru care însă don Bosco trebuia să se ostenească destul) şi persoanele gata să-i acorde ajutorul ori chiar să-şi dea viaţa pentru el.

Băieţii sănătoşi şi curaţi care i-au spus lui don Bosco «vrem să rămânem cu dumneavoastră» nu au fost numai legendarii Buzzetti, Rua, Cagliero, Francesia, Bonetti, ci atâţia alţii, astăzi aproape necunoscuţi, uitaţi; demni însă de aducere aminte ca pietrele vii cu care don Bosco a putut să construiască o părticică valoroasă din împărăţia lui Dumnezeu.

Ani de neagră criză în 1865, aproape pe neaşteptate, capitala Italiei a fost mutată de la Torino la Florenţa. Torino s-a trezit dintr-odată mai sărac. Don Bosco a fost surprins de acest eveniment în vreme ce construia Biserica Mariei Ajutătoare (la care mă voi referi în capitolul următor), şi a văzut reducându-se numărul binefăcătorilor.

În acei ani, criza financiară cunoscută în istorie sub numele de «criza cea neagră» s-a agravat în întreaga Italie. Ministrul Finanţelor, contele Bastogi, hotărâse în martie 1861 (şi nu putea proceda altfel) ca noul regat al Italiei să-şi asume întreaga datorie publică a fostelor state italiene. Făcându-se socotelile, datoria se ridică la 2.444 de milioane. În cinci ani 1861 – 65 deficitul noului Stat ajunse la 2.174 de milioane (echivalentul a cinci mii de miliarde în 1986). Situaţia tezaurului noului Stat era disperată (cf. CLOUGH, 55).

Bunurile ordinelor religioase şi ale Bisericii confiscate în toate regiunile Italiei (inclusiv în Lazio şi la Roma, în ciuda garanţiilor că niciodată nu se va ajunge la asta) trebuiau să aducă Statului 1.700 de milioane (patru mii de miliarde în 1986). În schimb au sfârşit prin a mări averea marilor proprietari şi a unui grup de speculanţi şireţi. Sidney Sonnino (viitorul ministru de Externe) a denunţat această stare de lucruri în Parlament după efectuarea unor anchete oficiale. (CLOUGH, 65).

Pentru a pune capăt derivei financiare, Statul (după ce a vândut domenii proprii şi căile ferate publice) a fost nevoit să promulge în 1868 infama «lege a impozitului asupra grânelor măcinate», cereale, castane uscate, porumb etc. Două lire la fiecare chintal de grâu măcinat. Era «o taxă pe foame», care îi lovea pe cei mai săraci, pe cei ce se hrăneau doar cu pâine şi mămăligă. Ca să nu scape nimeni de acest impozit, au fost montate contoare la mori. În întreaga Italie au izbucnit greve ale muncitorilor, răscoale ale ţăranilor şi armata a fost trimisă să tragă asupra «răsculaţilor». Un bilanţ tragic: 257 de morţi, 1099 de răniţi, 3788 de persoane arestate. Lumea striga «Trăiască Pius al IX-lea!» «Trăiască Francesco al II-lea!».

În aceeaşi perioadă, ziarele descriau în articole de un gust îndoielnic căsătoria fastuoasă a principelui Umberto cu principesa Margherita (pe 28 ianuarie 1868). Se vorbea cu lux de amănunte despre rochia de mireasă cu o trenă lungă de 2, 70 metri, şi despre bijuteriile scumpe de aur şi diamante de multe carate, ce-i fuseseră dăruite prinţesei de primarul Florenţei. Câte un ziar comitea «sacrilegiul» de a-i pune opiniei publice următoarea întrebare: câte chintale de cereale măcinate erau necesare pentru a plăti bijuteriile şi serbările galante din capitală, ce costaseră peste 800 de mii de lire?

Impozit pe pâine şi la Valdocco

Costul pâinii (care vreme de 20 de ani fusese de 30 de centime kg), se ridicase la 40 – 41 de centime/ kg, ca urmare a impozitului. Asta a reprezentat o problemă pentru don Bosco, ai cărui protejaţi consumau în medie un kilogram de pâine pe zi. Nota de plată a brutarului Magra s-a ridicat de la 5.000 de lire lunare la 8.000 lire (ST 3, 207). De mai multe ori don Bosco îi scrisese ministrului piemontez Quintino Sella (cel care imaginase acel impozit de rău augur) ca să obţină o dispensă de la plata taxei pentru băieţii săi. Rezultatul a fost întotdeauna negativ.

Don Bosco a hotărât să facă economii amplasând un cuptor de pâine în incinta Oratoriului. Pe 3 noiembrie 1868 a intrat intern la Valdocco Giovanni Orsello, din Monta d'Alba (fiul unor oameni cumsecade): primul brutar. În ciuda economiei la coacerea pâinii, taxa asupra cerealelor măcinate a apăsat asupra gospodăriei de la Valdocco, de la Mirabello (micul seminar deschis în 1863) şi de la Lanzo (colegiul deschis în 1864) cu un cost de 12 mii de lire anuale (cf. ST 3, 848).

În jurul anului 1868, pensiunea băieţilor era fixată teoretic la cota maximă de 24 de lire pe lună. Dar P. Baricco, contemporan cu vremurile acelea, scrie: «între studenţi sunt admişi tineri care au terminat cursurile elementare şi au bună purtare: aceştia sunt acceptaţi fie gratuit (cei mai mulţi dintre ei), fie plătesc o pensiune de 5 până la 24 de lire pe lună. Între meşteşugari sunt primiţi gratuit tineri de 12 ani, orfani de tată şi de mamă sau abandonaţi» (cit. ST 3, 208).

Refectorul este o sală mare subterană săpată în fundaţia bisericii Sfântului Francisc de Sales. Studenţi şi meşteşugari coboară să ia masa pe rând.

O fântână din care izvorăsc bani de aur

Don Bosco are nevoie de bani: pentru biserica Sfintei Maria Ajutătoare, pentru a-i hrăni pe băieţii din Valdocco,

Mirabello şi Lanzo, pentru cărţile şi hainele lor, pentru atelierele pe care le măreşte şi le modernizează în permanenţă, pentru a spori numărul pensioanelor şi al Oratoriilor pentru băieţii săraci. îi spune lui don Costamagna arătându-i fântâna din curte: «Ar fi bine să izvorască din ea bani de aur». Organizează loterii; îşi exasperează prietenii cerând mereu câte o liră în plus, câte un bilet în plus. Atunci când i se citeşte corespondenţa, scrierile, pare un om «însetat după bani». Pentru cei ce trăiau lângă don Bosco sau doar aveau vreo treabă cu el, această impresie ar fi fără îndoială falsă.

Biffi scrie în 1867, după ce a examinat starea financiară a Oratoriului: «S-ar spune că acest om cumsecade, preotul don Bosco, fuge de tot ceea ce poate fi sugerat de ştiinţa (*financiară*) din zilele noastre. Lui i se pare de ajuns să înfăptuiască binele cu pietate, lăsând în grija Providenţei să semene sămânţa cea bună, să o ajute să crească şi să dea rod. Atunci când se vorbeşte de rezultate statistice, de distincţii ce trebuie făcute, de precauţii şi norme de luat în consideraţie el răspunde cu un zâmbet, în care se întrevede surpriza, compasiunea, incredulitatea... Preotul Bosco este mulţumit dacă poate să meargă înainte cu familia sa uriaşă» (cit. ST 3, 369).

Ceea ce greşeşte Baffi este sintagma «un om cumsecade». Don Bosco nu este un candid, un aproximativ. O demonstrează faptele. În acelaşi an Institutul meşteşugarilor, recunoscut legal, cu toate datele în perfectă ordine, are «o datorie de peste 250 de mii de lire» (adică o jumătate de miliard în 1986) (*ib*. 370). *Societatea patronatului pentru tinerii deţinuţi*, condusă de consilierul de Stat, economistul de prestigiu Ilarione Petitti di Roreto, a fost nevoită să-şi închidă porţile datorită bilanţului său bugetar pasiv.

Creştinul Giovanni Bosco îşi poartă luntrea mai

departe pe suprafaţa apei şi nu se scufundă, pentru că îşi fructifică cu trudă talentele pe care i le-a dat Dumnezeu, cu toată grija şi sacrificiul de care este nevoie.

Picături de sudoare în farfurie

El îşi iubeşte concret aproapele gălăgios pe care Domnul îl aduce în casa sa, şi munceşte zilnic până cade de oboseală, pentru a-l ajuta cu mijloacele carităţii deseori atât de chinuitoare.

În vreme ce marchiza di Barolo îşi finanţa propriile instituţii cu subvenţii programate din veniturile personale, don Bosco solicită zilnic filantropia privată şi publică, sporeşte numărul şcolilor, atelierelor, activităţile editoriale, căutând plin de răbdare, cu tenacitate de furnică harnică, orice sprijin posibil.

Transformă sumele adunate în pâine, clădiri, haine şi unelte… Vinde sistematic bunurile imobiliare ce-i sunt donate. Lărgeşte sfera iubirii sale concrete pentru tineri, transformă munca sa şi a tăcuţilor săi colaboratori în spitale, Oratorii, misiuni. Zi după zi, măsoară dragostea sa pentru Dumnezeu în metri pătraţi de acoperiş ridicat deasupra capetelor orfanilor şi nu făcând zeci de mătănii.

A fost o trudă enormă, o caznă ca a celor mai austeri călugări de la începuturile creştinismului. Să pui în mişcare maşinăria ruginită a loteriei îl costa mai mult efort decât o săptămână de post numai cu pâine şi apă. Să găsească zeci de prieteni, să întindă ca un cerşetor mâna să ceară de pomană era un drum al crucii fără sfârşit. Cine vede în toate acestea o activitate «triumfală», e un flecar arogant după părerea mea.

Când economul don Rua, în vreme ce don Bosco mânca o farfurie de supă, i-a şoptit că voia să conteste o poliţă de 40 de mii de lire (aproximativ 100 de milioane astăzi) pe care trebuiau să o achite cu maximă urgenţă, don Cagliero aşezat alături l-a văzut transpirând. «Era în

ianuarie, sala de mese nu avea încălzire, iar lui îi curgeau picăturile de sudoare în farfurie» (MB 11, 212).

Chinuitorul ciliciu al creştinului Giovanni Bosco, purtat de dragul fraţilor săi mai tineri, a fost binecuvântat de Dumnezeu, care a făcut să-i rodească sub palme fructe preţioase: vocaţii ecleziastice şi religioase pline de lumină. Pâinile şi peştii s-au înmulţit în mod miraculos, înghesuindu-se într-o barcă care ameninţa mereu să se scufunde, dar nu s-a pierdut niciodată în adâncuri.

58. Biserica în câmpul viselor

Avea sub ochi câmpul semănat cu porumb

În visul din noaptea dinspre 12 octombrie 1844, atunci când Oratoriul îşi începea peregrinările sale, Sfânta Fecioară îi arătase un «câmp semănat cu porumb şi cartofi», şi don Bosco văzuse «o biserică înaltă şi minunată», în mijlocul «unei enorme turme de miei» (vezi pp. X).

Au trecut 18 ani şi don Bosco avusese mereu sub priviri câmpul ce se întindea dincolo de zidurile Oratoriului.

Într-o seară de decembrie 1862, Paolino Albera (un tânăr salesian de 17 ani) l-a auzit pe don Bosco mărturisind: «Am spovedit atâta... că aproape nu mai ştiu ce am spus sau ce am făcut... Mă preocupă o idee. M-am gândit: Biserica noastră este prea mică; tinerii stau înghesuiţi unii într-alţii. Vom face una mai frumoasă şi mai mare, magnifică. O vom numi: Biserica Mariei Ajutătoarea; Eu nu am bani, nu ştiu de unde să iau suma de care am nevoie, dar asta nu contează. Dacă Dumnezeu vrea, o va face» (MB 7, 333).

Giovanni Cagliero îşi amintea că în acelaşi an 1862, don Bosco îi spusese în taină că «se gândea la înălţarea unei biserici măreţe, demnă de Sfânta Fecioară. Adăuga:

— Timpurile pe care le trăim sunt atât de triste că

avem nevoie de ajutorul Sfintei Maria pentru păstrarea şi apărarea credinţei creştine. Şi mai ştii tu de ce?

— Cred – am răspuns – că va fi Biserica mamă a viitoarei noastre Congregaţii, centrul din care vor porni toate operele noastre pentru tineri.

— Ai ghicit – mi-a spus: Maria Serenisima este fondatoarea şi va fi susţinătoarea operelor noastre» (MB 7, 334).

Un amănunt tulburător: în acel 1862 don Bosco nu avea nici măcar «câmpul semănat cu porumb şi cartofi». Dar l-a cumpărat în 1863 cu patru mii de lire pe care le-a primit pe neaşteptate. Don Bosco a pus să fie parcelat, l-a rugat pe inginerul Antonio Spezia să studieze proiectul, şi cu mapa de schiţe s-a prezentat în faţa autorităţilor municipale pentru a obţine permisul de construcţie.

După examinarea atentă a proiectului, i s-a spus că totul era în regulă. Nu plăcea însă numele: *Maria Ajutorul Creştinilor*. Pe vremea aceea îi făcea pe mulţi să strâmbe din nas. Şeful arhitecţilor municipali i-a sugerat: «Nu s-ar putea numi Biserica «del Carmine», «del Rosario», a Păcii? … Preacurata are doar atâtea nume!». Don Bosco a zâmbit. Invocarea Sfintei Fecioare pentru a-i ajuta pe toţi să fie buni creştini putea deranja în timpurile acelea în care bogaţii îi exploatau liniştiţi pe săraci, şi «liber gânditorii» declarau că s-a sfârşit cu Creştinismul, când Statul închidea institutele religioase şi punea stăpânire pe avutul lor. Răspunse că aştepta de la colegiul arhitecţilor aprobarea pentru punerea fundaţiei, înălţarea zidurilor şi a acoperişului. Cât despre denumirea bisericii, o să se mai gândească. Nu a revenit însă asupra numelui şi proiectul a fost aprobat definitiv în 1864 (MB 7, 466).

«Trebuie să lăsăm ceva şi în grija Providenţei»

După aprobarea proiectului de construcţie a bisericii, don Bosco l-a chemat la sine pe tânărul econom al

Congregaţiei, don Angelo Savio, şi i-a spus că putea începe săpăturile pentru fundaţie.

— Dar don Bosco, cum o veţi scoate la capăt? – i-a răspuns împanicat tânărul preot – Este vorba de o biserică foarte mare şi deosebit de scumpă. Azi dimineaţă nu aveam în casă nici măcar banii necesari să punem scrisorile la poştă.

Şi don Bosco:

— Când am mai început noi o operă având toţi banii pregătiţi? Trebuie să lăsăm câte ceva şi în grija Divinei Providenţei (MB 7, 470).

Don Bosco l-a chemat să fie impresarul şi maistrul şef al lucrărilor pe Carlo Buzzetti, băiatul pe care îl primise la sine în primele zile ale Oratoriului, împreună cu Bartolomeo Garelli. Era singurul care putea avea încredere în don Bosco, căci văzuse crescând totul din nimic. Când acel preot ciudat i-a răsturnat în mâini portmoneul în care se aflau opt bani de aramă (două mii de lire în 1986), doar el putea crede cuvintele ce însoţeau gestul: «Fii liniştit: Sfânta Fecioară o să aibă grijă să primim banii necesari pentru construcţia bisericii Ei. Eu n-am să fiu decât casierul» (MB 7, 652).

Şi Maica Domnului s-a îngrijit într-adevăr. Dar pentru asta a fost nevoie de multe rugăciuni şi de multă trudă din partea lui don Bosco.

În vara şi toamna anului 1863 au fost încheiate lucrările de săpare a fundaţiei. Iarna au fost transportate 20.000 de chintale de piatră din Borgon di Susa. Pentru a beneficia de transportul gratuit pe calea ferată, don Bosco i s-a adresat lui Bartolomeo Bona, deja colaborator al contelui Cavour în construcţiile feroviare.

Neaşteptata criză financiară în septembrie 1864, zidarii munceau deja la ridicarea fundaţiei edificiului. Dar în toamna aceea (eveniment absolut neaşteptat) «orizontul

financiar al regatului Italiei a început să se întunece». Pietro Stella scrie: «Atât de lăudata abundenţă a zăcămintelor metalifere în toate regiunile peninsulei se dovedea a fi pură fantezie. O lungă serie de decrete ministeriale a anulat, prin renunţarea investitorilor, numeroasele concesiuni acordate în anii precedenţi pentru cercetarea şi exploatarea minelor de fier, cupru, plumb, argint... Moneda preţuită a început să se împuţineze, şi s-au micşorat economiile» (ST 3, 110).

La puţine luni după asta a avut loc debandada neaşteptatată pricinuită de mutarea capitalei de la Torino la Florenţa (aprilie 1865). Nu numai că a scăzut numărul binefăcătorilor, dar baronul Ricci del Ferres a cerut restituirea unui împrumut de 2000 de lire pe care îl făcuse în anul precedent. Don Bosco i-a cerut ajutorul lui don Rua, pe atunci directorul de la Mirabello. Lui don Domenico Pestario, preot din Mornese, i-a cerut chiar un împrumut de 5.000 de lire pentru a face faţă plăţilor foarte urgente. În afara construcţiei, se făceau simţite cheltuielile pentru cele 400 de persoane găzduite la Valdocco.

Ca în toate cazurile de extremă strâmtorare financiară, don Bosco a organizat o nouă loterie: 167.928 de bilete de câte o jumătate de liră fiecare. Dar situaţia economică nu dădea semne de ameliorare, şi «biletele de loterie se vindeau foarte greu», scria el (MB 8, 356).

Pentru a forţa la maximum strângerea banilor şi pentru a nu întrerupe lucrările de construcţie a bisericii, în primăvara lui 1866 l-a trimis la Roma pe salesianul laic Federico Oreglis, prieten cu mulţi nobili romani. Îi scria în mai: «Aş dori şi dacă aş putea ţi-aş porunci chiar să nu te întorci la Torino fără 10.000 de franci, căci de atâţia avem nevoie pentru a continua puţin mai energic lucrările de înălţare a bisericii» (cit. ST 3, 113).

«Fiecare piatră, o binecuvântare»

Dar lui Federico Oreglia, don Bosco i-a scris şi altceva: «Săptămâna trecută am putut aduna două mii de franci, doar prin bunăvoinţa Sfintei Fecioare... Contele Pollone a trimis deocamdată 150 de franci pentru a fi eliberat prin rugăciuni de un rău ce l-a băgat aproape în mormânt. Ducesa Melzi din Milano a trimis 500 de franci pentru că nora sa, după supărări ce i-au zdruncinat sănătatea, s-a restabilit cu ajutorul postului şi rugăciunilor către Maria Ajutătoarea care a pus capăt relelor ce-o măcinau.

Alte oferte pentru motive asemănătoare au venit de la Chieri, Asti, Cuneo, Saluzzo, Milano, Monza, Veneţia. Cu banii aceştia, şi-n pofida strâmtorării în care ne găsim, putem merge mai departe» (12 mai 1866; MB 8, 356). Loteria a fost închisă pe 1 aprilie 1867. Dar daniile mai mari sau mai mici nu au încetat să sosească, ca mulţumire pentru ajutorul dat de Madona «lui don Bosco». În luna iunie a acelui an Oreglia scria: «Nu vă puteţi imagina minunile pe care le vedem zilnic făcute de către Sfânta Maria Ajutătoarea. Săptămâna trecută au fost încasaţi 3800 de franci ca mici donaţii oferite Ei ca mulţumire» (ST 3, 116).

Încrederea oamenilor în Sfânta Fecioară a fost mai puternică decât recesiunea economică.

Ajutorul pe care îl dădea tuturor, uneori în mod miraculos, se vedea zilnic, «îl uimea şi tulbura pe însuşi don Bosco – scrie Pietro Brocardo – într-atât că a simţit nevoia să se consulte cu mons. Bertagna, care a făcut următoarea afirmaţie într-o mărturie preţioasă a Procesului de Canonizare: „Cred că don Bosco avea darul supranatural de a vindeca bolnavii. Am auzit asta chiar de la el, pe când ne aflam amândoi în Sanctuarul Sfântului Ignat din Lanzo, făcând Exerciţii Spirituale, şi mi-a cerut sfatul pentru a continua binecuvântarea celor bolnavi cu

icoane ale Mariei Ajutătoare şi ale Mântuitorului, pentru că spunea că se dusese zvonul despre vindecările miraculoase petrecute după ce el binecuvânta în felul acesta. Şi eu cred că don Bosco spunea adevărul. Nu ştiu dacă am făcut bine sau rău, dar l-am sfătuit pe don Bosco să-şi continue opera de binecuvântare a bolnavilor» (BROCARDO, *Don Bosco atât de uman, atât de sfânt*, LAS 1985, p. 122).

Măreţul sanctuar al Mariei Ajutorul Creştinilor a fost consacrat pe 9 iunie 1868. A costat 890.000 de lire (aproximativ două miliarde în 1986). Atunci când Arhiepiscopul a urcat la altar pentru a sluji prima Liturghie, în biserică se aflau peste 1200 de tineri. Don Bosco a privit în jur şi a spus: «Fiecare piatră a acestei biserici e binecuvântată de Sfânta Fecioară» (MB 18, 338 – 9, 201).

59. Suferinţa celor două copile

Doi dinţi pentru Sfânta Fecioară

Zvonul despre binele pe care Preacurata l-a făcut prin intermediul lui don Bosco s-a împrăştiat repede în timpul construcţiei sanctuarului Sfintei Maria Ajutătoarea şi nu s-a mai oprit.

Reproduc aici o mărturie inedită privind aceste binefaceri. A fost scrisă de o portăreasă săracă, cu detalii grosolane şi lipsite de «rafinament». Dar tocmai de aceea îmi pare preţioasă. Către aceşti oameni sărmani îndrepta cu precădere don Bosco ajutorul Sfintei Fecioare.

«Biata de mine, sufeream de opt ani de puroi la doi dinţi. Mama săraca a făcut totul ca să mă vadă vindecată, dar degeaba: şapte doctori văzându-mi aspectul cangrenos al feţei mi-au spus că nu se putea face nimic. Suferinţele prin care treceam sunt greu de imaginat! într-o noapte, nemaiputând suporta, m-am dus pe balcon să-mi pun faţa pe balustradă, rugându-mă să se mai calmeze durerile.

Tata şi draga de mama, văzând în ce hal eram, au spus:

Nu-i altă scăpare decât să mergem la Valdocco să-l vedem pe don Bosco.

Dimineaţa, de-abia s-a luminat de ziuă, mama şi doamna Del Bosco m-au condus la sanctuarul Sfintei Maria Ajutătoarea. Din pricina durerilor cumplite care parcă mă sfredeleau în creier eu nu am făcut altceva decât să strig tot drumul şi chiar în timp ce traversam biserica, urlam deranjând lumea, de au crezut toţi că sunt lovită de streche.

În prima sacristie l-am găsit pe don Bosco care spovedea un preot. Eu strigam de zor şi el mi-a făcut semn să am răbdare. După câteva clipe s-a ridicat şi s-a apropiat de mine zicând: – Biata de tine, ţi-e foarte rău, nu-i aşa? Aşteaptă o clipă să mă spovedesc singur, după care ne vom ruga împreună Sfintei Fecioare.

Eu care vorbeam după cum îmi dicta inima i-am spus:

— Dar dumneavoastră sunteţi deja sfânt şi nu mai aveţi nevoie să vă mărturisiţi.

Şi el zâmbind mi-a răspuns:

— Ei, dar sunt încă pe lumea asta, vezi?

S-a spovedit; după care, cerându-le mamei şi doamnei Del Bosco să rămână în încăpere, m-a luat de mână şi m-a condus în cea de-a doua sacristie. M-a pus să îngenunchez pe un scăunel de rugăciune, şi mi-a spus:

— Vrei să te vindeci? Eu i-am răspuns că da.

— Ei bine, vrei să ne rugăm împreună Sfintei Fecioare, spunând trei *Ave Maria*”?

Am încuviinţat: – Da, da.

Atunci a scos o relicvă pe care o avea sub sutană; şi cu o mână mi-a făcut semnul crucii cu relicva aceea, ţinându-şi mâna cealaltă pe capul meu; a repetat asta de trei ori, spunând de fiecare dată cu mine *Ave Maria*. Cea de-a treia oară am simţit un nu ştiu ce; parcă mi s-ar fi

făcut o operaţie. Treaba este că am fost vindecată pe loc. Apoi mi-a spus:

— De azi înainte (era 25 iulie, nu-mi amintesc prea bine în ce an) până la 1 noiembrie să spui trei *Tatăl Nostru* şi alte trei *Ave Maria* ca să te vindeci pe deplin. O să mă rog şi eu şi am să-i pun şi pe alţii să se roage pentru tine. N-ai să mai suferi de boala asta, după care o să-mi aduci cei doi dinţi ce-ţi vor cădea înainte de Sărbătoarea Sfinţilor.

După care, luându-mă de mână m-a condus la mama, spunându-mi:

Vrei să te mai opreşti puţin în biserică? Eu mă duc acum să slujesc sfânta Liturghie la altarul Sfântului Petru (*acela care astăzi îi este dedicat lui don Bosco*).

Eu cu mare bucurie i-am răspuns că da, bucuroasă; şi el m-a încredinţat mamei ce plângea deopotrivă cu doamna de care am pomenit. Don Bosco le-a întrebat de ce se dădeau aşa de ceasul morţii: ele i-au zis că nemaiauzindu-mă strigând, au crezut că am murit. Don Bosco a răspuns zâmbind:

— Nu, nu a murit, Sfânta Maria Ajutătoarea a vindecat-o imediat.

În cele trei luni cât a trebuit să stau atentă să nu pierd cei doi dinţi pe care promisesem să-i duc lui don Bosco de cum mi-or cădea, într-o seară, lucru straniu, în timp ce mergeam pe o stradă unde încă mai curgeau rigolele de apă, am simţit ceva în gură, şi negândindu-mă la nimic, am scuipat în apă, dându-mi seama spre necazul meu că era unul dintre dinţi. Am mers repede acasă şi i-am povestit mamei pocinogul. Spre sfârşitul lui octombrie, într-o altă seară, mâncând supă de orez cu varză, am simţit că-mi cade cel de-al doilea dinte, dar fără să vreau l-am înghiţit. De ziua Morţilor (*pe 2 noiembrie*) m-am întors cu mama la don Bosco, i-am povestit de cei doi dinţi care îmi

căzuseră, scuzându-mă că nu puteam să i-i dau, din pricinile de care vorbeam, şi el, râzând din suflet (parcă-l văd şi astăzi) m-a atins pe obraz, spunând:

— Vezi, Maica Domnului şi i-a luat!

Apoi a continuat vorba cu mama, care i-a dat ce danie a putut, şi sărutându-i mâna, ne-am întors acasă cu o bucurie de neînchipuit.

(…) Puţin timp după aceea, treceam într-o dimineaţă prin piaţa Castello, când l-am întâlnit pe răposatul teolog Fornasio, paroh la biserica Maddalena, dincolo de Giaveno, care înainte fusese vice-paroh la biserica «Gran Madre di Dio» (*din Torino*). Cunoscându-mă, ştia de suferinţa ce mă chinuise şi-mi lăsase două găuri în obraz. Ei bine, preotul acesta mi-a venit în întâmpinare şi a vrut să vadă cu ochii lui şi să atingă cu degetele locul necazului. Apoi mi-a spus:

— Uite ce-i, când am aflat de vindecarea ta, nu puteam să-mi cred urechilor; dar acum că am văzut cu ochii mei, voi putea povesti despre acest miracol în prima mea predică la întoarcerea în sat. Şi tu ascultă de la mine: dacă altă fată face rele e una, dar dacă tu eşti rea, e de două ori mai îngrozitor. Gândeşte-te că ai fost ajutată de Sfânta Fecioară şi de omul acela drag şi sfânt don Bosco. (…)».

Torino, 3 septembrie 1919. Anna Zanetti (BS 1919, 259).

«Dacă această copilă se va vindeca»

O altă binefacere a Sfintei Fecioare a văzut-o cu ochii săi contele Cays pe 23 mai 1877.

Acest om nobil, licenţiat în drept, deputat în Parlamentul Subalpin din 1857 până în 1860, rămas văduv cu un fiu de patruzeci de ani, stăpân al castelului Caselette unde îi găzduise chiar pe Rege şi pe Regină, îi cerea de câtăva vreme lui don Bosco să fie primit în rândurile Salesienilor.

Don Bosco ezita. Contele adusese mari servicii Salesienilor dar don Bosco se temea că nu va reuşi să se adapteze la viaţa grea şi foarte săracă a acelor primi ani. Îi spunea zâmbind (povesteşte însuşi contele):

— Dumneavoastră locuiţi într-un castel, aveţi servitori care vă slujesc de dimineaţa până seara. Dacă veniţi la noi, va trebui să vă dau o cameră fără ferestre, foarte mică, foarte diferită de camerele mari din castel! Vara veţi muri de cald şi iarna va trebui să vă înfofoliţi bine cu o pătură aspră ca pentru cai, din acelea pe care chiar dumneavoastră le-aţi obţinut pentru noi în dar de la ministerul de Război. Credeţi că puteţi face faţă?

— Dacă Sfânta Fecioară mă ajută, o să rezist.

— Prea bine. Să ne rugăm Preabunei Născătoare de Dumnezeu, să ne desluşească intenţiile, mie şi dumneavoastră. Să nu ne grăbim.

Pe 23 mai, în ajunul sărbătorii Sfintei Maria Ajutătoare, contele Cays se afla în anticamera lui don Bosco împreună cu multe alte persoane care aşteptau să vorbească cu el. Atunci s-a gândit: «Astăzi mă hotărăsc. Ori da, ori nu».

Şi iată că intră o mamă, împingând o fetiţă de unsprezece ani. Copila se numeşte Giuseppina Longhi. Pare mult mai mică decât vârsta ei, deoarece este paralizată pe partea dreaptă. În plus, are probleme cu respiraţia, căci de abia intră într-un loc aglomerat, leşină. Mama vrea ca don Bosco să o binecuvânteze. Dar după câteva clipe, în camera aceea plină de lume, fetiţa începe să transpire şi-şi imploră mama să o scoată de acolo.

Contele Cays, cavaler, gentilom atent, vede acea mică dramă şi se apropie să o întrebe pe doamnă cu ce i-ar putea fi de folos:

— Ne e imposibil să mai aşteptăm. Biata mea fată nu mai rezistă. Suntem nevoite să ne întoarcem acasă.

Atunci contele Cays, mişcat, îi spune:

— Eu cred că mă pot pronunţa în numele tuturor celor care se află aici. Veţi putea să treceţi înaintea noastră împreună cu fiica dumneavoastră.

Toţi au fost de acord. Şi contele Cays s-a gândit: «Dacă această fetiţă iese vindecată din camera lui don Bosco, înseamnă că Sfânta Fecioară vrea ca eu să fiu Salesian».

Cum pleacă persoana care vorbea cu don Bosco, contele o însoţeşte personal pe doamna Longhi şi pe fetiţa ei în cămăruţa părintelui şi rămâne să o încurajeze pe copilă. Doamna Longhi îi relatează lui don Bosco trista ei poveste, plângând ca toate mamele disperate. Acesta îi spune să ia loc pe canapea, se aşază lângă ea, zicând:

— Acum ne vom ruga împreună Sfintei Fecioare. Apoi vă binecuvântez pe amândouă şi să vezi că Maica Domnului o să fie bună cu tine.

Rostesc împreună *Ave María* cu reculegere, apoi don Bosco îi dă Giuseppinei binecuvântarea Sfintei Maria Ajutătoarea. Când să-şi facă semnul crucii, fetiţa foloseşte mâna stângă. Don Bosco o ceartă în glumă:

— Ah, nu, Giuseppina. Semnul crucii se face cu mâna dreaptă.

— Dar nu poate! – protestează mama – Paralizia…

— Nu spuneţi nimic, doamnă. Staţi liniştită. Lăsaţi-o. Aşadar: se face cu mâna dreaptă. Încearcă puţin.

Şi Giuseppina îşi face semnul crucii încet cu mâna dreaptă. În timpul acesta, înţelege că ceva se petrece cu ea. Se ridică deodată, face câţiva paşi spre mama sa strigând:

— Sfânta Fecioară m-a vindecat!

Don Bosco «era atât de impresionat încât tremura din cap până în picioare».[50] Le-a însoţit până la uşă şi a

50 Biografii ale Salesienilor morţi în 1882, S. Pier d'Arena 1883, p.

spus:

— Acum mergeţi în biserică şi mulţumiţi-i Preacuratei. Contele Cays a putut sta de vorbă cu don Bosco de abia peste o jumătate de oră, după ce a aşteptat disciplinat să-i vină rândul. Primele sale cuvinte au fost: – Sfânta Fecioară vrea ca eu să fiu Salesian. Acum sunt sigur.

A devenit într-adevăr salesian. A locuit chiar în cămăruţa de sub acoperiş despre care îi vorbise don Bosco, şi iarna s-a învelit cu pătura verde de pus pe cai. Dar a făcut un bine nemăsurat tinerei Congregaţii. Spunea adesea clătinând din cap: «îmi displace că-l dau Domnului doar ultimii ani ai vieţii mele».[51]

60. FINA: cu ochii plecaţi, dar cu capul sus

Miracolele se plătesc

Pe colinele din sudul Alessandriei, în vara fierbinte a lui 1860, izbucneşte tifosul. Un manual de medicină de pe vremea aceea consideră boala «grea şi imposibil de vindecat». Un almanah ce se vinde prin târguri (şi pe care oamenii îl consultă cu multă încredere) prescrie ca remediu: să se ardă încet un păianjen împreună cu pânza lui. Apoi să i se dea să bea bolnavului cenuşa rezultată într-un pahar de apă de la fântână. Se înţelege că, cu aceste remedii, tifosul făcea ravagii oriunde ajungea.

Chiar pe colinele din Mornese a murit foarte multă lume în 1860. Familii întregi sunt bolnave, cum e cazul uneia, pe nume Mazzarello, unde sunt loviţi de tifos: tatăl, mama şi cei patru copii. Doi se află chiar în pragul morţii. Don Pestarino, un tânăr preot ce-l ajută pe paroh, merge să-i viziteze, şi vede că în acea casă e nevoie de cineva care să se ocupe de curăţenie şi bucătărie. Se duce la nişte rude de-ale acestora (numiţi şi ei Mazzarello), o cheamă pe Maria, de 23 de ani, şi-i spune:

51 Cf MB, 13, cap. 8 - Biografii ale Salesienilor morţi..., pp. 5-47.

— E nevoie de o faptă creştinească. În casa unchiului tău s-au îmbolnăvit toţi de tifos. Au nevoie de cineva ca tine ca să nu moară. Te simţi în stare să-i ajuţi?

Mariei se teme. Dar este o creştină cu frica lui Dumnezeu.

— Merg să vorbesc cu tata.

Tatăl nu este de acord. Dar îi spune lui don Pestarino:

— Dacă vrea să se ducă, eu nu mă opun.[52]

Maria este o fată puternică, robustă, care nu pregetă când munceşte. Ordinea şi curăţenia se întorc repede în casa bolnavilor, împreună cu mâncarea caldă. Însănătoşirea tuturor, chiar şi a celor aproape muribunzi, pare un miracol. Dar miracolele adesea se plătesc, şi Maria (sfârşită de trudă) cade la rândul ei grav bolnavă de tifos.

Nu are nici măcar timp să se întoarcă acasă. Arsă de febră, ea murmură din patul unde stă întinsă: «Nu am nevoie de nimic. Vreau doar ca Domnul să vină să mă ia».[53]

Primele două orfane

Şi totuşi, fără cenuşă de păianjen, un miracol o salvează şi pe ea. Dar iese foarte slăbită după boală. Nu mai reuşeşte să mânuiască sapa cu aceeaşi forţă pe câmp.

Necăjită, îi mărturiseşte verişoarei ei Petronilla: «O să merg să învăţ croitoria. Am să deschid apoi un mic atelier şi o să le învăţ să coase pe fetele sărace. De ce nu vii şi tu? O să trăim împreună ca într-o familie».[54]

Petronilla este de acord. Micul atelier de croitorie funcţionează deja după un an. Douăsprezece fete (care nu merg la şcoală, pentru că pe vremea aceea, şcoala este considerată «nepotrivită» pentru fete) vin zilnic să înveţe să coase. Înainte să înceapă, rostesc o *Ave Maria*. Şi Maria Mazzarello spune atunci când clopotul bate orele: «Mai

52 INSTITUTUL FMA, Cronologie istorică, I, 87.

53 O.c., 90.

54 ac.,98.

puţin timp pe pământ, o clipă mai aproape de Rai!». Văzându-le pe fete trebăluind cu acul şi stofa, murmură: «Orice înţepătură de ac este un act de dragoste pentru Dumnezeu. El este cel ce ne va răsplăti cu adevărat, dar altfel decât clienţii noştri».

Duminica nu se munceşte, dar fetele se întorc bucuroase în casa Mariei şi a Petronillei, se joacă cu ele, cântă, merg împreună la Liturghie şi se roagă, apoi se plimbă până la torentul Roverno, printre flori şi stropi de apă.

Dar în iarna lui 1863 se întâmplă ceva care schimbă totul. Unui vânzător ambulant îi moare soţia şi rămâne singur cu două fetiţe de opt şi de şase ani. Neştiind ce să facă, merge să bată la uşa Mariei şi a Petronillei. Vorbind cu ele, bietul om îşi tot răsuceşte şapca în mâini: – Eu sunt tot timpul plecat la târguri şi în pieţe. Dacă le iau cu mine pe fete, o să-mi moară de pneumonie, din pricina frigului şi a zăpezii. Nu puteţi să le ţineţi la voi un timp?

Cum pot spune nu, în faţa acelor fetiţe ce le privesc cu ochii mari şi speriaţi? Maria merge să ceară cu împrumut două paturi şi transformă un colţ al atelierului în dormitor. Vestea se împrăştie: multă lume vine să le aducă pâine şi mămăligă celor două verişoare. Unii însă le aduc alte fetiţe părăsite. Pot să primească doar şapte, după care, Maria şi Petronilla trebuie să refuze cu tristeţe: «Ne pare rău. Dar cât timp nu vom un loc mai încăpător…».

Soseşte don Bosco

Don Pestarino, care urmăreşte îndeaproape activitatea Mariei şi Petronillei, şi le încurajează, este prietenul lui don Bosco. L-a întâlnit în tren, a mers să-l vadă la Valdocco, i-a cerut să-i îngăduie să devină salesian. Don Bosco l-a acceptat, dar i-a spus: «Rămâi la Morense. Cine ştie dacă Dumnezeu nu are gânduri mari cu grupul acela mic de fete» (MB 7, 297).

Don Bosco vine la Morense în 1864 împreună cu ceata sa de băieţi, în plimbare: cu orchestra în frunte, răpăit de tobă şi un măgar ce duce decorurile pentru teatrul mobil pe care băieţii îl instalează în pieţele satelor.

Pentru toţi este o mare sărbătoare. Dar pentru don Bosco este ceva mai mult. Vine să vadă «grupul Mariei Mazzarello». De mai multă vreme se gândeşte să fondeze o Congregaţie de maici care să le ajute pe fetele sărace în spirit salesian. Intră în atelier, vorbeşte cu don Pestarino. Este impresionat. «Aici se află deja Sfânta Fecioară», îşi spune. Grupul Mariei, la care s-au alăturat şi alte fete din sat, se numeşte chiar *Fiicele Preacuratei*.

Cinci ani mai târziu (lui don Bosco nu-i place să se grăbească, are încredere în rodirea îndelungă şi nu în acţiunile pripite chiar dacă sunt din inimă) le trimite «fiicelor» câteva indicaţii foarte simple pe un caiet scris de mâna sa:

«Încercaţi să trăiţi în permanenţă ca şi cum v-aţi afla în prezenţa lui Dumnezeu. Fiţi îngăduitoare, răbdătoare, dulci, amabile. Vegheaţi asupra fetelor, daţi-le de lucru, educaţi-le în spiritul unei vieţi simple deschisă către prietenia cu Dumnezeu, plină de puritate şi naturaleţe» (MB 10, 592).

Se naşte FINA

Mai 1867. Don Bosco adună «Consiliul» Congregaţiei Salesiene: sunt băieţi care au crescut alături de el, au devenit preoţi, directori ale noilor opere salesiene care se răspândesc treptat în întreaga Italie. Se numesc Michele Rua, Giovanni Cagliero, Paolino Albera… Le spune:

«Multă lume mi-a cerut în repetate rânduri să facem şi pentru tinere acel puţin de bine pe care el facem cu ajutorul lui Dumnezeu pentru băieţi. Dacă voi sunteţi de acord cu iniţiativa mea, vom fonda ordinul *Fiicele Mariei Ajutătoarea* (FINA). Centrul va fi la Mornese, unde de nouă

ani trăieşte în tăcere, muncă şi rugăciune un grup de fete pentru care garantez» (MB 10, 594 – 7).

Don Bosco a cerut aprobarea acelor «băieţi» pe care cândva îi învăţase cum să ţină furculiţa sau să-şi sufle nasul. Este gestul unui sfânt şi al unui mare pedagog. Doar atunci când aceştia încuviinţează, el consideră fondată Congregaţia FINA.

La Mornese, grupul Mariei Mazzarello se mută în «Colegiul din Borgo Alto»: au mai mult spaţiu pentru fete dar şi mai multă sărăcie. Pentru că locuitorii din Mornese, care doreau colegiul pentru băieţii lor, consideră această schimbare o înşelătorie, o trădare şi la început nu le dau niciun ajutor.

5 august 1872. Primele cincisprezece FINA îmbracă sutana de maică. Don Bosco spune:

«Sunteţi necăjite că rudele voastre v-au întors spatele. Nu fiţi triste dacă lumea vă desconsideră şi se poartă urât cu voi. Doar astfel veţi putea face un mare bine. Comportaţi-vă ca fiinţe dăruite lui Dumnezeu: cu ochii plecaţi, dar cu capul sus» (MB 10, 616).

Mesajul lui don Bosco este foarte clar: ochii se pleacă în faţa măreţiei lui Dumnezeu, dar capul se ţine ridicat în faţa lumii, nu se înclină ca la slujnice, ci este mândru şi bucuros cum stă bine fiicelor lui Dumnezeu.

În acea sărăcie şi în pofida greutăţilor, familia Fiicelor Mariei Ajutătoarea creşte puternică. În 1876 au plecat de la Mornese 36 de maici să fondeze oratorii, şcoli, ateliere în Piemont şi în Lombardia. Astăzi sunt răspândite în întreaga lume. Cu ochii plecaţi şi cu capul ridicat, slujitoare doar ale Domnului şi ale fetelor sărace.

61. «Luaţi-mă pe mine!»

Două păinişoare pe conştiinţă

«Am intrat în Oratoriul din Valdocco în 1872 când de abia împlinisem 11 ani, căci mă născusem pe 8 aprilie

1861 în localitatea torineză Pecetto. Eram pe atunci foarte mititel (cum sunt copiii la vârsta asta). M-am adaptat cu oarecare greutate la viaţa de elev intern». Povesteşte Francesco Piccollo şi îi scrie mărturisirea Giorgio Serie. Doi mari salesieni. «Don Bosco făcea tot posibilul ca să ne asigure hrana necesară. (...) Dimineaţa la ieşirea din biserică ne dădeau doar o bucăţică de pâine la micul dejun. Pâinea aceea era câteodată atât de tare încât trebuia să o umezim cu apă de la cişmea. La prânz puteam mânca ciorbă câtă voiam, în castroane de tablă: uneori duminica se adăuga puţină carne şi fructe: la sărbătorile cele mari aveam şi un pahar de vin. Seara supă şi fructe. Nu pot spune că ne era foame. Nicidecum! Don Bosco era totul! Trăiam cu dragostea în suflet, respiram o atmosferă plină de idei minunate care ne umpleau de mulţumire şi nu ne mai gândeam la nimic altceva.

Deci la gustare ne dădeau câte o pâinişoară proaspătă şi apetisantă. Cuptorul de pâine era la subsolul Sanctuarului Mariei Ajutătoarea. În timpul recreaţiei de la patru după-amiaza, mergeam lângă luminătoare să respirăm parfumul pâinii scoasă din cuptor. Muncitorii ieşeau purtând coşuri de răchită pline cu chifle pentru tineri.

Într-o după-amiază mi-am dat seama că unii dintre colegii mei îşi folosea toată iscusinţa pentru a lua pe furiş câte o chiflă în plus, şi eu, vai! m-am lăsat cuprins de lăcomie şi profitând de neatenţia celor ce duceau coşurile, am luat două pâinişoare şi am fugit sub portic să le mănânc lacom. Dar neîntârziat m-am simţit cuprins de remuşcări:

— Ai furat – mi-am spus –, mâine va trebui să te spovedeşti şi să te împărtăşeşti!

Dar duhovnicul era don Bosco. Eu ştiam cât de mult detesta hoţia don Bosco. Cum să fac? Nu mă chinuia atât

ruşinea cât gândul că o să-l supăr pe don Bosco, aşa că am ieşit din biserică şi m-am dus întins la sanctuarul Consolatei (în apropiere de Valdocco). Interiorul acestuia era puţin luminat, am ales confesionalul cel mai ascuns, cu zăbrelele cele mai dese şi am început să mă mărturisesc:

Am venit să mă spovedesc aici pentru că mi-a ruşine să-i spun lui don Bosco ce am făcut! O voce a răspuns:

— Vorbeşte, atunci, don Bosco n-o să afle niciodată nimic!... Era vocea lui don Bosco.

Îndurare! Nu se poate! Don Bosco se afla în celălalt Oratoriu. Mă luase cu frig. Să fie un miracol? Nu, nici vorbă! Don Bosco fusese invitat, ca de obicei, să spovedească la Sanctuarul Consolatei, şi eu am nimerit tocmai peste cel de care fugeam.

— Spune care-i necazul, fiul meu! Ce ţi s-a întâmplat? Tremuram ca o frunză!

— Am furat două pâini!

— Şi ţi s-a aplecat?

— Nu!

— Atunci nu trebuie să te întristezi! îţi era foame?

— Da.

— Foamea de pâine şi setea de apă: ce foame şi ce sete bună! Uite: când o să ai nevoie de ceva, cere-i lui don Bosco. O să-ţi dea câtă pâine o să vrei, dar ţine minte: don Bosco preferă să-ţi asculte mărturisirea decât să te creadă nevinovat. Atunci când recunoşti că ai făcut ceva nelalocul lui, o să te ajute întotdeauna, în schimb din nevinovăţie poţi cădea în cine ştie ce necaz şi nimeni n-o să te mai poată salva. Bogăţia lui don Bosco este încrederea fiilor săi.

N-am uitat niciodată bunătatea lui don Bosco şi nici lecţia pe care mi-a dat-o.

«Mama plângea»

«În anul următor a venit la mine mama. Eram deja în

clasa a doua de liceu. Am stat de vorbă în timpul recreaţiei după prânz, şi printre altele mama mi-a mărturisit că era foarte supărată de refuzul domnului econom de a o mai păsui cu plata pensiunii (pe atunci costa puţin, dar mama nu avea nici asta). Economul îi spusese: Dacă nu plătiţi, am să-l dau afară pe fiul dumneavoastră!

Mama plângea din cauza acestei ameninţări şi eu trebuind să reintru la cursuri am lăsat-o în lacrimi. După-amiaza, tot în timpul recreaţiei, am revăzut-o pe mama, care mă aştepta la poartă, dar de data asta era veselă şi cu un aer triumfător. Mi-a spus:

— Ascultă, Cecchino; acum nu mai plâng, şi tu să fii fericit! Am fost la don Bosco care mi-a spus: «Fiţi bună doamnă şi nu mai plângeţi! Spuneţi-i fiului dumneavoastră că dacă don Bologna îl dă afară, să vină la mine. Eu n-am să-l gonesc niciodată.

Economul a trimis după mine, şi eu mort de frică... am ciocănit la uşa lui don Bosco.

— Cine este?

— Eu sunt!

— Intră! Ah, tu eşti? Bine, bine. Cu plata pe câte luni este datoare mama ta?

Şi don Bosco cu nespusă delicateţe a semnat chitanţa pentru pensiunea pe tot anul. Nimeni nu şi-a dat seama de gestul generos al bunul părinte, nici măcar economul. Am fost profund emoţionat şi am rămas foarte legat de don Bosco».

Francesco nu a văzut în comportamentul lui don Bosco doar un «gest frumos», gestul unui principe care poate dispune de mulţi bani şi reduce taxele cu mărinimie. Pensiunea elevilor de condiţie medie era de 24 de lire lunare: minimul necesar întreţinerii lor. Pentru banii pe care îi declara «încasaţi» pe bucăţica aceea de hârtie, don Bosco trebuia să meargă din uşă în uşă, pe la casele

bogaţilor, să le ceară subvenţii, să se obosească urcând şi coborând scările, să-l doară degetele ciocănind pe la porţi, să primească adesea răspunsuri umilitoare. Francesco ştie acest lucru şi o ştiu atâţia băieţi, pe care în momentele dificile don Bosco îi trimite în biserică să se roage în vreme ce el merge să ceară ajutorul celor bogaţi. Petecul de hârtie pe care Francesco i-l duce economului reprezintă eforturi, umilinţe, pe care don Bosco şi le va asuma bucuros pentru el, pentru că îi vrea binele. De aceea Francesco este «profund tulburat», şi se va simţi toată viaţa legat de don Bosco, rămânând cu dorinţa de a-i răsplăti într-o zi bunătatea cu tot atâta dragoste. Francesco Piccollo îşi continuă povestea: «Eram deja în clasa a cincea de liceu. Într-o zi, în vreme ce noi, băieţii mai mari, ne plimbam împreună cu don Bosco prin galerie, mi-a trecut prin minte să-mi exprim faţă de el toată dragostea ce i-o purtam. Don Bosco şi-a dat seama nu ştiu cum de gândul meu şi fără nicio introducere mi-a spus:

— Tu vrei să-mi spui ceva, aşa-i?

— Aţi ghicit, domnule!

— Atunci spune.

— Dar nu aş vrea să audă şi ceilalţi!

Şi zicând asta l-am tras deoparte pe don Bosco şi i-am murmurat la ureche:

— Aş vrea să vă fac un dar. Cred că o să vă facă plăcere!

— Şi ce dar vrei să-mi faci?

— Luaţi-mă pe mine!

— Şi ce-ai vrea să facă don Bosco cu unealta asta straşnică?

— Faceţi cu mine ce vreţi, dar ţineţi-mă mereu pe lângă dumneavoastră!

— Într-adevăr – adăugă don Bosco –, nu puteai să-mi faci un dar care să mă bucure mai mult! îl accept, nu

numai pentru mine, ci pentru a te dărui Domnului şi Sfintei Maria Ajutătoare».

«Vei fi în tovărăşia îngerilor»

Francesco a devenit salesian. Don Bosco l-a trimis în Sicilia şi vreme de 30 de ani a fost copia exactă a lui don Bosco pe insulă. Giorgio Serié l-a întrebat:

— Care este secretul apostolatului dumneavoastră pentru tineri

— Secret? – a răspuns – nu e niciun secret! Don Bosco avea fără doar şi poate însuşiri extraordinare, ce nu le sunt date tuturor, un fel de har supranatural, la care am fost martori, noi cei alături de el. Eu m-am mărginit să fac timid cu alţii ceea ce don Bosco a făcut cu mine. Am pus cu modestie în practică sfatul primit de la el atunci când m-a trimis în Sicilia: „Nu lua seama dacă şcoala sau clasa este mare sau mică, ai grijă doar să faci binele. Dacă băieţii vor fi mici ca vârstă, cu atât mai bine, vei fi în tovărăşia îngerilor. Ceea ce însă îţi recomand este să încerci să-i faci buni şi să le povesteşti zilnic câte o faptă din Istoria Sfântă sau din viaţa Sfinţilor ori a Preacuratei. (…) Domnul o să te facă să vezi cât de mult îi este pe plac această metodă de educaţie creştină».

«Eram cleric salesian în Catania, învăţător la clasa a doua primară: aveam 46 de elevi. Încă din prima zi de şcoală, am pus în practică sfatul dat de don Bosco: ultimul sfert al orei de curs era destinat povestirii unui fapt edificator. În postul Naşterii Sfintei Maria le-am promis şcolarilor să le istorisesc un episod din viaţa Preacuratei, şi toţii aşteptau povestea cu mare nerăbdare (…).

În cea de-a cincea zi din cele nouă ale postului (…) pe la patru după-amiaza, aerul era greu şi cerul acoperit de nori întunecaţi. La insistenţele băieţilor am anticipat povestirea promisă (…). După care, pentru a le insufla şcolarilor mei o şi mai mare dragoste faţă de Preasfânta

Născătoare de Dumnezeu, am adăugat: Vedeţi bolta asta de deasupra capetelor noastre? Ei bine, dacă o iubim pe Maria şi totul în jurul nostru ar sta să se prăbuşească, Sfânta ar susţine totul până ce noi am fi în afara oricărui pericol. (...).

Între timp a sunat clopoţelul pentru sfârşitul orelor, m-am închinat şi le-am spus elevilor să plece în ordine. După ce au ieşit cei din ultima bancă, am dat să-i urmez şi eu; nu mă aflam decât la doi metri distanţă de uşa clasei, când am simţit că se cutremură clădirea şi se aude un zgomot îngrozitor ca şi cum s-ar fi dărmat ceva. M-am întors: şcoala nu mai exista; podeaua era distrusă, târând după ea băncile, catedra, pereţii clasei, totul se prăbuşise peste etajul inferior. I-am liniştit pe băieţii mei foarte înspăimântaţi, şi, arătându-le marea bunătate a Sfintei Fecioare, (...) le-am repetat cuvintele pe care mi i-a spus don Bosco: «Domnul o să te facă să înţelegi cât de mult iubeşte acest sistem de educaţie creştină».[55]

62. Fabrica de preoţi

Nici a suta parte

Don Bosco nu reuşea să trezească întotdeauna într-un băiat bun dorinţa de a se face preot. Dar se străduia. Oratoriul său a fost numit de caricaturiştii anticlericali ai timpului «fabrica de preoţi». Statisticile nu ne-au dat până acum cifrele exacte, dar în mod curent se vorbeşte de peste o mie de preoţi ieşiţi din această «fabrică».

Giuseppe Allamano, nepotul lui don Cafasso, a fost elev al Oratoriului şi don Bosco voia să-l facă Salesian. Pentru a scăpa de insistenţele sale, şi pentru a nu-l supăra, Giuseppe a plecat fără să-l salute, profitând de o scurtă vacanţă duminicală în august 1866.

Giuseppe a devenit totuşi preot, canonic, fondator al ordinului *Misionarii Consolatei*. Şi le spunea preoţilor săi:

55 Cf G. SERIfe, Profiluri şi povestiri, Torino 1956, pp. 39-48.

«Noi sigur nu am făcut pentru un elev nici a suta parte din câte a făcut don Bosco pentru mine, ca să mă ţină cu el».[56]

Nu întotdeauna îl descoperea pe cel ales

Doctorul Tommaso Bestente povesteşte: «Eram încă un băieţandru când tatăl meu m-a înscris intern la Oratoriu. Am petrecut acolo un an, 1867. Regimul era mai blând decât s-ar putea imagina, dar mie nu-mi plăcea ciorba.

Într-o zi, asistentul de studii, don Rocca, ne-a spus că dacă avem vreo dorinţă de orice fel, să o scriem pe o foaie de hârtie. Superiorii vor încerca să ne facă pe plac, în limita posibilităţilor. Am scris: *Eu nu pot să mănânc ciorba*.

A doua zi, în timpul recreaţiei, mă aflam în curte singur şi gânditor, sub fereastra camerei lui don Bosco, când am ridicat privirea şi am văzut cum pluteşte prin aer încet o foaie de hârtie, ca şi cum ar fi căzut din cer. Am aşteptat cu mâinile ridicate să ajungă până la mine şi am citit-o cu curiozitate. Era biletul meu în care mă plângeam că nu-mi place ciorba!

I-am spus lui don Bosco. (…) Eu nu eram pâinea lui Dumnezeu, dar îmi făceam datoria şi don Bosco ţinea la mine, chiar îşi făcuse planuri în legătură cu mine: se gândea că o să devin un bun preot. Aşa se face că la sfârşitul anului, atunci când m-am prezentat la don Rua să-mi dea biletul de voie pentru a ieşi din Oratoriu, acesta mi-a spus:

— Bine, bine, mergi acasă, dar eu îţi păstrez aici echipamentul. Don Bosco mi-a spus că doreşte ca tu să te întorci la Oratoriu; speră ca tu să devii…

Am înţeles ce voia să spună:

— Eu nu vreau să mă fac preot – l-am întrerupt brusc – şi nici măcar nu vreau să revin la Oratoriu.

— Ah! Dar de ce?

---

56 TUB ALDO, Giuseppe Allamano, I, Torino 1982, p. 30.

— Pentru că nu mai vreau!

— O fi aşa cum spui, dar am să-i scriu tatălui tău ceea ce mi-a spus don Bosco: aşadar, vacanţă plăcută, dragul meu şi la revedere!

Am plecat foarte supărat că nu mi-am putut lua echipamentul şi nici restul din depozitul de bani pe care îl aveam la Oratoriu. Bagajul meu sosi acasă, la fel ca şi banii, dar eu nu m-am mai întors la Oratoriu şi nu l-am revăzut pe don Bosco multă vreme… până în 1881».

Don Bosco pe scara spitalului

«Eram deja medic şi asistent al spitalului Mauriziano, şi într-o zi când coboram scările am văzut urcând un preot. Era don Bosco. L-am recunoscut şi dorind la început să trec neobservat, m-am oprit şi am încercat să mă fofilez, făcând în acelaşi timp o plecăciune forţată, ca şi cum aş fi spus: „Treceţi iute, părinte, că mă grăbesc”.

Mă înşelam. Don Bosco, deşi avea privirea slăbită, recunoscuse în mine pe fostul elev de la Oratoriu, şi oprindu-se m-a acostat exclamând:

— Ah, nu-mi scapi… Tu eşti… aşteaptă, aşteaptă… îţi spun imediat… tu eşti… Bestente, aşa-i, Bestente Tommaso!

— Şi dintr-odată, ca şi cum ar fi continuat o convorbire întreruptă cu

O zi înainte, a spus:

— Tot mai eşti supărat pe don Bosco?

— Şi de ce ar trebui să fiu supărat pe don Bosco? – am întrebat.

Atunci de ce nu ai mai venit să ne vezi? Credeam că-ţi propun o carieră care ţi se potrivea… Tu ai urmat o alta, e adevărat, dar văd că ai ajuns departe. Sunt foarte mulţumit şi mă bucur pentru tine.

Încercam să schiţez un cuvânt de mulţumire şi să mă scuz, dar don Bosco dându-şi seama de stânjeneala mea şi

fără să-mi dea timp să spun ceva, a continuat:

— Bine, bine, acum să facem pace. Ascultă: în ziua cutare… va fi sărbătoare pentru tinerii oratorieni; or să ne viziteze şi episcopi. Vino şi tu să iei masa cu noi.

Voiam să refuz, dar don Bosco nu mi-a îngăduit:

— M-aş supăra eu dacă nu ai veni – a conchis el. Ne-am înţeles aşadar. Te aştept fără doar şi poate.

M-am dus. (…) Şi atât de mult m-am ataşat de don Bosco şi de Oratoriu încât am avut onoarea să-l îngrijesc pe don Bosco în ultima sa boală. Eu eram cel mai tânăr dintre toţi doctorii care veneau la căpătâiul său; şi mie îmi făcea confidenţe ca unui fiu, oricâtă încredere ar fi avut în ceilalţi trei medici chemaţi des să

1 consulte: Albertotti, Fisore şi Vignolo».

O uniformă care stânjeneşte

«Îmi amintesc că ultima oară când am mers să-l consult, pe 29 ianuarie 1888, ieşisem de dimineaţă îmbrăcat cu uniforma oficială să pozez pentru o revistă, şi cum nu am mai avut timp să mă schimb, nu ştiam dacă am făcut bine prezentându-mă la don Bosco cu hainele acelea. Cu toată încrederea i-am comunicat îndoiala mea şi el uimit m-a întrebat:

— De ce crezi asta?

— Cum de ce? Don Bosco este preot şi să vin la el îmbrăcat cu o uniformă care aminteşte de Rege… ştiţi… Papa şi Regele… stăpânirea terestră…

Don Bosco nu s-a putut abţine să nu zâmbească; apoi redevenind serios şi aproape scandând cuvintele: – Ascultă, dragul meu Bestente – mi-a spus – aceste probleme nu ne privesc pe niciunul din noi, nici pe tine, nici pe mine… Să le descurce iţele cei care pot. Noi avem alte sarcini de îndeplinit. Eu, care sunt preot, trebuie să caut să slujesc Biserica şi pe Papă cum pot mai bine; iar tu care îmbraci uniforma militară, trebuie să te gândeşti cum

să-ţi serveşti Patria şi pe Rege. Să căutăm fiecare dintre noi să ne facem bine datoria; iată ce trebuie să ne intereseze, nimic altceva (…)».

Scrisoarea unui misionar

Aceste amintiri ale doctorului Tommaso Bestente au apărut în *Buletinul Salesian* în iunie 1919. După câteva luni, la Buenos Aires, i-a sosit directorului acestei publicaţii scrisoarea unui misionar salesian, don Bartolomeo Molinari. Iat-o:

«(…) După ce am citit povestea colegului meu Bestente, am simţit o mare dorinţă să-mi aştern pe hârtie aceste câteva amintiri, pe care nu le-am spus niciodată nimănui (…). Într-o dimineaţă, pe la ora nouă, don Bosco ieşea pe o uşă laterală din Biserica Sfintei Maria Ajutătoare. Tinerii se aflau în recreaţie, şi mulţi au alergat să-l salute şi să-i sărute mâna. Mânat de curiozitate m-am apropiat şi eu, şi pentru întâia oară l-am văzut pe don Bosco la câţiva de metri de mine, pentru că nu-l cunoşteam încă. De abia m-a zărit, că mi s-a adresat cu cuvintele acestea:

Tu cine eşti şi de unde vii?

Mă numesc Bartolomeo Molinari şi sunt din Liguria.

Cu ce te ocupi?

Sunt meşteşugar.

Nu ţi-ar plăcea să înveţi? auzind aceste cuvinte, m-am gândit imediat că don Bosco mă voia preot, şi amintindu-mi ce se vorbea în satul meu despre oamenii bisericii, i-am răspuns repede şi cu o oarecare lipsă de respect:

— Nu, domnule: eu vreau să învăţ o meserie, după care să mă reîntorc în satul meu.

— Foarte bine. Dar dacă din întâmplare o să-ţi vină cheful să înveţi, dă-mi de ştire. Locuiesc în camera aceea pe care o vezi la etajul al treilea.

Spunând asta ridică braţul şi îmi arătă unde, după care îşi continuă drumul. Câţiva ani nu m-am mai gândit la conversaţia asta.

Dar, aproape în fiecare zi, de la 9 la 12 dimineaţa, vedeam o mulţime de oameni de toate vârstele şi condiţiile care se ducea la don Bosco, până când odată am cerut voie de la cursuri şi m-am alăturat celor care urcau scările spre camera lui.

În pragul anticamerei, secretarul său, don Berto, privindu-mă fix şi cu un ton cam brusc, m-a întrebat:

Tu ce vrei?

Doresc să vorbesc cu don Bosco.

Ia loc şi aşteaptă-ţi rândul.

Lângă uşă se afla un mic tablou înfăţişând-o pe Mama Margherita, (...) iar deasupra un afiş pe care era scris cu cerneală obişnuită, dar cu litere groase: „Un singur lucru e important: mântuirea sufletului”. Mi-am zis în sinea mea: „A cerut să fie scrise cuvintele astea ca să nu intre la el să-i răpească timpul cei interesaţi doar de lucrurile materiale”.

Între timp mi-a venit rândul şi don Berto mi-a făcut semn să intru. Don Bosco, care îşi însoţise vizitatorul până la ieşire, m-a primit în picioare şi m-a atins uşor cu mâna. Am simţit-o destul de rece şi aspră. Mi-a spus cu un ton patern:

— Ce vrei, dragul meu?

— Aş vrea să mă apuc de studiu.

— Aminteşte-ţi că eu ţi-am propus asta într-o zi în curte, mai demult. Tu mi-ai răspuns că nu vrei să înveţi carte, ci o meserie. Acum îţi spun eu să mai aştepţi: întoarce-te la munca ta, şi dacă dorinţa de studiu îţi rămâne vie, scrie-mi şi eu am să-ţi răspund.

A fost prima vizită pe care i-am făcut-o bunului Părinte şi satisfăcut m-am întors grăbit la munca mea. (...)

într-o zi am luat o foaie de hârtie şi i-am scris lui don Bosco cam tot ce-i spusesem altă dată prin viu grai. După un timp, don Rua mă chemă la Institut. M-am dus. Fără să-şi întrerupă activitatea, îmi arătă un plic şi-mi spuse:

— Este o scrisoare de la don Bosco. Ia şi citeşte.

Era chiar scrisoarea mea, pe care se aflau notate aceste cuvinte:

— Faceţi bine Exerciţiile Spirituale şi vom căuta să vă ajutăm. Perioada Exerciţiilor se apropia şi eu le-am făcut. După aceea, don Bosco a trimis după mine şi mi-a spus:

— Don Bosco te admite printre studenţi. Mergi repede şi spune-i lui don Durando. Se află în camera lui, chiar în capătul acestui coridor.

Îl cunoşteam pe don Durando pentru că uneori venea în curtea noastră cu un mic aparat electric şi ne curenta uşor cu el ca să ne distreze. Mi-a spus:

Bine. Ia scrisoarea asta şi du-i-o directorului şcolilor. Am făcut aşa şi am intrat la liceul Oratoriului. Am scris aceste amintiri pentru a ajuta lumea să-l cunoască şi mai bine pe Părintele nostru».

Buenos Aires, octombrie 1919. Don Bartolomeo Molinari, salesian (BS, ianuarie 1919, p. 14).

63. Ţinuturi îndepărtate

Dorinţa de a se strecura pe un vapor

La 19 ani, Giovanni Bosco student la Chieri s-a gândit pentru prima oară în mod serios să devină misionar. îl îndemna la asta situaţia sa economică nesigură, care înainte îl determinase aproape să se facă franciscan. Mai era şi entuziasmul său sincer pentru operele misionare. Tocmai se publicase *Opera de Răspândire a Credinţei*. Don Bosco citea «cu lăcomie» *Scrisorile edificatoare* ale aceleiaşi Opere, care «descriau truda şi sacrificiile Misionarilor» (MB 1, 328). Intervenţia lui don Cafasso i-a schimbat planurile. Dar în 1837, când era în al doilea an la

seminar, o ştire a făcut vâlvă în puţinele ziare ale timpului, şi s-a vorbit despre ea din înaltul amvonului, în biserici, înflăcărând imaginaţia: unii Donatori ai Mariei din sanctuarul torinez al Consolatei plecau misionari în Birmania, să «poarte primii numele şi delicata imagine a Preacuratei pe acele meleaguri îndepărtate ale necredincioşilor».[57]

În anul acela începe în Piemont fascinanta şi viguroasa predică a părintelui Guglielmo di Piovă, care va deveni Cardinalul Massaia, misionar în Etiopia. Roadele acelei predici misionare se vor putea culege doar după câţiva ani: în 1841 misionarii Statelor Sarde sunt în număr de 68, în 1849 ajung la 221, iar în 1853 la 324. Chiar donaţiile pentru ajutorarea misionarilor sunt generoase: din 1834 până în ’44 în Statele Sarde au fost adunate 652.181 de lire, în vreme ce în restul Italiei doar 619.452 (în 1986: 2 miliarde şi 600 de milioane faţă de 2 miliarde şi 477 milioane).

În 1841 don Bosco intră la Căminul lui don Cafasso. Aude când se citesc în refector (în timpul tăcerii rituale ce însoţeşte masa) *Analele Răspândirii Credinţei*. Pe Don Cafasso îl entuziasmează povestirile despre faptele misionarilor şi convertirea păgânilor. Iar tânărul şi înflăcăratul don Bosco (MB 2, 203) s-a gândit serios să se ascundă pe un vapor cu destinaţie îndepărtată, alături de Misionarii Mariei. Îşi amintea de visul avut la 9 ani şi i se părea că mulţimea aceea de băieţi îl aştepta dincolo de mări.

Don Cafasso în schimb, văzându-l ocupat cu gramatica franceză şi cea spaniolă, i-a spus hotărât: «Nu trebuie să vă duceţi misionar!». «De ce?». «Nu vă place să mergeţi un kilometru pe jos, şi chiar o clipă petrecută într-

57 APPENDINO (sub îngrijirea lui), Biserică şi societate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Piemont, Marietti, Torino 1982, p. 258.

o trăsură închisă vi se pare o eternitate, din cauza neplăcerilor stomacale. Vreţi să traversaţi oceanul? Aţi muri pe drum!». Proiectul a fost părăsit a doua oară.

Basmaua albă

1846. Oratoriul şi-a înfipt rădăcini stabile în Valdocco, şi ideea misiunilor a reînceput să-l preocupe pe don Bosco. «Tânărul Giacomo Bellia – îşi aminteşte Ascanio Savio – locuia într-o casă vecină cu Oratoriul, şi după prânz îi aducea lui don Bosco *Analele Răspândirii Credinţei*. Aşezat în mijlocul salesienilor, Bellia le citea cu voce tare din acele fascicole. Don Bosco după ce auzea despre faptele misionarilor, exclama adeseori: «Dacă aş avea mulţi preoţi şi mulţi clerici, aş vrea să-i trimit să evanghelizeze ţinuturi îndepărtate!» (MB 3, 363).

Michele Rua îşi amintea că l-a văzut jucându-se cu o batistă mare albă în mijlocul unui grup de băieţi ce-l priveau în tăcere. Cu batista făcea un fel de minge, pe care o sălta dintr-o mână într-alta, spunând: «Dacă aş avea doisprezece tineri de care aş putea dispune ca de batista asta, aş vrea să răspândesc numele lui Iisus... până departe, departe» (MB 4, 424).

Directorul *Operei de Răspândire a Credinţei la Torino* în perioada aceea era canonicul Giuseppe Ortalda, un om cu planuri măreţe şi pline de entuziasm. Pentru a-i susţine pe misionarii piemontezi, a lansat în 1852 o mare loterie. A repetat acţiunea în 1858 susţinând-o cu o expoziţie de obiecte exotice trimise din misiuni. Curiozitatea şi entuziasmul faţă de acele obiecte stranii «aduse din alte lumi» au fost fără margini. Episcopii au sprijinit loteria cu circulare şi scrisori pastorale, aristocraţia a organizat comitete de promovare, guvernul şi presa au susţinut-o la rândul lor, iar parohiile au adunat colecte generoase. S-au strâns atâţia bani, încât Ortalda a lansat un ziar numit *Expoziţie în favoarea Misiunilor*

Catolice. Era prima publicaţie periodică italiană exclusiv misionară, ce a văzut lumina tiparului pe 15 decembrie 1857.

Scrisori ale micilor seminarişti chinezi

Doi ani după aceea, în Cottolengo, la câţiva paşi de Oratoriu, Ortalda fondează «Micul Seminar al Misiunilor», cu o sută de elevi din diferite dioceze. Observatorul Apostolic al misiunilor din China vine să-i dea binecuvântarea. El aduce salutări şi scrisori de la micii seminarişti chinezi, care studiază la Hu-pe. Între băieţii din Torino şi cei chinezi începe o corespondenţă în limba latină, ceea ce crează o emulaţie în Oratoriul din Valdocco (unde în luna decembrie a aceluiaşi an 1859 şaisprezece tineri clerici fondează la iniţiativa lui don Bosco Congregaţia Salesiană).

Canonicul Ortalda avea proiecte mult prea grandioase. «Nu cunoştea valoarea banului», scria despre el canonicul Dervoeux. Şi operele sale au trebuit să ia sfârşit deşi erau minunate. Dar apostolatul misionar pe care îl sădise în sufletele tinerilor şi-a dat oricum rodul: în 1861, erau 336 de misionarii piemontezi împrăştiaţi prin lume. Dintre aceştia 12 erau episcopi: şase în China, doi în Etiopia, unul în Munţii Stâncoşi, şi aşa mai departe…

Este greu de înţeles fervoarea misionară pe care don Bosco le-a insuflat-o tinerilor săi şi marile realizări misionare ale Salesienilor, dacă nu se porneşte de aici. Giovanni Bosco a crescut într-o Biserică misionară, gata să-şi poarte credinţa cât mai departe, printre oameni mai puţin norocoşi. Giovanni a respirat atmosfera acestei Biserici care i-a alimentat vocaţia proprie şi pe cea a tinerilor săi.

În decembrie 1864, la Valdocco ajunge marele misionar al «Nigriziei» (Africa), Daniele Comboni. Este întâmpinat cu entuziasm. El vorbea şi «tinerii simţeau

născându-se în sufletul lor marea dorinţă de a-l însoţi în misiunea sa». În timpul unei recreaţii, Comboni i s-a adresat unui preot salesian şi l-a invitat să meargă cu el în Africa. Acesta i-a răspuns: «Vezi, părinte, dacă Superiorul meu mi-o îngăduie, eu îmi iau breviarul, primesc binecuvântarea sa, şi plec imediat». Comboni a povestit de multe ori acel episod, mai ales după ce respectivul preot a plecat într-adevăr, dar nu spre Africa ci în America de Sud, cu permisiunea şi binecuvântarea lui don Bosco. Comboni încheia spunând: «Opera lui don Bosco cu oamenii minunaţi de care dispune nu poate face decât foarte mult bine,» (MB 7, 825).

Primul vis misionar în 1872 întreg Piemontul catolic a trăit zile de mare entuziasm pentru cea de-a cincizecea aniversare a *Operei de Răspândire a Credinţei*. Toţi episcopii au venit la Torino şi însuşi Papa a trimis o scrisoare.

Chiar în această perioadă, don Bosco are din nou un vis misterios ca o premoniţie. Rezum aici povestirea sa, cuprinsă în MB 10, 54 – 55: «Mi se părea că mă aflu într-o regiune sălbatică şi necunoscută. Era o câmpie imensă mărginită în depărtare de munţi primejdioşi. Grupuri de oameni străbăteau călare câmpia aceea: erau aproape goi, foarte înalţi, cu pielea de un arămiu închis. Purtau haine lungi din piei de animale. Foloseau ca arme lancea şi praştia.

Şi iată că au apărut la o margine a câmpiei mai mulţi oameni. Erau misionarii ce veneau să predice religia lui Iisus. Barbarii de-abia i-au văzut că au tăbărât pe ei şi i-au ucis. Dar iată în depărtare un alt steag al misionarilor. S-au apropiat de sălbatici cu feţele luminate de zâmbet, urmaţi de o ceată de băieţi. M-am apropiat şi eu: erau salesienii noştri. „Se duc să fie omorâţi!”, m-am gândit îngrozit. În schimb barbarii au lăsat armele şi i-au primit pe ai noştri

cu politeţe. Salesienii au îngenuncheat şi sălbaticii au făcut la fel. Atunci unul dintre salesieni a intonat

Lăudaţi-o pe Mctria, o credincioşi... Şi mulţimea a continuat rugăciunea atât de zgomotos că m-am trezit».

Don Bosco nu a vorbit cu nimeni despre acest vis dar când avea timp căuta pe glob «acea câmpie imensă mărginită de munţi îndepărtaţi». S-a oprit la Etiopia, la câmpia Chinei, a Indiei, a Australiei. Exista însă întotdeauna câte un amănunt care nu se potrivea. Unde era ţara din vis?

Tărâmul visat este Patagonia în decembrie 1847, pe biroul lui don Bosco a ajuns scrisoarea Monseniorului Aneyros, arhiepiscopul din Buenos Aires. Acesta îi propunea lui don Bosco să trimită misionari în Argentina, care să se ocupe în primul rând de numeroşii emigranţi italieni, lipsiţi de orice asistenţă religioasă. Ca apoi să se îndrepte spre sud, în Patagonia unde triburile indienilor Araucani nu auziseră vorbindu-se de Iisus Hristos niciodată.

Don Bosco a consultat febril atlasuri şi hărţi geografice. Patagonia! Era chiar acea imensă câmpie mărginită de munţi înalţi şi primejdioşi. Era ţinutul triburilor libere şi sălbatice care foloseau lancea şi praştia. Într-acolo arătase degetul lui Dumnezeu.

În ianuarie 1875, don Bosco a dat un anunţ important salesienilor şi tinerilor. «Aud voci ce-mi strigă din depărtare: «Veniţi să ne salvaţi!». Sunt toate acele suflete, care aşteaptă o mână binefăcătoare să le aducă pe calea mântuirii...».[58]

Toţi au răspuns într-un singur glas: «Don Bosco, sunt gata să plec!». Don Bosco însă nu voia să trimită în America «resturile» ci «spuma» Congregaţiei. A organizat

---

58 LEMOYNE, Viaţa Sfântului Giovamni Bosco, rist. 1977, SEI, Torino, p. 101.

unsprezece expediţii dar niciuna nu a fost pregătită cu atâta entuziasm, emoţie şi dăruire ca prima.

Giovanni Cagliero în fruntea misionarilor

După o îndelungată cugetare, don Bosco a hotărât ca în fruntea misionarilor să plece Giovanni Cagliero, băieţandrul ce-l însoţise cu atâţia ani înainte în amvonul din Castelnuovo şi care făcuse un idol din «don Bosco» al său. Nu-i refuzase niciodată nimic bunului părinte: studiase literatura, muzica, teologia, îşi dăduse examenele şi fusese profesor, lucrând în oratoriile vecine sau îndepărtate, devenise preot şi salesian, totul aşa cum îi arătase don Bosco. Şi întotdeauna cu energie şi entuziasm. În rugăciunea din zorii fiecărei zile, abia trezit din somn, el repeta: «Te divinizez, Dumnezeul meu. Îţi mulţumesc că m-ai făcut creştin şi salesian».

La 37 de ani era una din cele două tinere coloane ale Congregaţiei: Michele Rua, umbra tăcută şi fidelă a lui don Bosco şi Giovanni Cagliero, mintea înflăcărată şi braţul puternic al preotului. Tot viitorul Salesienilor, din punct de vedere uman, se sprijinea pe spatele lor. Cagliero, licenţiat în teologie şi profesor al clericilor, bun muzician şi dascăl neîntrecut părea de neînlocuit în Oratoriu.

Şi totuşi într-o zi, don Bosco s-a apropiat de el şi i-a spus:

— Aş vrea să trimit unul dintre preoţii noştri mai vechi să-i însoţească pe misionarii din America. Cineva care să rămână acolo trei luni, până ce ei vor fi bine instalaţi, unul care să le dea sfaturi bune şi sigure în momentele cele mai dificile.

— Dacă don Bosco se gândeşte la mine – a răspuns calm Cagliero –, eu sunt – gata.

— Foarte bine. Atunci pregăteşte-te.

Acele «trei luni» s-au transformat în treizeci de ani. Cagliero urma să devină, pentru meritele sale ca misionar,

primul Episcop şi primul Cardinal Salesian.

Un alt preot de valoare care pleca era don Fagnano. Avea inima plină de visuri şi o voinţă de nestăpânit. Fusese soldatul lui Garibaldi. Se va ataşa atât de mult de indienii din Ţara de Foc, răpuşi de bolile şi de armele albilor, încât îşi va da şi viaţa pentru ei.

Emigranţii, apoi indienii

Planul de lucru pentru misionari a fost trasat cu multă claritate. Mai întâi de toate urmau să se ocupe de emigranţi. (Şase ani mai târziu, preşedintele Asociaţiei din Cosenza a ţinut un discurs regelui şi reginei Italiei care vizitau Calabria: «Vedeţi locuinţele oficiale... dar plecaţi-vă ochii şi vă veţi da seama că treceţi prin mijlocul unor mlaştini îngrozitoare, ucigătoare, unde ţăranul se îmbolnăveşte şi moare fără niciun ajutor, unde agricultura lâncezeşte şi mai este până să dea roadele aşteptate. Calabria noastră ar fi un pământ foarte bogat, dar din pricina malariei, a proastei administraţii a oraşelor şi provinciilor, sărăcia a invadat aceste meleaguri altă dată prospere, *şi poporul emigrează în masă în America*...» (AL GR 182 s). Potrivit statisticii lui Clough, din 1871 până în 1880, în fiecare an emigrau 98 de mii de italieni, iar în deceniul următor, 165 de mii (p. 182). În Argentina plecau aproape 40 de mii de italieni pe an.

Străduindu-se pe de o parte să le facă viaţa mai uşoară emigranţilor, grupuri mici de misionari urmau să plece în teritoriile din Patagonia ocupate încă de indieni. Salesienii şi-au luat rămas bun de la misionari pe 11 decembrie 1875, în Sanctuarul Mariei Ajutătoare. În mijlocul unei mulţimi de oameni, don Bosco a vorbit plin de emoţie:

«Vă recomand cu deosebire să luaţi seama la situaţia dramatică în care se află multe familii italiane... Mergeţi acolo, căutaţi-i pe fraţii noştri, pe care sărăcia şi nenorocul

i-au alungat în ţări străine…

În regiunile care înconjură zona civilizată există multe triburi sălbatice… Printre aceşti oameni voi veţi aduce împărăţia lui Dumnezeu…» (MB 11, 385).

O hârtie scrisă de don Bosco în aceeaşi seară, don Bosco i-a însoţit pe misionarii ce plecau din portul Genovei. S-au urcat pe navă în ziua de 14, şi don Bosco era roşu tot la faţă din pricina efortului de a-şi stăpâni emoţia. Atunci când sirena a dat semnalul plecării iminente, don Cagliero a intonat cel mai vechi cânt de slavă a Preasfintei Oratoriului, acela pe care don Bosco îl auzise în visul său despre misiuni: *Lăudaţi-ope Maria*, *o voi credincioşilor*…

În numele Sfintei Fecioare se înfiinţase Oratoriului. Tot în numele Ei începeau misiunile salesiene, care treptat urmau să se extindă în întreaga Americă de Sud, în Asia, în Africa…

Fiecare din cei ce plecau ducea cu sine o hârtie scrisă de don Bosco: testamentul său pentru misionarii salesieni de atunci şi dintotdeauna:

«Căutaţi suflete, nu bani, nici onoruri, nici funcţii înalte. Să aveţi o grijă deosebită de cei bolnavi, de copii, de bătrâni şi de săraci.

Faceţi în aşa fel încât lumea să îşi dea seama că hainele, locuinţa, merindele vă sunt sărace, dar voi sunteţi bogaţi în faţa Domnului şi veţi fi stăpâni peste inima oamenilor.

Între voi iubiţi-vă, sfătuiţi-vă, îndreptaţi-vă greşelile. Binele pentru unu este bine pentru toţi. Suferinţele şi durerile unuia sunt suferinţele şi durerile tuturor.

Când sunteţi obosiţi şi trudiţi, amintiţi-vă că ne aşteaptă un mare premiu pe care o să-l primim în Ceruri. Amin» (MB 11, 408).

64. Patagonia visată

Cartierul «Gura» este Valdocco

Prin mijlocirea scrisorilor pe care le solicita în permanenţă, don Bosco urmărea cu afectuoasă emoţie acţiunile misionarilor săi.

I s-au umplut ochii de lacrimi când a citit în prima scrisoare a lui don Cagliero că la Buenos Aires misionarii erau înconjuraţi cu bucurie de tineri, cei mai mulţi italieni, dar că acei tineri, la rugămintea de a face semnul crucii, priveau uimiţi, neînţelegând despre ce era vorba. La întrebarea dacă merg la Liturghie duminica, răspundeau că nu ştiau când era duminică. Cartierul «Gura», populat de imigranţi italieni foarte săraci, era copia exactă a periferiei torineze atunci când don Bosco sosise acolo cu Oratoriul său. Şi don Cagliero repeta ceea ce don Bosco făcuse atunci: vorbea, întreba, se interesa, se juca împreună cu tinerii, le preda citirea şi aritmetica.

Don Bosco a trimis şi alte grupuri de misionari, unii chiar foarte tineri, pentru că înţelegea că acolo era noua graniţă a Congregaţiei sale.

16 aprilie 1879. Din Buenos Aires a plecat prima expediţie misionară spre pământurile locuite de indieni, în sudul îndepărtat. În vis, lui don Bosco acele ţinuturi i s-au părut situate în apropierea unui oraş. În schimb au trebuit să parcurgă 1300 kilometri, călare sau în trăsură, în tovărăşia soldaţilor care mergeau într-acolo pentru a construi o linie de fortificaţii.

Patagonia atinsă de ziua Mariei Ajutătoarea

Marea veste, aşteptată de salesieni şi de prietenii lor, a fost dată în *Buletinul Salesian* din octombrie: «PORŢILE PATAGONIEI SE DESCHID PENTRU MISIUNILE SALESIENE», şi era purtată de o lungă şi pitorească scrisoare a lui don Costamagna, care a fost citită cu lăcomie de tineri şi de bătrâni deopotrivă. Amintesc aici ideile principale: «Am plecat din Carruhue pe la sfârşitul lui aprilie, când călare când cu trăsura, şi din când în când

pe jos, după avangardă sau înaintea ariergărzii unei mici armate…

Am intrat în fortăreaţa din Puan şi Fortul Argentinian. Cetăţi cumplite… pe care piemontezii noştri din Gianduia nu s-ar căzni să le ocupe… colo am botezat vreo optzeci de copii şi de tineri. După care am luat drumul deşertului în tovărăşia armatei şi a unor triburi de indieni…

Pe 11 mai, după ce trecusem de dealuri şi de văi, de lagune şi torente, am ajuns în sfârşit la Fluviul Colorado. Pe malul lui am slujit Sfânta Liturghie…

În continuare am botezat vreo patruzeci de copii şi de tineri, ajunşi la noi împreună cu alte trupe, apoi am trecut fluviul, ca toţi ceilalţi: îngenuncheaţi pe spatele calului care înota, agăţaţi cu ambele mâini de şea.

Şi iată că în seara de 23 mai, pe la patru, aud pe unul că zice că s-a rătăcit drumul ce ducea de la Rio Colorado la Rio Negro (*graniţa naturală a Patagoniei*). Nu mai rezistam… Curând însă am auzit voci: „Am găsit un nou drum”…

Nu sperasem în zadar. Dimineaţa, pe 24 mai (*sărbătoarea Mariei Ajutătoarea, cea mai dragă inimii oricărui salesiari*), sculându-mă la revărsatul zorilor, şi scuturând roua de pe patul meu improvizat, după ce m-am încălzit la un foc bun, am urcat pe cal şi mergând la trap sau la galop vreo 40 de mile (iaproximativ *64 kilometri*), am ajuns la Choele-Choel; la 4.34 după amiaza, când soarele se ascundea în spatele Cordilierei îndepărtaţilor Anzi, eu am coborât de pe cal; şi pe malul lui Rio Negro, adică la porţile Patagoniei, am cântat din adâncul inimii imnul de mulţumire faţă de draga noastră Mamă Maria Ajutătoarea… care chiar în ziua sărbătorii sale l-a condus pe acest biet salesian în locul Misiunii sale aşteptată atâţia ani…» (BS 1879, 10, 2).

Gherila araucanilor

La vărsarea imensului fluviu Rio Negro, se aflau două mici aşezări, ce vor deveni oraşe: Patagones şi Viedma. Don Fagnano, parohul din Patagones, ajutat de patru Salesieni şi de patru Fiice ale Mariei Ajutătoarea s-a ocupat de pampas, teritoriul aflat la nord de Rio Negr6, vast ca Italia Septentrională. Parohul Viedmei a fost don Milanesio, căruia i-a fost încredinţată întreaga Patagonie, întinsă ca Italia de la Pad până în Calabria. Acolo locuiau indienii araucani, cei văzuţi în vis de don Bosco, maltrataţi şi urmăriţi de albi. Don Milanesio şi salesienii au devenit apărătorii acestora, avocaţii lor pe lângă Guvernul central argentinian.

Din când în când indienii porneau un război de gherilă împotriva fermelor (*fazendas*) albilor, şi răzmeriţa lor era înăbuşită în sânge.

Atunci când ultima căpetenie araucană, Namuncură, s-a hotărât să facă un tratat de pace, l-a ales ca mediator pe don Milanesio.

Îmbrăţişarea tânărului episcop

8 octombrie 1884. O scrisoare cu sigiliul roşu al Vaticanului a sosit la Valdocco. Aduce vestea că Papa l-a numit pe Giovanni Cagliero «episcopul Patagoniei». Este unul dintre momentele cele mai fericite pentru don Bosco. Vechea viziune a giganţilor cu pielea de culoarea arămii în jurul unui tânăr muribund nu fusese iluzia unei clipe de oboseală. Se îndeplinea.

Cagliero a fost uns episcop în Sanctuarul Mariei Ajutătoare, în mijlocul unei mulţimi copleşitoare de tineri şi de bătrâni. La sfârşitul ceremoniei, tânărul episcop (46 de ani) s-a dus la mama sa, o bătrânică căruntă de 80 de ani, care odată, demult, i-l «dăruise» lui don Bosco. A îmbrăţişat-o cu tandreţe. Apoi la căutat cu privirea pe don Bosco «al său». Acesta se afla într-un colţ al sacristiei, cu

bereta în mână. Episcopul nu s-a sfiit să i se arunce în braţe. îmbrăţişarea aceea puternică şi delicată era felul său de a spune «mulţumesc».

Ultimul vis misionar în noaptea dintre 9 şi 10 aprilie 1886, în vreme ce monseniorul. Cagliero se întorcea în Patagonia, don Bosco a avut ultimul vis misionar. 11-a povestit cu vocea slăbită lui don Rua. îl reproduc aici pe scurt după MB 18, 72.

«Mi-am purtat privirea până la capătul orizontului. Am văzut o mulţime imensă de tineri, care m-au înconjurat, strigând:

Te-am aşteptat, te-am aşteptat atât de mult. O păstoriţă ne-a spus:

Aruncaţi-vă privirea până departe. Ce vedeţi?

Mie mi se pare că scrie „Valparaiso” – a spus un băiat.

Eu pot citi „Santiago” – spuse un altul.

Iar eu citesc „Pekin” – a adăugat alt tânăr.

Acum – spuse păstoriţa care conducea o turmă imensă – trage o singură linie de la Pekin la Santiago, şi opreşte-te în mijlocul Africii. Ce vezi?

Zece centre misionare – am răspuns.

Ei bine, acele centre vor da mulţi misionari ce se vor îngriji de acele ţinuturi. Vezi aceste zece centre până la Pekin?

Aici se vor forma misionari pentru aceste meleaguri: Hong

Kong, Calcutta: Vor apărea institute, centre de formare, de studiu.

Dar cum se pot face toate acestea? Distanţele sunt enorme. Salesienii sunt puţini.

— Nu te îngrijora. Vor face toate acestea fiii tăi, fiii fiiilor tăi şi tot aşa”.

Pare de necrezut, dar dacă astăzi s-ar lua o hartă

geografică şi s-ar trasa liniile din vis, s-ar vedea că s-a împlinit aproape pe jumătate şi restul e pe cale să se realizeze chiar în anii aceştia.

Comentând visul cu don Lemoyne, don Bosco a spus «cu o voce liniştită dar pătrunzătoare»: «Atunci când Salesienii se vor afla în China şi se vor găsi pe cele două maluri ale fluviului care curge în apropiere Pekinului!... unii vor veni dinspre stânga şi alţii dinspre dreapta... Oh! îşi vor veni în întâmpinare unii altora pentru a-şi strânge mâinile!... Ce glorie pentru Congregaţia noastră!... Dar timpul este în mâinile lui Dumnezeu!» (MB 18, 74)

65. Moartea anunţată

«Eu, don Berto, depun mărturie»

Mortalitatea preadolescenţilor, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea era încă foarte ridicată.

Don Gioachino Berto, secretarul lui don Bosco timp de mai bine de douăzeci de ani, a depus mărturie: «El a prezis, cu mult timp înainte de a se întâmpla, moartea aproape a tuturor tinerilor (*care au murit la Oratoriu*), notând împrejurările şi momentul când s-a petrecut trecerea lor spre o altă viaţă. O dată sau de două ori l-a avertizat cu claritate pe respectivul tânăr; câteodată a pronunţat chiar public iniţialele acestuia. Din câte îmi amintesc toate aceste preziceri s-au îndeplinit, cu foarte rare excepţii, care parcă au confirmat şi mai mult spiritul profetic al lui don Bosco. Eu, don Berto, martor ocular, consemnez toate acestea lucruri» (MB 5, 387).

Pentru don Bosco moartea era întâlnirea cu Dumnezeu. Trebuia să vii bine pregătit, pentru că El te judeca.

Considera o mare favoare cunoaşterea clipei propriei morţi: aşa omul se putea pregăti pentru a fi sigur că ajunge în Rai.

Dar cum reacţionau băieţii la aceste previziuni?

Există o mărturie plină de cadoare şi de prospeţime care povesteşte despre asta. O mărturie puţin cunoscută, semnată de Natale Brusasca.

«Am ajuns în seara lui 31 decembrie»

„Pe ziua de 24 octombrie 1876 eu intram în Oratoriul Sfântului Francisc de Sales pentru a studia. Aveam 11 ani şi urma să împlinesc 12 în ziua de Crăciun. Am rămas uimit de viaţa minunată de la Oratoriu. Mă încânta bunătatea tuturor superiorilor şi a profesorilor, veselia colegilor, măreţia bisericii Mariei Ajutătoarea. Mi se părea că mă aflu în Paradisul Terestru.

Aşa au trecut primele luni şi am ajuns la seara de 31 de decembrie 1876. îi cunoscusem şi-i îndrăgisem pe toţi superiorii de la Oratoriu, dar nu învăţasem încă să-l cunosc pe don Bosco, care nu putea petrece multă vreme cu noi băieţii. (*în noiembrie stătuse la Genova, pe 1 ianuarie urma să plece la Roma*).

În seara aceea, după rugăciune, aclamat de toţi elevii din Oratoriu, studenţi şi meşteşugari, bunul preot a urcat zâmbind la catedră; dar ca să spun drept eu nu pricepeam de ce era atât de ovaţionat. Dimpotrivă mă gândeam: „De ce nu este tot atât de aplaudat don Lazzero, don Durando şi alţi superiori, când vin să ne vorbească în fiecare seară? Nu sunt oare tot atât de buni ca preotul ăsta ce zâmbeşte cu atâta graţie?" împărtăşindu-i aceste gânduri unui băiat care stătea lângă mine, el mi-a spus:

— Tu eşti nou, nu-l cunoşti încă pe don Bosco. El este superiorul tuturor superiorilor din Casa asta, fondatorul şi ca atare stăpânul întregului Oratoriu.

Am întrebat: – Şi al bisericii?

— B i neînţeles că şi al bisericii... El a construit-o!... Am fost imediat convins... dar încurcat.

Între timp încetaseră aplauzele şi am auzit vocea lui don Bosco care spunea printre altele:

— Aceasta este ultima seară a anului 1876. În vreme ce dormiţi va începe 1877, şi eu am venit să vă dau darul de sărbători... Aici toţi colegii au reînceput să aplaude, în timp ce eu mă gândeam în sinea mea: – Ce fel de dar o să ne dea?... bani nu, pentru că regulamentul interzice să deţii bani; aşadar cărţi!

— Şi gândind la asta, mă uitam dacă lângă catedră se afla vreun coş cu cărţi; dar nevăzând nimic, am tras concluzia că ne va dărui câte un medalion frumos fiecăruia. Din nou se lăsase o tăcere pioasă, şi vocea clară, pătrunzătoare a lui don Bosco, a continuat:

— Încercaţi întotdeauna să vă împărtăşiţi cu sfinţenie, pentru că dintre toţi cei care vă aflaţi aici şi auziţi cuvintele mele, unii vor trece în eternitate în 1877 şi nu se vor mai afla între noi la sfârşitul anului ce stă să înceapă. Dintre voi, opt vor muri în 1877... şi apoi alţii; şi numele unuia dintre aceştia începe cu litera B...».

«Priveşte, priveşte unde am ajuns!»

«În momentul acela am încetat să mai urmăresc discursul lui don Bosco! Pentru mine, Brusasca, era prea mult. Aveam o învălmăşeală cumplită în bietul meu cap... Aş fi preferat să fiu la mine în sat, şi am început să chibzuiesc astfel: «Priveşte, uite în ce colegiu te-a băgat tatăl tău! Şi mie care îmi plăcea atât de mult să fiu aici!... şi mă împrietenisem cu toţi superiorii... Aşa va să zică!... Eu trebuie să mor!... Eu mă numesc Brusasca!... Asta e fără doar şi poate!... Ajunge!... Chiar mâine am să-i scriu tatii să vină să mă ia de aici, pentru că... nu vreau să mai stau la Oratoriu... da, am să-i scriu cu siguranţă!...»

Dar iată că-mi vine imediat un alt gând:

«Don Bosco a spus că or să moară *mai mulţi* din cei prezenţi aici, dar nu a spus că vor muri la Oratoriu; aşadar, chiar dacă mă întorc în satul meu, eu tot voi muri, pentru că el a spus că va muri cineva al cărui nume începe cu B...

Ce să mă fac?... Cui să-i scriu?... Ar trebui să fug? Ar fi cazul să rămân?...».

Tocmai atunci s-au reînnoit aplauzele şi don Bosco a coborât de la catedră. Tinerii se îndreptau o parte spre dormitorii iar alţii se strângeau în jurul lui don Bosco. Eu l-am întrebat pe vecinul meu:

Unde se duc? Şi el:

— Să-l întrebe pe don Bosco dacă ei sunt cei care vor muri.

— Ah, da!?... Atunci merg şi eu.

Mă gândeam: «Vreau să rămân ultimul şi să-l aştept, chiar până mâine dacă o fi cazul, pentru că nu doresc ca ceilalţi să audă ce o să-mi spună don Bosco».

M-am aşezat la coada lungă a celor care îi puneau o întrebare lui don Bosco şi primeau răspunsul în şoaptă».

«Vreau să ştiu dacă trebuie să mor!»

«În jurul lui don Bosco nu se afla niciun superior... M-am apropiat de el şi don Bosco m-a întrebat zâmbind:

Şi tu ce vrei?

M-am tras lângă el cât am putut de mult şi i-am spus:

— Aş vrea să ştiu dacă urmează să mor!...

— Cum te numeşti?

— Mă cheamă Brusasca Natale!...

— Bine!... Eşti tu oare prietenul lui don Bosco?

— Da, dar oare trebuie să mor?

— Stai liniştit şi fii vesel, să te spovedeşti şi să te împărtăşeşti întotdeauna cu atenţie... înveseleşte-te şi du-te la culcare!

I-am sărutat mâna, şi nici vesel, nici nemulţumit, m-am dus în dormitor. Nu ascund faptul că în seara aceea mi-era puţin frică să mor în anul cel nou: dar pe scurt, m-am simţit mai liniştit gândindu-mă la cuvintele: „Fii vesel!”, şi am fost mai bucuros decât înainte».

Prieten cu Cornelio Baldomero

«Viaţa la Oratoriu era atât de variată, şi eu atât de tânăr, încât nu mă mai gândeam la darul de sărbători al lui don Bosco şi la litera B…

Eu trăiam la Oratoriu zilele cele mai fericite, deşi nu-mi trecea prin gând, aşa cum promisesem, să devin bunul prieten al lui don Bosco. Cu toate acestea, el se gândea la mine. Vedea cu plăcere că superiorii se foloseau de vocea mea frumoasă să cânt imnurile în cinstea Fecioarei, mă cunoştea personal, şi din când în când îmi vorbea. Într-un cuvânt luase în serios cuvintele mele că-i eram prieten, în vreme ce eu, în seara aceea, îi spusesem că da doar din dorinţa de a-i grăbi răspunsul, care să mă scoată din nesiguranţa în care mă aflam, să-mi alunge din suflet spaima că sunt sortit unei morţi apropiate!

A murit într-adevăr *cineva* al cărui nume începea cu B! mai mulţi chiar… Briatore Giovanni, Bagnati Antonio, Boggiato Luigi, Becchio Carlo…

Încă din primele luni ale lui 1877 am avut norocul să fiu ales în şcoala superioară de muzică, care trebuia să cânte Marea Liturghie de Rossini…

Printre alţii, îmi era drag şi-l apreciam pe un tânăr pe nume Cornelio Baldomero. Era bun la suflet, dar nu prea deştept, şi

M. Dogliani îl făcuse secretarul şcolii de muzică, încredinţându-i lui cheile dulapului muzical. Îmi plăcea de el, şi când nu puteam petrece recreaţiile cu M. Dogliani sau cu don Lazzero, eram întotdeauna cu Baldomero.

Îmi amintesc că, într-o zi, am auzit vocile colegilor noştri strigând: *Trăiască don Boscol Trăiască don Bosco*! Baldomero mi-a spus:

Vino să-i sărutăm mâna lui don Bosco.

Don Bosco venea spre noi, înconjurat de o mare mulţime de tineri. Era tot numai zâmbet şi avea un cuvânt bun pentru fiecare.

Noi doi ne-am apropiat de el şi bunul Părinte ne-a salutat cu o privire surâzătoare. Baldomero i-a sărutat mâna dreaptă şi eu mâna stângă, şi mâinile noastre s-au regăsit tulburate între mâinile lui don Bosco.

Am străbătut împreună curtea până în celălalt capăt, până la scara care ducea la camera lui don Bosco. Recreaţia era pe sfârşite, şi el, luându-şi rămas bun de la tinerii din jurul său, a rămas până la urmă doar cu noi doi, Baldomero la dreapta şi eu la stânga. Am urcat scara incomod… Când a apărut în mijlocul nostru în balcon, toţi tinerii, privind în sus au strigat: – *Trăiască don Bosco*!

— Şi don Bosco, salutându-i cu mâna, mi s-a adresat mie spunând:

Coboară în curte!

I-am sărutat mâna. Simţeam în inimă un fel de invidie faţă de Baldomero. Dar respectându-mi îndeajuns colegul am fost bucuros că don Bosco îl preferase în felul acela. Totuşi, mânat de curiozitatea de a şti de ce îl oprise don Bosco, am hotărât să-l aştept.

În sfârşit l-am văzut coborând scările, cu faţa radioasă de bucurie, ţinând în mână un medalion foarte frumos al Mariei Ajutătoare, în vreme ce se auzea clopoţelul pentru sfârşitul recreaţiei. Dialogul a fost aşadar scurt şi rapid: Ce ţi-a spus don Bosco? Mi-a dat acest medalion…

Oh, cât este de frumos!… dar a trebuit atâta timp ca să-ţi dea un medalion?

— M-am şi spovedit. Adevărat?…

Şi mi-a spus toate păcatele!

Cum asta?… mie nu mi le-a spus niciodată!

Cât sunt de bucuros!… Dar acum ajunge, să mergem la şcoală.

Don Bosco a plecat la Roma (*pe 18 decembrie 1877*) şi… Baldomero, care până atunci s-a bucurat de o sănătate

de fier, a fost nevoit să se interneze la infirmerie câteva zile mai târziu (deja pe la începutul lui 1878)».

În timp ce ne chema clopoţelul

«Îmi amintesc că în momentul când trebuia să meargă la şcoala de muzică, m-a chemat, mi-a dat cheile dulapului, şi mi-a spus să-l anunţ pe M. Dogliani că el nu se simţea prea bine. Am îndeplinit această misiune, şi după cină am urcat la infirmerie să-mi văd prietenul. Mi-a spus: – Dragă Brusasca, nu mă simt bine; infirmierul a plecat să-mi aducă patul din dormitor ca să rămân aici la infirmerie.

L-am încurajat, şi când a sosit clipa să ne spunem rugăciunile, m-am închinat pentru prietenul meu şi m-am dus la culcare, în dimineaţa următoare, spre sfârşitul orelor de clasă, mai precis când suna clopoţelul care ne chema la Liturghie, a intrat în sală profesorul nostru de Catehism don Mose Veronesi, şi cu vocea sugrumată de emoţie ne-a spus: – Dragi tineri, în acest moment a zburat la ceruri sufletul lui Baldomero Cornelio, după ce a primit Sfântul Maslu… Cei care pot, să se roage şi să se cumenice pentru el, toţi ceilalţi să faceţi mătănii. Domnul va orândui lucrurile în aşa fel ca binele pe care-l facem să ni se întoarcă într-o zi nouă!…

Efectul cuvintelor sale a fost foarte puternic pentru noi toţi. Confesionalele au fost asaltate şi ne-am împărtăşit cu toţii. M-am rugat şi eu; dar în auz îmi răsunau în permanenţă cuvintele lui don Bosco: – Dintre voi, opt vor muri în 1877, şi apoi alţi câţiva; şi numele unuia dintre aceştia începe cu litera B… Am continuat încă multă vreme să mă rog pentru sufletul prietenului meu. Am fost peste măsură de impresionat de dispariţia lui prematură. Am purtat mereu în suflet certitudinea că minunatul Părinte a fost informat de însuşi Dumnezeu că înainte de reîntoarcerea sa de la Roma, bietul Cornelio Baldomero va trece pragul eternităţii şi a dorit să-l pregătească el însuşi

cu milă paternă pentru marele drum.

Aşa mă va asista pe mine din Ceruri... atunci când mi-o veni ceasul!»

Preotul Natale Brusasca, Chioggia, 2 noiembrie 1916, (*Buletinul Salesian* 1916, p. 358).

66. Un negustor, un om de afaceri, un marchiz: cooperatorii salesieni

«Duceam în mână nişte peşte»

«Eu am nevoie de toţi», a spus nu o dată don Bosco (MB 18, 42). Şi îşi arăta recunoştinţa faţă de toţi cei care îl ajutau.

În 1876, în timp ce se afla la Chieri, l-a întâlnit pe Giuseppe Blanchard, băiatul care cu atâţia ani în urmă îi dăduse pâine şi fructe ca să-şi astâmpere foamea. Blanchard povesteşte întâmplarea aceea în felul lui de ţăran sărac:

«Don Bosco nu a uitat, nu s-a ruşinat de ce voiam eu să fac pentru el când era tânăr şi în nevoie. Nu mai ştiam ce se alesese de el, şi chiar dacă îl întâlneam poate că nu aş fi îndrăznit să-i dau bineţe sau să mă apropii de el, ca să nu fiu recunoscut. Cât greşeam! într-o zi l-am întâlnit la Chieri, pe când se afla în mijlocul unor preoţi veniţi să-l salute cu respect, şi tocmai se pregătea să intre în casa Bertinetti, unde era găzduit, când m-a zărit şi i-a lăsat pe toţi cei care-l întovărăşeau ca să vină la mine. „Oh, Blanchard, ce mai faci?

— Bine, domnule cavaler...” între timp încercam să o iau repede din loc, căci eram stânjenit, şi nu îndrăzneam să vorbesc familiar cu don Bosco, că-mi părea că ajunsese foarte sus. Duceam într-o mână nişte peşte şi ceva macaroane iar în cealaltă o sticlă de vin. „Nu-ţi plac preoţii?” – întrebă don Bosco. „Vai, dar cum să nu! – am răspuns – dar în hainele astea nu îndrăznesc să mă opresc prea mult la vorbă”. Atunci don Bosco a adăugat: „Dragul

meu, îmi amintesc de câte ori m-ai ajutat să-mi astâmpăr foamea şi ai fost în mâinile Divinei Providenţe unul dintre primii binefăcători ai săracului don Bosco!”. Apoi întorcându-se către preoţii care-l însoţeau a spus despre mine: „Iată-l pe unul dintre primii mei binefăcători!”».[59].

Făcea milităreşte catehismul

De la don Calosso care îi dăruise ultimul an din viaţa sa, până la bancherul Cotta care îi achita facturile, viaţa şi operele sale au fost alimentate de munca şi sacrificiile multor persoane.

Vreme de mai mulţi ani, de sărbătorile şi în toate zilele postului – îşi aminteşte Bonetti – don Bosco trebuia să predea catehismul unor clase supraaglomerate de meşteşugari (numărul obişnuit pentru fiecare clasă era de 70 de elevi). Era singur. Dar cu punctualitate sosea negustorul Gagliardi, care îşi închidea provălia pentru câteva ore, contele Cays, care lăsa parlamentul Subalpin, târgoveţi din Porta Palazzo, Marchizul Domenico Fassati, ofiţer emerit al armatei. Don Bosco îi dădea fiecăruia câte o clasă. Marchizul – îşi amintea întotdeauna Bonetti – «obişnuit cu ordinea ca un bun soldat ce era, îi aranja pe băieţi în aşa fel încât să-i ţină în permanenţă sub control... Cu tot aspectul său serios şi milităros, copiii îl iubeau foarte mult... Obişnuia să spună că nici cea mai reuşită petrecere nu-i dădea atâta satisfacţie, cât o jumătate de oră de catehism făcut cu tinerii de la Oratoriu» (CL 464).

Reproşurile şi hârtiile de o mie de lire de la don Cafasso

Din când în când în curtea Oratoriului sosea don Cafasso, preotul pe jumătate cocoşat şi atât de sfânt care îl ajutase pe don Bosco în primii săi ani nesiguri la Torino. Se plimba în sus şi în jos, şi-i reproşa lui don Bosco: «Ai prea mulţi băieţi în grija ta, ia mai puţini şi ocupă-te mai mult

59 Mărturie, 1889, în DESR 426 341

de fiecare în parte». Don Bosco îşi lăsa braţele în jos deznădăjduit: «Şi pe ceilalţi unde să-i trimit? la închisoare?». Vorbeau multă vreme, după care don Cafasso îi dădea un plic, şi pleca sprinten cu picioarele lui strâmbe. În plic se aflau hârtii de câte o mie de lire, pentru construcţia bisericii Sfântului Francisc de Sales, pentru a cumpăra alte terenuri, pentru maşinile din ateliere şi din tipografie (cf. MB 4, 587).

Don Bosco îi numea *cooperatori* pe toţi aceşti oameni ce-i dădeau o mână de ajutor să se descurce cu greutăţile şi să continue să-i ajute pe băieţi. Cuvântul poate să placă sau nu, dar ceea ce au făcut aceştia este mai măreţ decât un monument.

Dar ce frăţie!

Voia să-i unească într-o mare familie, şi în 1874 a proiectat planul unei *Uniuni a Sfântului Francisc de Sales*. Directorii salesieni nu s-au arătat prea entuziaşti. Au spus că era o Frăţie în plus. Don Bosco aproape că şi-a ieşit din fire: «Voi nu înţelegeţi. Dar veţi vedea că această Uniune va fi sprijinul Societăţii noastre» (MB 10, 1309).

Don Bosco privea departe. Vedea că nu numai opera sa, ci toate operele Bisericii, de la parohii la asociaţiile pentru muncitori mergeau înainte pentru că existau nişte oameni care făceau binele din umbră, fără a aştepta recompensă de la altcineva decât de la Dumnezeu. Trebuiau adunaţi laolaltă aceşti adevăraţi creştini.

A spus-o şi a scris-o: «O sforicică subţire şi fragilă dacă este unită cu altele se rupe cu greu. Tot aşa un bun catolic: dacă este singur este învins cu uşurinţă de duşmanii binelui, când este însă încurajat şi ajutat de alţii, sunt împreună o forţă ce poate face mult bine în jurul ei» (MB 11, 536).

După Salesieni şi Fiicele Mariei Ajutătoare, Cooperatorii au fost cea de-a treia ramură a familiei

salesiene. Don Bosco a vrut să le facă un program simplu şi solid: să se ajute pe ei înşişi ducând o viaţă creştină demnă şi responsabilă, să ajute operele salesiene, să se pună la dispoziţia parohilor şi a episcopilor pentru a face binele împreună.

Au fost foarte mulţi chiar în timpul vieţii lui don Bosco. Astăzi sunt răspândiţi în toată lumea. Binele pe care l-au făcut şi îl fac este invizibil şi infinit.

67. Vechii elevi şi-l aminteau aşa îi purta în suflet

Pe foştii elevi don Bosco îi purta în suflet.

Când călătorea îi căuta pe tinerii cărora le zâmbise, le vorbise, sau le dăruise pâine şi prietenie cu Dumnezeu. În spatele unor feţe de adulţi, trecute, asprite de viaţă, el căuta chipul băiatului pe care îl cunoscuse odată. Şi atunci când îl găsea, era sărbătoare.

Chiar şi foştii elevi îşi aduceau aminte cu drag de don Bosco, care le rămânea în suflet în amintiri delicate, de neşters.

Multe s-au pierdut. Altele, mulţumită lui Dumnezeu, s-au păstrat.

În octombrie 1916, *Buletinul Salesian* a adresat un apel: cine avea amintiri despre don Bosco (după 28 de ani de la moartea acestuia) să le trimită. Urmau să fie publicate.

Au răspuns oameni simpli, preoţi, maici, dar mai ales foşti elevi. Printre atâtea «amintiri» se pot desluşi nuanţe necunoscute, atitudini uitate ale acelei fiinţe atât de umane care a fost don Bosco. Timp de zece ani, din acel moment, *Buletinul* a avut o rubrică aşteptată de toată lumea: *Fapte şi cugetări ale lui don Bosco*.

Am ales un mic evantai de amintiri. Unele (cele ale doctorului Bestente, ale băiatului Brusasca) le-am înserat în cursul naraţiunii. Pe celelalte am să le reproduc aici.

«Joacă la Loto, îţi dau numerele norocoase»

«(: …) Don Bosco m-a avut elev la Oratoriu un an şi mi-a fost părinte spiritual vreme de mai mulţi ani.

Primul impuls către sacerdoţiu l-am avut de la el. Părinţii mei buni m-au adus la don Bosco rugându-l să mă accepte în Oratoriu. Ei urmau să plătească pentru mine pensiunea, cu condiţia ca eu să fiu liber să urmez în oraş cursuri de pregătire pentru funcţii guvernamentale. A răspuns:

— Don Bosco nu acceptă băieţi care ies zilnic din incinta Oratoriului, ca să nu aducă la întoarcere cărţi, ziare sau idei lumeşti.

Spunând acestea şi-a fixat privirea pe mine, a tăcut o clipă, după care mi-a spus:

— Dacă tu ai îmbrăca hainele de preot aş putea să te accept. Aceste cuvinte au avut un efect magic. Din acel moment n-am mai avut altă dorinţă decât să mă fac preot. Şi am fost acceptat de don Bosco. Am urmat cursurile de retorică în anul doi la Oratoriu sub îndrumarea clericilor Francesia şi Rua; apoi am îmbrăcat sutana şi am intrat la Seminar.

Îmi amintesc că într-o duminică seara, după slujbă, l-am văzut în curte, aşezat pe pământ înconjurat de patru sau cinci băieţi, îşi ţinea în mână batista, care era întotdeauna albă. O deschisese, după care o făcuse ghem în palmă şi se juca cu ea trecând-o ca pe o minge mititică dintr-o mână în alta. Noi stam tăcuţi. După câteva clipe, a spus:

— Dacă aş avea doisprezece tineri, de care aş putea dispune după cum vreau, şi aş putea să-i mânuiesc cum fac cu batista asta, aş dori să ajung la capătul lumii!

Mi-am amintit de cei doisprezece apostoli ai Mântuitorului Divin, şi mărturisesc că mi se păreau exagerate vorbele lui don Bosco, scuzaţi-mi îndrăzneala. În schimb, el era un adevărat profet.

(…) în ajunul zilei când am luat în stăpânire parohia, m-am dus să-i cer binecuvântarea. S-a recules cum obişnuia întotdeauna înainte de a spune ceva, apoi încet şi cu o expresie profundă mi-a zis textual aceste cuvinte:

— Îţi recomand cu deosebire săracii, bătrânii, infirmii şi cum e normal, tineretul.

Şi m-a binecuvântat.

La puţine luni după aceea, m-am întors la el. Se găsea la Valsalice. M-a întrebat dacă lucrurile mergeau bine. I-am răspuns:

— Mulţumită lui Dumnezeu, da, dar eu am un necaz.

— Care?

Parohia are 52 de mii de lire datorie. (*Aproximativ 115 milioane în 1986*). Şi ei mi-a răspuns zâmbind cu mare bunătate.

O să te învăţ eu eu să plăteşti datoriile acestea. Joacă la Lotto!

Am zâmbit la rândul meu. Şi el:

— Nu vrei să joci la lotto?

Voi juca – am răspuns – dacă dumneavoastră îmi daţi numerele.

— Am să ţi le dau – Mă văzu că sunt uimit, aşa că a insistat:

— Dar o să le joci cu adevărat?

— Da, vă promit.

— Bine, numerele sunt: *Credinţă*, *Speranţă*, *Caritate*! Dacă vrei un al patrulea, poţi adăuga *Perseverenţa*.

Dacă sfătui acesta mi-ar fi fost dat de altcineva mi s-ar fi părut o zeflemea. Dar atâta vreme cât venea de la don Bosco, I-am acceptat cu veneraţie.

Şi imediat m-am simţit liniştit, senin, plin de cea mai curată dorinţă să ajung la *credinţă*, *speranţă* şi *caritate* mai întâi în inima mea, apoi în cea a enoriaşilor mei. Adevărul este că *perseverând* în căutarea gloriei lui

Dumnezeu şi a binelui sufletelor, în doi ani, doar doi ani cum vă spun, am achitat toată datoria.

Dându-le vestea cea bună enoriaşilor, le-am povestit discuţia pe care am avut-o cu don Bosco, şi i-am sfătuit pe toţi să aleagă numerele lui don Bosco, spunând că erau infailibile». Teologul Domenico Muriana, paroh al bisericii Sfânta Teresa, Torino (BS 1916, 41).

«L-au beatificat pe Cottolengo?»

«Era în toamna lui 1865, eu împlinisem 8 ani şi don Bosco, cu o ceată de ştrengari, precedaţi de formaţia muzicală, traversa Chieri, îndreptându-se spre Becchi pentru sărbătoarea Rosariului.

Ajuns împreună cu mica sa trupă pe strada Moreto la numărul 10, Le-a ordonat să se oprească şi a intrat în casa mea. Eu eram aşezat pe un taburet, ocupat cu scrisul temelor pentru acasă. A fost sărbătoare pentru părinţii şi fratele meu Dominic, pe atunci preot, care fusese la Oratoriu şi era îndrăgit de don Bosco. După ce i-a salutat pe toţi în felul lui jovial şi demn în acelaşi timp, şi-a fixat privirea scrutătoare asupra ochilor mei uimiţi, şi:

— Cum te numeşti? – m-a întrebat.

— Agostino – i-am răspuns.

— Oh! Ce nume frumos! Şi-n ce clasă mergi?

— A treia elementară.

— Foarte bine. Să înveţi bine, şi cum termini a patra elementară, vii cu mine la Oratoriu, unde îţi vei face o mulţime de prieteni, ce-or să te iubească mult... îţi vei putea continua studiile după care vom vedea ce cale ţi-a hărăzit Domnul.

Ţin bine minte cuvintele lui; şi le aminteşte şi sora mea mai mare, care mai trăieşte. Ea l-a întrebat pe don Bosco dacă n-ar vrea să deschidă o casă şi pentru fete, *să facă* (cum spunea ea) *un regiment de Maici*; la care don Bosco a zâmbit şi i-a răspuns:

— Ba da, toate la timpul lor, dar nu pentru tine! Avea dreptate. Sora mea s-a măritat în 1868. (…)

După ce am absolvit clasa a treia primară şi am trecut într-a patra, în august 1866 la vârsta de nouă ani am intrat în Oratoriu, unde am urmat cursurile gimnaziale, până în august 1872, când am fost hirotonisit preot.

Când am intrat la Oratoriu, mama, ce-l cunoscuse personal pe canonicul Cottolengo, fondatorul *Micii Case a Divinei Providenţe*, (…) mi-a încredinţat sarcina să-l întreb pe don Bosco dacă *beatificarea părintelui Cottolengo urma să aibă loc în curând*.

Beatificare! Cuvânt ebraic spus unui copil de nouă ani; vă puteţi imagina cum l-am repetat de o sută de ori ca să nu-l uit.

Atunci când am ajuns la Oratoriu şi m-am prezentat pentru întâia oară în faţa lui don Bosco, i-am spus cu simplitate:

— Mama m-a pus să vă întreb *dacă va avea loc în curând beatificarea părintelui Cottolengo*.

— Da, da – mi-a răspuns don Bosco – dar n-o s-o vedem nici eu, nici mama ta. Tu în schimb o să o vezi!

Câte preziceri în aceste câteva cuvinte! Când mama a venit să mă viziteze, i-am dat răspunsul pe care îl primisem de la don Bosco. (…) Mama mea a murit în 1870, don Bosco în 1888.

Găsindu-mă la Giaveno în ianuarie 1892, m-am îmbolnăvit de erizipel facial. În câteva zile în care febra nu mi-a scăzut deloc, am ajuns aproape în pragul morţii. Parohul, don Giorgio Bernero, a început să mă pregătească pentru marele drum. La îndemnurile pioase şi stăruitoare ale preotului, eu n-am spus decât: «L-au beatificat deja pe Cottolengo?» în faţa unei întrebări atât de neaşteptate şi de greu de înţeles, parohul a rămas şi mai convins de pericolul de moarte în care mă aflam (…).

Cum am primit Sfintele Taine, am adormit şi m-am trezit într-un târziu fără febră şi cu toate semnele unui început de convalescenţă. În timpul acesteia, parohul mi-a vorbit de rătăcirile pe care le-am avut în timpul boli, şi despre întrebarea: «Dar l-au beatificat deja pe Cottolengo?» Atunci (...) i-am povestit bunului preot faptele, şi el şi-a dat seama că tot ceea ce spusesem în delirul febrei nu era decât o amintire a prevestirii lui don Bosco.

M-am vindecat pe deplin. (...) M-am dus la don Lemoyne să-i povestesc tot ce se petrecuse între mine şi don Bosco în 1866, şi despre boala mea din 1892. Sunt bucuros (...) să-mi fi putut aduce contribuţia la documentarea despre viaţa sfântă a lui don Bosco".

Canonicul Agostino Parigi. Moncalieri, 31 ianuarie 1918 (BS 1918, 47).

L-am purtat pe spate pe don Bosco

«Se întâmpla în iunie 1879. În vreme ce mă întorceam de la şcoala de muzică, am văzut într-o cameră un pian cu coadă. În loc să mă întorc în sala de studiu, şi fără să mă sinchisesc că-i deranjam pe ceilalţi băieţi, am început să ating clapele. A trecut don Bosco. M-a surprins, şi, fără să-mi dau seama mă luă de urechi, dar într-un fel atât de delicat că mi-aş fi dorit să dureze vreme îndelungată pedeapsa aceea. El a vorbit primul. Îmi amintesc că mi-a spus printre altele: – Nu te cert pentru că încerci să cânţi, ci pentru că o faci la un moment nepotrivit, când este ora de studiu. În alte privinţe sunt bucuros să ştiu că iubeşti muzica. Muzicienii trebuie să aibă după părerea mea un loc privilegiat în Cer. Încearcă aşadar să fii un bun muzician pe pământ, dar cu intenţia clară şi hotărâtă să devii un bun muzician şi în Rai.

În septembrie 1879, în vreme ce mă găseam la San Benigno să fac Exerciţiile Spirituale, l-am întâlnit pe don

Bosco pe scara care ducea la etajul superior. Era aşezat pe o treaptă, şi i se putea citi pe chip o mare oboseală, care-l împiedicase de altfel să urce în continuare. Se ghemuise pe scară aşteptând să treacă cineva să-l ajute. Providenţa a dorit să trec eu primul. M-a rugat să-l ajut să urce. Trebuie oare să vă spun cât de bucuros m-am oferit să fac gestul acela caritabil?

Cum era foarte greu să-l ridic singur în braţe, am preferat să-l duc în spinare. Şi în momentele acelea, ce n-au fost pentru mine *o via crucis*, cu delicateţe şi dulceaţa don Bosco mi-a spus:

— Cireneo a fost mai norocos decât tine. El l-a ridicat pe Iisus, purtându-l crucea scurtă vreme. Tu însă ce duci? Un biet păcătos… Dar dacă o faci cu dragoste pentru Dumnezeu, o să ai şi tu un premiu, pentru că nu trebuie să uiţi niciodată, Iisus consideră că îi este adresat orice lucru pe care îl facem pentru aproapele nostru din dragoste pentru El". Canonicul Giuseppe Laguzzi. Castelferro (Alessandria) (BS 1917, 144).

«Era întotdeauna cu noi»

«Minunaţii ani 1866 – 67 – 68 – 69 petrecuţi alături de don Bosco la Oratoriu, în preajma Sanctuarului Mariei Ajutătoare, îmi sunt dragi şi de neşters din amintire. Cum pe atunci existau destul de puţine case salesiene, el era mereu cu noi cu excepţia unor absenţe rare şi de scurtă durată. Stăteam împreună în biserică, în recreaţie; şi cât de plăcut era să recităm seara rugăciuni în faţa statuii Sfintei Fecioare sub porticul binecunoscut (…).

Lăsând Oratoriul, mă pregăteam să intru la Seminarul Diocesan. După ce m-a spovedit m-a întrebat:

— Poţi să mă ajuţi la slujirea Liturghiei? Ar putea fi ultima…

— E foarte mare cinstea pe care mi-o faceţi, dar sper să nu fie ultima dată…

Şi într-adevăr nu a fost, pentru că am slujit alături de el Liturghia ca seminarist şi ca preot. După ce s-a terminat Sfânta Slujbă mi-a spus:

— Îngenunchează, vreau să-ţi dau şi binecuvântarea mea.

După ce m-a binecuvântat, ţinându-şi mâna apăsată pe capul meu a adăugat:

— Ţine minte, Luigi, dacă cu ajutorul lui Dumnezeu vei deveni preot, *caută binele şi frumuseţea sufletelor şi nu bogăţia banilor*.

Cuvintele acelea, pronunţate cu un accent delicat şi însoţite de privirea lui pătrunzătoare, mi-au tulburat sufletul şi mi s-au întipărit în inimă, aşa încât nu le-am uitat niciodată. Ela au fost pentru mine un program. (…)».

Luigi Spandre, Episcop de Asti (BS 1916, 41).

68. Şi-l aminteau aşa – II

O bunică şi o nepoţică

«Mă aflam la Vercelli împreună cu bunica mea. La Torino se sărbătorea nunta lui Umberto I cu regina Margherita (1868) şi ne-am dus să vedem şi noi serbările (…) Bunica m-a însoţit la don Bosco, de la care primise deja sfaturi şi favoruri. După ce i-a vorbit s-a înclinat spre mine şi mi-a spus la ureche:

— Sărută-i mâna, căci e un sfânt!

Surprinsă de o asemenea invitaţie, şi temându-mă ca bunica să nu râdă de mine, am spus cu sinceritate:

— Dar sfinţii nu sunt în Rai? Don Bosco zâmbind a răspuns:

— Ai dreptate. Sfinţii sunt în Ceruri, dar dacă au doar un picior în Rai, cu celălalt pot să cadă şi să rămână pe afară!

M-a binecuvântat şi mi-a dăruit o coroniţă cu mărgele albastre, zicându-i bunicii:

— Fetiţa asta o să fie o fiică a bisericii.

(…) După întâlnirea aceea, existenţa mea s-a scurs cu destule peripeţii, dar nu am uitat niciodată cuvintele lui don Bosco. În 1871, eram cu mama la Palermo, şi, trebuind să mă întorc cu ea în Piemont, ne-am îmbarcat pe vasul „Messina”. Şi iată că, pe la începutul călătoriei, s-a pornit o furtună cumplită şi vaporul a naufragiat. Părea că totul este pierdut, dar amintindu-mi de profeţia lui don Bosco, am păstrat în suflet speranţa salvării.

Mai târziu am intrat în rândul Fiicelor Mariei Ajutătoare. Eram novice la Nisa Monferrato în 1881, când am fost fericită să pot vorbi cu Părintele nostru, căruia i-am exprimat bucuria mea de a fi devenit maică; dar am adăugat că mi-era teamă că cei dragi mie nu vor avea o viaţă binecuvântată de Dumnezeu. Don Bosco mi-a răspuns:

— Domnul nu v-a chemat să deveniţi maică doar pentru a vă salva propriul suflet, ci şi pe cel al rudelor voastre până la a patra şi a cincea generaţie, şi a tuturor celor care vă sunt dragi; de aceea trebuie să perseveraţi în vocaţia voastră.

Şi mi-a dăruit trei medalioane pentru rude.

S-au împlinit spusele lui don Bosco, de parcă aş fi atins adevărul lor cu mâinile, căci bunicul, pe atunci trecut de nouăzeci de ani, mort puţin mai târziu de un infarct, era liber gânditor şi mereu se ţinuse departe de biserică, dar a primit pe patul de moarte Sfintele Taine; aşa s-a întâmplat şi cu draga mea mamă.

O altă amintire despre don Bosco.

În 1887, mă aflam la Torino, când am avut plăcerea să merg împreună cu câteva maici străine de loc să-i urez la mulţi ani de ziua numelui. Medicul ne pusese în vedere să nu-l facem să vorbească; cum nu-l văzusem din 1881, eram convinsă că nu mă va recunoaşte. În schimb, întorcându-se spre mine aproape fără să mă privească m-a

chemat pe nume…»

Maica Elisa Marocchino, FINA, Saronno 15 octombrie 1924 (BS 1926, 313).

Cum l-a văzut baroneasa Olimpia

Baroneasa Olimpia Savio di Berustiel Rossi se născuse în acelaşi an cu don Bosco şi a murit la un an după el. Avea o vilă splendidă la Sassi Torinese, şi era o femeie ospitalieră şi cu frica lui Dumnezeu. În *Memoriile* sale, ea îi dedică două pagini lui don Bosco. Un portret neobişnuit:

«L-am cunoscut pe don Bosco, un facsimil al teologului Cottolengo şi al abatelui Saccarelli. Despre el se povestesc fapte minunate şi inexplicabile… muţi care vorbesc, betegi ce se ridică în picioare, orbi care văd şi bolnavi ce se însănătoşesc dintr-odată de cum sunt încredinţaţi de către don Bosco grijii Mariei Ajutătoare şi binecuvântaţi în numele Ei sfânt.

Miracolul său permanent şi de netăgăduit este însă acela de a da îngrijire şi hrană la peste o mie de orfani săraci, culeşi de pe stradă, pe care îi educă şi îi instruieşte pentru diferite meserii. El nu are avere sau rente, se poate baza doar pe ajutorul persoanelor caritabile (…).

L-am găsit într-o cămăruţă săracă, fără podoabe: un pat îngust, cu un crucifix mare deasupra, şi un birou lat plin de cărţi.

Don Bosco este un om de vârstă mijlocie, slab, amabil, îmbrăcat cu simplitate, reţinut la vorbă şi la gesturi. (…) Contele X, care îl iubeşte foarte mult şi l-ar dori să fie mai atent cu propria sănătate, cunoscând strâmtorarea financiară în care se află pentru plata muncitorilor ce construiesc sanctuarul (*Mariei Ajutătoare*), i-a spus, că dacă primeşte să ia masa în familia lui, de fiecare dată când s-ar duce, ar găsi sub şervet o hârtie de 100 de lire, până se vor face 1200 de lire (*aproximativ 3 milioane în 1986*). Don Bosco a fost nevoit să accepte, din

pricina muncitorilor care aşteaptă să fie plătiţi. (…)

L-am rugat pe don Bosco să vină să petreacă la noi o zi întreagă, în aer liber, să se bucure de cer şi de căldura soarelui, de parfumul florilor. A promis să vină în perioada dintre sărbătoarea Trinităţii şi Corpus Domini (sunt indicaţiile sale…).

Don Bosco a stat cu noi de la 4 (*după-amiaza*) până la ora 9. Pentru prima oară în acel an simţea bucuria de a sta în aer liber, în plin câmp, şi primul lucru pe care l-a făcut, coborând din trăsură, a fost acela de a privi cu mare dragoste arborii înalţi ce străjuiau drumul: „Ce plante frumoase! Cât verde! Ce aer bun!”

La masă a fost vesel, simplu, degajat, şi ne-a lăsat să-i punem multă frişcă pe o pastă de marrons glacés, spunând cu un zâmbet:

Dacă ştiţi cum să mă luaţi… am o slăbiciune pentru mâncarea bună… Rugăciunea dinaintea mesei (*benedicite*) a fost rostită de el încet, într-o atitudine concentrată, interiorizată, plină de pasiune, care a transformat prozaica nevoie a corpului într-o poetică înălţare a sufletului. (…)

După prânz, aşezaţi afară în curte, don Bosco ne-a povestit unele fapte miraculoase recente. Văzându-l aşa, cu sufletul deschis, am îndrăznit să spun că el trebuie că are revelaţii speciale şi legături supranaturale cu Dumnezeu. El a evitat întrebarea şi a spus:

— Greşeşte foarte mult cel care vrea să-i atribuie unui om ceea ce-l aparţine numai lui Dumnezeu; şi dacă cineva i s-ar adresa lui don Bosco pentru cea mai mică binefacere cerească, ar fi un lucru zadarnic, ca şi cum i s-ar cere ceva uneia dintre aceste plante. Ele sunt ca şi mine, creaturi nevolnice, implorând roua din înalt; pentru că noi suntem atomi mişcaţi de El, în mediul Lui, aşa cum este peştele în mare” (BS 1918, 142).

«Nu întotdeauna o graţie este o graţie»

«Ne amintim o întâmplare auzită de la fosta noastră Maică Stareţă, regretata Maică Giovanna Francesca Bolognesi. Câţiva ani după căsătoria sa cu marchizul Orazio Ristori, îndureraţi de a nu avea încă un moştenitor, cei doi soţi s-au hotărât să meargă împreună la don Bosco, să-l roage să le pomenească această dorinţă a lor în rugăciunile sale. Au făcut călătoria de la Genova la Torino şi au fost primiţi de don Bosco cu obişnuita sa bunătate. Dar atunci când au ajuns la subiectul care îi interesa, mare le-a fost surpriza amândoura, mai ales a marchizului, auzindu-l pe don Bosco, pronunţând aceste cuvinte simple:

— *Nu întotdeauna ceea ce cerem ca o binefacere a cerului, este o adevărată binefacere*.

Regretata noastră stareţă a putut constata mai târziu că acest răspuns îi fusese inspirat lui don Bosco de însuşi Dumnezeu, pentru că rămasă văduvă, nu a întârziat să îmbrăţişeze sacerdoţiul (...)».

Sr. Paola D. Ramognino, Superioara della Visitazione la Genova. 25 aprilie 1917 (BS 1917, 262).

Binecuvântarea viermilor de mătase

«Se întâmpla în 1882 şi aveam pe atunci 12 ani. Îmi amintesc foarte bine că în casa noastră eram prinşi de treabă cu creşterea viermilor de mătase. Munca era grea şi obositoare, dar ni se părea uşoară datorită speranţei ce aveam de a obţine un câştig frumos. Parcă ne bucuram dinainte de seninătatea odihnei, pentru că viermii, graşi şi frumoşi, începeau să iasă să-şi facă gogoaşa de mătase.

Dar ce se întâmplă? Toţi mor de cum ies.

Îngrozită dar plină de credinţă, mama îl trimite pe fratele meu Paolo, cu doi ani mai mare decât mine, să meargă la Valdocco, să-i explice lui don Bosco necazul în care ne aflăm, ce ameninţă să ducă de izbelişte toată truda noastră, şi să-l roage să ne trimită o binecuvântare. Fratele meu aleargă la Oratoriu, şi abia poate să intre la don

Bosco:

— Părinte – îi spune – mama vă roagă să binecuvântaţi viermii de mătase, pentru că au ajuns la maturitate să ţească gogoaşa, dar cad şi mor înainte de a o face.

După cum povestea fratele meu, don Bosco a zâmbit, şi admirând credinţa pe care o aveam, şi-a pus mâna pe capul lui Paolo şi i-a spus pe dată:

Fii liniştit. Mergi acasă, că nu vor mai cădea, în aceeaşi clipă, se pare că viermii au încetat să mai moară. Acasă şi-au dat seama imediat de asta, şi au spus cu toţii: «Iată, don Bosco i-a binecuvântat, pentru că nu mai mor». Într-adevăr, puţin timp după aceea, se întorcea fratele meu şi le dădea vestea. (...) Şi am adunat o grămadă de gogoşi de mătase».

Maddalena Cantoni – Torino, 25 iunie 1923 (BS 1924, 52).

«Aş vrea să am forţa necesară să devin misionar»

«Giuseppe Raffaele Crimont, student iezuit, s-a îmbolnăvit la 22 de ani de o gravă extenuare nervoasă. O lună întreagă n-a mai putut dormi noaptea. Medicii nu-i dădeau nici trei săptămâni de viaţă. O doamnă din Lille pioasă, d-na Decosser, l-a rugat pe Superior să-i îngăduie să-l îngrijească pe bolnav în propria sa casă, cum avusese grijă de propriul ei fiu iezuit, Luigi Decosser, un tânăr subdiacon de 25 de ani aflat tot în pericol de moarte, pe care grija ei maternă nu a reuşit totuşi să-l salveze.

Pe vremea aceea, don Bosco, bătrân şi aproape orb, călătorea în Franţa, pentru a găsi fondurile financiare necesare construirii Bazilicii Sfintei Inimi la Roma. D-na Decosser s-a hotărât să apeleze la el pentru însănătorşirea lui Giuseppe Raffaele.

În dimineaţa următoare sosirii sale la Lille, don Bosco a slujit Liturghia în biserica „delle Dame del Ritiro”.

Biserica gemea de lume, şi Giuseppe Crimont îl asista pe don Bosco, care aproape nu mai vedea de loc şi avea nevoie de ajutor în timpul slujbei. „Ce Liturghie! – a spus Giuseppe Crimont la sfârşit – O Liturghie slujită de un sfânt. O zi după aceea don Bosco a slujit în capela Adorării. L-am asistat, şi când a intrat în sacristie i-am vorbit. I-am spus că eram un tânăr iezuit ce doream să-mi recapăt sănătatea şi voiam să-i cer o favoare. M-a întrebat despre ce era vorba şi i-am răspuns:

— Doresc să am forţa necesară să fiu trimis în misiune: vreau să fiu misionar.

— Fiul meu – a replicat amabil don Bosco – vei primi acest dar ceresc. Îl voi ruga pe Dumnezeu în acest scop, în fiecare zi, în mulţumirea rostită după Liturghie.

L-am crezut. Mi-am recuperat sănătatea; şi câteva luni mai târziu eram trimis (…) să-mi continui studiile ca să devin preot, în timpul şederii mele am auzit multe lucruri despre misiunile din Munţii Stâncoşi, şi după ce m-am consacrat, în 1888, am fost trimis de Superiorii mei în Misiune în ţinuturile Indienilor. Mai târziu, în 1894, am fost transferat în Alaska.»

Părintele Crimont a fost făcut episcop în 1917. (Relatare a M.S. Pine în *Baltimore Catholic Review*, preluată de BS 1919, 223 – 4).

«Nouăzeci la sută»

«Îmi amintesc că la sfârşitul lui 1886, fiind soldat la Torino şi simţindu-mi vocaţia pentru viaţa ecleziastică, i-am cerut parohului să mă recomande lui don Bosco. M-am prezentat la el cu o scrisoare de la parohul meu. Secretarul mi-a permis să intru la don Bosco. Ce impresie puternică mi-a făcut! Aşezat în cămăruţa sa, cu faţa zâmbitoare, cu vocea molcomă, slăbită, dar întotdeauna clară, paternă, plină de dragoste mi-a spus:

— Aşază-te! (…) Sfârşind de citit scrisoarea, şi dându-

şi seama că era vorba de vocaţia mea, m-a privit cu dulceaţă, pătrunzător, după care mi-a spus scandând cuvintele cu gingăşie:

— Bravo! Sunt bucuros! Bucuros pentru că eşti soldat, eşti deja caporal, deci cunoşti viaţa şi totuşi eşti hotărât să te consacri vieţii religioase. Pentru că, vezi tu, eu cred că dintre tinerii care îmbrăţişează cariera ecleziastică, 20 % abia ajung la jumătatea drumului, când încep la vârstă încă fragedă. În schimb dintre cei ce i se consacră la o vârstă mai înaintate, se poate spune că reuşesc 90 %. Voi face totul ca să te ajut. Şi m-a încredinţat unui student la teologie, să mă iniţieze în studiul latinei în orele mele libere".

(Relatare a lui don Francesco Campora către don Pietro Martinetti, parohul Cărăbănei) (BS 1918, 24).

69. Băieţandrul cu genunchii în nisip în urma unui sărac cu umbrela deschisă în octombrie 1886 a intrat la Valdocco un băiat din Pontecurone, fiul unui biet pavator de străzi. Se numea Luigi Orione.

Pe când avea doar zece ani, pentru a-şi ajuta familia foarte săracă, lăsase şcoala şi se dusese să îngenuncheze lângă tatăl său, în nisipul umed, pentru a pune una lângă alta pietrele de caldarâm (care pe vremea aceea înlocuiau asfaltul). Trebuiau să fie bine aranjate, înfipte în pământ cu lovituri ale ciocanului de lemn.

Era o muncă periculoasă pentru toţi, mai ales pentru tineri, pentru că umezeala nisipului se ridica de la genunchi în tot corpul, şi-i îmbolnăvea de artrită, care-i ducea la moarte înainte de vreme. Şi totuşi trebuia să o facă pentru ca familia să aibă ce mânca. Chiar şi atunci când ploua, şi printre pietre şiroia apa, Luigi Orione stătea ghemuit sub o mare umbrelă şi punea pietrele unele lângă altele în pământul umed, bătându-le delicat cu un ciocan de lemn.

Într-o zi, în vreme ce muncea aşa sub umbrelă, s-a oprit lângă el un cerşetor slab care tremura din cap până în picioare. În vreme ce apa îi curgea în şiroaie pe faţă, întinse mâna şi spuse: – Daţi-mi ceva de pomană, pentru mila lui Dumnezeu. Luigi, care avea pe atunci zece ani, a fost hipnotizat de acea mizerie. S-a ridicat, s-a dus să-şi ia sandvişul pe care îl învelise în haină, să nu se ude, şi i l-a dat acelui sărac. Apoi i-a ţinut umbrela deschisă deasupra capului, cât timp acela a mâncat, şi cum săracul o luase din loc, Luigi l-a urmat. Abia făcuseră vreo sută de metri, când tatăl i-a strigat: Luigi! Unde te duci? Băieţelul a fost ca trezit dintr-un vis de acea chemare, şi cerându-i scuze cerşetorului s-a întors.

Încotro mergeai? – l-a întrebat tatăl său supărat. Luigi nu a răspuns. Nu ştia ce să spună. Dar i-ar fi urmat pe cei foarte săraci toată viaţa.

Între bătrânul preot şi băiat se aprinsese o scânteie

Pentru că era foarte bun, parohul pusese o vorbă pentru el să fie acceptat de franciscanii din Voghera. Dar se îmbolnăvise şi trebuise să se întoarcă acasă. Atunci parohul i se adresase lui don Bosco, şi Luigi a fost primit la Valdocco.

Când a sosit Luigi, don Bosco îşi trăia ultimii ani din viaţă. Obosit de călătorii şi hărţuit de datorii, arareori cobora printre băieţii săi. Dar orice clipă pe care reuşea să o petreacă cu ei era un suflu de viaţă pentru el. Mergea încet, glumea, întreba, răspundea se interesa de tot. Avea un zâmbet şi o dragoste pe care nimeni nu ar fi putut-o uita. Luigi a fost fascinat de don Bosco. De abia îl zărea de departe, că îl saluta, fluturându-şi şapca, şi-i alerga în întâmpinare. Printre sutele de tineri care strigau şi se bucurau în jurul lui don Bosco, căutând să-i fie cât mai aproape, Luigi Orione reuşea întotdeauna să ajungă în primul rând. Îl fixa cu privirea, se uita drept în ochi lui i, îi

zâmbea. Între bătrânul de şaptezeci şi unu de ani şi băieţandrul din Pontecurone se aprinsese o scânteie ce va arde în sufletul lui Luigi toată viaţă. Don Bosco glumea cu el. îl întreba dacă luna din satul lui era mai mare decât cea de la Torino, şi văzându-l că râde, îi spunea în piemonteză: «T'ses prope n fa fióché» (Eşti un băiat curat). Luigi avea o mare dorinţă: să se spovedească cu don Bosco. Dar don Bosco se afla la sfârşitul puterilor (mai avea 14 luni până la moarte), şi îi spovedea doar pe băieţii mai mari care se pregăteau să devină salesieni. Ce a făcut Luigi ca să obţină un loc între cei ce se puteau spovedi cu don Bosco? Nu ştim. Poate că i-a dăruit unuia dintre aceştia mâncarea sa. În orice caz el a primit această favoare atât de jinduită, şi s-a hotărât să se pregătească cu seriozitate.

«Luigi, dă-mi păcatele tale»

A intrat în biserica Mariei Ajutătoare, a luat una dintre pancartele agăţate lângă confesional (care existau pe atunci, şi enumerau toate păcatele posibile pentru a-i ajuta pe oameni să-şi facă un bun examen de conştiinţă). Pentru a fi sigur că se va spovedi bine, a copiat toate păcatele, şi s-a acuzat de toate. A umplut conştiincios trei caiete cu păcate. Printre altele se acuza de «a fi refuzat să le dea muncitorilor salariul cuvenit» şi de a-i fi «asuprit pe cei slabi». Nu înţelegea ce voiau să spună aceste două fraze, dar considera că e mai bine să se învinuiască de toate păcatele, căci doar aşa era sigur că Dumnezeu îl va ierta. La o singură întrebare răspunse negativ cu hotărâre: «Ai ucis?» «Nu – a scris el – asta în niciun caz».

Aşa, cu caietele în buzunar, s-a dus în camera lui don Bosco, şi-a aşteptat rândul, şi a îngenuncheat lângă jilţul preotului. Don Bosco l-a privit, i-a zâmbit cu dragoste şi cu o fărâmă de veselie:

Bravo, Luigi. Sunt mulţumit că ai venit. Şi acum dă-mi păcatele tale.

Pentru Luigi a fost ca şi cum ar fi căzut din nori. Cum ştia don Bosco că… În orice caz, scoase primul caiet. Don Bosco l-a luat şi l-a rupt în fâşii foarte mici, ca nişte confeti, după care l-a aruncat la coş. Apoi, tot zâmbind: Şi acum dă-mi-le şi pe celelalte – Luigi a scos şi celelalte două caiete, ce-au sfârşit la fel. Atunci don Bosco i-a zâmbit cu o dragoste pe care Luigi n-o va putea uita niciodată şi i-a spus:

— Spovedania ta este gata. Nu te mai gândi niciodată la cele ce-ai scris. Şi aminteşte-ţi că noi doi vom fi mereu buni prieteni. Prieteni pentru totdeauna. Luigi Orione a păstrat în sufletul său ca pe cea mai mare comoară prietenia bătrânului preot care pe atunci se îndrepta deja către Domnul. Atunci când a aflat că don Bosco era pe patul de moarte, a vrut să-şi ofere el viaţa Domnului, în schimbul celei a prietenului său.

După o noapte de rugăciune şi plâns la mormântul lui don Bosco, Luigi a înţeles că acesta nu dorea ca el să devină salesian ci fondatorul unei alte Congregaţii pentru băieţii săraci între săraci, şi a dat ascultare îndemnului cu inima sângerândă. Tinerilor peste măsură de săraci din Oratoriile sale le va spune de zeci de ori: «Aş merge pe cărbuni încinşi ca să-l mai pot vedea odată pe don Bosco să-i mulţumesc».

70. În Franţa şi în Spania la cerşit

Rugămintea Papei

Devoţiunea pentru Inima lui Iisus creştea în întreaga lume. Fiecare naţiune construia un templu închinat acestui simbol al dragostei, pentru a pune o barieră urii care dezlănţuia războaie violente între popoare şi între clase sociale.

În Franţa se terminase aproape o frumoasă bazilică în cartierul Montmartre, care va deveni unul dintre monumentele cele mai admirate din Paris.

Doar la Roma nu reuşeau să pună pe picioare niciun proiect în acest sens. Papa Leon al XIII-lea se ocupa de asta personal: li se adresase epicopilor şi creştinilor din întreaga lume. Dar catedrala Sfintei Inimi se afla încă la fundaţie.

— Există un singur om capabil să o ducă la bun sfârşit – i-a spus cardinalul Alimonda.

— Cine?

— Don Bosco (MB 14, 575).

Chemat de Papă, don Bosco a sosit la Roma. Avea 65 de ani şi era sufocat de cheltuieli. Construia două biserici (la Torino şi la Vallecrosia), şi trei institute (la La Spezia, Nisa, Marsilia). Leon al XIII-lea i-a mărturisit că e descurajat de piedicile întâmpinate de planul său de a construi o biserică închinată Inimii Sfinte.

Mi s-a spus că dacă vă încredinţez dumneavoastră proiectul, vă veţi ocupa de terminarea lucrărilor. Dorinţa Papei este un ordin pentru mine.

— Dar eu nu pot să vă dau bani.

Mi-i va trimite Domnul. Dumneavoastră daţi-mi doar binecuvântarea, şi permiteţi-mi să construiesc alături de biserică un Oratoriu şi o casă pentru băieţii săraci (MB 14, 577). Don Bosco nu lasă să se întrevadă asta, dar ştie că deasupra lui planează umbra grea a acuzaţiei de a-şi fi defăimat Arhiepiscopul; e conştient că Ordinul său are absolută nevoie de sprijinul Papei şi deşi este la capătul puterilor, acceptă însărcinarea.

Călătoria în Franţa

A început o nouă întrecere între el şi Dumnezeu. Don Bosco şi-a înmulţit eforturile, truda, oboseala. Acea biserică ce va înghiţi un milion şi jumătate de lire (aproximativ 4 miliarde astăzi) l-a obligat în anii bătrâneţii şi ai decăderii fizice, la o trudă peste puterile omeneşti. Dar Dumnezeu şi-a sporit roadele în mâinile lui don Bosco.

Cine l-a urmat în această acţiune de durată, a scris: «Era dureros să-l vezi urcând şi coborând scările pentru a cere de pomană. Adesea în loc de bani, primea crunte umilinţe. A pătimit într-atât încât uneori, în intimitate, le răspundea glumind unora dintre ai săi care-l întrebau de ce stă atât de încovoiat: „Am biserica Sfintei Inimi pe umeri”. îmbătrânit, cu sănătatea şubredă, pot să depun mărturie că acea operă l-a sleit de puteri» (MB 15, 422 – 17, 527).

Atunci când a văzut că eforturile făcute în Italia nu erau de ajuns, i-a spus lui don Rua: «Să mergem în Franţa».

A fost o călătorie care a durat patru luni, din 31 ianuarie până în 31 mai 1883. Când a plecat corpul său era deja consumat. Vederea îi slăbise: nu mai vedea aproape deloc cu ochiul stâng. A mers din oraş în oraş cerând de pomană pentru biserica Papei.

A intrat în Franţa pe la Nisa şi a ajuns la Paris în două luni şi 19 zile. S-a oprit în Toulon, la Marsilia, Avignon, Lyon, Moulins.

Nimeni, şi cu atât mai puţin don Bosco, nu prevăzuse emoţia extraordinară, entuziasmul, înghesuiala oamenilor, incandescenţa credinţei pe care prezenţa acelui «sărac preot de la ţară» o aprindea în mulţime zi după zi.

Cinci săptămâni la Paris în Parisul rafinat şi susceptibil, obişnuit să vadă cu nepăsare pe cei mai celebri oameni din lume, unii din apropiaţii lui don Bosco se temeau de un eşec. De altfel, în acele zile ziarele vorbeau de rău Italia, pentru că rupsese o alianţă politică cu Franţa.

Parizienii în schimb l-au primit cu o fervoare incandescentă pe apostolul băieţilor marginalizaţi. A rămas acolo cinci săptămâni, şi a fost o perioadă de asediu constant înflăcărat şi greu de suportat.

«Este un sfânt», spuneau. Şi el zâmbea, clătinând din cap. «Îi ascultă cu egală atenţie şi răbdare pe un muncitor şi pe un principe», scriau ziarele. Şi el răspundea:

«Înaintea lui Dumnezeu, cine ştie care dintre ei este mai nobil».

«Îţi aminteşti de drumul ce duce la Morialdo?»

Parizienii, bogaţi şi săraci, au primit mult de la don Bosco şi i-au dăruit mult: bilete de bancă, cecuri, monede de aur, monede simple, bijuterii. A fost un moment când nu mai ştia unde să le pună.

Apoi s-a întors în Italia. În trenul ce-i aducea înapoi la Torino, don Bosco şi don Rua tăceau. Îşi aminteau de acele zile ca de un vis, ca de ceva imposibil. La un moment dat, don Bosco a rupt tăcerea, şi l-a întrebat în şoaptă pe don Rua:

Îţi aminteşti de drumul care duce de la Buttigliera la Morialdo? La dreapta este un deal şi pe deal o casă mică. Acolo locuiam eu împreună cu mama mea. Pe păşunile din jur duceam la păscut două vaci. Dacă domnii aceia ar şti că au purtat în triumf un biet văcar din Becchi… (MB 16, 257).

Un rege la Barcelona în 1886, când mai avea doar doi ani până la moarte, nevoile l-au împins să facă o ultimă călătorie: în Spania. Don Lemoyne scrie: «Primirea sa la Barcelona a fost demnă de un rege. Erau veniţi să-l întâmpine autorităţile civile, Vicarul General în locul Episcopului absent, rectorul Universităţii şi cea mai ilustră dintre Cooperatorarele Salesiene, Doamna Dorotea da Chopitea… Don Bosco, salutându-şi ilustra binefăcătoare, i-a spus: – Oh, doamnă Dorotea! Zilnic mă rugam lui Dumnezeu să mă ajute să vă pot cunoaşte înainte de moarte!

După aceea a mers la *Talleres Salesianos* (Şcoala profesională salesiană) din Sarnă. Cu un an înainte tinerii

şcolari de acolo îi trimiseseră planul unei maşini cu aburi cu inscripţia *Torino-Barcelona*. Era o invitaţie amabilă şi expresia unei dorinţe fierbinţi pe care acei dragi băieţi i-o adresaseră lui Dumnezeu cu rugăciuni, posturi, privaţiuni. Şi pe 8 aprilie 1886 în sfârşit, văzând că au fost ascultaţi, i-au făcut Sfântului o primire de neuitat».[60] Pe data de 3 mai, în vila Marti-Codolar, înconjurat de colaboratorii săi şi de mulţi băieţi, don Bosco a pozat într-o fotografie minunată. Este singura pentru care se mai păstrează negativul pe o placă fotografică perfectă.

La Barcelona, don Bosco a primit darul cel mai minunat din câte i-au fost făcute vreodată: colina cea mai înaltă dintre cele foarte frumoase care înconjură oraşul: *Tibidabo*.

S-a întors încet în Italia sa natală (trenul îl obosea foarte mult). Ultima reîntoarcere. Se gândea la viaţa sa. Va spune: «Totul este opera Sfintei Fecioare. Totul a început cu acel *Ave Maria* pe care l-am rostit cu fervoare şi dreaptă intenţie împreună cu un băiat, acum patruzeci şi cinci de ani, în biserica Sfântului Francesco d'Assisi» (MB 17, 510).

71. «În faţa ochilor primul vis»

Papa îl cheamă încă o dată la Roma în primăvara anului 1887, catedrala Sfintei Inimi încredinţată de Papă lui don Bosco este terminată. În zidurile acelea sunt strânşi şapte ani din viaţa preotului din Valdocco: muncă, lipsuri, privaţiuni, oboseli, nevoi, sănătate ruinată.

Acum Papa, fericit că acţiunea a fost îndeplinită cu succes, vrea ca don Bosco să vină la Roma pentru inaugurare. O călătorie cu trenul este un adevărat chin în condiţiile sale de sănătate. Dar dorinţa Papei a fost întotdeauna pentru don Bosco un ordin.

---

60 LEMOYNE, Viaţa Sfântului Giovanni Bosco, SEI, Torino, rist. 1977, p. 600.

Salesienii organizează pentru Părintele lor o călătorie împărţită pe mai multe etape, cu multe pauze în casele salesiene de pe traseu. Pentru întâia oară este încălcat principiul sărăciei lui don Bosco: îl constrâng să meargă într-un vagon de clasa întâia.

La Arezzo, cu şapca roşie în mâini, şeful gării îi aleargă în întâmpinare. îl îmbrăţişează:

— Don Bosco, nu vă amintiţi de mine? Eu eram un băieţandru la Torino, orfan de mamă şi de tată Dumneavoastră m-aţi cules de pe stradă, m-aţi ajutat, mi-aţi dorit binele. Dumneavoastră vă datorez că am acum o familie frumoasă şi locul acesta de muncă.

Bravo, bravo, sunt bucuros. Roagă-te pentru bietul don Bosco (MB 18, 311).

Cu ghetele grosolane pe covoarele preţioase

Soseşte la Roma pe 30 aprilie. Clericii din Seminarul Lombard vor să-l audă vorbind, merg să-l întâlnească. Don Bosco îi priveşte pe acei tineri puternici cum era şi el cu ani înainte, gata să intre în armata Domnului. Nu mai are puterea să vorbească mult. Reuşeşte să rostească doar o singură frază:

Gândiţi-vă întotdeauna la ce-ar putea să spună despre voi Domnul, nu la ce vor vorbi bine sau rău despre voi oamenii (MB 18, 329).

Papa îl invită la Vatican. Pe când urcă gârbovit scara, câte o treaptă o dată, gărzile elveţiene se reped să-l ajute. Don Bosco zâmbeşte:

— Staţi liniştiţi. Nu sunt un rege. Sunt doar un preot bătrân. Leon al XIII-lea îl primeşte în biroul său, îl invită să se aşeze alături de el. Şi cum este o zi răcoroasă îi aşterne pe genunchi o blană de hermină. Don Bosco cu ghetele sale grele de ţăran se simte puţin stânjenit pe covoarele acelea preţioase. Apoi murmură:

Sunt bătrân, Sfinte Părinte. Aceasta este ultima mea

călătorie, o încheiere pentru mine… Sunt multe de făcut pentru tinerii săraci, dar am nişte ajutoare bune care muncesc deja în locul meu – şi arată spre don Rua (MB 18, 330). Consacrarea noii biserici are loc pe 14 mai. O zi după aceea, susţinut de don Rua şi de don Viglietti, don Bosco coboară în biserică pentru a sluji Sfânta Liturghie la altarul Mariei Ajutorul Creştinilor. Mulţimea se înghesuie în jurul altarului.

Şi iată că abia începută Liturghia, don Bosco izbucneşte în plâns. Un plâns de nestăpânit, îndelung, care însoţeşte aproape toată slujba. Don Rua şi don Viglietti sunt impresionaţi, iar mulţimea păstrează o tăcere încordată, care parcă se poate atinge cu degetele. La sfârşitul Liturghiei, don Bosco trebuie să fie purtat aproape pe braţe în sacristie. Are faţa plină de lacrimi. Don Viglietti îi murmură:

De ce, don Bosco? Şi el:

Aveam în faţa ochilor, vie, scena primului meu vis, la nouă ani. O vedeam şi o auzeam pe mama şi pe fraţii mei discutând despre cele ce visasem… (MB 18, 340).

În acel vis îndepărtat, Sfânta Fecioară îi spusese: «Vei înţelege totul la timpul său». Acum, privind în urmă, i se pare că înţelege totul cu adevărat. Merita să facă toate eforturile, sacrificiile, să muncească atât, să facă binele şi să mântuiască sufletul atâtor băieţi.

72. Lumina şi întunericul

O candelă ce încet se stinge în septembrie 1887 se adunaseră în casa de la Valsalice, pe dealul torinez, directorii operelor salesiene. A fost şi don Bosco, care s-a simţit deodată rău. Febră ridicată, o durere puternică de cap. A făcut totul ca ceilalţi să nu-şi dea seama de asta. Şi-a luat rămas bun pe rând de la fiecare dintre «băieţii săi», care de-acum crescuseră, erau oameni în toată firea, deveniseră «don Bosco» în atâtea oraşe italiene şi străine.

Dar atunci când l-a îmbrăţişat pe don Paolo Albera, superiorul Casei salesiene din Franţa, pe acest «Paolino» al său, nu a putut să-şi stăpânească emoţia:

— Şi tu pleci. M-aţi părăsit cu toţii. M-aţi lăsat aici singur.

Şi a început să plângă în tăcere. Era un biet om obosit şi bolnav, care după atâta muncă simţea singurătatea cum îl cuprinde încetul cu încetul, puţin câte puţin. Chiar şi don Alberto a fost cuprins de emoţie. Atunci don Bosco şi-a făcut curaj:

— Nu-ţi reproşez nimic, să ştii. Tu fă-ţi datoria cum vei şti mai bine. Dar eu sunt doar un biet bătrân... Mă voi ruga pentru tine, fie ca Dumnezeu să-ţi călăuzească paşii.

S-a întors la Valdocco pe 2 octombrie. Băieţii l-au întâmpinat plini de bucurie, Luigi Orione şi-a fluturat de departe şapca şi i-a alergat înainte strigând:

— La Valsalice, luna era mai mare decât la Valdocco?

Au râs împreună. Tinerii l-au însoţit plini de voie bună până la scara ce ducea spre camera lui. Cei mai mari l-au ajutat să urce treptele una câte una. De la balustradă i-a salutat pe băieţi. A spus:

Fiţi veseli!

— Au răspuns în cor: Trăiască don Bosco! Era ca o lumânare ce se stingea treptat. Don Rua, care nu-l scăpa niciodată din ochi, i-a trimis o telegramă urgentă monseniorului Cagliero, dincolo de Atlantic: «Părintele e grav bolnav. Vino imediat».

Episcopul a îngenuncheat şi a spus: «Spovediţi-mă»

Pe vremea aceea nu existau avioane, şi navei i-au trebuit două luni să străbată oceanul. Giovanni Cagliero, episcop, a sosit la Valdocco în seara de 7 decembrie. A traversat curtea, băieţii au încercat să-l sărbătorească, dar el mergea cu capul plecat spre camera unde se stingea don Bosco.

Sosirea lui «Giovanni» al său a fost pentru el ca o gură de oxigen. L-a îmbrăţişat. A murmurat:

— Eşti bine sănătos?

— El era întotdeauna primul care întreba de sănătatea vreunuia dintre fii săi, nu din amabilitate, ci pentru că ţinea mult la ei.

Da, don Bosco, eu sunt bine. Dar dumneavoastră ce mai faceţi?

Nu a aşteptat răspunsul. Chipul lui îmbătrânit vorbea de la sine.

Au petrecut seara împreună. Episcopul i-a povestit multe lucruri despre misiuni, despre salesienii care munceau pe meleagurile acelea îndepărtate, despre indigenii pe care îi botezase şi îi mântuise cu miile. Şi deodată, ca atunci când era copil i-a cerut:

Don Bosco, spovediţi-mă. Episcopul a îngenuncheat în faţa bătrânului preot şi i s-a mărturisit ca un copil mic mamei sale.

Ultimele cinci fraze

Zilele în care se simţea mai bine alternau cu perioade de criză violentă, în care febra se ridica la cote alarmante.

În apropierea Crăciunului trebuia să le scrie principalilor binefăcători. S-a gândit la don Rua. Dar don Viglietti, care făcea pe secretarul şi pe infirmierul lui don Bosco, i-a sugerat:

Dacă aţi putea scrie câteva fraze binefăcătorii ar fi foarte mulţumiţi.

Don Bosco sprijinindu-şi mâinile pe măsuţa de lemn, a scris vreo douăzeci de fraze. Ultimele cinci au parfumul eternităţii:

«Cine îşi mântuieşte sufletul, salvează totul. Cine îşi pierde sufletul, pierde totul».

«Cine îi apără pe săraci, va fi răsplătit cu mărinimie de Tribunalul Divin».

«Ce mare ne va fi recompensa pentru tot binele pe care îl facem în viaţă!» «Cine face binele în viaţă, găseşte binele după moarte». «În Rai omul se poate bucura de toate bunurile o eternitate». Aceasta a fost ultima frază pe care a scris-o don Bosco, cu o ortografie de-acum indescifrabilă.

«Trebuie să învăţăm să trăim şi să murim»

În fiecare noapte venea să-l vegheze Pietro Enria, băiatul rămas orfan în timpul epidemiei de holeră din 1854, pe care don Bosco l-a privit întotdeauna ca pe un fiu. Pietro trebuia să facă uneori muncile cele mai umile, ce se fac pentru un bolnav. Şi don Bosco îi spunea: – Bietul de tine, Pietro. Ai răbdare.

Vai, don Bosco, eu mi-aş da şi viaţa pentru vindecarea dumneavoastră. Şi nu numai eu, ştiţi? Suntem mulţi cei care vă iubim foarte mult.

O singură tristeţe voi avea când voi muri: că mă despart de voi – îi răspunse cu greu don Bosco.

Febra era în permanenţă foarte ridicată, respiraţia grea. În curtea cea mare, veşnic ticsită de băieţi, era o linişte neobişnuită. Chiar şi cei mai mici priveau înspre fereastra camerei unde marele lor prieten îşi dădea ultima suflare. Odată cu sfârşitul anului părea că se apropie aproape inexorabil şi sfârşitul lui don Bosco. La capătul unei zile epuizante, don Bosco i-a chemat la sine pe don Rua şi Monsenior Cagliero. I-a luat de mână, aşa cum un tată le strânge mâinile fiilor mai mari, şi le-a spus încet:

Să vă iubiţi ca fraţii. Iubiţi-vă, ajutaţi-vă, sprijiniţi-vă la greu. Ajutorul lui Dumnezeu şi al Mariei Ajutătoare nu vă va lipsi…

Noaptea i-a cerut lui Enria puţină apă. Apoi i-a spus: Trebuie să înveţi cum să trăieşti şi cum să mori.

«Spuneţi-le băieţilor mei…»

La începutul lui ianuarie sănătatea lui don Bosco se

restabileşte pe neaşteptate. Din păcate sunt doar câteva zile după care starea sa se înrăutăţeşte rapid. Don Lemoyne îi sugerează:

Gândiţi-vă la Iisus pe cruce. Şi el a suferit fără să se poată mişca.

— Da, la asta mă gândesc întotdeauna. Ultimele zile i-au fost marcate de un somn profund şi îndelungat.

A mai putut rosti doar aceste ultime cuvinte:

Să facem bine tuturor şi rău nimănui. Spuneţi-le băieţilor mei că-i aştept pe toţi în Rai.

S-a ridicat la cer în dimineaţa zilei de 31 ianuarie 1888.

Dar era încă atâta întuneric

La timpul acela în marile oraşe italiene, la porţile fabricilor, mii de băieţi aşteptau la rând sub privirile supraveghetorilor să-şi înceapă ziua de muncă. Cumplitele legi economice continuau să-i arunce pe copii în fabrici şi în mine. Patronii puteau să angajeze pentru munca de noapte băieţi de 12 ani, şi pentru munca în mină, copii de 10 ani, iar în fabrici, copii de nouă ani. Fusese promulgată legea «umanitară» din 1886, care permitea o zi de lucru de 12 până la 14 ore. (Doar spre sfârşitul secolului, legea va reduce timpul de muncă pentru minori de la 15 la 11 ore).

În aceeaşi zi, din porturile Genovei, de la Napoli şi Palermo grupuri tăcute de emigranţi au urcat pe nave cu copii şi boccele de haine: erau câţiva din cei 160 de mii de emigranţi care evadau în fiecare an din Italia pornind în căutarea «norocului» dincolo de ocean. Tot în acele zile, prin trecătorile Anzilor, triburi decimate de indieni araucani se căţărau spre regiunile îngheţate ale munţilor, pentru a se salva de puştile albilor ce-i vânau. Pe pământ trecuse un sfânt. O licărire de lumină se aprinsese într-un colţ al lumii. Dar mai era atâta întuneric.

CUPRINS

PREFAŢĂ 5
ABREVIERI 8
1. Dacă nu vine tătuca 9
2. O vară fără soare 11
3. Mama 14
4. Giovanni creşte şi istoria îşi urmează cursul 17
5. De mână cu Dumnezeu 22
6. Marele vis 28
7. La şcoală pentru că e nepotul slujnicei 31
8. Pe o bârnă şi pe frânghie 34
9. Prima Spovadă 38
10. În căutare de lucru la 12 ani 42
11. Micul văcar 46
12. Un preot bătrân şi câţiva bănuţi 50
13. Saboţi cu miros de capră 54
14. Noul rege se numeşte Carlo Alberto 57
15. Ani fericiţi la Chieri 63
16. Întrebarea decisivă 68
17. Luigi Comollo: „Sunt mântuit!” 71
18. Don Cocchi, preotul insultat 77
19. Agonia micilor muncitori 85
20. Ziduri negre şi chipuri pline de funingine 91
21. Vărul se numeşte Bartolomeo 96
22. Fraţii Buzzetti 100
23. În Palatul Regal 105
24. Şapte luni în preajma Marchizei 111
25. Într-un cimitir şi într-o moară 115
26. Un preot plin de praf şi o grămadă de băieţi 119
27. Spitalul de nebuni pentru don Bosco 123
28. Ultima evacuare 127
29. „Moare Don Bosco!” 130
30. O mamă şi o casă pentru cine n-are 134
31. Giuseppe Carlino: băieţii speranţei 138
32. Politică la înaltă tensiune 144

33.1848: cocarda tricoloră 149
34. Război în Lombardia şi pe pajişti 157
35. Cu linguriţa în buzunar 163
36. Primul salesian: Michele Rua 170
37. „Salut, don Bosco!” 177
38. Un băiat în coşul pentru grizine 185
39. Don Bosco face „minuni” 190
40. Spovedania birjarului 195
41. După pietrele vii şi pietrele moarte 199
42. Lecturi catolice şi atentate 205
43. Salvaţi micii muncitori 210
44. Holera 213
45. Povestea lui Pietro Enria 216
46. Băiatul şi uriaşii 223
47. Domenico Savio 226
48. Amintirile unui nonagenar 232
49. Un caiet pentru lacrimi 236
50. O zi de libertate 241
51. Valetul roşu între Stat şi Biserică 246
52. Ordinul Salesian 253
53. Cavour, Napoleon şi războiul 262
54. O „cârtiţă” la Vatican 264
55. Printre politicieni şi episcopi exilaţi 272
56. Episcopi pentru Italia 278
57. Don Bosco face minuni 287
58. Biserica în câmpul viselor 295
59. Suferinţa celor două copile 300
60. FINA: cu ochii plecaţi dar cu capul sus 306
61. «Luaţi-mă pe mine!» 311
62. Fabrica de preoţi 316
63. Ţinuturi îndepărtate 322
64. Patagonia visată 330
65. Moartea anunţată 334
66. Un negustor, un om de afaceri, un marchiz:

cooperatorii salesieni 341
67. Vechii elevi şi-l aminteau aşa – 1 344
68. Şi-l amintea aşa – ÎI 351
69. Băieţandrul cu genunchii în nisip 358
70. În Franţa şi Spania, la cerşit 361
71. «În faţa ochilor, primul său vis»……365
72. Lumină şi întuneric……367

SFÂRŞIT
TORINO LUI DON BOSCO

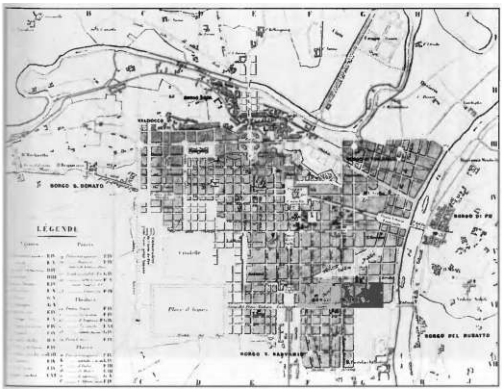

la

Torino în 1860. Don Bosco construise deja de 14 ani Oratoriul său în cartierul periferic Valdocco, şi de 7 ani începuse atelierele pentru cei ce voiau să înveţe. În 1860, unul din primii săi băieţi, Michele Rua, devine preot. În cei 14 ani, Valdocco (stânga sus, pe hartă) era o mare zonă verde. Spălătoresele întindeau rufe albe la uscat pe frânghii lungi. Borgo Dora şi Borgo S. Donato, cartierele vecine, erau cunoscute ca sedii ale fabricilor şi erau zgomotoase şi murdare. Pentru mulţi tineri muncitori, ieşirea printre câmpurile verzi ale lui Don Bosco şi ale Oratoriului său era pauza liniştită a unei săptămâni de lucru.

Canalele din Molini Dora. În iulie 1845, Oratoriul ambulant al lui Don Bosco s-a transferat la spitalul Marchesa Barolo din Molini Dora. Aici rămase puţine luni. Directorul din Molini a făcut cunoscut Prefecturii oraşului că aceşti copii nu stau doar în curte şi capelă, ci umblă „făcând zgomot în Molini şi deranjând...”. Don Bosco trebuie să caute alt loc.

Piaţa generală din Porta Palazzo. Pe 31 de mii de metri pătraţi ai pieţii generale, aproape de Molini, se vând de toate, chiar şi copii muncitori, „ciufuliţi, fără pantofi, zdrenţăroşi, murdari”, veniţi din sate în căutare de lucru. Don Bosco a spus de mai multe ori:

„Aşteptam pe cineva să vină să lucreze, în cartiere, în prăvălie, în birouri Istoricul Mellano a estimat că era vorba cam de o mie de copii.

Negustorii din Porta Palazzo.

Aceste femei pioase şi bâifitoare îl vedeau de mai multe ori trecând pe tânărul Don Bosco printre copiii săi şi scuturau din cap murmurând: „E nebun". Dar când Don Bosco s-a îmbolnăvit de-o gravă pneumonie (iulie 1846), au văzut un alt spectacol. G.B. Francesia, pe atunci copil, îşi aminteşte: „Negustorii din Porta Palazzo, minunaţi de atâţia tineri care veneau să cumpere flori, întrebau pentru ce sfânt le luau, pentru ce sărbătoare.

Ce sfinţi! Este pentru Don Bosco – se spunea – el vine la Oratoriu. A fost bolnav şi astăzi se întoarce".

Diligenţele.

Când Don Bosco a plecat pentru convalescenţă la Castel Nuovo, a avut la dispoziţie diligenţa ce făcea legătura între Torino şi satele învecinate. Popasurile le

făcea la hanuri. O diligenţă făcea legătura între Torino şi Chieri şi de acolo la Castel Nuovo. Dar Don Bosco era sărac şi călătorea pe un măgar. Când, în noiembrie, s-a întors cu mama sa, au parcurs drumul pe jos.

Pod de fier peste fluviul Po şi Monte dei Cappuccini.

În decembrie 1847, Don Bosco a deschis un al doilea Oratoriu în apropiere de „podul de fier" (construit în 1840, refăcut în 1902) la periferia din Borgo Nuovo. În spate se afla Monte dei Cappucini, locul unde Don Bosco şi-a adus de multe ori băieţii din Oratoriu (1841 – 46). Acolo le plăcea foarte mult tinerilor. Aveau câteva puncte fixe: Sfânta Liturghie, împărtăşania, prânzul. Pe cărările de munte se cânta.

Tramvai tras de cai.

Tramvaiele trase de doi cai apoi împinse de forţa motrice erau foarte numeroase în Torino". Administraţia

locală a oraşului se dedica cu entuziasm amenajării tramvaielor... Străzile din Torino erau din ce în ce mai proaste din cauza tramvaielor", scria ziarul La Nuova Torino în 1878, şi era lamentabil că nimeni nu mai făcea nici 50 de metri fără a se folosi de tramvai.

Uzinele „Ferrato" pentru case de arme şi şine de tramvai

Camillo Cavour, care era şi el pentru libertatea totală a industriei, spunea în Parlament în 1850: „Poate ne îngrijim prea puţin să aflăm că la noi, în fabricile noastre, femeile şi copiii lucrează cu o treime mai mult, dacă nu chiar dublul aceleiaşi munci din Anglia" . O zi de muncă era de 16 sau 18 ore.

Clădirile „Diato" pe malurile râului Po

„Patronii, pentru a reduce salariile, primeau în locul muncitorilor adulţi, femei şi copii. Avem astfel o imagine în

câmpul muncii: copilul muncitor la 8 ani". În 1844, în Piemonte, copii de 10 ani angajaţi în fabrici erau în număr de 7184. Abia în 1846 o lege limita ziua de muncă a copiilor la 12 – 14 ore pe zi.

Emigranţi

După istoricul englez Clough, din 1871 până în 1880 în fiecare an emigrau 98.000 de italieni. În deceniul următor, câte 165.000 în fiecare an. În Argentina plecau anual circa 40.000 de italieni. Don Bosco a trimis misionarii săi în Argentina în anul 1875, spunându-le: „Căutaţi pe aceşti fraţi ai noştri pe care mizeria şi nenorocul îi poartă pe pământ străin".

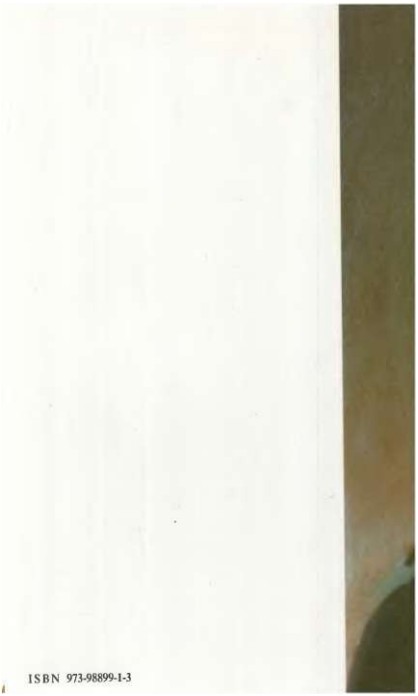

2 *Ib.*, p.112.
*3 O.*c., *118*